

Preot Ioan Sorin Usca

Vechiul Testament în tâlcuirea Sfinților Părinți

2. Ieșirea

Comentarii la Cartea Ieșirea

Introducere la Cartea Ieșirea

Ieșirea este a doua carte a Pentateuhului. Evreii o numesc **vaiele semot**¹ (= iată numele), după cuvintele de început. Septuaginta numește cartea **Εξοδος** (**Exodos**), după conținut, variantă preluată și de Vulgata, care o numește **Liber exodi**. Traducerile românești preferă denumirea Ieșirea, mai rar folosind-o pe aceea de Exodul. În traduceri românești, de regulă, Ieșirea poartă subtitlul de: *A doua Carte a lui Moise*.

Pentru evrei, Cartea Ieșirii narează un moment crucial al istoriei lor sfinte, arătând grija divină de care s-au bucurat, constituirea lor într-o națiune și primirea Legii dumnezeiești. Pentru creștini, cartea vestește „în umbre” cele ce se vor împlini în Hristos (cf. Evrei 3, 1-6; I Corinteni 5, 7; Ioan 1, 29; 19, 36; I Corinteni 10, 2 ș.a.).

Comentarii la Cartea Ieșirea

CAPITOLUL 1 – Evreii sunt asupriți în Egipt.

1: Iată numele fiilor lui Israel veniți în Egipt împreună cu Iacob, tatăl lor – fiecare cu toată casa sa

2: Ruben, Simeon, Levi și Iuda,

3: Isahar, Zabulon și Veniamin,

4: Dan, Neftali, Gad și Așer.

Din pricina foametei, Iacov și fiii săi au părăsit Canaanul și s-au așezat în Egipt, loc ce, în Scriptură, simbolizează adeseori stăpânirea satanei.

Itinerarul acesta e refăcut de către toți cei care, atrași de cele vremelnice, *coboară*. „Plecând, ca dintr-un pământ sfânt, din viața de Dumnezeu iubitoare, și coborând la ce-i mai rău și mai urât și aflat sub stăpânirea diavolului, am ajuns asemenea celor coborâți din Canaan în Egipt și am căzut sub mâna Faraonului”². *Biblia Hebraica* numește Egiptul *Mițraim* (= încercuire; țară închisă; prizonierat).

5: Sufletele însă ieșite din Iacov erau de toate șaptezeci și cinci, iar Iosif era de mai înainte în Egipt.

„În textul ebraic: *șaptezeci* (conform tradiției care-i conferea acestui număr și o valoare simbolică). Septuaginta însă, urmărind atestarea **tuturor** urmașilor lui Israel, adaugă pe cei doi fii (ai lui Iosif) și pe nepotul lui Efraim, pe fiul și pe nepotul lui Manase, totalizând astfel 75 (vezi și Facerea 46, 27), număr preluat și de Noul Testament (Fapte 7, 14)”³. „Unii Părinți le-au reproșat

¹ ואלה שמות

² Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, I

³ BBVA, p. 79

evreilor că ar fi alterat textul sacru: ex., Iustin *Dial.* 72 [...] ♦ Coborârea în Egipt este înțeleasă, la modul alegoric, ca fiind captivitatea sufletelor în lume (Origen, *Hom. Ex.* 1, 3)⁴.

6: Apoi Iosif a murit, precum și toți frații săi și toți cei din vremea aceea.

7: Iar fiii lui Israel s-au prăsit în număr mare și s-au tot înmulțit și-au tot crescut și au devenit foarte puternici; se umpluse țara de ei.

„Pentru Origen, există o legătură între moartea lui Iosif și înmulțirea fiilor lui Israel; el descoperă în moartea lui Iisus Hristos sporirea poporului credincios și în moartea pentru păcat (II Corinteni 4, 10; Coloseni 3, 5) a fiecărui credincios, sporirea duhovnicească (*Hom. Ex.* 1, 4)⁵.

Partea de până aici e o introducere, care reamintește intrarea israeliților în Egipt și arată sporirea lor în generațiile următoare.

8: Atunci s-a ridicat peste Egipt un alt rege care nu-l cunoscuse pe Iosif.

„Probabil Ramses al II-lea, din dinastia a 19-1, 1290-1924 sau 1304-1238 î. Hr. (LthK)⁶. Mai jos, propunem pe antecesorul acestuia. „După Origen, acest *alt rege* reprezintă *duhul acestei lumi*, diavolul care îi îndepărtează pe credincioși de cele duhovnicești și caută să le întunece oamenilor dreapta judecată (*Hom. Ex.* 1, 5)⁷.

9: Acesta a zis către poporul său: „Iată că neamul fiilor lui Israel e mult mai numeros și mult mai puternic decât noi.

De presupus că evreii nu ajunseseră mai numeroși decât egiptenii. Ideea era aceea că, dacă-i vor lăsa să se înmulțească în același ritm, față de băștinași, în curând vor fi un pericol pentru regat. „După Origen, *regele* este Satan, care presimte înfrângerea poporului său, adică a gândurilor necurate, de către cei credincioși care îl pomenesc pe Hristos (*Hom. Ex.* 1, 5)⁸.

10: Haideți dar să luăm împotriva-le măsuri iscusite, în așa fel încât să nu se mai înmulțească; altfel, la vreme de război se vor uni și ei cu vrăjmașii noștri, ne vor birui și-apoi vor ieși din țară”.

SEP 1 traduce astfel începutul versetului: *Hai să-i lucrăm cu viclesug*: „Verbul *κατασοφίζομαι*, a folosi viclenia, a înșela prin viclesug, este surprinzător în context, unde *viclenie* înseamnă de fapt opresiune violentă. Se poate presupune că Faraon nu putea acționa deschis împotriva evreilor din cauza vechilor înțelegeri din vremea lui Iosif și căuta motive *legitime* de a-i oprima⁹.

Diavolul, închipuit de Faraon, „nu vrea să părăsim țara sa, ci vrea să purtăm pururea chipul omului pământesc¹⁰. Cum majoritatea comentatorilor plasează exodul în timpul lui Ramses al II-lea, presupunem că Faraonul amintit aici ar fi antecesorul aceluia, Seti I (1318-1304 î. Hr.).

11: Și astfel au pus peste ei vătăfi de corvoadă, pentru ca prin munci grele să le facă viața grea; și i-au zidit lui Faraon cetăți-grânare: Pitom și Ramses și On, adică Iliopolis.

Cetăți-grânare: „cetăți situate la est de Delta Nilului, adică în imediata vecinătate a ținutului Goșen. Termenul *cetăți-grânare* poate indica nu numai locuri de însilozare a alimentelor, ci și garnizoane militare. Cetatea On sau Iliopolis este indicată numai în Septuaginta¹¹. Acestea erau „cetăți de aprovizionare ale Egiptului, ridicate prin munca israeliților aserviți. Egiptul pare a nu cunoaște o organizare riguroasă a corvezilor, dar mâna de lucru necesară marilor lucrări publice era recrutată dintre prizonierii de război sau șerbii de pe

⁴ SEP 1, p. 195

⁵ SEP 1, p. 195

⁶ *Monumenta linguae dacoromanorum. Biblia 1688, Pars II, Exodus*, (în continuare, abreviat: EX), p. 209

⁷ SEP 1, p. 195

⁸ SEP 1, p. 196

⁹ SEP 1, p. 196

¹⁰ Origen, *Omilii la Cartea Ieșirii*, I, 5

¹¹ BBVA, p. 79

domeniile regale. Asimilarea lor acestor categorii inferioare a fost resimțită de israeliți ca o umilire de nesuportat (BJ)¹².

Origen oferă câteva traduceri posibile ale numelor acestor cetăți: *Pitom* (= gura metehnei; gura prăpastiei), *Ramses* (= mâncătura ruginii) și *Iliopolis* (= orașul soarelui), acest ultim nume „în cinstea celui ce se preface în înger al luminii”¹³, adică a lui *Faraon* (= fiul al soarelui), care închipuie pe diavol. „Numele celor trei orașe au primit diverse explicații: conform etimologiei folosite de Philon și dezvoltate pe vremea Părinților, **Πιθωμ** înseamnă *convingere*, **Ραμεσση** – *roadere* (mișcarea produsă de un vierme), de unde *senzație* (Philon, *Somn.* I, 77)¹⁴.

Asemeni egiptenilor procedează și duhurile răutății care, pentru a nu spori noi în virtuți, doresc să ne vadă ocupați permanent cu nimicul: „Stăpânitorii veacului acestuia, punând stăpânire pe nenorocitele suflete ale oamenilor, le dezvăluiesc în lucrări la lut și cărămidă și în cele ce se fac pe pământ și pentru pământ și, legându-le de niște munci rele și nefolositoare (căci așa sunt cele ale trupului și referitoare la trup), le silesc să primească o viață amară și mult chinuită, care nu le va aduce nici un folos celor siliți să o rabde”¹⁵.

12: Dar cu cât erau mai apăsați, cu atât ei se înmulțeau și deveneau mai puternici, așa că pe Egipteni i-a prins groaza de fiii lui Israel.

13: Ca atare, Egiptenii îi puneau pe fiii lui Israel la muncă silnică

14: și le făceau viața amară prin lucrări grele: la frământatul lutului, la cărămidărie și la tot felul de munci pe câmp; așadar, prin orice fel de muncă la care-i sileau cu strășnicie.

„Istoria asuprii poporului lui Israel se continuă în 5, 6-23. În versetele următoare, [...] măsurile luate pentru stărpirea pruncilor de parte bărbătească nu se acordă cu obligativitatea corvezilor, dar pregătesc istoria nașterii lui Moise (BJ)”¹⁶.

„După ce am ajuns sub stăpânul tiran, adică sub satana, am fost supuși lutului și facerii de cărămizi, adică străduințelor celor mai de jos îndreptate spre pământ și spre cele ale lui, împlinite nu fără sudoare. Căci nu e ferită de osteneți viața împrăștiată, deși e deșartă”¹⁷. Lutul lipicios și formele identice ale cărămidizilor reprezintă mocirla păcatelor și monotonia lor, căci păcatul nu aduce nimic nou, doar plictiseală și dezgust.

15: Apoi regele Egiptului le-a grăit moșelor evreice, dintre care una se numea Șifra și alta Pua,

„Numele moșelor, de origine ebraică, sunt asociate frumuseții, respectiv vorbirii. Pentru Philon, Sephora [Șifra] înseamnă *pasăre mică* și Phua [Pua] *cea roșie* (*Her.* 128). ♦ Origen extinde alegoria la cele două Testamente: una este Legea spirituală (Romani 7, 14), cealaltă înseamnă *Evanghelia scăldată în sângele lui Hristos*. ♦ Faraon este diavolul care încearcă să sugereze bărbaților din Biserică interpretări eretice și opinii perverse (*Hom. Ex.* 2, 2)¹⁸.

16: și le-a zis: „Când moșiți la evreice, luați seama când sunt să nască: de va fi băiat, omorâți-l; iar de va fi fată, s-o cruțați”

17: Moșele însă s-au temut de Dumnezeu: ele n-au făcut precum le poruncise regele Egiptului, ci i-au lăsat pe băieți în viață.

¹² EX, p. 209

¹³ Origen, *Omilii la Cartea Ieșirii*, I, 5

¹⁴ SEP 1, p. 196

¹⁵ Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare și slujire în duh și adevăr*, I

¹⁶ EX, p. 209

¹⁷ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, I

¹⁸ SEP 1, p. 196

„După Philon, moașele, care îi țin în viață pe băieți, sunt suflete în căutarea tainelor nevăzute ale lui Dumnezeu care se zidesc în virtute; ele se împotrivesc lui Faraon, iubitor al materiei-femelă. De aceea *Dumnezeu le-a făcut bine* – v. 20 (*Leg. III, 3.243*)”¹⁹.

18: Atunci regele Egiptului le-a chemat pe moașe și le-a zis: „De ce-ați făcut voi lucrul acesta, de i-ați lăsat în viață pe băieți?”

19: Moașele i-au răspuns lui Faraon: „Femeile evreice nu sunt ca egiptencele; ele nasc înainte de a le veni moașele”.

Femeile evreice nu sunt ca egiptencele: „Textul Ebraic adaugă și motivația: *ele sunt viguroase*”²⁰.

20: Iar Dumnezeu le-a făcut bine moașelor; poporul [lui Israel] se înmulțea și foarte se întărea.

21: Și fiindcă moașele s-au temut de Dumnezeu, El le-a întărit casele.

Pentru fapta lor, Scriptura a pomenit numele celor două moașe: *Șifra* (= frumusețe; făcătoare de bine) și *Pua* (= cea strălucită). *El le-a întărit casele:* În SEP 1: *ele și-au întemeiat familii:* „adică au avut numeroși urmași. După Targum și Midraș, moașe erau și mama și sora lui Moise, care au primit casa preoției și casa regalității”²¹.

22: Atunci Faraon i-a poruncit întregului său popor: „Tot copilul de parte bărbătească ce li se va naște Evreilor să-l aruncați în Nil; pe fete însă, pe toate, să le lăsați în viață”.

În Nil: „literal: în Fluviu (râul prin excelență al Egiptului)”²². Septuaginta redă numele prin *ποταμός* (= râu), „care desemnează fluviul cel mai important al Egiptului, Nilul, iar uneori unul sau altul dintre brațele sale principale (BJ)”²³. „În tot acest pasaj, opoziția masculin/feminin trimite, după Origen, la distincția dintre virtute și viciu. Faraon (*diavolul*) nu îngăduie să rămână în viață decât viciile, dar biruința lui Hristos asupra ispititorului deschide calea vieții pentru cel ce crede și se botează (*Hom. Ex. 2, 3*)”²⁴.

„Vedeți, deci, ce poruncă dă alor săi stăpânul lumii acesteia: să lepede copiii noștri, să-i arunce în râu, să le întindă încă de la naștere capcane neîntrerupte, care se și precipită încă de când încep să atingă sânii Bisericii, pentru a-i dezlădăcina, a-i urmări și a-i îneca în valurile acestui veac”²⁵. Porunca e în vigoare și astăzi, vizând pe fiecare din noi, iar vrăjmașul ne războiește după o anumită strategie: „Tiranului îi place să vină la viață partea femeiască a vieții sau simțirea trupească și pătimașă, spre care e mânată să se rostogolească firea omenească, în timp ce nașterea părții bărbătești, a celei tari și încordate spre virtute, a celei care poate să se războiască cu tiranul și să se răscole împotriva stăpânirii lui, îi este neplăcută”²⁶.

CAPITOLUL 2 – Nașterea și tinerețea lui Moise. El ucide un egiptean și fuge în Madian. Dumnezeu Își amintește făgăduința.

1: Și era un oarecare din seminția lui Levi care și-a luat femeie dintre fetele lui Levi.

2: Iar e a zămislit și a născut un băiat; și văzându-l cât e de frumușel, l-a ascuns vreme de trei luni.

¹⁹ SEP 1, p. 196

²⁰ BBVA, p. 79

²¹ SEP 1, p. 197

²² BBVA, p. 79

²³ EX, p. 209

²⁴ SEP 1, p. 197

²⁵ Origen, *Omilii la Cartea Ieșirii*, II, 3

²⁶ Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viața lui Moise*

„În tradiția mitologică și religioasă a multor popoare, nașterea unui copil predestinat împlinirii conștiente sau inconștiente a intențiilor divine este adesea tănuțită, pentru a-l apăra astfel de o primejdie amenințătoare”²⁷. „Ca și în alte cazuri, alegerea lui Dumnezeu se manifestă printr-o ocrotire deosebită, încă de la nașterea eroului”²⁸.

SEP 1: *văzând cât este de frumos*: „**αστειος**, *grațios, plin de har, fermecător*, traduce ebr. **tobh** care, asemenea lui **καλός** din greacă, înseamnă în același timp *frumos și bun*; pentru Philon, sinonim cu stoicul **τέλειος**, *desăvârșit*. Acest lucru îl califică încă de la naștere pe Moise ca înțelept prin excelență. ♦ Verbul **σκεπάζω**, *a ascunde, a adăposti*, traduce verbul **ṭaphan**, *a ascunde*, redat în greacă de obicei prin **κρύπτω**. Origen descoperă aici o sugestie morală, **σκεπάζω** având și sensul de a acoperi faptele bune care trebuie făcute în ascuns; dacă nu se fac astfel, puterile răului, simbolizate de egipteni, le întorc în favoarea lor, înecându-le sub valurile patimilor (*Hom. Ex. 2, 3*)”²⁹.

E necesară discreția atunci când vrem să punem început bunei viețuiri: „Dacă nu lucrăm în taină, egiptenii vor invada și vor răpi înfăptuirile noastre și le vor arunca în râu, unde valurile le vor înghiți”³⁰. Despre tatăl copilului se spune doar că aparținea tribului lui Levi: „S-a trecut [...] sub tăcere tatăl lui Moise. [...] Aceasta pentru a arăta indirect că Hristos a fost fără tată după trup, deși la vedere a avut un tată”³¹. Copilul e tip al lui Hristos și prin frumusețea sa. Cele trei luni cât a fost ascuns pot fi asemănaute cu zilele punerii Domnului în mormânt.

3: Dar fiindcă nu putea să-l mai țină ascuns, mama sa a luat o lădiță de papură-mpletită, a uns-o cu catran și cu smoală, a pus copilul în ea și a așezat-o în păpuriș, la marginea Râului.

Coșul de papură e un „coș alungit, cu capac; sicriaș, arcă. Textul ebraic folosește aici același cuvânt ca pentru corabia (arca) lui Noe, vasul mântuitor al omenirii. Chiar în *Septuaginta*, grecescul **thive** e derivat din ebraicul **teva** și se află numai aici, în versetele 3, 5 și 6”³². „Coș de papură, **θιβις**, este atestat cu acest înțeles în papirusurile contemporane traducerii Ieșirii. Ca și ebr. **tebhah**, are la origine un cuvânt egiptean cu înțelesul de *cutie, cufăr, scrin*. Același termen este tradus cu **κιβωτός** (Facerea 6, 14-16) pentru a desemna arca lui Noe. Pentru Părinți, începând cu Origen, folosirea acestui termen permite o comparație cu arca lui Noe. ♦ Începând din secolul al IV-lea, *coșul* în care a fost așezat Moise este atestat în tradiția creștină ca simbol al Botezului, la Eusebiu al Emesei și Grigorie al Nyssei”³³.

Dacă Moise e chip al lui Hristos, mama sa închipuie pe iudei și Sinagoga. „După ce a înaintat în vârstă, Sinagoga care l-a născut, aprinsă spre ucidere, căci Hristos S-a ivit după trup din Iudei, L-a închis în mormânt. Chip clar al acestui fapt a fost Moise, pus prin mâna maicii lui în sicriașul de papură”³⁴.

4: Iar sora acestuia îl pândea de departe, să vadă ce i se va întâmpla.

5: Atunci fata lui Faraon s-a coborât la Râu să se scalde, în timp ce slujnicele ei se preumblau de-a lungul râului. Și văzând ea lădița în păpuriș, și-a trimis slujnica de a luat-o.

Sora copilului poate închipui ceata Apostolilor care, în vremea Patimilor, urmăreau de departe evenimentele; iar fiica lui Faraon e chip al Bisericii celei din neamuri. „Ea părăsește nedreptatea părintelui ei și merge la șuvoiul de ape pentru a-și spăla păcatele. Dobândind harul îndurării, ia în grija sa pe copil”³⁵. Sau „fata lui Faraon, adică Biserica din neamuri, deși avusese

²⁷ EX, p. 210

²⁸ SEP 1, p. 197

²⁹ SEP 1, p. 197

³⁰ Origen, *Omiliile la Cartea Ieșirii*, II, 3

³¹ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, I

³² BBVA, p. 80

³³ SEP 1, p. 197

³⁴ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, I

³⁵ Origen, *Omiliile la Cartea Ieșirii*, II, 4

ca tată pe satana, Îl află în apă, al cărei chip e Sfântul Botez, prin care și în care e găsit Hristos, și deschide sicrișul. De fapt, El n-a rămas între morți, ci a înviat pe moarte călcând și a ieșit din mormânt³⁶. Dar Moise dus în casa lui Faraon poate închipui și pogorârea Mântuitorului la iad. Hristos va zdrobi porțile iadului și va elibera sufletele din închisoare, așa cum Moise va părăsi casa lui Faraon, scoțând poporul evreu din robie.

6: Și dac-a deschis-o, a văzut în lădiță un copil plângând. Fetei lui Faraon i s-a făcut milă de el și a zis: „Acesta-i dintre pruncii Evreilor”.

„Pentru Origen, fiica lui Faraon este Biserica venită dintre neamuri care eliberează Legea, închipuită de Moise, de sub tutela doicii sale, Sinagoga, și din închisoarea reprezentată de coș (simbol al simțurilor), reprezentând interpretarea trupească a Legii de către evrei (*Hom. Ex. 2, 4*). Această interpretare se găsește și la Eusebiu al Emesei, Chiril al Alexandriei, Ilarie; Grigorie al Nyssei vede în fiica lui Faraon, *stearpă și fără copii*, un simbol al culturii profane, necesară totuși înainte de a accede la treapta filozofiei creștine (*VM 2, 10*)³⁷.

7: Dar sora sa a zis către fata lui Faraon: „Vrei să mă duc să-ți chem o doică dintre femeile Evreilor ca să-ți alăpteze copilul?”

8: Fata lui Faraon i-a zis: „Du-te!” Iar copila s-a dus și a chemat-o pe mama pruncului.

9: Atunci fata lui Faraon i-a zis: „Ia-mi copilul acesta și alăptează-mi-l, iar eu am să-ți dau plata cuvenită!” Femeia a luat copilul și l-a alăptat.

„Iar că sinagoga iudeilor va primi la vremea sa pe Hristos de la Biserica din neamuri, cunoscând de la ea taina Lui, o arată ușor faptul că cea care a născut pe Moise îl primește de la fiica lui Faraon. Căci după ce L-a părăsit sinagoga iudeilor pe Iisus și L-a respins prin neascultare, în timpurile din urmă Îl va primi, învățând din cuvintele Bisericii. Iar lucrul acesta se dovedește ca nefiind fără câștig, ci dătător de mari nădejdi. Căci privește cum fiica lui Faraon îi fâgăduiește răsplată mamei lui Moise, dându-i să hrănească pruncul născut din ea³⁸. Fiind crescut de către propria-i mamă, Moise nu s-a înstrăinat de neamul căruia îi aparține. „Acest lucru ne învață că, în timpul în care zăbovim în științele din afară, să nu ne despărțim de laptele Bisericii, care ne hrănește pe noi³⁹”.

10: Și dacă băiatul a crescut, ea i l-a adus fetei lui Faraon. El i-a fost acesteia ca un fiu, iar ea i-a pus numele Moise, pentru că zicea: „Din apă l-am scos”.

„În ebraică: **Moșe**, derivat din verbul **maša** = *a scoate din*. Etimologie populară, care vrea să sugereze că Moise e primul mântuit. E greu însă de presupus că fiica lui Faraon cunoștea ebraica. Majoritatea lingviștilor biblici sunt de acord că numele e de origine egipteană: **mosis** sau **moses** = *fiu*, și poate fi întâlnit, întreg sau prescurtat, în numele unor divinități sau faraoni: **Tuthmosis** = *fiul lui Thot*, **Ramses** = *fiul lui Ra*⁴⁰.

În Septuaginta, transcrierea **Mosis** permite interpretarea *scos din apă*, numele fiind compus din **mon** (= apă) și **esis** (= salvat). Clement Alexandrinul remarcă, urmând scrierii apocrife *Înălțarea la cer a lui Moisi*: „Este clar că părinții au dat copilului un nume înainte [...] și l-au numit Ioachim. Moisi, așa cum spun cei inițiați, a avut și un al treilea nume în cer, Melhi, după înălțarea sa⁴¹”.

11: Și a fost că după multă vreme, când se făcuse mare, Moise a ieșit la frații săi, fiii lui Israel, și le-a văzut corvezile. A văzut cum un egiptean bătea pe un evreu, unul dintre frații săi, dintre fiii lui Israel.

12: Uitându-se de jur-împrejur și văzând că nu-i nimeni prin preajmă, el l-a ucis pe egiptean și l-a ascuns în nisip.

³⁶ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, I

³⁷ SEP 1, p. 198

³⁸ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, I

³⁹ Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viața lui Moise*

⁴⁰ BBVA, p. 80

⁴¹ *Stromate*, I, 153, 1

„Moise ne învață prin pilda lui să ajutăm virtuții ca celei de un neam cu noi și să omorâm pe cel ce se împotrivesc virtuții”⁴². Când pornim să dezrădăcinăm un păcat (să-l ucidem pe egiptean) nu vom face aceasta oricum: „Cel ce se războiește prin smerita cugetare și nemânieră și sete se aseamănă celui ce a omorât pe vrăjmaș și l-a ascuns în nisip. Prin nisip să înțelegi smerenia. Căci aceasta nu îngrașă pășunea patimilor, ci e țărână și cenușă”⁴³. „Văzându-i suportând tirania cumplită și cu adevărat greu de purtat [...], s-a gândit să-i elibereze și să-i scape de tot chinul. Omorând deci într-un mod oarecare pe cel ce hotărâse să-l nedreptățească, l-a ascuns în pământ, adică îl aruncase în părțile de sub pământ, închizându-l în iad. Aceasta vrea să spună prin ascunderea egipteanului mort în nisip. Iar din textele evanghelice poate afla cineva foarte ușor că cetele urătoare de Dumnezeu și necurate ale dracilor au fost aruncate de puterea negrăită a Mântuitorului nostru, împreună cu satana, în iad, și osândite să locuiască în prăpastia fără fund”⁴⁴. Moise este un model de viețuire și se face asemenea lui „cel ce rabdă ca până la primirea legii contemplațiilor naturale să fie sub simțire, adică sub fiica lui Faraon cel inteligibil, dar prin râvna sinceră a bunurilor dumnezeiești omoară cugetul egiptean al trupului și-l așează sub nisip, adică sub deprinderea neroditoare de rele, în care, chiar dacă se seamănă de dușman neghina răutății, nu răsare, pentru rădăcina cea lăuntrică a duhului, care naște și păzește nepătimirea”⁴⁵.

13: A doua zi a ieșit din nou și a văzut doi evrei certându-se și i-a zis celui ce purta vina: „De ce-l bați tu pe aproapele tău?...”.

14: Acela însă i-a răspuns: „Cine te-a pus pe tine domn și judecător peste noi? Nu cumva vrei să mă omori și pe mine așa cum l-ai omorât ieri pe egiptean?” Și s-a spăimântat Moise și a zis: „Ieșit-a oare la lumină fapta pe care am făcut-o?”

15: Faraon însă a aflat despre această faptă și căuta să-l ucidă pe Moise, dar Moise a fugit de la fața lui Faraon și s-a dus să locuiască în țara Madian. Și dac-a sosit în țara Madian, s-a oprit la o fântână.

Madian: „denumire sub care sunt desemnate în general triburi nomade din deșertul siro-arab, a căror influență a ajuns până în peninsula Sinai (LThK), ca atare localitatea este situată în general în Arabia, la sud de Edom. BJ, pornind de la o mențiune din III Regi 11, 18, o situează în peninsula Sinai, la este de deșertul Paran”⁴⁶. „Retragerea lui Moise este redată de verbul grecesc *αναχωρειν*, de la care provine rom. *Anahoret*. Vasile cel Mare și Grigorie al Nyssei explică sensul monahismului capadocian pornind de la acest termen [...]. De asemenea, Philon vedea în șederea lui Moise în Arabia o perioadă de antrenament moral și filozofic sub îndrumarea lui Dumnezeu, departe de ateismul lui Faraon (*Mos.* I, 48; *Leg.* III, 12-13). ♦ [...] Madian: numele colectiv al unor triburi nomade trăind undeva la sud sau la sud-est de Palestina”⁴⁷.

Reținem de aici că nu vom putea fi de ajutor neamului nostru, până nu ne vom fi pregătit de ajuns; lucru pe care l-a înțeles și Moise, după o singură experiență, plecând spre *Madian* (= loc de judecată; sudori omenești) pentru a se exersa. El „avea din fire dragostea pentru adevăr; de aceea se vede că, chiar înainte de a lua conducerea poporului său, din pricina urii lui firești față de rău, a luptat împotriva celor răi cu prețul vieții sale; fiind izgonit de cei cărora le făcuse bine, a părăsit cu bucurie viața zgomotoasă egipteană și s-a dus în (Madian). Și acolo [...], vreme de 40 de ani, s-a ocupat cu contemplarea existențelor”⁴⁸. La fel, Hristos, „fiind batjocorit în chip nelegiuit pentru cele ce se cuvenea să fie admirat, s-a mutat în chip necesar, părăsind

⁴² Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viața lui Moise*

⁴³ Sf. Ioan Scărarul, *Scara*, XV, 9

⁴⁴ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, I

⁴⁵ Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, 35

⁴⁶ EX, p. 210

⁴⁷ SEP 1, pp. 198-199

⁴⁸ Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaimeron*, I, 1

Iudeea, în care S-a născut⁴⁹. Madian e o denumire ce desemnează triburile nomade din deșertul siro-arab, pătrunse și în peninsula Sinai.

16: Preotul din Madian avea șapte fete, care pășteau oile tatălui lor, Ietro. Și venind ele acolo, au scos apă până ce-au umplut adăpătorile, ca să adape oile lui Ietro, tatăl lor.

17: Dar au venit păstorii și le-au alungat. Atunci Moise s-a ridicat, le-a luat apărea, a scos apă și le-a adăpat oile.

„Izvor al vieții adevărate nu e decât cunoștința nepătată despre Dumnezeu. Deci puțul este chipul cunoștinței sădite în firea noastră. De aceea, până ce ne folosim pentru cunoașterea lui Dumnezeu de mintea dreaptă și neforțată, înaintăm direct spre adevăr. Dar dacă cineva stăpânit de amăgiri se zbate spre ceea ce îi place lui, își va cheltui în acelea străduințele sale. Aceasta socotesc că înseamnă în ghicitură scoaterea apei de către fetele lui Ietro și folosirea de ea cu sila de către cei mai tari decât ele. În aceste neputințe spunem că se află cei amăgiți, când li se abate cunoștința înăscută spre ceea ce nu e bun și frumos, adică spre ceea ce înșală și spre ceea ce e de folos demonilor. Dar a venit în apărare Hristos. Căci alungând pe răii păstori mincinoși, a adăpat cu apă vie, adică cu propovăduirea Lui dumnezeiască și cerească⁵⁰.

18: Dar când ele au venit la Raguel, tatăl lor, acesta le-a zis: „Cum de-ați venit voi astăzi atât de devreme?”

19: Iar ele au zis: „Un oarecare egiptean ne-a apărut de păstori, a scos apă și ne-a adăpat oile”.

20: Zis-a el către fiicele sale: „Unde e? cum de l-ați lăsat așa? Chemați-l să mănânce!”

21: Și a rămas Moise la omul acela, iar el i-a dat-o pe Sefora, fiica sa, de soție.

Septuaginta îl numește pe omul din Madian: Iothor (Ietro). Biblia Hebraica dă acest nume doar la 3, 1. Aici, preotul e numit Raguel, probabil „un al doilea nume al socrului lui Moise Cert rămâne acela de Ietro⁵¹. *Ietro* înseamnă *cel nobil*, iar *Raguel*, *păstorul lui Dumnezeu*. Fiica sa, *Sefora* (= păsăruică; cunună), devine soția lui Moise. „Chiar dacă trebuie să ne înrudim iarăși cu cel de alt neam, adică chiar dacă trebuința ne silește să viețuim cu filosofia de afară, să o facem îndepărtând pe păstorii cei răi de la întrebuițarea nedreaptă a puțurilor.”⁵² Sefora, fiind de neam străin, e chip al Bisericii celei din neamuri. Ea se unește cu Moise, după cum Biserica e mireasa lui Hristos. Lumea, asemeni lui Raguel, „intră în relație familiară cu El, dându-i ca pe o mireasă Biserica din neamuri, care e înțeleasă prin Sefora⁵³.

22: Ea a zămislit și a născut un fiu, iar Moise i-a pus numele Gherșom, zicând: „Străin sunt eu în țară străină”. Și dac-a zămislit iarăși, ea a mai născut un fiu, iar el i-a pus numele Eliezer, zicând: „Dumnezeul părintelui meu mi-a fost ajutor și m-a scăpat din mâna lui Faraon”.

A „doua jumătate a versetului se află numai în unele versiuni ale Septuagintei (printre care și ediția de Frankfurt 1597), în acord cu 18, 4⁵⁴.

Moise a avut doi fii: pe *Gherșom* (= copil de pribeag; alungat) și *Eliezer* (= Dumnezeu îmi e ajutor). Cât privește numele primului născut, „etimologia populară, luând în considerație numai prima silabă a numelui, **ger** – *străin*, l-a interpretat *copil de pribeag, de străin*; este mai degrabă un derivat de la un verb: *a alunga*⁵⁵.

23: Și dacă a trecut îndelungată vreme, regele Egiptului a murit. Iar fiii lui Israel gemeau sub povara muncilor. Și au strigat, iar strigarea lor s-a urcat de sub povara muncilor până la Dumnezeu.

⁴⁹ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, I

⁵⁰ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, I

⁵¹ BBVA, p. 80

⁵² Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viața lui Moise*

⁵³ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, I

⁵⁴ BBVA, p. 80

⁵⁵ EX, p. 210

24: **Și le-a auzit Dumnezeu suspinele și Și-a adus aminte Dumnezeu de legământul pe care-l făcuse cu Avraam, cu Isaac și cu Iacob.**

25: **Și a căutat Dumnezeu spre fiii lui Israel și li S-a făcut cunoscut.**

Ca și uciderea (Facerea 4, 10), asuprirea lucrătorilor e un păcat strigător la cer, care necesită intervenția divină. Cât privește exprimări precum *Dumnezeu Și-a adus aminte ori S-a gândit la ei*, acestea trebuie privite ca pogorăminte la puterea de înțelegere a omului. Astfel e arătat planul lui Dumnezeu privind pe Israel, popor ce va deține un rol central în istoria mântuirii.

CAPITOLUL 3 – *Chemarea lui Moise.*

1: **Moise păștea oile lui Ietro, socrul său, preotul din Madian. Și dacă și-a mânat el turma până dincolo de pustie, a ajuns la muntele lui Dumnezeu, la Horeb;**

„Muntele Horeb este unul și același cu muntele Sinai, locul în care a fost dată Legea (19, 18-20; Deuteronom 4, 15)”⁵⁶. „Pentru Philon, Moise, în ipostaza de păstor la Ietro, este călăuzitorul gândurilor de la deșertăciune spre cele bune. Egiptenii, robi ai patimilor, au oroare de păstori și urăsc dreapta judecată (*Sacrif.* 50-51; *Agr.* 43)”⁵⁷.

2: **iar îngerul Domnului i S-a arătat într-o pară de foc din mijlocul unui rug; și [Moise] a băgat de seamă că rugul ardea, dar rugul nu se mistuia.**

„Îngerul Domnului: Domnul Însuși, în chipul în care li Se face El accesibil oamenilor (vezi Facerea 16, 7-14)”⁵⁸. „Scenă celebră, în care Moise Îl descoperă pe Dumnezeul făgăduințelor, iar Acesta i Se descoperă ca fiind mai presus de orice nume. Rug: tufiș, arbust. În rugul aprins și nemistuit mistică răsăriteană a văzut prefigurarea Sfintei Maria, Fecioara Născătoare și rămasă fecioară, prin care Dumnezeu li S-a arătat oamenilor în persoana Fiului Său. În Deuteronom 33, 16 Dumnezeu e numit *Cel ce S-a arătat în rug* (Septuaginta) sau *Cel ce locuiește în rug* (Textul Ebraic)”⁵⁹. „Focul, ca forță creatoare și, în același timp, distrugătoare, este la majoritatea popoarelor venerat ca element esențial al divinității. În Vechiul Testament, Iahve l-a ales ca simbol al Său, prin care se dezvăluie celor aleși, cf. Ieșirea 13, 21; 24, 17; 19, 18; Psalmi 17, 10”⁶⁰. „După Theodoret, *îngerul* nu este Tatăl, ci Unul-Născut Fiul Său (*QE* 5). Tot după el, minunea prefigurează fecioria inalterabilă a celei care avea să-L nască pe Unul-Născut. În același tratat afirmă că Dumnezeu S-a arătat în rug pentru a-i împiedica pe evrei să adore un idol cioplit din lemnul arborilor (*QE* 6)”⁶¹.

Acest rug a inspirat numeroase interpretări. După Sfântul Grigorie Palama, aici s-a arătat lumina cea necreată: „Nu se aprinde niciodată jertfelnicul Tău dumnezeiesc prin foc străin și pământesc. Căci e un foc străin și ceresc de alt mod, păstrat prin transmiterea focului nestins, pe care ai venit să-l arunci pe pământ (Luca 12, 49), ca pe un ocean nemărginit, prin iubirea Ta de oameni.”⁶² În rug se afla doar strălucirea focului, nu și puterea lui arzătoare: „De aceea și pe noi un cuvânt ne învață în taină că atunci când vom da răspuns de faptele săvârșite în viață, natura focului se va împărți, pe de o parte în lumină, spre desfătarea celor drepți, iar pe de altă parte în durere arzătoare, rânduită celor osândiți”⁶³. Rugul anunță și întruparea Domnului din Fecioara: „Prin aceasta învățăm să cunoaștem și taina Sfintei Fecioare, din care a strălucit prin nașterea vieții omenești lumina dumnezeirii, care a păzit nestrucată rugul aprins, neveștejindu-se

⁵⁶ BBVA, p. 81

⁵⁷ SEP 1, p. 200

⁵⁸ BBVA, p. 81

⁵⁹ BBVA, p. 81

⁶⁰ EX, p. 210

⁶¹ SEP 1, p. 200

⁶² *Despre împărtășirea dumnezeiască*, 20

⁶³ Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaimeron*, VI, 3

frumusețea fecioriei prin naștere⁶⁴. Sau focul acela e „Cuvântul dumnezeiesc, Care în timpurile mai de pe urmă a strălucit din rugul Sfintei Fecioare și a petrecut cu noi prin trup”⁶⁵. „Acesta, Care odinioară a fost și în foc, în vorbirea cu Moisi din rug, a voit să se nască și om, prin Fecioara”⁶⁶. „Acest Domn S-a arătat lui Moisi iarăși, atât cât a putut Moisi să-L vadă. Domnul este iubitor de oameni și Se coboară totdeauna la slăbiciunile noastre”⁶⁷. Dar rugul vestește și patima mântuitoare: „Rugul este un arbust cu spini. După ce Cuvântul a încetat darea legii și după ce a încetat trăirea Sa printre oameni, Domnul a fost încununat în chip tainic iarăși cu spini”⁶⁸. Pentru a ne împărtăși, la rândul-ne, de asemenea vedere, trebuie să biruim întâi vrăjmașii lăuntrici: „Iar după ce vom ucide pe acest egiptean, vom vedea și noi, în rugul smereniei, pe Dumnezeu”⁶⁹. „Sfânta Scriptură aseamănă firea dumnezeiască cu focul pentru marea lui forță și pentru că poate să mistuie cu ușurință totul. [...] Dar precum spinii nu pot suporta focul, așa nici omenescul Dumnezeirea. Dar în Hristos s-a făcut suportabilă. [...] Dumnezeu S-a sălășluit în templul luat din Fecioară, coborându-Se pe Sine la o blândețe și umilință minunată și restrângând oarecum puterea de vătămare a firii Lui, ca să Se facă încăput (adaptat), ca și focul spinilor. Iar că ceea ce se strică prin fire, adică trupul, a fost făcut de El mai tare ca stricăciunea ne-o arată prin ghicitoră focul din rug care păstrează nevătămat lemnul”⁷⁰.

Arătarea s-a făcut pe Muntele *Horeb* (= pustie; fierbinte; noutate), vechi nume al Muntelui *Sinai* (= munte stâncos; muntele mărcinilor).

3: Atunci Moise și-a zis: „Ia să fac eu câțiva pași ca să văd această mare vedenie: ce-o fi asta, că rugul nu se mistuie...”

„Pentru Grigorie al Nyssei, rugul aprins înseamnă iluminare (*Cant.* 12; *VM* 2, 19). Spinii rugului simbolizează încercările virtuții care duc la vederea luminii taborice. În lumină se arată Logosul, Dumnezeu întrupat. Rugul reprezintă trupul pe care l-a primit Logosul (*VM* 2, 20). Tot după Grigorie al Nyssei, rugul care nu se mistuie reprezintă maternitatea feciorelnică a Născătoarei de Dumnezeu”⁷¹.

4: Când însă Domnul a văzut că el se apropie să vadă, i-a făcut Domnul chemare din mijlocul rugului, zicând: „Moise! Moise!” Și el a răspuns: „Ce este?”

„Ce este?; Textul Masoretic are: *Iată-mă!* Proprie Septuagintei, întrebarea lui Moise, care se referă simultan la natura evenimentului, la identitatea glasului auzit și la sensul chemării, a stat la baza unor elaborări teologice importante la exegeții de limbă greacă, în relație cu Ieșirea 3, 14”⁷².

5: Domnul a zis: „De-aici mai departe să nu te-appropii!; scoate-ți încălțăminte din picioare, că locul pe care stai este pământ sfânt!”

„Philon interpretează chemarea și apoi interdicția divină astfel: Moise încearcă să afle cauzele generării și ale coruperii; însă o astfel de cunoaștere îi este inaccesibilă omului, fiind rezervată dumnezeirii. Dumnezeu, în marea Sa îndurare, îl oprește pe Moise de la această căutare imposibilă, zicându-i: *Aici să nu te apropii!* (*Fuga* 161-163)”⁷³. „Pentru unii exegeți, descălțarea sandalelor reprezintă un gest de asceză, de renunțare la grijile vieții pământești (Grigorie al Nyssei, *VM* 2, 22-23; *Cant.*, *GNO* VI, p. 355). Pe de altă parte, veșmintele preoțești nu comportă încălțăminte, fiindcă preotul trebuie să calce numai pe pământ sfințit și îi este interzis să se atingă de piei moarte. După tradiția evreiască, această prescripție, dată lui Moise,

⁶⁴ Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viața lui Moise*

⁶⁵ Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, 35

⁶⁶ Sfântul Iustin Martirul, *Apologia întâi*, LXIII

⁶⁷ Sf. Chiril al Ierusalimului, *Catehezele*, X, 6

⁶⁸ Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, II, 75, 1-2

⁶⁹ Sf. Ioan Scărarul, *Scara*, XV, 38

⁷⁰ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, I

⁷¹ SEP 1, pp. 199-200

⁷² SEP 1, p. 200

⁷³ SEP 1, p. 200

indică renunțarea la viața conjugală din momentul investiției în misiune. Gestul este întâlnit de altfel și la păgâni, care se descaltă pentru a intra în temple (Iustin, *Apol.* I, 62)⁷⁴.

De Dumnezeu nu ne putem apropia oricum: „Când Moise încearcă să se apropie de rugul arzător, e împiedicat până nu dezleagă încălțăminte picioarelor. Cum nu te vei dezlega și tu de orice cuget pătimas, dacă vrei să vezi pe Cel mai presus de orice simțire și înțelegere și să vorbești cu El?”⁷⁵. Curelele din pielea animalului mort semnifică simțulalitatea pătimasă, iar picioarele sunt umblările sufletului. De aceea, Domnul „a poruncit lui Moise, vestitorul celor dumnezeiești, să dezlege încălțăminte picioarelor, ca să arate că mișcarea vieții după lege nu e încă curată, nici cu totul eliberată de faptele stricăciunii și ale morții”⁷⁶. Moise se supune și „își apropie talpa cugetării goală și cu totul liberă de încălțăminte moarte ale gândurilor omenești de această taină, întorcând spre înțelegere puterea înțelegătoare a minții ca pe o față, dar deschizând numai prin credință puterea ascultătoare a sufletului, ca pe o ureche, spre primirea tainei”⁷⁷. Moise „a învățat că sufletul trebuie să se desfacă cu putere de alipirea la toate cele trupești, când pornește prin contemplație pe drumul cunoașterii și înțelegerii celor mai presus de lume, și să se înstrăineze prin lepădarea încălțămintelor, cu desăvârșire, de viața de mai înainte, atașată trupului”⁷⁸. E vrednic de semnalat și un alt aspect: „Numește pustia fără apă și roditoare de spini, în care era și rugul, pământ sfânt. Căci tot locul în care este Hristos e sfânt”⁷⁹.

6: Și i-a zis: „Eu sunt Dumnezeu tatălui tău, Dumnezeu lui Avraam și Dumnezeu lui Isaac și Dumnezeu lui Iacob!” Iar Moise și-a întors fața, fiindcă se temea să se uite deschis către fața lui Moise.

„Părinții Bisericii descoperă aici identitatea Fiului și a Tatălui. *Domnul* s-ar referi la *înger*, adică la Fiul, în 3, 2, și la Dumnezeu Tatăl, în 3, 6.14 (Vasile cel Mare, *Adv. Eun.* II, 18)⁸⁰.

Se afirmă clar nemurirea sufletului: „Evident că aceștia trăiesc și există. Dacă Avraam, Isaac și Iacov ar fi morți, n-ar urma că Dumnezeu este Dumnezeu unor oameni ce nu există?”⁸¹ Dar nu negăm nici valoarea trupului: El este Dumnezeu celor „ale căror suflete trăiesc în mâna Lui; iar corpurile vor trăi iarăși prin înviere”⁸².

7: Și a zis Domnul către Moise: „Văzut-am necazul poporului Meu în Egipt, i-am auzit strigătul de sub apăsarea celor ce-l muncesc; da, îi cunosc durerea.

Poporului redă „gr. *λαός* – *popor*. În Vechiul Testament se face în principiu distincția între *goi*, redat, în majoritatea cazurilor, în Septuaginta, prin *εθνος* și *'am*, tradus prin *λαός*. Primul termen desemnează o unitate politică, dar mai cu seamă una geografică, cu o formă comună de stat, limbă și drept, cf. Facerea 10, 20. Folosit inițial și pentru poporul lui Israel (Facerea 12, 2; Psalmi 32, 12; Isaia 1, 4), devine curând termenul specific prin care se desemnează popoarele străine, *păgânii*, ce aparțin unei alte religii decât aceea a lui Israel. Cel de al doilea termen, inițial unul de rudenie, *frate de tată*, denumind apoi legătura de sânge, devine termenul consacrat pentru poporul lui Dumnezeu și al legământului, Israel”⁸³.

8: M-am pogorât dar să-l scap din mâna Egiptenilor; să-l scot din țara aceasta și să-l duc într-un pământ roditor și larg, în țara unde curge lapte și miere, în ținutul Canaaneenilor; al Heteilor, al Amoreilor, al Ferezeilor, al Ghergheseilor, al Heveilor și al Iebuseilor.

⁷⁴ SEP 1, p. 200

⁷⁵ Evagrie Ponticul, *Cuvânt despre rugăciune*, 4

⁷⁶ Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinarea și slujirea în duh și adevăr*, I

⁷⁷ Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, 35

⁷⁸ Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, 67

⁷⁹ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glasire la Ieșire*, I

⁸⁰ SEP 1, p. 200

⁸¹ Sf. Chiril al Ierusalimului, *Catehezele*, XVIII, 11

⁸² Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, IV, 15

⁸³ EX, p. 211

Sunt amintite aici populațiile „palestiniene non-semitice; Canaaneenii și Amoreii se aflau acolo înainte de venirea Israelitelor”⁸⁴.

9: **Iată dar că strigarea fiilor lui Israel a ajuns acum până la Mine, și am văzut apăsarea cu care-i apasă Egiptenii.**

10: **Și acum, vino să te trimit la Faraon, regele Egiptului, și să scoți din țara Egiptului pe poporul Meu, pe fiii lui Israel”.**

Misiunea lui Moise de a elibera pe evrei din robie anticipează eliberarea omenirii din robia păcatului: „Acolo vezi pe Faraon, despotul amarnic și nemilos, și pe ipistații aspri, purtând chipul satanei și al oastei lui, care nu aduc asupra trupești necruțătoare, ci necăjesc cu sânge și în chip neobosit sufletul. Moise conduce acolo poporul lui Dumnezeu. La noi, ce covârșire! Însuși Fiul și Cuvântul adevărat al lui Dumnezeu cel ipostatic întrece mult și nesfârșit litera legii”⁸⁵. „Moisi a fost trimis de Dumnezeu în Egipt; [...] Hristos a fost trimis de Tatăl în lume”⁸⁶.

11: **Moise I-a zis lui Dumnezeu: „Cine sunt eu, ca să mă duc eu la Faraon, regele Egiptului, și să-i scot eu pe fiii lui Israel din țara Egiptului?...”.**

„Moise nu mai era acum decât un fugar din Egipt și un păstor în Madian, elemente care-i justificau smerenia în fața lui Dumnezeu”⁸⁷.

12: **Iar Dumnezeu i-a grăit lui Moise: „Eu voi fi cu tine, și acesta-ți va fi semnul că Eu sunt Cel ce te trimite: în aceea că-l vei scoate pe poporul Meu din țara Egiptului și că vă veți închina lui Dumnezeu în muntele acesta”.**

„Munții, ca opere impunătoare ale creației, erau alături de râuri și izvoare, în mitologiile orientale, lăcașuri ale divinității (de ex. Olimpul în mitologia greacă)”⁸⁸.

13: **Și a zis Moise către Dumnezeu: „Iată, eu mă voi duce la fiii lui Israel și le voi zice: - Dumnezeuul părinților voștri m-a trimis la voi... Dar dacă ei îmi vor zice: Cum Îl cheamă?, eu ce să le spun?”**

14: **Zisu-i-a Dumnezeu lui Moise: „Eu sunt Cel ce este”. Apoi i-a zis: „Așa să le spui fiilor lui Israel: Cel ce este, El m-a trimis la voi!”**

Dumnezeu Se numește pe Sine drept *Cel ce este*; în Biblia Hebraică citim: **ehyeh aser ehyeh**⁸⁹; în Septuaginta: **Ego imi o on**; în Vulgata: **Ego sum qui sum**. „Text fundamental pentru modul în care Dumnezeu Se definește pe Sine. Definiția e concentrată în celebra tetragramă YHWH (care se poate citi IAHVE sau, mai rar, IEHOVA), al cărei nucleu e verbul *a fi*. Textul ebraic are câteva variante de traduceri: *Eu sunt Cel ce sunt* (misterul lui Dumnezeu, Care refuză să-Și dezvăluie numele); *Eu sunt ceea ce sunt* (ființa prin ea însăși); *Eu sunt fiindcă sunt* (conținând în Sine propria cauzalitate) și chiar *Eu sunt cel ce voi fi* (Cel pe Care oamenii Îl vor percepe prin revelații succesive). *Septuaginta* preferă sensul *Eu sunt Cel ce este* (Dumnezeu este existență în sine, singura realitate adevărată și cauza unică a tuturor realităților); tot așa tălmăcește și Biblia de Ierusalim, revendicându-și aplicarea unei riguroase sintaxe ebraice”⁹⁰. Este „bine cunoscutul verset prin care se consideră că a pătruns ontologia greacă în teologia biblică”⁹¹. O traducere posibilă a textului ebraic ar fi: *Eu sunt Cel care va fi (acolo) în relație cu trimiterea lui Moise, sau Eu sunt Cel ce sunt, sau Eu voi fi (acolo) pentru că sunt (aici), sau Eu sunt fiindcă Eu sunt, sau Eu sunt Cel ce este în Septuaginta*”⁹².

„Dintre toate numele care se dau lui Dumnezeu, se pare că cel mai propriu e *Cel ce este*,

⁸⁴ BBVA, p. 81

⁸⁵ Calist Patriarhul, *Capete despre rugăciune*, 63

⁸⁶ Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza I mistagogică*, 3

⁸⁷ BBVA, p. 81

⁸⁸ EX, p. 211

⁸⁹ אהיה אשר אהיה

⁹⁰ BBVA, p. 81

⁹¹ E vorba, evident, despre traducerea Septuagintei.

⁹² SEP 1, p. 201 – Septuaginta: **Εγώ ειμι ο ον**.

după cum El Însuși S-a numit pe munte, lui Moisi [...]. Căci are adunată în El Însuși toată existența, ca o mare infinită și nemărginită a ființei. Dar, după cum spune Sfântul Dionisie, numele cel mai potrivit al lui Dumnezeu este *Cel bun*, căci nu este cu puțință să spui despre Dumnezeu că întâi există și apoi este bun⁹³. „El este cu adevărat *Cel ce este*. Numele acesta nu I se cuvine decât Lui singur în mod propriu și special, chiar dacă prin abuz acest nume se dă și altora⁹⁴.

15: Apoi a zis Dumnezeu iarăși către Moise: „Așa să le spui fiilor lui Israel: - Domnul [Iahve], Dumnezeul părinților voștri, Dumnezeul lui Avraam, Dumnezeul lui Isaac și Dumnezeul lui Iacob, El m-a trimis la voi; Acesta-i numele Meu de-a pururi; aceasta-i pomenirea Mea din neam în neam...

16: Așadar, du-te și adună-i pe bătrânii fiilor lui Israel și spune-le: - Domnul, Dumnezeul părinților voștri, Dumnezeul lui Avraam și Dumnezeul lui Isaac și Dumnezeul lui Iacob, mi S-a arătat și a zis: Îndeaproape v-am cercetat pe voi și câte vi se-ntâmplă vouă în Egipt!

V-am cercetat redă „gr. *επισκοπεῖν* – a vizita: semnifică, în Septuaginta, dreptul absolut de a privi, judeca și sancționa, acțiunea lui Dumnezeu prin care își exprimă voința de a interveni, binecuvântând sau pedepsind, în viața unui individ sau a comunității (BJ, ThWNT, II, p. 597)⁹⁵. Verbul implică ideea de vizitare, cercetare atentă.

17: Și mi-a mai zis: Din prigoana Egiptenilor vă voi ridica în pământul Canaaneenilor; al Heteilor, al Amoreilor, al Ferezeilor, al Ghergheseilor, al Heveilor și al Iebuseilor, în țara unde curge lapte și miere...

„*țara în care curge lapte și miere* a fost înțeleasă de Părinți ca fiind Hristos (*Epistola lui Barnaba*); cina de după botez, euharistia din care se hrănesc, precum pruncii, cei credincioși. Hipolit descrie prima euharistie a celor botezați pe vremea când Trupul și Sângele Domnului li se dădeau împreună cu lapte și miere, și acestea fiind *euharistice*, indicând împlinirea acestei făgăduințe (*Trad.* 21, SC 11 bis., pp. 90-93)⁹⁶.

Într-adevăr, din Canaan nu lipseau mierea și produsele lactate, dar acestea au și un înțeles mistic: „Domnul hrănește pe cei ce sunt prunci în El și veselește pe cei ce au ajuns la bărbăție în El, ca Unul ce hrănește cu virtuți, prin făptuire, ca și cu un lapte, pe cei ce se tem de El, și îndulcește cu cunoștințe de taină, ca și cu o miere, prin contemplație duhovnicească, pe cei ce-L iubesc⁹⁷.

18: Ei îți vor asculta glasul, iar tu și bătrânii lui Israel veți intra la Faraon, regele Egiptului, și-i veți zice: - Domnul, Dumnezeul Evreilor, ne-a chemat; ca atare, ne vom duce în pustie, cale de trei zile, ca să-I aducem jertfă Dumnezeului nostru...

„După Origen, cele *trei zile* au înțeles moral: este vorba de păzirea sufletului, a trupului și a duhului după poruncile lui Dumnezeu. De asemenea, au și un înțeles mistic: cele trei zile prefigurează participarea credinciosului la Învierea Domnului *cea de a treia zi* (*Hom. Ex.* 3, 3; 5, 2)⁹⁸.

19: Eu însă știu că Faraon, regele Egiptului, nu vă va lăsa să plecați dacă nu va fi silit de o mână tare.

„Prin aceste cuvinte, Domnul face cunoscute două lucruri: Dumnezeirea Sa, pentru că cunoaște mai dinainte viitorul, și iubirea Sa de oameni, pentru că dăruiește prilejuri de pocăință libertății de voință a sufletului⁹⁹.

⁹³ Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, I, 9

⁹⁴ Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime*, I

⁹⁵ EX, p. 211

⁹⁶ SEP 1, p. 202

⁹⁷ Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, 9

⁹⁸ SEP 1, p. 202

⁹⁹ Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, I, 76, 3

20: **Voi întinde deci mâna Mea și voi lovi Egiptul cu tot felul de minuni pe care le voi face în mijlocul lui; după care vă va lăsa să plecați.**

21: **Voi face ca poporul acesta să aibă trecere în ochii Egiptenilor și, când veți pleca, nu veți ieși cu mâinile goale;**

22: **fiecare femeie va cere de la vecina ei și de la casnica ei lucruri de argint, lucruri de aur și haine, și le veți pune pe fiii voștri și pe fetele voastre, și-i veți despuia pe Egipteni”.**

„*A despuia*, σκυλεύειν, este înțeles de către Philon fie ca plată dreaptă a muncii, fie, mai exact, ca un tribut pe care cei învinși sunt datori să-l dea învingătorilor, după luptă, ca recunoaștere a suveranității (*Mos.* II, 140-142). Pentru Irineu, prăzile pe care creștinii le-au luat de la păgâni au fost utilizate spre folosul oamenilor și întru slava Domnului, după modelul prăzilor luate de evrei de la egipteni (*Adv. haer.* III, 30, 1-4). Origen vede în *prădarea* egiptenilor o alegorie a folosului filozofiei păgâne, nu fără riscul ereziilor, simbolizat, mai departe, de vițelul de aur (*Ep. Greg.*)”¹⁰⁰.

Pe scurt, Dumnezeu vestește desfășurarea evenimentelor viitoare.

CAPITOLUL 4 – Moise capătă puterea de a face semne; pleacă din Madian în Egipt, unde i se alătură Aaron.

1: **Moise a răspuns și a zis: „Dar dacă nu mă vor crede și nu vor asculta de glasul meu, ci vor zice: - Nu ți s-a arătat ție Dumnezeu!, ce să le spun?”**

2: **Zisu-i-a Domnul: „Ce ai tu în mână?” Și el a răspuns: „Un toiag”.**

3: **„Aruncă-l jos!” i-a zis. Și Moise a aruncat toiagul jos, și toiagul s-a făcut șarpe. Iar Moise a fugit de el.**

4: **Și a zis Domnul către Moise: „Întinde mâna și apucă-l de coadă!” Și și-a întins mâna și l-a apucat de coadă și-n mâna lui s-a făcut toiag.**

„După Philon, *toiagul* reprezintă educația pe care se sprijină înțeleptul. Aruncat, devine șarpe, care este un simbol pentru iubirea de plăcere, pe care Moise, pentru a fi desăvârșit, trebuie s-o stăpânească (*Leg.* III, 88-93). Pentru Irineu (*Adv. haer.* III, 21, 8), *toiagul* reprezintă întruparea Fiului, care *înghite* lăcomia egiptenilor [7, 12]; pentru Grigorie al Nyssei, el prefigurează lemnul Crucii prin care s-au făcut minuni (*VM 2, 27.31*)”¹⁰¹.

„Căderea toiagului din mâna lui Moise înseamnă că omul, făcut la început după chipul lui Dumnezeu, ca un pom al raiului, și așezat în slava împărătească și în mâna Făcătorului, s-a rostogolit la pământ pentru că a cugetat să aleagă cele trupești și, pentru răutatea lui ajunsă la culme, era ca un șarpe în ochii lui Dumnezeu. [...] Când a binevoit Dumnezeu și Tatăl să readune toate în Hristos și să rezidească ceea ce a făcut la început, ne-a trimis din cer pe Unicul Născut, mâna Lui cea dreaptă [...]. Și atunci a prins omenirea care zăcea la pământ și a izbăvit-o din răutatea de fiară, arătată în vicii și păcate, a ridicat-o iarăși prin sfințenie la cinstea împărătească și la blândețea virtuții”¹⁰².

5: **„[Asta], ca să te creadă că ți s-a arătat ție Dumnezeu părinților tăi, Dumnezeuul lui Avraam, Dumnezeuul lui Isaac și Dumnezeuul lui Iacob!”**

6: **Și i-a mai zis Domnul: „Vără-ți mâna în sân!” El și-a vârât mâna-n sân. Dar când a scos-o din sân, iată că mâna îi era albă de lepră, ca zăpada.**

Lepra, „gr. λεπρα redă ebr. *sappahat* – *psoriasis vulgaris*, de fapt, probabil, numele generic al bolilor de piele. Boala numită de Herodot (*Hist.* 138) *λέπρα* < *λέπειν* – a coji, a jupui – este denumită, începând cu epoca alexandrină, *ελεφαντίασις*. În religia mozaică,

¹⁰⁰ SEP 1, p. 202

¹⁰¹ SEP 1, pp. 202-203

¹⁰² Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinarea și slujirea în duh și adevăr*, II

existau reguli stricte împotriva leproșilor, datorate nu atât unor intenții profilactice, cât unor reguli cultice¹⁰³. După Origen, „mâna lui Moise reprezintă faptele Legii (nedepline, nedesăvârșite) prin care nimeni nu se poate mântui (*Hom. Ex.* 12, 3), iar după Tertulian, miracolul reprezintă un argument în plus pentru învierea trupurilor (*Res.* 55, 8)¹⁰⁴.

7: [Domnul] i-a zis: „Vâră-ți din nou mâna în sân!” El și-a vârât mâna-n sân; dar când a scos-o din sân, iată că ea din nou se făcuse așa cum era tot trupul.

„După Maxim Mărturisorul, primul gest al lui Moise simbolizează Întruparea și Învierea din morți, care i-a urmat, iar al doilea gest simbolizează întoarcerea Domnului la sânul Tatălui (*Qu.* 1)¹⁰⁵.

8: „Dacă nu te vor crede și nu vor asculta de glasul întâiului semn, te vor crede prin glasul celui de al doilea;

„Până ce omul făcut după chipul dumnezeiesc era ocrotit în sânul lui Dumnezeu și nu călcase încă porunca dată, acoperit de grija și iubirea Lui, viețuia curat și sfințit și necunoscând moartea. Dar după ce a ieșit de sub acoperământul și iubirea lui Dumnezeu prin aplecarea spre rău, s-a vădit fățiș întinat și spurcat și bolind de necurăția morții. Prinzându-ne apoi iarăși Dumnezeu și Tatăl în Hristos și învăluindu-ne în harul dumnezeiesc și avându-ne oarecum în sân prin înfiere, am lepădat omorârea venită din vechiul blestem și ne-am întors la starea de la început¹⁰⁶.

9: dar dacă nu te vor crede nici după amândouă semnele și nu vor asculta de glasul tău, atunci să iei apă din Nil și s-o verși pe uscat; acolo, pe uscat, apa luată din Nil se va preface-n sânge”.

„Tertulian vede în cele trei minuni succesive trei momente ale acțiunii divine: eliberarea de demon, de moarte și de pedeapsa viitoare (*Res.* 28, 1-2)¹⁰⁷.

„Cel din urmă semn a fost lumii moartea în Hristos și curățirea prin apă și prin sânge, aflându-se alătura, se înțelege, și sfântul Trup, ceea ce este arătat prin uscat¹⁰⁸.

10: Atunci Moise a zis către Domnul: „Iartă-mă, Doamne, dar eu nu-s făcut pentru vorbă – și asta, nu de ieri sau de-alaltăieri, nici de când ai prins Tu să grăiești cu robul Tău -: gura mi-i gângavă, limba mi-i încâlcită...”

„În Septuaginta nu se precizează natura neputinței lui Moise, ca în Textul Masoretic, dar, în 6, 12, ἄλογος indică limpede dificultatea de a vorbi. Se mai poate înțelege faptul că elocința omenească, comparată cu cuvântul lui Dumnezeu, este *neputință* de a vorbi (*Philon, Mos.* I, 83). ♦ În sens fizic, incapacitatea lui Moise evidențiază puterea lui Dumnezeu, care îi face de rușine pe egipteni cu ajutorul unui om cu limba împletită, așa cum, mai târziu, și-a ales ucenici dintre smeriții pescari (*Matei* 4, 18-21) sau vameși (*Matei* 9, 9) (cf. *Theodoret, QE* 11)¹⁰⁹.

Părerile despre gângăveala lui Moise sunt împărțite. Unii socotesc că, într-adevăr, el suferea de un defect de vorbire. În general, însă, se crede că ezitățile lui Moise se datorau sfiei sale în fața unei misiuni atât de copleșitoare. „Când sunt trimiși de Dumnezeu în ajutorul oamenilor, sfinții, din smerenie, nu primesc¹¹⁰. Origen e categoric: „Vorba lui Moise nu era greoaie, nici stângace limba lui. El nu era lipsit de vervă profetică. De altfel, pentru egipteni, vorba sa a fost sonoră și elocința sa neîntrecută¹¹¹. Dar „Moisi vedea slăbiciunea limbii lui, care nu putea sluji măreției celor gândite de mintea sa¹¹². „Și l-a iertat Dumnezeu, pentru că n-a

¹⁰³ EX, p. 212

¹⁰⁴ SEP 1, p. 203

¹⁰⁵ SEP 1, p. 203

¹⁰⁶ Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinarea și slujirea în duh și adevăr*, II

¹⁰⁷ SEP 1, p. 203

¹⁰⁸ Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinarea și slujirea în duh și adevăr*, II

¹⁰⁹ SEP 1, p. 303

¹¹⁰ Ava Dorotei, *Învățăături de suflet folositoare*, II, 10

¹¹¹ Origen, *Omilii la Cartea Ieșirii*, III, 1

¹¹² Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, XV, 1

spus-o aceasta împotriviindu-se, ci din multă smerenie¹¹³. Îi era greu să exprime cele ce, până la venirea Cuvântului, rămâneau abia întrezărite. „Cu adevărat, legea a fost prea greoaie la limbă spre a putea articula cum se cuvine învățătura despre Cel ce este. Și nu a fost în stare să ridice mintea la firea cea mărită, prea închinată și negrăită, cea închinată în Sfânta Treime. Pe lângă aceasta, fiind slabă la glas, de abia a putut grăi israeliților, fiind auzită numai în Iudeea, propovăduirea ei neajungând, așa zicând, nici măcar la urechea celorlalte neamuri¹¹⁴.

11: Dumnezeu însă a zis către Moise: „Cine i-a dat omului gură? și cine-l face mut sau surd, văzător sau nevăzător? Oare nu Eu, Dumnezeu?

12: Și acum, du-te: Eu sunt Cel ce-ți voi deschide gura și te voi învăța ce să grăiești”.

„Așadar, această înțelepciune dumnezeiască de nespus în cuvinte, neamestecată și nestricată, își varsă harul său în sufletele sfinților și le descoperă cunoașterea, ca să privească slava lui Dumnezeu¹¹⁵.

13: Zis-a Moise: „Rogu-mă, Doamne: alege pe un altul, care să poată și pe care să-l trimiți!”

„Evlaviosul profet, care avea în sine dragostea pentru tot neamul omenesc, Îl cerea pe Cel Care trebuia trimis de Tatăl¹¹⁶. Dar încă nu sosise vremea...

14: Atunci s-a aprins mânia Domnului asupra lui Moise; și i-a zis: „Oare nu-i pe lume Aaron, fratele tău, levitul?: Eu știu că el cu grai va grăi-n locul tău. Iată, el îți va ieși în întâmpinare; și când te va vedea, bucura-se-va el în inima sa;

Aaron, „ebr. 'aharon, gr. **Ααρων**; etimologia numelui este nesigură, probabil de origine egipteană. Caracterizarea lui ca *levit*, aici și în 19, 22 ș. urm., pare a indica că încă din Egipt deținea o funcție preoțască¹¹⁷. Înclinăm către acest punct de vedere. Desigur, ulterior preoția va deveni altceva în Israel, însă ar fi de neconceput ca evreii să nu fi avut sacerdoți în Egipt.

15: iar tu vei grăi către el și-i vei pune-n gură cuvintele Mele, iar Eu voi deschide gura ta și voi deschide gura lui și vă voi învăța ce să faceți.

16: El e cel ce va grăi către popor în locul tău, așa că el va fi gura ta, iar tu vei fi pentru el ceea ce e pentru tine Dumnezeu.

Sensul versetului e, totuși, diferit de cel redat mai sus: „Traducerea greacă explicitează un raport care se stabilește între Aaron și Dumnezeu, mijlocit de Moise: *tu vei fi pentru el în cele privitoare la Dumnezeu*, adică Moise se va ocupa de *relația* directă cu Dumnezeu¹¹⁸.

17: Cât despre toiagul acesta care se prefăcuse-n șarpe, ia-l în mână: prin el vei face semnele”.

Moise va fi ajutat în misiune de fratele său, *Aaron* (= împresurat de strălucire; iluminat desăvârșit). „Precizarea: *care a fost prefăcut în șarpe* lipsește din textul ebraic. După o tradiție rabinică, n-ar fi vorba de toiagul din versetul 2, ci de un altul, dat anume de Dumnezeu lui Moise¹¹⁹. Așa opinează și BJ: „Dumnezeu îi dă lui Moise un toiag, denumit în v. 20 *toiagul lui Dumnezeu*, ce va servi drept instrument al minunilor săvârșite de Moise ulterior¹²⁰. „Moise trimis cu toiagul pentru izbăvirea poporului îl închipuie pe Iisus Mântuitorul (după Iustin, *Dial.* 86, 1)¹²¹.

¹¹³ Sf. Varsanufie, *Scrisori duhovnicești*, 576

¹¹⁴ Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinarea și slujirea în duh și adevăr*, II

¹¹⁵ Sf. Ambrozio al Milanului, *Scrisori*, LXV, 4

¹¹⁶ Sf. Ioan Casian, *Despre întruparea Domnului*, IV, 3

¹¹⁷ EX, p. 212

¹¹⁸ SEP 1, p. 204

¹¹⁹ BBVA, p. 82

¹²⁰ EX, p. 212

¹²¹ SEP 1, p. 204

„Moise a făcut cu toiagul semne. Și cel pironit pe el se izbăvește, fără îndoială, de umezeala cea curgătoare”¹²². Toiagul închipuie Crucea. Urmând lui Hristos, vom fi salvați din curgerea păcatului, ajungând la tărâmul ferm al viețuirii în Duh.

18: **Moise a plecat, s-a întors la Ietro, socrul său, și i-a zis: „Eu plec; mă duc înapoi până-n Egipt, la frații mei, ca să văd dacă mai trăiesc”. Iar Ietro i-a zis lui Moise: „Umblă sănătos!”**

19: **Între timp, regele Egiptului murise. Iar Domnul i-a zis lui Moise în Madian: „Du-te, întoarce-te în Egipt, că au murit toți cei ce-ți căutau viața!”**

Între timp: „literal: După zilele acelea multe. Această determinare lipsește dintr-o seamă de variante manuscrise”¹²³.

20: **Atunci Moise și-a luat femeia și copiii, i-a pus pe asini și s-a întors în Egipt; a luat Moise și toiagul în mână, cel de la Dumnezeu.**

„Lui îi va urma și soția cea de alt neam, căci există și ceva din cultura dinafară care nu trebuie respins de la însoțirea cu noi, spre nașterea virtuții”¹²⁴.

21: **Și a zis Domnul către Moise: „Mergând să te-ntorci în Egipt, ia seama că toate minunile pe care Eu le-am pus în mâna ta, pe toate să le faci în fața lui Faraon. Eu însă îi voi învârtoșa inima, iar el nu va da drumul poporului.**

Minunile „redau gr. **τα τέρατα** – minuni - care traduce ebr. mophet, termen ce apare cel mai adesea în sintagma **σημεία και τέρατα** – *semne și minuni* – folosită aproape în exclusivitate în legătură cu ieșirea evreilor din Egipt și cu evenimentele deosebite ale istoriei lor până la trecerea Mării Roșii, când Dumnezeu Se dovedește atotputernic, iar Israel este poporul ales de El. Sintagma exprimă conștiința intervenției divine în desfășurarea evenimentelor precum și relația profundă dintre Iahve, Dumnezeul lui Israel, și Israel, poporul lui Iahve. Sintagma devine în textul Pentateuhului formula consacrată pentru miracolele săvârșite de Dumnezeu în epoca lui Moise (ThWNT, VII, pp. 214-215, 219)”¹²⁵.

22: **Dar tu să-i spui lui Faraon: „Așa grăiește Domnul: - Israel este fiul Meu cel întâi-născut.**

Dumnezeu spune: *fiul Meu întâi-născut, Israil*, dar nu *unul născut*. Căci se aștepta primirea spre înfiere a unui popor evlavios și cucernic, zidit pe placul lui Dumnezeu și adus la înfierea cea după har”¹²⁶. „Ca și Ruvim [Ruben], Israil a căzut din privilegiul de întâi-născut. Ruvim s-a suit în patul tatălui său. Israil, însă, a scos pe Fiul Tatălui din vie și L-a răstignit”¹²⁷.

23: **Eu ți-am spus ție: Lasă-Mi poporul să Mi se-nchine!; dar tu n-ai vrut să-i dai drumul; așadar, ia seama: Eu îți voi ucide pe fiul tău cel întâi-născut”.**

24: **Și a fost că-n timpul drumului, la un popas de noapte, îngerul Domnului i-a ieșit înainte [lui Moise] și-ncerca să-l omoare.**

Textul biblic este neclar: nu știm dacă cel în primejdie de moarte a fost Moise, sau unul din fiii săi. Sfântul Maxim Mărturisitorul aplică istoria oricui a pornit pe calea arătată de Dumnezeu. Cel ce pornește pe calea virtuții nu mai are voie să se oprească, pentru că astfel va cădea iarăși în cele pe care le-a părăsit. Acela, făcând popas în *noaptea* gândului pătimăș, vede îndată în conștiința sa pe *îngerul* rațiunii amenințându-l cu moartea. Atunci înțelepciunea (Sefora), soția minții, taie cu rațiunea credinței (piatra) nălucirea materială ivită în gândul-copil și usucă toată amintirea vieții după simțuri”¹²⁸.

25: **Dar Sefora, luând un cuțit de piatră, l-a tăiat împrejur pe fiul său și, căzându-i la picioare, a zis: „Stătut-a sângele tăierii-mprejur a fiului meu”.**

¹²² Sf. Varsanufie, *Scrisori duhovnicești*, 61

¹²³ BBVA, p. 82

¹²⁴ Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viața lui Moise*

¹²⁵ EX, p. 212

¹²⁶ Sf. Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, 23

¹²⁷ Sf. Chiril al Ierusalimului, *Catehezele*, XI, 4

¹²⁸ Cf. *Răspunsuri către Talasie*, 17

Cuvintele Seforei „în Varianta Ebraică: „*Tu-mi ești un soț del/prin sânge*. Se pare că circumcizia era practică încă înainte de epoca bronzului (vezi folosirea tradițională a cuțitului de piatră). Episodul enigmatic din versetele 24-26 exprimă superstiția păgână (Sefora era o madianită!) după care ritualul (premarital) al circumciziei, însoțit de o anume formulă magică, avea puterea de a alunga duhurile inoportune. E stufărișul animist din care avea să se limpezească religia lui Israel, monoteistă¹²⁹. Aici, Sefora îi cade la picioare lui Moise. Biblia 1982 spune că Sefora a atins picioarele lui Moise, iar cuvintele ei au fost: *Tu-mi ești un soț crud!* Despre acestea, ceva mai jos. SEP 1 opinează că Sefora a căzut la „*picioarele* îngerului. Este un gest de implorare, obișnuit în Antichitate, care încheie un ritual sacrificial. Se presupune că mânia divină ar fi putut fi stârnită de netăierea împrejur a copilului sau a lui Moise, care trăise în Egipt, și că este potolită de Sefora prin circumciderea fiului său¹³⁰.

26: Și s-a dus [Domnul] de la el, pentru că ea zisese: „Stătut-a sângele tăierii-mprejur a fiului meu”.

Textul e în continuare neclar. „Încercările de descifrare a sensului au provocat neconcordanțele diferitelor traduceri. *Septuaginta* redă sfârșitul versetului prin **το αιμά της περιτομης** ... - *sângele circumciziei fiului meu*, deși această traducere nu corespunde textului original. Pasajul reprezintă, în orice caz, cea mai veche mărturie privind practicarea circumciziei la israeliți, care apare ca un ritual primitiv, independent inițial de cultul lui Iahve (ThWNT, VI, p. 75). Pasajul se poate interpreta și altfel: Mânia divină, provocată de necircumcizia lui Moise, este potolită de Sefora prin circumcizia fiului său și prin simularea aceleia a lui Moise prin atingerea sexului său (picioarele) cu prepuțul copilului (BJ). [...] Folosirea unui cuțit de piatră în practicarea acestui ritual poate indica vechimea sa, probabil epoca de piatră (BJ)¹³¹. „Moise este atacat de îngerul lui Dumnezeu și cuvintele Seforei îi sunt adresate acestuia [îngerului]. Viața lui Moise, salvată substitutiv prin puterea sângelui tăierii împrejur a copilului, trimite la valoarea mântuitoare, răscumpărătoare a sângelui, care se va asocia, în exegeza patristică, cu sângele Mielului pascal, Iisus Hristos. Sângele și circumcizia îl lipsesc de putere pe îngerul vrăjmaș fiilor lui Israel și prefigurează tăierea împrejur asumată de către Iisus prin care devine inutilă tăierea împrejur trupestă a neamurilor (Origen, *C. Cels.* 5, 48)¹³².

Nu greșim dacă prin *piatră* vom înțelege pe Hristos, în Care săvârșim tăierea împrejur a inimii. Cele aduse din afară (fiul lui Moise) trebuiesc curățite (circumcise) prin învățătura Evangheliei. „Căci și filosofia (înțelepciunea) morală, sau naturală, ar putea să-i fie vieții mai înalte soție și prietenă și părtașă de viață, dacă cei născuți din aceasta nu aduc cu ei nimic din întinărirea de alt neam. Dar dacă un astfel de făc nu este tăiat împrejur și nu este curățit astfel încât să fi depărtat de la el tot ceea ce este vătămător și necurat, îngerul venit în întâmpinare îi aduce frica de moarte. Dar pe înger îl îmblânzește soția, care arată pe cel născut din ea curat, prin înlăturarea părții din care se cunoaște ceea ce este străin în el¹³³.

27: Și a zis Domnul către Aaron: „Mergi în întâmpinarea lui Moise în pustie!” Acesta s-a dus, l-a întâlnit în muntele lui Dumnezeu și s-au sărutat amândoi.

28: Atunci i-a istorisit Moise lui Aaron toate cuvintele Domnului cu care Acesta-l trimisese, și toate semnele pe care El îi poruncise [să le facă].

29: Și s-au dus Moise și Aaron și i-au adunat pe toți bătrânii fiilor lui Israel,

30: iar Aaron le-a spus toate cuvintele pe care Domnul i le grăise lui Moise; și a făcut [Moise] semnele în fața poporului;

Semnele sunt cele cu preschimbarea toiagului în șarpe și cel cu acoperirea mâinii de lepră.

¹²⁹ BBVA, p. 83

¹³⁰ SEP 1, p. 205

¹³¹ EX, p. 212

¹³² SEP 1, p. 205

¹³³ Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viața lui Moise*

31: și poporul a crezut și s-a bucurat că Domnul i-a cercetat pe fiii lui Israel și că le-a văzut necazul; și, plecându-se poporul, s-a închinat.

„Să nu îndrăznească să vorbească poporului cel ce nu s-a pregătit să grăiască celor mulți, printr-o purtare potrivită cu ceea ce vorbește. Căci ai văzut cum, atunci când era încă tânăr, înainte de a se fi ridicat prea mult în virtute, nu a fost socotit sfătuitor și împăciuitoare vrednic de crezare nici măcar între doi oameni ce se certau. Acum, însă, vorbește atâtor zeci de mii de oameni adunați la un loc”¹³⁴.

CAPITOLUL 5 – Moise la Faraon.

1: După aceea Moise și Aaron au intrat la Faraon și i-au zis: „Așa grăiește Domnul Dumnezeul lui Israel: - Dă-i drumul poporului Meu, ca să Mă prăznuiască în pustie!”

Cum evreii aduceau jertfe diferite față de egipteni, era necesar să ceară această distanțare. *Să Mă prăznuiască:* „verbul ebraic indică o sărbătorire la capătul unui pelerinaj, cum sunt la noi hramurile marilor mânăstiri sau Paștile la Ierusalim”¹³⁵. „Menționarea acestui cult în deșert, cf. 3,18, va reveni ca un refren în relatarea fiecăreia dintre cele nouă plăgi ale Egiptului, cu excepția celei de a treia și a zecea, cf. 7, 16.26; (, 4.16.23; 9, 1.13; 10, 3.24. Această sărbătoare este, probabil, Paștele (BJ)”¹³⁶. Foarte posibil ca evreii să fi avut o sărbătoare a Paștelui, sărbătoare ce avea să dobândească, în urma evenimentelor relatate în Cartea Ieșirea, înțelesuri noi. „*A face sărbătoare, εορτάζειν*. Verbul ebraic corespunzător înseamnă *a face o procesiune, un pelerinaj*. Pentru evrei, însemna a săvârși o slujbă sfântă, însoțită de sacrificii strămoșești (τας πατριούς θυσίας επιτελεῖν) (Philon, *Mos.* I, 87)”¹³⁷.

Evreii nu-L puteau prăznuși pe Dumnezeu în Egipt și dintr-un alt motiv: „atâta vreme cât trăiești viața întunecoasă a veacului și ești copleșit de noaptea intereselor, nu poți sluji Domnului”¹³⁸.

2: Faraon a zis: „Cine este acela de al cărui glas să ascult eu și să le dau drumul fiilor lui Israel? Nu-l cunosc pe Domnul, iar pe Israel nu-l voi lăsa să plece!”

Nu-L cunoaște pe Domnul cel ce și-a împietrit inima. De aceea, „necurat este înaintea Domnului tot cel ce se înalță cu inima. Fiindcă primul păcat este mândria”¹³⁹.

3: Ei i-au zis: „Dumnezeul Evreilor ne-a poruncit să mergem cale de trei zile în pustie și să-I aducem jertfă Domnului Dumnezeului nostru, ca să nu se abată asupra-ne moarte sau măcel”.

„Nu trebuie să rămânem aproape de granițele răutății și a vieții supuse tiranului”¹⁴⁰. În plus, dacă evreii ar fi jertfit în Egipt, ar fi stârnit mânia băștinașilor.

4: Iar regele Egiptului le-a zis: „Moise și Aaron, de ce-mi abateți voi poporul de la lucru?... Fiecare din voi să meargă la treaba lui!”

5: Și a mai zis Faraon: „Iată, prea s-a înmulțit poporul acesta ca să-l scutim de muncă!”

6: Și le-a poruncit Faraon vătafilor și scribilor și le-a zis:

Despre aceștia, la versetul 14.

7: „De-acum să nu-i mai dați poporului paie pentru facerea cărămizilor, așa ca mai-nainte; de-acum să se ducă ei să-și adune paie.

¹³⁴ Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viața lui Moise*

¹³⁵ BBVA, p. 83

¹³⁶ EX, p. 212

¹³⁷ SEP 1, p. 205

¹³⁸ Origen, *Omiliile la Cartea Ieșirii*, III, 3

¹³⁹ Isihie Sinaitul, *Cuvânt despre trezvie și virtute*, 63

¹⁴⁰ Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinarea și slujirea în duh și adevăr*, I

„Ca să dea mai multă consistență cărămizilor nearse, se amestecau paie tăiate cu argilă (BJ)”¹⁴¹.

8: **Dar să-i siliți să facă tot atâtea cărămizi ca mai-nainte; să nu le scădeți nimic, fiindcă stau degeaba, și de aceea strigă și zic: - Haidem să-I aducem jertfă Dumnezeului nostru!**

9: **Să simtă poporul acesta povara corvezii; de ea să-și vadă, iar nu de vorbe goale!”**

10: **Au ieșit atunci vătafii și scribii și au zis către popor: „Așa grăiește Faraon: - Nu vă mai dau paie;**

11: **mergeți voi înșivă și adunați-vă paie de pe unde veți găsi, dar din lucrul vostru nimic nu vi se va scădea!”**

12: **Atunci s-a răspândit poporul în tot Egiptul ca să strângă miriștile pentru paie.**

„La seceriș, localnicii recoltau doar spicele, lăsând pe miriște paie aproape întregi. Acestea, deci, mai trebuiau secerate o dată (sau smulse) și apoi tocate spre a fi amestecate în lutul cărămizilor de chirpici”¹⁴².

13: **Iar vătafii îi zoreau, zicând: „Faceți-vă porția zilnică de lucru ca și atunci când vi se dădeau paie!”**

14: **Iar pe scribii poporului, cei dintre fiii lui Israel, puși peste ei de vătafii lui Faraon, îi băteau, zicând: „De ce nici pentru azi nu v-ați făcut numărul de cărămizi ca mai-nainte?...”**

Scribii poporului, cei dintre fiii lui Israel, în Septuaginta: i grammatis tu ghenus ton iion Israil. „Scribii erau evreii desemnați de vătafii (supraveghetorii) egipteni să țină evidența personalului, zilelor de lucru și producției”¹⁴³. „Scribii, γραμματαις, erau știutorii de carte, funcționari de rang inferior, însărcinați cu pontajul cantității cărămizilor. Pentru Philon, este o alegorie morală: șefii puși de egipteni stârnesc râvna (κατασπεύδειν) pentru plăcerile pătimase, închipuite de lut, cărămizi și paie. Moise, dimpotrivă, stârnește râvna pentru Paști, pentru mâncarea mielului *cu zor* (σπουδή), adică traversarea mării patimilor (Her. 255)”¹⁴⁴.

15: **Dar scribii fiilor lui Israel au venit la Faraon și i-au strigat, zicând: „De ce faci tu așa cu slujbașii tăi?**

16: **Paie nu li se dau slujbașilor tăi, dar ni se spune: - Faceți cărămidă!... Și iată că slujbașii tăi sunt bătuti; oare nu-i aceasta o nedreptate față de poporul tău?”**

„Origen înțelege prin *poporul tău* pe cei care cedează persecuțiilor și mărturisesc că sunt ai lui Faraon (Hom. Ex. 3, 3)”¹⁴⁵.

17: **Iar el le-a zis: „Sunteți niște leneși!, niște trântori sunteți, și de-aceea ziceți: - Haidem să-I aducem jertfă Dumnezeului nostru...”**

18: **Ei nu!, duceți-vă și munciți! Paie nu vi se vor da, dar tot atâtea cărămizi veți face!”**

„La fel și diavolul, când a binevoit Dumnezeu să miluiască sufletul și să-l ușureze pe el din patimi prin cuvântul Său, sau prin careva dintre slujitorii Lui, îngreuiază și el mai tare patimile împotriva lui și-l războiește cu și mai multă putere”¹⁴⁶. Când se decide cineva să-I slujească lui Dumnezeu, „se scoală dușmanul tuturor, împreună cu celelalte duhuri rele și necurate și, reproșându-i ca pe un lucru necuvenit năzuința și serbarea amintită, îl silește să se țină în continuare de neînfrânarea trupească și pământească și de cele ale lumii, după obiceiul fiecăruia, neîngăduindu-i să se despartă de patima care-i este familiară. Totodată, face și pe aceasta greu de

¹⁴¹ EX, p. 212

¹⁴² BBVA, p. 83

¹⁴³ BBVA, p. 83

¹⁴⁴ SEP 1, p. 206

¹⁴⁵ SEP 1, p. 206

¹⁴⁶ Ava Dorotei, *Învățăturii de suflet folositoare*, XIII, 9

satisfăcut, ca nu cumva, din pricina ușurinței de-a o satisface, să o disprețuiască și astfel să se sature de rău”¹⁴⁷.

19: **Scribii fiilor lui Israel și-au dat seama de starea proastă-n care se aflau când li se spusese: „Numărul zilnic de cărămizi nu se va micșora!”**

20: **Și dac-au ieșit de la Faraon, i-au întâlnit pe Moise și pe Aaron care veneau să-i întâmpine**

21: **și le-au zis: „Vadă-vă Dumnezeu, El să vă judece!, că urâciune-ați făcut din noi în fața lui Faraon și-a slugilor lui, și le-ați dat în mână sabie să ne omoare”.**

Urâciune apare ca *miros spurcat* în SEP 1 și „arată cum este perceput poporul ales de către vrăjmașii lui, egiptenii. Origen spune că la fel este perceput și cuvântul profetic de către necredincioși, în vreme ce pentru creștini el este *miros de bună mireasmă* (II Corinteni 2, 15-16) (*Hom. Ex. 3, 3*)”¹⁴⁸.

22: **Atunci Moise s-a întors la Domnul și a zis: „Doamne, de ce i-ai făcut Tu atâta rău acestui popor? de ce m-ai trimis Tu pe mine?”**

23: **Că iată, de când m-am dus eu la Faraon să-i vorbesc în numele Tău, de-atunci s-a pornit el împotriva acestuipopor, poporul Tău pe care Tu nu l-ai eliberat”**

„Din ziua când Moise și Aaron au început a vorbi lui Faraon, poporul lui Dumnezeu este mereu izbit. Din ziua când Cuvântul divin Și-a făcut intrarea în sufletele noastre, trebuie să înceapă lupta între virtute și păcat”¹⁴⁹.

CAPITOLUL 6 – *Moise, a doua oară în fața lui Faraon. Neamul său.*

1: **A zis atunci Domnul către Moise: „Acum vei vedea ce-am să-i fac Eu lui Faraon: silit de mână tare, îi va lăsa să plece; silit de braț înalt, îi va alunga din țara lui”.**

Mână tare și braț înalt „redau sintagmele grecești *εν χειρι κραταια*¹⁵⁰, respectiv *εν βραχίονι υψηλω*¹⁵¹. Mâna (ebr. *yad*) și brațul (ebr. *zroa*) sunt simboluri ale puterii divine, alăturate ulterior vor reveni frecvent în Deuteronom pentru a exprima manifestarea permanentă a puterii lui Iahve în alegerea și apoi eliberarea israeliților din robia egipteană”¹⁵².

2: **Dumnezeu a grăit către Moise și i-a zis: „Eu sunt Domnul.**

3: **Lui Avraam, lui Isaac și lui Iacob M-am arătat ca Dumnezeu Atotputernic, dar numele Meu de Domnul nu li l-am arătat.**

Dumnezeu Atotputernic traduce ebraicul *El-Şadai*; în Septuaginta: *Theos on afton*, iar în Vulgata: *Deo omnipotente*. Sub acest nume au cunoscut patriarhii pe Dumnezeu. De acum, El e numit *Domnul*, traducere pentru *Iahve*; Septuaginta: *Kirios* (= Domnul), Vulgata: *Adonai* (= Domnul; Stăpânul). *Adonai* era un nume eufemistic pe care îl rosteau evreii acolo unde întâlneau tetragrama *IHVH*, pentru a feri de profanare cel mai sacru nume al lui Dumnezeu. *M-am arătat* „redă gr. *εδήλωσαι < δηλόω* – *a se face clar, cunoscut* – în Septuaginta devine termenul consacrat pentru epifania divină”¹⁵³.

„*Numele Meu, Domnul* (YHWH, după Textul Masoretic) *nu li l-am dezvăluit*. Iustin raportează această revelație la Hristos preexistând creației lumii, iar Diodor al Tarsului ne oferă fonetica tetragramei: **ιωθ, αλφ, ουαν, η**. Acest nume Îl deosebește pe Dumnezeu de idoli și nu a fost dezvăluit patriarhilor, revelarea lui fiind rezervată unor vremuri în care chiar și demonii se numeau zei și domni. Numele descoperit patriarhilor era *El-Şaddai* (facerea 17, 1 *et passim*).

¹⁴⁷ Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinarea și slujirea în duh și adevăr*, I

¹⁴⁸ SEP 1, p. 207

¹⁴⁹ Origen, *Omilii la Cartea Ieșirii*, III, 3

¹⁵⁰ **En hiri kratea.**

¹⁵¹ **En vrahioni ipsilo.**

¹⁵² EX, p. 212

¹⁵³ EX, p. 212

Pentru Theodoret, acesta este numele pe care Moise a avut privilegiul să-l cunoască după Ieșirea 3, 14 (QE 15)¹⁵⁴.

4: **Am încheiat cu ei legământ să le dau pământul Canaanului, pământul în care-au pribegit și-au locuit ca străini.**

5: **Eu Însumi am auzit suspinul fiilor lui Israel pe care-i țin Egiptenii în robie, și Mi-am adus aminte de legământul Meu cu voi.**

6: **Mergi dar și vorbește-le fiilor lui Israel și spune-le: - Eu sunt Domnul, Eu vă voi scoate de sub stăpânirea Egiptenilor și vă voi elibera din robia lor; cu braț înalt și prin mari pedepse vă voi răscumpăra –**

7: **și vă voi lua drept popor al Meu și voi fi Dumnezeul vostru; și voi veți cunoaște că Eu sunt Domnul, Dumnezeul vostru, Cel ce v-a scos de sub stăpânirea Egiptenilor.**

„Apare aici noua relație dintre Iahve și israeliți, prin formulele consacrate ale elecțiunii și alianței divine (BJ)”¹⁵⁵.

8: **Și vă voi duce-n țara pe care-am jurat s-o dau lui Avraam, lui Isaac și lui Iacob; vouă vă voi da-o ca moștenire; Eu sunt Domnul!”**

Ca moștenire: redă „gr. εν κλήρω; κληρος – loz; sorț; ebr. goral - hotărâre, repartizare prin tragere la sorți, considerată în Israel ca obiectivă, clară și inatacabilă. În Vechiul Testament, este sorțul prin care s-a manifestat voința lui Iahve în împărțirea pământului Canaan și în repartizarea îndatoririlor religioase în templu. În Septuaginta se confundă adesea κληρος cu κληρονομία – moștenire¹⁵⁶ (teritoriu concret atribuit lui Israel, unui trib, familiei sau unei persoane). Ambii termeni subliniază ideea că pământul Canaan nu a fost obținut de Israel datorită unor însușiri deosebite, și nici cucerit intenționat, ci i-a fost dat în stăpânire prin hotărârea tainică a lui Iahve. De acum înainte, israeliții îl vor cuceri și stăpâni ca [pe] un ținut convenit legal. Prin κληρος se desemnează evidența distribuirii, iar prin κληρονομία durata și siguranța posesiunii”¹⁵⁷.

9: **Iar Moise-ntocmai așa le-a grăit fiilor lui Israel, dar ei nu l-au ascultat pe Moise din pricina deznădejdi și a grelelor corvezi.**

Moise nu avea de luptat doar cu egiptenii, ci și cu îndărătnicia propriului popor. Sufletul robit patimilor și cuprins de deznădejde nu mai aude cuvântul dumnezeiesc și nu mai crede făgăduințelor.

10: **Și iarăși a grăit Domnul către Moise și i-a zis:**

11: **„Du-te și spune-i lui Faraon, regele Egiptului, să-i lase pe fiii lui Israel să plece din țara lui!”**

12: **Dar Moise a grăit înaintea Domnului și a zis: „Iată, fiii lui Israel nu m-au ascultat; cum dar mă va asculta Faraon?... că mai sunt și găngav”.**

„Origen interpretează lipsa de cuvânt a lui Moise din perspectiva polemicii antiiudaice. El vede aici tăcerea poporului evreu incapabil să justifice preceptele Legii și să înțeleagă oracolele Profeților despre venirea lui Hristos (Hom. Luc. 5, 3)”¹⁵⁸.

13: **Domnul însă le-a grăit lui Moise și Aaron și le-a poruncit să-i spună lui Faraon, regele Egiptului, să-i lase pe fiii lui Israel să plece din țara Egiptului.**

Chiar Moise și Aaron au nevoie să fie mereu întăriți de Dumnezeu.

În continuare, sunt enumerați urmașii lui Ruben, Simeon și Levi, cu o atenție specială pentru Levi, seminția căreia îi aparțineau Moise și Aaron.

14: **Iată-i acum pe începătorii neamurilor lor părintești: Fiii lui Ruben, întâi-născutul lui Israel: Enoh și Falu, Hețron și Carmi. Aceasta-i familia lui Ruben.**

¹⁵⁴ SEP 1, p. 207

¹⁵⁵ EX, p. 213

¹⁵⁶ De aici, românescul *cler* ar desemna fie pe cei *aleși*, fie pe aceia care-au *moștenit*, printr-o hotărâre divină, harul sacerdoțiului.

¹⁵⁷ EX, p. 213

¹⁵⁸ SEP 1, p. 208

Aceștia au mai fost prezentați la *Facerea* 46, 8-9. „Philon prezintă nașterea lui Moise ca aparținând celei de-a șaptea generații de la primul venit între străini pentru a întemeia poporul evreu”¹⁵⁹.

15: Fiii lui Simeon: Iemuel și Iamin, Ohad și Iachin, Tohar și Saul cel [născut] din canaaneancă. Acestea-s familiile lui Simeon.

Fiii lui Simeon sunt prezentați identic la *Facerea* 46, 10. *Din canaaneancă*: „textual: *cel din [femeia] feniciană*. La începutul istoriei Evreilor, Fenicia și Canaanul erau sinonime. Mențiune destinată să atragă atenția că în neamul lui Israel s-a strecurat sânge străin”¹⁶⁰.

16: Și iată numele fiilor lui Levi după neamurile lor: Gherșon, Cahat și Merari. Anii vieții lui Levi au fost o sută treizeci și șapte.

Fiii lui Levi au mai fost prezentați la *Facerea* 46, 11.

17: Fiii lui Gherșon: Libni și Șimei, cu familiile lor.

Fiii lui Gherșon: *Libni* (= alb) și *Șimei* (= renumit).

18: Fiii lui Cahat: Amram, Ițhar, Hebron și Uziel. Anii vieții lui Cahat au fost o sută treizeci și trei de ani.

Fiii lui Cahat: *Amram* (= popor înalt; rudă este Dumnezeu; cel puternic), *Ițhar* (= strălucire), *Hebron* (= prietenie) și *Uziel* (= puterea Domnului).

19: Fiii lui Merari: Mahli și Muși. Acestea-s familiile lui Levi, după neamurile lor.

Fiii lui Merari: *Mahli* (= bolnav; fragil) și *Muși* (= îndepărtat).

20: Amram a luat-o de femeie pe Iochebed, fata unchiului său, iar aceasta i-a născut pe Aaron și pe Moise, precum și pe Mariam, sora lor. Anii vieții lui Amram au fost o sută treizeci și șapte de ani.

Abia acum sunt numiți părinții lui Moise, Amram și *Iochebed* (= Iahve este bogăție), precum și sora sa, *Mariam* (= revoltă).

21: Fiii lui Ițhar: Core, Nefeg și Zicri.

Fiii lui Ițhar: *Core* (= pleșuv), *Nefeg* (= mlădiță) și *Zicri* (= amintirea mea).

22: Fiii lui Uziel: Misad, Elțafan și Sitri.

Fiii lui Uziel: *Misael* (= cine este ca Dumnezeu?), *Elțafan* (= Dumnezeu este ocrotitor) și *Sitri* (= Domnul e apărătorul meu).

23: Aaron și-a luat de soție pe Elisabeta, fata lui Aminadab și sora lui Naason; aceasta i-a născut pe Nadab și pe Abiud, pe Eleazar și pe Itamar.

Soția lui Aaron este *Elisabeta* (=Domnul este jurământul său; Dumnezeu meu este belșug), fiica lui *Aminadab* (= ruda este darnică) și sora lui *Naason* (= prooroc; șarpe). *Aminadab* pare a fi un alt nume al lui Ițhar (6, 18). Cartea I Paralipomena îl numește fie *Aminadab* (6, 22), fie Ițhar (6, 38). Fiii lui Aaron: *Nadab* (= generos), *Abiud* (= Dumnezeu este tată), *Eleazar* (= Dumnezeu este ajutorul) și *Itamar* (= malul palmierilor). „Theodoret observă că prin căsătoria lui Aaron se unește tribul sacerdotal al leviților cu tribul regal al lui Iuda, din care Se trage Iisus, acesta fiind Rege [Împărat] și Preot deopotrivă (*QE* 16)”¹⁶¹.

24: Fiii lui Core: Asir, Elcana și Abiasaf. Acestea sunt familiile lui Core.

Fiii lui Core: *Asir* (= prizonier), *Elcana* (= Dumnezeu a câștigat) și *Abiasaf* (= tatăl care adună).

25: Eleazar, fiul lui Aaron, și-a luat de femeie pe una din fiicele lui Putiel, iar acesta i l-a născut pe Finees. Aceștia sunt începătorii neamurilor părintești ale leviților.

Femeia lui Eleazar provenea din familia unui anume *Putiel* (= arcul meu este Dumnezeu); ea a născut pe *Finees* (= cel negru; prezicător).

26: Acestui Aaron și acestui Moise le-a spus Dumnezeu să-i scoată pe fiii lui Israel, împreună cu armia lor, din țara Egiptului.

¹⁵⁹ SEP 1, p. 208

¹⁶⁰ BBVA, p. 84

¹⁶¹ SEP 1, p. 208

Armia lor: „literal: *cu puterea lor*; putere armată (existentă sau, mai departe, în perspectiva organizării)”¹⁶².

27: **Aceștia sunt cei ce i-au spus lui Faraon, regele Egiptului, să-i lase pe fiii lui Israel să plece din țara Egiptului: ei sunt același Aaron și același Moise.**

28: **În ziua-n care i-a grăit Domnului Moise în țara Egiptului,**

29: **Domnul i-a vorbit lui Moise, zicând: „Eu sunt Domnul. Spune-i lui Faraon, regele Egiptului, tot ceea ce-ți spun Eu!”**

30: **Iar Moise a zis în fața Domnului: „Iată, eu sunt greoi la vorbă; cum dar mă va asculta pe mine Faraon?”**

După genealogia leviților, se revine la istoria exodului.

CAPITOLUL 7 – Încă o chemare către Moise. Întâia plagă asupra Egiptului: apa Nilului se preface-n sânge.

1: **Domnul i-a răspuns lui Moise prin a-i zice: „Iată, Eu i te dau lui Faraon pe tine drept Dumnezeu, iar Aaron, fratele tău, va fi proorocul tău.**

„Moise va fi *ca un dumnezeu/zeu* pentru Faraon în măsura în care îi va vorbi prin Aaron în felul în care Dumnezeu vorbește oamenilor prin profet, spune Acacius al Cezareii. Teodoret combină Ieșirea 4 și Ieșirea 7, 1-2: precum Dumnezeu îi dă porunci lui Moise, tot așa Moise i le transmite lui Aaron: de aceea, Aaron a fost numit *profetul* lui Moise (*QE* 17). Pentru Grigorie al Nyssei, Moise este numit *dumnezeu*, **θεός**, fiindcă el este **θεόμεινος**: *cel care contemplă, cel ce Îl vede pe Dumnezeu* (*Cant. 7, ibid. p. 217*)”¹⁶³.

„Însuși regele egiptenilor este în puterea viciilor și, alături de acesta, Moise este socotit Dumnezeu, care stăpânește domniile, punându-le sub puterea sa”¹⁶⁴. „Nu spun că ei sunt dumnezei, împărați și domni prin fire, ci sunt numiți așa pentru că au împărțit și au stăpânit peste patimi și au păzit nefalsificată asemănarea cu chipul dumnezeiesc, potrivit căruia au fost creați – căci se numește și icoana împăratului împărat – și pentru că sunt uniți cu Dumnezeu după voință și L-au primit locuitor înăuntrul lor, iar prin participarea la El au devenit, prin har, ceea ce este El prin fire”¹⁶⁵.

2: **Așadar, tu îi vei grăi lui [Aaron] toate câte îți voi porunci Eu, iar Aaron, fratele tău, va vorbi către Faraon, ca să-i lase pe fiii lui Israel să iasă din țara lui.**

3: **Eu însă voi învățoșa inima lui Faraon și voi înmulți semnele și minunile Mele în țara Egiptului.**

4: **Faraon nu vă va asculta, dar Eu Îmi voi pune mâna asupra Egiptului și prin pedepse mari Îmi voi scoate armile și poporul, pe fiii lui Israel, din țara Egiptului.**

5: **Atunci vor cunoaște toți Egiptenii că Eu sunt Domnul, când Eu Îmi voi întinde mâna împotriva Egiptului și-i voi scoate pe fiii lui Israel din mijlocul lui”.**

6: **Moise și Aaron au făcut după cum le poruncise Domnul; așa au făcut.**

7: **Când i-au vorbit lui Faraon, Moise era de optzeci de ani, iar Aaron, fratele lui, de optzeci și trei de ani.**

Precizarea din urmă nu e fără folos: „Aaron, deși era mai bătrân ca Moise cu trei ani, totuși a intrat după el în slujire. Așa și Hristos a fost egal într-o privință cu Moise, pentru omenitate, și al doilea în slujire, dar mai înainte și mai presus de el prin Dumnezeire și prin slava Sfintei Treimi”¹⁶⁶.

8: **Grăit-a Domnul către Moise și Aaron:**

¹⁶² BBVA, p. 85

¹⁶³ SEP 1, p. 209

¹⁶⁴ Sf. Ambrozie, *Scrisori*, XXVIII, 8

¹⁶⁵ Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, IV, 15

¹⁶⁶ Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinarea și slujirea în duh și adevăr*, II

9: **„Dacă Faraon vă va zice: - Dați-ne semn sau minune!, atunci tu să-i zici fratelui tău Aaron: - Ia toiagul și aruncă-l jos în fața lui Faraon și-n fața slujitorilor lui!, și acesta se va preface-n balaur”.**

Balaur: „dragon; șarpe mare, uriaș. Cuvânt diferit de cel din 4, 3, dar același cu cel din Psalmi 90, 13. Termenul ebraic sugerează chiar o reptilă gigantică, de tipul crocodilului”¹⁶⁷.

„Toiagul lui Moise avea două aspecte. Dușmanilor se prezenta ca un șarpe, care mușcă și ucide, pe când israeliților ca un toiag, asemenea acelor pe care se sprijineau. Tot așa și lemnul cel adevărat al Crucii, care este Hristos, este moarte pentru dușmani, pentru duhurile răutății, dar pentru sufletele noastre este un baston, un sprijin puternic, și viața în care ele își află odihna”¹⁶⁸. „Acolo e toiagul, aici crucea. Acolo lemnul, prefăcut în chip minunat în șarpe, înghițea șerpilor; aici crucea, unealta răutății, folosită de o atât de mare bunătate, se arată, printr-o prefacere oarecare, pierzătoare demonilor”¹⁶⁹.

10: **S-au dus deci Moise și Aaron la Faraon și la slujitorii lui și au făcut așa cum le poruncise Domnul: Aaron și-a aruncat toiagul în fața lui Faraon și-n fața slujitorilor săi, iar acesta s-a prefăcut în balaur.**

11: **Faraon i-a chemat și el pe înțelepții Egiptului și pe vrăjitori; iar vrăjitorii Egiptenilor au făcut și ei la fel prin vrăjile lor;**

Înțelepții „redă gr. σοφισταί ; σοφιστής traduce ebr. **hakam** – termen utilizat mai cu seamă pentru a desemna magii străini. Într-un astfel de context, concepția ebraică despre înțelepciune este influențată de sensul termenilor babiloneni corespunzători (**nemequ** etc.), conform cărora înțelepciunea se definea ca pricepere și experiență în practicarea cultului religios și al magiei”¹⁷⁰. „Pentru Iustin, magicienii și vrăjitorii Egiptului sunt asimilabili demonilor (*Dial.* 79, 4)”¹⁷¹.

12: **fiecare din ei și-a aruncat toiagul, iar acesta s-a prefăcut în balaur. Dar toiagul lui Aaron a înghițit toiegele lor**

„Toiagul transformat aici [v. 10] în balaur (sau în șarpe în Ieșirea 4, 3, pentru a nu-l înspăimânta prea tare pe Moise, aflat atunci la începutul misiunii sale profetice) manifestă puterea lui Dumnezeu și, în tradiția patristică, prefigurează Crucea lui Hristos, prin care este biruit *stăpânitorul lumii acesteia* cu *începătoriile și puterile* sale. Pentru Origen, este *nebulia crucii* (I Corinteni 1, 18) care, vestită oamenilor, se schimbă în *Înțelepciunea care înghite înțelepciunea acestei lumi* (*Hom. Ex.* 4, 6)”¹⁷².

13: **Atunci inima lui Faraon s-a învârtoșat, iar el nu i-a ascultat, așa cum spusese Domnul.**

Vrăjile magilor săi au convins pe Faraon să nu cedeze. Dar, cum se vede și de aici, puterea diavolului e iluzorie. Mai mult, el doar imită cele ce-L vede făcând pe Dumnezeu. Totuși, mulți preferă parodia, urmând nălucirilor diavolești mai degrabă decât lui Dumnezeu.

14: **Zis-a Domnul către Moise: „Inima lui Faraon se lasă greu: el nu va vrea să lase poporul să plece.**

15: **Du-te la Faraon de dimineață, când el are să iasă la apă; să-i stai în cale pe malul Nilului, să iei în mână toiagul care s-a prefăcut în șarpe**

16: **și să-i grăiești: - Domnul, Dumnezeul Evreilor, m-a trimis la tine să-ți spun: Dă-i drumul poporului Meu, ca să-Mi facă slujbă în pustie!, și iată că până acum tu nu ai ascultat.**

17: **Așa zice Domnul: - Din aceasta vei cunoaște că Eu sunt Domnul: iată că eu, cu toiagul acesta care e-n mâna mea, cu el voi lovi apa Nilului, și ea se va preface-n sânge;**

¹⁶⁷ BBVA, p. 85

¹⁶⁸ Sf. Macarie Egipteanul, *Omilii duhovnicești*, XLVII, 16

¹⁶⁹ Calist Patriarhul, *Capete despre rugăciune*, 63

¹⁷⁰ EX, p. 214

¹⁷¹ SEP 1, p. 210

¹⁷² SEP 1, p. 210

18: **peștele din Râu va muri, Râul se va împuți, iar Egiptenii nu vor mai putea să bea apă din Nil**".

19: **Și a mai zis Domnul către Moise: „Să-i spui lui Aaron, fratele tău: - Ia-ți toiagul în mână și întinde-ți mâna peste apele Egiptului: peste râurile lor, peste șanțurile lor, peste iazurile lor și peste orice adunare de apă, și ele să fie sânge; și sânge va fi în toată țara Egiptului, în lemne chiar, și-n pietre**".

Șanțurile: „canalele dintre brațele Deltei; canalele de irigație din interiorul țării”¹⁷³. „Și în lemne și în pietre: expresie eliptică, vrând să spună că inclusiv apa adunată în vase din piatră sau din lemn a devenit sânge, nu doar apa din natură”¹⁷⁴.

20: **Și au făcut Moise și Aaron așa cum le poruncise Domnul: [Aaron] și-a ridicat toiagul, și sub ochii lui Faraon și sub ochii slujitorilor acestuia a lovit apele care erau în Nil, și toate apele care erau în Nil s-au prefăcut în sânge,**

21: **și peștele din râu a murit, Nilul s-a împuțit și Egiptenii nu puteau să bea apă din Nil. Sânge era în toată țara Egiptului.**

22: **Dar la fel au făcut și magii Egiptenilor prin vrăjile lor, iar inima lui Faraon s-a învârtoșat, și el nu i-a ascultat [pe Moise și pe Aaron], așa cum spusese Domnul.**

23: **Faraon s-a întors și a intrat în casă și n-a ținut seamă de aceasta.**

24: **Toți Egiptenii au săpat atunci în preajma Nilului pentru apă de băut, căci din râu nu puteau să bea apă.**

25: **Se împliniseră șapte zile de când Domnul lovise Nilul.**

Aceasta a fost prima plagă trimisă asupra Egiptului. Dar înroșirea apelor nu era ceva necunoscut egiptenilor, putând fi luată astfel, ca și celelalte plăgi, drept un fenomen natural. În-să ritmul și intensitatea pedepselor arătau că ele sunt urmarea unei rațiuni divine, astfel că ele pot fi asimilate unor miracole.

„Prima plagă lovește apele din pricina idolatrizării apei de către egipteni. Egiptenii sunt loviți fiindcă își folosesc libertatea spre rău, iar evreii sunt cruțați pentru că se întorc spre lumina Adevărului, cf. Grigorie al Nyssei (*VM* 2, 65)”¹⁷⁵.

CAPITOLUL 8 – Alte trei plăgi asupra Egiptului: broaște, țânțari și tăuni.

„Într-o seamă de texte ebraice, ca și în unele versiuni ale Septuagintei (inclusiv ediția lui Alfred Rahlfs), următoarele patru versete îi aparțin capitolului 7, cu numerotarea 26, 27, 28, 29. Pentru concordanța cu principalele ediții românești de până acum, versiunea de față păstrează ordinea acestora”¹⁷⁶.

1: **Atunci a zis Domnul către Moise: „Intră la Faraon și zi-i: - Așa grăiește Domnul: Dă-i drumul poporului Meu, ca să-Mi slujească.**

2: **Dar dacă nu vei vrea să-i dai drumul, iată că Eu voi lovi cu broaște toate ținuturile tale.**

„Broaștele trimit fie la *broaștele* lui Aristofan din comedia-i bine cunoscută, așa cum remarcă Origen (*Hom. Ex.* 4, 6), fie sugerează, prin caracterul amfibiu, un mod de viață necurat, fiind un simbol al omului decăzut, om și dobitoc în același timp, cf. Grigorie al Nyssei (*VM* II, 71-72)”¹⁷⁷.

¹⁷³ BBVA, p. 85

¹⁷⁴ SEP 1, p. 210

¹⁷⁵ SEP 1, p. 210

¹⁷⁶ BBVA, p. 86

¹⁷⁷ SEP 1, p. 211

3: Nilul va colcăi de broaște; ele se vor urca și vor intra în casele tale, în odăile tale de dormit, pe paturile tale, în casele slugilor tale și-ntr-ale poporului tău, în cuptoarele tale și-n covețile tale cu aluat;

4: pe tine, pe poporul tău și pe toate slugile tale se vor urca broaște”.

5: Și a zis Domnul către Moise: „Spune-i lui Aaron, fratele tău: - Întinde-ți mâna cu toiagul tău peste râuri, peste șanțuri și peste iazuri și fă broaștele să se urce pe țara Egiptului!”

„Asemenea norodului broaștelor sunt cugetările rele, aducătoare de stricăciune, din inima murdară a unor oameni, ce-și iau viața din ea ca dintr-un noroi”¹⁷⁸.

6: Și și-a întins Aaron mâna peste apele Egiptului: broaștele s-au urcat și au acoperit pământul Egiptului.

7: Dar la fel au făcut și magii Egiptenilor prin vrăjile lor: au făcut broaștele să se urce pe pământul Egiptului.

8: Faraon i-a chemat atunci pe Moise și pe Aaron și a zis: „Rugați-vă Domnului pentru mine să-ndepărteze broaștele de la mine și de la poporul meu, iar eu îi voi da drumul poporului, ca să-i jertfească Domnului!”

„Este un progres a recunoaște, cel puțin la necaz, rațiunea pentru care am meritat pedeapsa”¹⁷⁹.

9: Moise însă a zis către Faraon: „Hotărăște tu însuți când să mă rog pentru tine, pentru slugile tale și pentru poporul tău, ca să piară broaștele de la tine, de la poporul tău și din casele voastre, și numai în Nil să rămână”.

10: Iar el a zis: „Mâine”. Zis-a [Moise]: „Fie după cuvântul tău, ca să știi că nimeni nu este ca Domnul, Dumnezeu nostru.

11: Se vor îndepărta broaștele de la tine, din casele tale, de prin curți, de la slugile tale și de la poporul tău, și numai în Nil vor rămâne”.

12: Moise și Aaron au ieșit apoi de la Faraon, iar Moise a strigat către Domnul ca să piară broaștele, așa cum îi făgăduise lui Faraon.

13: Și a făcut Domnul după cuvântul lui Moise și au murit broaștele de prin case, de prin curți și de prin țărini;

14: și le-au adunat grămezi-grămezi și s-a-mpuțit pământul.

„Grămezile de mortăciuni împuțite sugerează răutatea egiptenilor sau, cum spune Grigorie al Nyssei, dezgustul păcătosului pentru păcatele lui trecute (VM 2, 78)”¹⁸⁰.

15: Văzând însă Faraon că se câștigă timp, și-a îngreuiat inima și nu i-a ascultat, așa cum spusese Domnul

Umplerea țării cu broaște a fost cea de-a doua plagă. Deși nu a cedat până-n final, atitudinea Faraonului s-a schimbat.

16: Atunci a zis Domnul către Moise: „Spune-i lui Aaron: - Întinde-ți mâna cu toiagul și lovește țărâna pământului și vor fi țânțari pe oameni, pe vite și-n tot pământul Egiptului”.

Țânțari: „gr. σκνιφες, ebr. kinnam – păduche, păduche de lemn, interpretat de Filon ca țânțar”¹⁸¹. „După Origen, țânțarii îi reprezintă pe filozofii păgâni care, prin subtilitatea și viclenia lor, bâzâie sufletele, fără a putea fi văzuți și prinși cu înșelăciunea (Hom. Ex. 4, 6)”¹⁸².

17: Aaron și-a întins mâna cu toiagul și a lovit țărâna pământului și au fost atunci țânțari pe oameni și pe vite. În toată țara Egiptului, toată țărâna pământului se făcuse țânțari.

¹⁷⁸ Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viața lui Moise*

¹⁷⁹ Origen, *Omiliile la Cartea Ieșirii*, III, 3

¹⁸⁰ SEP 1, p. 212

¹⁸¹ EX, p. 214

¹⁸² SEP 1, p. 212

18: **Au încercat și magii prin vrăjile lor să scoată țânțari, dar n-au fost în stare; au fost atunci țânțari pe oameni și pe vite.**

Să scoată: „să-i scoată din țărână (asemenea lui Aaron), pe principiul: cel ce poate să-i aducă, poate să-i și alunge!”¹⁸³.

19: **Și au zis magii către Faraon: „Acesta-i degetul lui Dumnezeu!” Dar inima lui Faraon s-a învârtoșat și nui-a ascultat [pe Moise și pe Aaron], așa cum spusese Domnul.**

E rândul magilor să recunoască puterea lui Dumnezeu, fără ca Faraon să se lase înduplecat. Țânțarii au constituit cea de-a treia plagă. *Degetul lui Dumnezeu:* gr. **δόκτωλος Θεου**, formulă întâlnită în textele magico-religioase egiptene (BJ)¹⁸⁴. „După Irineu, *degetul lui Dumnezeu* se referă la dumnezeirea Celui ce mântuiește, la Hristos (*Adv. haer.* III, 21, 8). Exegeza antică, ebraică sau creștină, insistă asupra faptului că această plagă nu este o vrăjitorie, ci vine de la Dumnezeu pentru a arăta că Moise nu este un vrăjitor sau un descântător, aceștia neputând să săvârșească minunea. Pe de altă parte *degetul* lui Dumnezeu, recunoscut de vrăjitori, îi face să se supună, dar nu să vadă și să se supună *mâinii* lui Dumnezeu, precum fiii lui Israel, cf. Eusebiu al Emesei”¹⁸⁵.

20: **Zis-a Domnul către Moise: „Scoală-te mâine de dimineață și stai înaintea lui Faraon la vremea când el are să iasă la apă, și să-i spui: - Așa grăiește Domnul: Dă-i drumul poporului Meu, ca să-Mi slujească în pustie!**

21: **Dar dacă nu-i vei da drumul poporului Meu, iată că asupra ta, asupra slugilor tale, asupra poporului tău și asupra caselor voastre voi trimite tăuni, și se vor umple casele Egiptenilor de tăuni, și chiar pământul pe care trăiesc.**

Sunt vestiți tăuni, „literal: *muscă câinească*. Termenul ebraic indică numele colectiv al unei specii de insecte dăunătoare, dar greu de identificat; foarte prolifică, specia implică și ideea de viermuială. Vulgata traduce: **omne genus muscarum** (= tot felul de muște). *Tăunul* e mai apropiat: insectă vătămătoare, prolifică și agresivă”¹⁸⁶. Termenul ebraic folosit e **arobh**. „**Κυνόμυια**, *muscă de câine*, un termen bine cunoscut în limba greacă de la Homer și până în perioada elenistică, cu valoare de insultă. Mai desemnează și tăunul. Termenul ebraic este greu de interpretat; în vechea exegeză iudaică, el derivă din rădăcina unui verb care înseamnă *a amesteca* cu referire la tot felul de ființe, insecte și animale răufăcătoare – o mixtură monstruoasă asociată zoologiei egiptene. În tradiția creștină, insectele reprezintă tot felul de demoni (cf. lat. **larva** – *stafie, fantomă, arătare a morților, mască*; în entomologie, *larva* este *masca* sub care se ascunde viitoarea insectă)”¹⁸⁷.

22: **Dar în ziua aceea voi osebi ținutul Goșen, în care se află poporul Meu, prin aceea că acolo nu vor fi deloc tăuni, pentru ca tu să știi că Eu, Domnul, Eu sunt Domnul întregului pământ.**

Voi osebi: „verbul **paradoxazo** înseamnă *a osebi, a distinge, a pune de-o parte, a trage un hotar între*, dar și *a slăvi, a glorifica, a face pe cineva celebru, a consacra pe cineva în mod extraordinar; neobișnuit*”¹⁸⁸.

23: **Face-voi deosebire între poporul Meu și poporul tău; semnul acesta va fi chiar mâine pe pământ”.**

„Philon comentează această *punere deoparte* a poporului evreu ca presupunând o antiteză între credincioși și necredincioși (*Mos.* I, 145-186). Grigorie al Nyssei vede aici un act de cernere între cei drepti și cei nedrepti (*VM* 1, 25)”¹⁸⁹.

¹⁸³ BBVA, p. 86

¹⁸⁴ EX, p. 214

¹⁸⁵ SEP 1, p. 212

¹⁸⁶ BBVA, p. 86

¹⁸⁷ SEP 1, pp. 212-213

¹⁸⁸ BBVA, p. 86

¹⁸⁹ SEP 1, p. 213

24: **Domnul a făcut așa: mulțime mare de tăuni au venit în casa lui Faraon, în casele slugilor lui și-n toată țara Egiptului; de-atâția tăuni se prăpădea pământul.**

25: **Faraon i-a chemat atunci pe Moise și pe Aaron și a zis: „Mergeți și aduceți jertfă Dumnezeului vostru aici în țară!”**

26: **Moise însă a zis: „Așa ceva nu-i cu putință: cele ce aducem noi jertfă Domnului, Dumnezeului nostru, sunt urâciune-n fața Egiptenilor; dacă noi vom jertfi sub ochii Egiptenilor ceea ce pentru ei e urâciune, ne vor ucide cu pietre.**

„Israelii, păstori fiind, jertfeau animale din turmele lor. Ritualul egiptenilor era diferit, ofrandele lor constau în vegetale, păsări sau aluaturi. Berbecul și țapul erau pentru ei animale sfinte”¹⁹⁰. „*Urâciuni, spurcăciuni, τα βδελύγματα*, adică lucruri care produc scârbă, desemnează aici tabuurile egiptene legate de zoolatrie, de idolii pe care îi venerau. Philon denaturează sensul: virtuțile oamenilor pioși sunt *spurcăciune, urâciune* pentru cei răi (*Fuga 18*)”¹⁹¹. Nu ne-a părut aici ca Filon să fi forțat textul, exegeza sa decurgând firesc.

27: **Ca atare, cale de trei zile ne vom duce-n pustie, și acolo-I vom aduce jertfă Domnului, Dumnezeului nostru, așa cum ne-a grăit nouă Domnul”.**

28: **Zis-a Faraon: „Bine; am să vă las să ieșiți, ca să-i aduceți jertfă Domnului, Dumnezeului vostru, în pustie; dar să nu vă-ntindeți a merge prea departe. Rugați-vă dar Domnului pentru mine!”**

29: **Iar Moise a zis: „Iată, de cum voi ieși de la tine, mă voi ruga la Dumnezeu, și chiar mâine se vor îndepărta tăunii de la tine, de la slugile tale și de la poporul tău; dar tu, Faraon, să nu ne mai înșeli prin aceea că nu vei lăsa poporul să-I aducă jertfă Domnului!”**

30: **Și dac-a ieșit Moise de la Faraon, s-a rugat la Dumnezeu.**

31: **Iar Domnul a făcut după cuvântul lui Moise: a îndepărtat tăunii de la Faraon, de la slugile lui și de la poporul său; n-a mai rămas nici unul.**

32: **Dar Faraon și-a îngreuiat și de data aceasta inima: n-a lăsat poporul să se ducă. Tăunii reprezentau cea de-a patra plagă trimisă asupra Egiptului.**

CAPITOLUL 9 – Alte trei plăgi asupra Egiptului: molimă în vite, bube pe Egipteni, grindină.

1: **Atunci a zis Domnul către Moise: „Intră la Faraon și spune-i: - Acestea zice Domnul, Dumnezeul Evreilor: Lasă-Mi poporul să iasă, ca să-Mi slujească!**

2: **Dar dacă tu nu vei vrea să-Mi lași poporul să iasă, ci încă-l vei mai ține,**

3: **iată, mâna Domnului va fi peste vitele tale care sunt în câmp, peste cai, peste asini, peste cămile, peste cirezi și peste turme: o molimă va fi, cumplită.**

Mâna Domnului: „în general: puterea lui Dumnezeu; aici: biciul divin care pedepsește”¹⁹². *Molimă:* „literal: *moarte*. Termenul ebraic indică o boală generală, rapidă și necruțătoare, asemenea ciumei”¹⁹³. „Plaga a cincea, mai mult decât celelalte, este o pedeapsă a păcatului zoolatriei; sunt lovite turmele egiptenilor întreținute în scopuri sacrificiale”¹⁹⁴.

4: **Dar atunci, în ziua aceea, în chip minunat voi osebi Eu vitele Israelitelor de vitele Egiptenilor: dintre vitele fiilor lui Israel, din toate, nu va muri nici una”.**

5: **Și a pus Domnul soroc, zicând: „Mâine va face Domnul fapta aceasta pe pământ!”**

6: **Și chiar de-a doua zi a făcut Domnul fapta aceasta: toate vitele Egiptenilor au murit, dar din vitele fiilor lui Israel n-a murit nici una.**

¹⁹⁰ EX, p. 214

¹⁹¹ SEP 1, p. 213

¹⁹² BBVA, p. 87

¹⁹³ BBVA, p. 87

¹⁹⁴ SEP 1, p. 214

7: **Faraon a trimis atunci [să vadă] și iată că dintre vitele fiilor lui Israel, din toate, nu murise nici una. Inima lui Faraon s-a îngreuiat: el n-a lăsat poporul să se ducă.**

O molimă a secerat vitele Egiptenilor, aceasta fiind cea de-a cincea plagă. Desigur, nu au murit *toate* vitele lor, ci *din* toate vitele, enumerate în text. Faraon nu-și schimbă atitudinea, dar află că evreii nu sunt afectați.

8: **Domnul a grăit cu Moise și cu Aaron, zicând: „Luați-vă câte o mână plină de spuză din cuptor, iar Moise s-o arunce spre cer în fața lui Faraon și a slugilor lui:**

9: **ea se va preface-n pulbere peste toată țara Egiptului; buboae vor fi pe oameni și pe vite, bășici usturătoare pe oamenii și vitele din tot Egiptul”.**

10: **Deci, au luat ei spuză din cuptor, au mers în fața lui Faraon, iar Moise a azvârlit-o spre cer: pe oameni și pe vite s-au deschis buboae cu puroi.**

11: **Iar magii n-au putut să stea-n fața lui Moise din pricina buboaielor, că buboaele erau și pe magi ca pe toată țara Egiptului.**

Ulcerațiile pielii au fost cea de-a șasea urgie asupra egiptenilor.

12: **Iar Domnul a învățosat inima lui Faraon: acesta nu i-a ascultat [pe Moise și pe Aaron], așa cum Domnul îi spusese lui Moise.**

„În versetele anterioare se spune că *lui Faraon i s-a împietrit inima*; aici se spune că *Domnul i-a împietrit inima*, sugerând un *crescendo* al scenariului. Origen a remarcat acest aspect, punându-l în legătură cu problema liberului arbitru”¹⁹⁵.

13: **Zis-a Domnul către Moise: „Să te scoli mâine de dimineață, să i te înfățișezi lui Faraon și să-i zici: - Așa grăiește Domnul, Dumnezeul Evreilor: Dă-i drumul poporului Meu, ca să-Mi slujească;**

14: **fiindcă de data aceasta voi trimite toate loviturile Mele asupra inimii tale, asupra slugilor tale și a poporului tău, pentru ca tu să vezi că-n tot pământul nu este altul asemenea Mie.**

15: **Dacă Eu de la-nceput Mi-aș fi întins mâna și te-aș fi lovit cu moarte, pe tine și pe poporul tău, tu ai fi fost șters de pe fața pământului;**

16: **dar iată pentru ce te-am cruțat: pentru ca-ntru tine să-Mi arăt puterea și pentru ca numele Meu să se vestească-n tot pământul.**

17: **Acum însă tu din nou îi stai poporului Meu împotriva și nu-l lași să plece.**

18: **Iată: mâine, la ceasul acesta, Eu voi face să plouă grindină multă și grea cum n-a mai fost în Egipt de la-ntemeierea lui și până-n ziua de azi.**

19: **Așadar, grăbește-te acum să-ți aduni turmele și toate câte le ai în câmp; fiindcă toți oamenii și toate vitele care vor fi în câmp și nu vor intra în casă, loviți vor fi de grindină și vor muri”.**

„Avertismentul lui Dumnezeu către egipteni, de a se pune la adăpost, este interpretat ca un semn al milostivirii: până și dintre păgânii idolatri unii merită să fie cruțați (Theodoret, *QE* 21)”¹⁹⁶.

20: **Aceia dintre robii lui Faraon care s-au temut de cuvântul Domnului și-au adunat turmele acasă,**

21: **dar cei ce-n cugetul lor n-au luat aminte la cuvântul Domnului, aceia și-au lăsat vitele în câmp.**

22: **Și a zis Domnul către Moise: „Întinde-ți mâna spre cer: grindină va fi peste tot pământul Egiptului, peste oameni, peste vite și peste toată iarba câmpului”.**

23: **Moise și-a întins mâna spre cer, iar Domnul a slobozit tunete și grindină; foc curgea pe pământ; în toată țara Egiptului a plouat Domnul cu grindină.**

SEP 1: *Domnul a dat glas [de tunet]*: acesta, „în interpretarea unor Părinți, reprezintă avertismentele și învățăturile dumnezeiești, *tunetul* fiind, de exemplu, modul lui Dumnezeu de a

¹⁹⁵ SEP 1, p. 214

¹⁹⁶ SEP 1, p. 215

glăsui cu putere (Origen, *Hom. Ex.* 4, 7, 8). *Glăsurile* care veneau din cer reprezintă învățătura cea dreaptă în raport cu care se poate recunoaște greșeala. Grindina devastează plantele încă fragede ale răutății și ale păcatelor, focul și fulgerul ard țepii plăcerilor (Origen, *Hom. Ex.* 4, 7)¹⁹⁷.

24: Grindină era, și foc se-nvăpăia prin grindină, o grindină multă și grea cum n-a mai fost în Egipt din clipa-n care s-a făcut el popor.

25: În toată țara Egiptului a lovit grindina tot ce era pe câmp, de la om la dobitoc, toată iarba câmpului a bătut-o grindina și toți copacii câmpului i-a sfârtecat grindina.

26: Numai în ținutul Goșen, unde se aflau fiii lui Israel, acolo n-a fost grindină.

În Egipt, grindina cade uneori în intervalul decembrie-aprilie, de regulă în fâșii înguste și lungi. Acum, amploarea fenomenului depășise cu mult tot ce mai văzuseră egiptenii asemănător.

27: Faraon a trimis atunci să-i cheme pe Moise și pe Aaron și le-a zis: „De data asta am păcătuit: Domnul este Cel ce are dreptate, iar eu și poporul meu suntem vinovați.

28: Rugați-vă dar pentru mine la Domnul: să-nceteze tunetele lui Dumnezeu, să-nceteze grindina și focul; eu vă voi lăsa să plecați, iar voi mai mult nu veți rămâne”.

29: Moise i-a zis: „De-ndată ce voi ieși din oraș îmi voi ridica mâna spre Domnul: tunetele vor înceta, grindina și ploaia nu vor mai fi, pentru ca tu să cunoști că al Domnului e pământul.

30: Eu știu însă că tu și slugile tale încă nu vă temeți de Domnul”.

Este pentru prima dată când Faraon se recunoaște vinovat. Dar pasajul a mai fost văzut și ca un îndemn la desfacerea de lucruri, închipuite prin cetate. Nevoitorul „trebuie să iasă afară, ca marele Moise, ca să înceteze nu numai faptele, ci și veștile lor, precum zice: *Când voi ieși din cetate și voi întinde mâinile mele, vor înceta vocile* [în Septuaginta: **fone**]¹⁹⁸.

31: Inul și orzul se stricaseră, pentru că orzul era înspicat și inul în floare;

32: dar grâul și ovăzul nu s-au stricat, căci ele erau târzii.

„Amănunt care plasează calamitatea în luna ianuarie”¹⁹⁹.

33: Și dac-a ieșit Moise de la Faraon și din cetate, și-a ridicat mâinile către Domnul: tunetele și grindina au contenit, ploaia pe pământ nu s-a mai vărsat.

34: Dar Faraon, văzând că ploaia, grindina și tunetele au încetat, n-a încetat el să păcătuiască: și-a îngreuiat inima, el și slugile sale.

35: Inima lui Faraon s-a învârtoșat: el nu i-a lăsat pe fiii lui Israel să plece, așa cum Dumnezeu îi grăise lui Moise.

Grindina a fost cea de-a șaptea plagă abătută peste Egipt.

CAPITOLUL 10 – Alte două plăgi asupra Egiptului: lăcustele, întunericul.

1: Și a grăit Domnul către Moise, zicând: „Intră la Faraon, că Eu i-am învârtoșat inima, pe a lui și pe a slugilor lui, pentru ca, drept urmare, aceste semne să vină peste ei;

2: ca să povestești voi în auzul fiilor voștri și al fiilor fiilor voștri despre cum i-am jucat Eu pe Egipteni și despre semnele Mele pe care le-am făcut în mijlocul lor, și să cunoașteți că eu sunt Domnul”.

S-ar putea înțelege din astfel de locuri că Dumnezeu ar face pe unii răi, doar pentru a-Și putea vădi puterea. Dar noi înțelegem prin împietrirea inimii lui Faraon că Dumnezeu „nu-

¹⁹⁷ SEP 1, p. 215

¹⁹⁸ Nil Ascetul, *Cuvânt ascetic*, 48

¹⁹⁹ BBVA, p. 88

oprește și nu-l împiedică de la săvârșirea răului²⁰⁰, căci El respectă până la sfârșit libertatea cu care ne-a dăruit.

Cum i-am jucat Eu pe Egipteni; Septuaginta: **osa empepeha tis Eghiptiis**. „Verbul **empezo** înseamnă *a se juca, a zburda, a se zbungui*, dar și *a-și bate joc de cineva, a batjocori* (ca în Matei 20, 19; 27, 29). Ideea textului de față nu este aceea a unei întreceri între două forțe egale (ca în unele traduceri), ci că Dumnezeu lui Israel e atât de puternic încât își permite să-i joace pe degete pe cei ce se cred egali cu El (aceasta, nu fără ca fiii lui Israel să jubileze). Dumnezeu este Cel ce controlează evenimentele istorice²⁰¹.

3: **Și au intrat Moise și Aaron la Faraon și i-au zis: „Așa grăiește Domnul, Dumnezeul Evreilor: - Până când ai tu de gând să nu te smerești în fața Mea? Lasă-Mi poporul să plece, ca să-Mi slujească Mie!**

4: **Dar dacă nu-Mi vei lăsa poporul să plece, iată că mâine, la ceasul acesta, în toate hotarele tale voi aduce mulțime de lăcuste;**

5: **ele vor acoperi fața pământului, iar tu nu vei putea să-ți mai vezi țara; ele vor mânca tot ce-a mai scăpat pe pământ, tot ce v-a mai rămas în urma grindinei; vor mânca tot pomul care vă crește vouă pe câmp;**

6: **îți vor umple casele, pe ale tale și pe ale tuturor slugilor tale și toate casele din toată țara Egiptenilor, așa cum n-au văzut părinții tăi și nici părinții părinților tăi, de când sunt ei pe pământ și până-n ziua de astăzi”. Și s-a întors Moise și a ieșit de la Faraon.**

7: **Iar slugile lui Faraon au zis către el: „Până când ne vom poticni noi de toate astea? Dă drumul oamenilor, ca să-i slujească Dumnezeului lor!; sau vrei să-ți vezi Egiptul pierind?”**

8: **I-au întors pe Moise și pe Aaron la Faraon, iar acesta le-a zis: „Duceți-vă și slujiți-I Domnului, Dumnezeului vostru... dar cine și care sunt cei ce vor merge?”**

9: **Răspuns-a Moise: „Vom merge cu tinerii noștri, cu bătrânii noștri, cu fiii noștri, cu fiicele noastre, cu turmele noastre și cu cirezile noastre, căci e sărbătoarea Domnului, Dumnezeului nostru”.**

„Ca în toate cazurile asemănătoare, sintagma *Dumnezeul nostru* are valoare de apozitie (precizează calitatea substantivului precedent). Textual, citește: *e sărbătoarea lui Iahve, (Cel ce este) Dumnezeul nostru*²⁰².

10: **Dar [Faraon] le-a zis: „Fie-așa! Dumnezeu cu voi! Dar cum oare v-aș da eu drumul să vă duceți împreună cu bunurile voastre?... Vedeți, voi puneți ceva la cale...”**

11: **Ei bine, nu, nu așa! Duceți-vă, dar numai bărbații, și slujiți-I lui Dumnezeu, că asta urmăriți!”**

„Motivarea lui Faraon e întemeiată: lui Dumnezeu nu-I puteau *sluji* decât bărbații (cf. 23, 17; 34, 23)²⁰³. Desigur, copiii și femeile ar fi slujit drept ostatici, pentru ca israeliții să se întoarcă în țară.

12: **Și a zis Domnul către Moise: „Întinde-ți mâna peste țara Egiptului: peste țară vor năvăli lăcustele și vor mânca toată iarba pământului și toată roada pomilor care-a rămas nesticată de grindină”.**

13: **Moise și-a ridicat atunci toiagul spre cer, iar Domnul a adus asupra pământului vânt de la răsărit, toată ziua aceea și toată noaptea; iar când s-a făcut ziua, vântul de la răsărit a adus lăcustele.**

14: **Și au năvălit ele în toată țara Egiptului; în toate hotarele Egiptului s-au așternut, mulțime multă; nici înainte n-au mai fost lăcuste ca atunci, nici că vor fi după aceea.**

²⁰⁰ Sf. Varsanufie, *Scrisori duhovnicești*, 127

²⁰¹ BBVA, p. 88

²⁰² BBVA, p. 88

²⁰³ BBVA, p. 89

15: Toată fața pământului au acoperit-o, și pământul s-a pustii: au mâncat toată iarba pământului și toată roada pomilor care mai rămăsese în urma grindinei; nimic n-a mai rămas verde-n toată țara Egiptului, nici în copaci, nici în iarba câmpului.

16: Atunci Faraon s-a grăbit să-i cheme pe Moise și Aaron și le-a zis: „Greșit-am în fața Domnului, Dumnezeul vostru, și-n fața voastră!

17: Iertați-mi acum înc-o dată greșala, și rugați-vă Domnului, Dumnezeul vostru, ca să-mi ia de pe cap prăpădul acesta!”

Prăpădul acesta: literal: *moartea aceasta*.

18: Și dac-a ieșit de la Faraon, Moise I s-a rugat lui Dumnezeu:

19: Domnul a stârnit vânt puternic de la apus, iar acesta a dus lăcustele și le-a aruncat în Marea Roșie; în toată țara Egiptului n-a mai rămas nici o lăcustă.

20: Dar Domnul a învârtoșat inima lui Faraon, iar acesta nu i-a lăsat pe fiii lui Israel să plece.

„Zice Faraon, rugându-se: *Să ia Dumnezeu de la mine moartea aceasta!* Și a fost ascultat. Asemenea și dracii, rugând pe Domnul ca să nu fie trimiși în adânc, au primit împlinirea cererii (Luca 8, 31-32). Cu cât mai vârtos nu va fi ascultat creștinul, rugându-se să primească slobozenie de moartea mintală?”²⁰⁴. Cea de-a opta plagă a lăsat pustie țara celui ce înrobea. La fel, Hristos va pustii iadul; plăgile Egiptului sunt icoană a cutremurării adâncului înaintea Împăratului Hristos.

21: Atunci a zis Domnul către Moise: „Întinde-ți mâna spre cer: întuneric se va face-n țara Egiptului, un întuneric să-l pipăi cu mâna”.

22: Moise și-a întins mâna spre cer: întuneric beznă s-a făcut în toată țara Egiptului și negură groasă, timp de trei zile,

23: că nu se vedea om cu om; timp de trei zile nimeni nu s-a urnit de unde era; dar la fiii lui Israel era lumină peste tot unde locuiau ei.

Urgia a noua e și o prevestire a întunericului ce a cuprins Iudeea, vreme de trei ceasuri, la moartea Domnului pe cruce. Se apropie, de altfel, semnul ce va prefigura Jertfa mântuitoare. „Pentru Origen întunericul, tenebrele sunt rezultatul orbirii duhovnicești, simbolizând eroarea celor care încearcă să cunoască judecățile Providenței și a celor care cedează părerilor nestatornice (*Hom. Ex. 4, 7*) ♦ Opțiunea Egipt-pustiu este rezultatul unei alegeri personale între viciu și virtute, iar durata limitată a întunericului – trei zile – prefigurează, pentru Grigorie al Nyssei, recuperarea Împărăției cerurilor, datorită lui Moise, care întinde mâinile în forma crucii, asemenea lui Hristos (*VM 2, 82*)”²⁰⁵.

24: Atunci i-a chemat Faraon pe Moise și pe Aaron și le-a zis: „Duceți-vă, slujiți-I Domnului, Dumnezeului vostru; doar turmele și cirezile voastre să rămână aici; copiii însă pot merge cu voi”.

25: Dar Moise a zis: „Ba nu, ci tu să ne dai vite pentru jertfele și arderile-de-tot pe care noi I le vom aduce Domnului, Dumnezeului nostru.

26: Vor merge deci cu noi și vitele noastre, din care nu va rămâne nici măcar o unghie, căci din ele avem noi să-I aducem jertfă Domnului, Dumnezeului nostru; că nici noi nu știm ce anume jertfe Îi vom aduce Domnului, Dumnezeului nostru, decât după ce vom ajunge acolo”.

27: Domnul a învârtoșat inima lui Faraon, iar acesta n-a vrut să-i lase să plece.

28: A zis Faraon [către Moise]: „Du-te de aici! Și bagă de seamă: să nu cumva să mai dai vreodată ochii cu mine, căci în ziua-n care vei da ochii cu mine, atunci vei muri”.

29: Răspuns-a Moise: „Fie-așa cum ai zis: De-acum n-o să mai dau ochii cu tine pe față!...”.

²⁰⁴ Ioan Carpatiul, *Capete de mângâiere*, 69

²⁰⁵ SEP 1, p. 217

Dacă nu părăsim păcatul cu toate ale noastre, acesta ne va trage înapoi în robie. Diavolul (Faraon) nu ne poate împiedica să-I slujim lui Dumnezeu, dar caută mereu să se asigure că mai avem o legătură cu el, prin care să ne întoarcă la lucrarea răului.

CAPITOLUL 11 – *Vestirea plăgii a zecea.*

1: Și a zis Domnul către Moise: „Încă o plagă voi mai aduce asupra lui Faraon și asupra Egiptului, după care vă vor da drumul de aici; iar când vă vor da drumul, o vor face de tot: vă vor alunga.

Plagă: „cuvântul *plagă* a mai fost folosit în Facerea 12, 17. Aici e singurul loc din Ieșirea unde-l întâlnim. El înseamnă, literal, *lovitură*; prin extindere: *pedeapsă*; dar și *rană* (provocată de o lovitură)²⁰⁶.

2: Spune-i dar poporului, în taină, la ureche: fiecă bărbat să ceară de la vecinul său și fiecă femeie să ceară de la vecina ei lucruri de argint și de aur și haine”.

Vecinii amintiți aici sunt, evident, egipteni.

3: Iar Domnul a făcut ca poporul Său să aibă trecere în ochii Egiptenilor: aceștia le-au dat cu-mprumut. Dar și Moise devenise om de mare vază în ochii Egiptenilor, în ochii lui Faraon și ai tuturor slujitorilor acestuia.

„Mai târziu, evreii au ieșit din Egipt și au plecat ducând cu ei multă pradă de la egipteni; n-au făcut asta pentru că erau iubitori de avuții, cum hulesc unii – că nici Dumnezeu n-a îngăduit să poftască lucrurile străine – ci, mai întâi, și-au luat plata ce li se cuvenea pentru lucrările pe care le-au făcut egiptenilor cât au stat sub ei [...]. În afară de asta, se poate spune că lucrul acesta s-a petrecut ca într-un război; pe temeiul legii celor biruitori, evreii, ca unii care au fost mai buni decât învinșii, au avut dreptul să ia cu ei averile dușmanilor – și fiind în război cu egiptenii, fapta lor era dreaptă; că evreii, din pricina foametei care le bântuia țara, au venit la egipteni ca niște oameni care cer ajutor; egiptenii, însă, au înrobii pe acești străini, silindu-i să le slujească întocmai ca niște prinși în război, fără să le dea vreo plată”²⁰⁷. În sens mistic, scoaterea aurului și argintului din Egipt închipuie eliberarea sufletelor dreptilor din iad. Aurul arată iubirea divină, iar argintul – înțelepciunea. Cei ce s-au făcut vase ale acestora vor îmbrăca din nou haina împărătească a slavei.

Urmează încheierea cuvântului lui Moise către Faraon, în continuarea celor spuse la 10, 29:

4: Și a zis Moise: „Așa grăiește Domnul: - Pe la miezul nopții voi trece prin Egipt.

Aici avem, „în fapt, continuarea lui 10, 29: Moise i se adresează tot lui Faraon (vezi v. 8)”²⁰⁸.

5: Și-n țara Egiptului va muri tot cel întâi-născut, de la întâi-născutul lui Faraon, cel ce-i urmează la tron, până la întâi-născutul roabei de la râșniță și până la tot întâi-născutul dobitoacelor

„*Râșniță:* moară primitivă, alcătuită dintr-o piatră de bază, fixă, și una deasupra, mobilă, rotită pe un ax. Sclava ședea în genunchi și învârtea piatra de deasupra, sub care se zdrobeau grăunțele”²⁰⁹.

6: Plângere mare va fi în toată țara Egiptului, cum n-a mai fost și nu va mai fi.

Este evident caracterul supranatural al acestei plăgi; nu poate fi vorba despre o epidemie oarecare de vreme ce sunt loviți, în mod selectiv, doar întâii născuți, semn că răul trebuie nimicit începând cu primele sale semințe.

²⁰⁶ BBVA, p. 89

²⁰⁷ Clement Alexandrinul, *Stromate*, I, 157, 2-4

²⁰⁸ BBVA, p. 89

²⁰⁹ BBVA, pp. 89-90

7: Dar împotriva fiilor lui Israel, a tuturor, nici măcar un câine nu va lătra la ei, nici la om și nici la dobitoc, ca să cunoașteți ce minunată deosebire face Domnul între Egipteni și Israeliți.

„Plecarea Israeliților se va face pe tăcute, într-o liniște totală: nici măcar câinii nu vor da, ca de obicei, alarma”²¹⁰.

8: Toți acești slujitori ai tăi vor striga către mine și mi se vor închina zicând: - Pleacă, tu și tot poporul tău pe care-l cârmuiești!... După care voi pleca”. Și a ieșit Moise de la Faraon, fierbând de mânie.

E tot o icoană a pustiirii iadului. Câinii nu vor lătra la Israel, după cum diavolii nu pot spune nimic la eliberarea sufletelor dreptilor. Lui Moise, ca tip al lui Hristos, i se închină până și slujitorii răutății. Mânia ce a cuprins pe Moise vestește mânia sfântă a Mântuitorului când sunt profanate cele sfinte (cf. Matei 21, 12-13), ca și mânia Sa de la cea de-a doua Venire (Apocalipsa 6, 16-17).

9: Apoi a zis Domnul către Moise: „Faraon nu vă va asculta, pentru ca semnele și minunile Mele să se înmulțească-n țara Egiptului!”

10: Așadar, Moise și Aaron au făcut în fața lui Faraon toate semnele și minunile acestea, dar Domnul a învârtoșat inima lui Faraon: el n-a vrut să-i lase pe fiii lui Israel să plece din țara Egiptului.

„Pentru unii Părinți, care interpretează plăgile Egiptului ca simboluri ale educației morale și religioase a sufletului, moartea întâilor-născuți coincide cu o convertire decisivă, deschizându-ne spre o viață nouă o dată cu nimicirea mișcărilor vechi, firești, ale cărnii (Origen, *Hom. Ex.* 4, 8 și Grigorie al Nyssai, *VM* 2, 89-94)”²¹¹.

CAPITOLUL 12 – Mielul pascal. Sărbătoarea azimelor. Sărbătorirea Paștelui. Moartea întâilor-născuți ai Egiptenilor. Plecarea Israeliților.

1: Grăit-a Domnul către Moise și Aaron în țara Egiptului și le-a zis:

2: „Luna aceasta să fie pentru voi începutul lunilor, să fie întâia între lunile anului.

În vechime, anul evreilor începea toamna (septembrie); în vremea lui Moise, începutul anului a fost fixat primăvara, în luna nisan (martie-aprilie), numită la început *aviv* (= spic; luna culesului). Cele două începuturi de an se vor păstra, primul (toamna) pentru anul economic, cel de-al doilea pentru anul religios. Noul început de an s-a rânduit la porunca divină. „Din această pricină, cea dintâi lună pentru toate sufletele iubitoare de Dumnezeu, adică pentru creștinii adevărați, este Xanticus, care este aprilie (nisan), prin care se arată puterea învierii. Aceasta va îmbrăca pomii goi cu slava pe care au avut-o întâi ascunsă înăuntrul trupului”²¹². Se hotărăște deci timpul sfinte slujiri (al ierurgiei), începutul anului, în prima lună. Căci în Hristos este începutul tuturor (Coloseni 1, 18), fiindcă nu e de curând odată ce S-a născut din Dumnezeu Tatăl înainte de veci. El sfintește în tot timpul, de la început până la cele de la sfârșit. Dar sărbătoarea începe în luna celor noi. [...] Și în Hristos firea omului a înflorit din nou, cum era la început”²¹³.

3: Vorbește deci la toată obștea fiilor lui Israel și spune-le: - În ziua a zecea a acestei luni, fiecare cap de familie să ia câte un miel; un miel pentru fiecare casă.

„Origen descrie ritualul jertfei pascale: mielul se sacrifică între cele două seri după cinci zile de la prinderea și punerea lui deoparte. Remarcabil este faptul că în timpul junghierii se face o dedicație: *Acest miel este jertfit pentru cutare și cutare* (cel mult cincizeci de nume) (*Peri Pascha* 16, 29-30)”²¹⁴.

²¹⁰ BBVA, p. 90

²¹¹ SEP 1, p. 219

²¹² Sf. Simeon Metafrastul, *Parafrază la Macarie Egipteanul*, 61

²¹³ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, II

²¹⁴ SEP 1, p. 219

Se va lua câte un miel, în luna întâi; numărul Unu este Principiul, Izvorul a toată existența, începutul și sfârșitul tuturor. Lui îi e alăturat numărul zece (ziua a zecea a lunii), însemnând plinătatea, desăvârșirea, întoarcerea la unitate după desfășurarea unui ciclu; numărul 10 Îl închipuie pe Iisus, Cel de la Care pleacă toate și în Care se readună toate (vechii greci notau numărul 10 cu litera *iota*, inițiala numelui Iisus; evreii notau pe 10 cu *yod*, început al numelui Iosua). „Sărbătoarea Paștilor începea în a zecea zi, pentru că însemna depășirea oricărei patimi și a oricărui lucru sensibil.”²¹⁵ Se ia câte un miel de familie: „Chiar și Paștele Domnului, adică mielul, se poruncește fiilor lui Israel să se mănânce după numărul sufletelor, să nu se dea unora mai mult și altora mai puțin, ci să mănânce fiecare tot atâta, să nu ia fie mai mult cei tari, fie mai puțin cei slabi. Egal se împarte tuturora harul, se împarte mântuirea, se împarte darul. Nu se cade să fie mai mulți, ca să nu se întoarcă vreunul văduvit de nădejdea mântuirii. Sunt mai mulți când sunt unii în afara numărului. Iar sfinții sunt toți numărați, chiar și firele de păr ale capului lor sunt numărate (Matei 10, 30). Căci Domnul îi cunoaște pe toți cei care sunt ai Lui. Dar nu sunt nici mai puțini, ca să nu fie cineva mai slab la primirea harului”²¹⁶.

4: Iar dacă-ntr-o casă vor fi prea puțini pentru un miel întreg, să-l ia împreună cu vecinul cel mai apropiat ca număr de suflete: fiecare să socotească anume câți sunt de trebuință [ca să mănânce în întregime] un miel.

„Adică cei ce nu au de la ei puterea de-a înțelege singuri taina deplină a lui Hristos, sau nu-și vor ajunge spre împărtășirea de El din pricina slăbiciunii înțelegerii proprii, se vor împărtăși de El primind ca împreună lucrători și ajutători pe cei de aceeași credință. Căci prin sfătuirea întreolaltă putem urca uneori la vederi mai înalte decât prin noi înșine”²¹⁷.

5: Mielul să vă fie de un an, parte bărbătească și fără meteahnă; veți lua fie un miel, fie un ied.

„Pentru israeliți, popor nomad, de păstori, activitate pe care au continuat-o și după stabilirea lor în Palestina, mielul a fost în toate epocile unul dintre animalele de jertfă preferate (Ieșirea 12, 1-12; Numerii 28-29), înscriindu-se astfel într-o tradiție aproape universală. Grecii și hitiții jertfeau divinităților solare un miel alb, celor infernale unul negru; în islam, la sfârșitul Ramadanului se jertfește un miel în amintirea sacrificiului lui Avraam etc. Jertfele de miei se aduceau primăvara (la indieni, perși, finlandezi etc.), mielul fiind, ca ipostază a berbecului, un arhaic simbol solar (LThK, Chevalier/Gheerbrant, De Vries, Lurker). În Vechiul Testament devine, ca și *turma*, un simbol al israelitului (Isaia 40, 10-11), preluat astfel și în Noul Testament (Luca 10, 3; 15, 3 ș. u.; Ioan 21, 15-17). Dar Vechiul Testament, prin câteva pasaje semnificative (Isaia 52, 1.3 – 53, 12), anunță și accepția superioară, mesianică, a simbolului mielului pascal”²¹⁸. „Origen distinge între sufletele care au nevoie de Hristos în ipostaza de ied (*țap ispășitor*) – iedul, capra și țapul fiind animale oferite ca sacrificiu pentru păcat (Levitic 4, 28) – și cele desăvârșite, care Îl au pe Hristos ca Miel pascal (*Peri Pascha* 23)”²¹⁹.

„Și să fie, zice, Mielul desăvârșit (deplin). Căci în Hristos sunt toate însușirile dumnezeiești. Dar să fie și parte bărbătească, adaugă legiuitorul. Căci Hristos a fost și este Cel ce a semănat în noi semințele cunoștinței de Dumnezeu, ca într-un pământ voitor”²²⁰. Hristos seamănă învățătura Sa în noi, dar aceasta nu rodește fără voia noastră (cf. Matei 13, 4-8). „Dar pe lângă acestea poruncește să fie și de un an, sau după timp, ca să nu fie nedesăvârșit, neavând un an împlinit, sau pentru că cei ce câștigă bunătățile din patima (lui Hristos) trebuie să săvârșească în fiecare an sărbătoarea atotcuvenită și plăcută lui Dumnezeu legată de patimă”²²¹.

²¹⁵ Clement Alexandrinul, *Stromate*, II, 51, 2

²¹⁶ Sfântul Ambrozie, *Scrisori*, VII, 9

²¹⁷ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, II

²¹⁸ EX, p. 216

²¹⁹ SEP 1, p. 220

²²⁰ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, II

²²¹ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, II

6: Să-l țineți până în ziua a paisprezecea a acestei luni, și atunci toată adunarea obștii fiilor lui Israel să-l înjunghie spre seară.

Ziua a paisprezecea: „când pe cer e luna plină a primăverii”²²². *Spre seară:* „în Textul Ebraic, literal: *între cele două seri*. Expresie obscură, interpretată în mai multe variante. Septuaginta preferă *spre seară* (înainte de apusul soarelui)”²²³. „Conform tradiției samaritene: între apusul soarelui și noaptea completă; conform aceleia talmudice și fariseice: între declinul și apusul soarelui (BJ)”²²⁴. „Pentru Pseudo-Hipolit, intervalul scurs de la prinderea mielului și până la jertfirea lui prefigurează prinderea lui Hristos și întemnițarea lui de către Marele Preot până la răstignire (*Hom. 23*). Pentru Origen, așteptarea până la luna plină, când se jertfește mielul pascal, indică creșterea necesară sufletului creștin de la catehumenat până la botez și împărtășanie, iar cele cinci zile simbolizează cele cinci simțuri curățite de Hristos și spiritualizate (*Peri Pascha 17-18*)”²²⁵.

„Mielul se junghie în ziua a patrusprezecea a lunii, care are slava deplină a ciclului lunar, răspândind o lumină falsă peste lume. Aceasta, începând să se împuțineze treptat și restrângând prin aceasta mărimea și frumusețea pe care le are în ea, îți dă să cunoști ca dintr-un chip și umbră că prin ea ești condus spre o cunoaștere mai adevărată a faptului că stăpânul nopții, adică diavolul, era slăvit de toată lumea, fiind slujit prin lună ca printr-un chip (căci luna s-a pus povăuitoare în noapte) și ca printr-o lumină falsă și sădind înțelepciunea lumii în inimile celor rătăciți, pretindea pentru ea slava cea mai deplină. Deci a murit pentru noi Hristos, Mielul cel adevărat, care ridică păcatul lumii (Ioan 1, 22) și a desființat slava diavolului. Căci ea trebuie să scadă și să se sfârșească pe încetul, o dată ce mulțimea neamurilor se grăbea să urce spre pacea și iubirea față de Dumnezeu prin întoarcerea spre ea și prin credință”²²⁶. „Mai zice că animalul de jertfă trebuie să se ia din miei și din iezi. Mielul era socotit ca jertfă curată și fără prihană, cerută de lege; iar neamul iezilor (țapilor) se aduce neîncetat pe altar pentru păcate. Aceasta o vei afla și în Hristos. Căci El a fost și altfel fără prihană, spre miros de bună mireasmă, ce S-a adus pe Sine lui Dumnezeu și Tatăl (Efeseni 4, 2) și Ied înjunghiat pentru păcatele noastre”²²⁷. Hristos a intrat în Ierusalim în 9 nisan, arătând că El e Mielul a Cărui jertfă va birui moartea. Iudeii, care procurau mielul pentru jertfă în 10 nisan, sunt anunțați că Mielul cel adevărat a sosit. Apoi, Hristos a fost junghiat (răstignit) de obștea fiilor lui Israel în 14 nisan, către seara zilei a șaptea. „Seara este un timp intermediar între lumină și întuneric; sufletul, de asemenea, fiind aproape de izbăvirea sa, este într-o situație intermediară între lumină și întuneric; totuși, puterea divină îl asistă și împiedică întunericul să pătrundă în el și să-l devoreze”²²⁸.

7: Să ia din sângele lui și să ungă amândoi stâlpii ușii și pragul de sus, în casele unde-l vor mânca.

„În epoca arhaică, acest ritual era săvârșit de capul familiei, pentru ocrotirea membrilor comunității sale și a turmelor; acum el devine, ca și sângele circumciziei, însemn al apartenenței la poporul ales”²²⁹.

„După junghiere, poruncește să se ungă cu sângele Lui stâlpii locuințelor și pragul, nevrând ca aceasta să însemne [...] decât că, cu curatul și prețiosul sânge al lui Hristos asigurăm casa noastră pământească, adică trupul, alungând moartea din neascultare, prin împărtășirea de viață. Căci împărtășirea de Hristos e viață și sfințenie. Și tulburând pe însuși nimicitorul, îl alungăm foarte departe prin ungere pe demonul uneltirilor, omorând patimile ce provin din mișcările trupești. Iar prin *ușile* a ceea am numit adineauri casa noastră, să înțelegi simțurile din

²²² BBVA, p. 90

²²³ BBVA, p. 90

²²⁴ EX, p. 216

²²⁵ SEP 1, p. 220

²²⁶ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, II

²²⁷ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, II

²²⁸ Sf. Macarie Egipteanul, *Omilii duhovnicești*, XLVII, 9

²²⁹ EX, p. 216

noi, prin care se aduce în inimile tuturor calitatea lucrurilor și se varsă în ele mulțimea nemăsurată a patimilor”²³⁰.

8: În chiar noaptea aceea să mănânce carnea, friptă la foc; s-o mănânce cu azimă și ierburi amare.

Azime: „redă gr. *ἄζυμα*, ebr. *massot* – pâine din făină de orz, nedospită; [...] *ierburi amare* [...] redau gr. *ἐπι πικρίδων*, [...] de fapt, un amestec de hrean amar, ridichi și praz”²³¹. „*carnea:* după Origen, [e] simbolul Sfințelor Scripturi, carnea Cuvântului dumnezeiesc (*Peri Pascha* 26). ♦ *Ierburile amare* [...] desemnează amărăciunea pocăinței și încercările prin care trece sufletul în căutarea lui Hristos (Origen, *Co. Io* 10, 14, 102) sau [sunt] un simbol al ascezei (Grigorie al Nyssei, *GNO IX*, p. 296)”²³².

„Deci vor mânca, zice, carnea în veacul acesta. Pentru că până ce suntem în lumea aceasta ne împărtășim încă de Hristos în mod mai îngroșat prin sfântul Lui trup și prin prețiosul Lui sânge. Dar ajungând, precum s-a scris, în *ziua puterii Lui* și urcând în *strălucirea sfinților* (Psalmul 109, 3), ne vom sfinți într-un oarecare alt mod, așa cum știe Împărțitorul și Dătătorul bunurilor viitoare”²³³. Mielul trebuie mâncat *în casă*, adică în Biserică, nu în adunările ereticilor. Îl vom mânca în noaptea de acum, spre a dobândi, prin El, ziua Învierii. Și-l vom mânca cu azimă și cu ierburi amare: „Azima e sufletul care nu are ca punct de plecare voia sa. Căci aceasta îl poate umfla și înălța. Dar azima e pururea smerită. Iar prin ierburi amare să înțelegem când amărăciunea care vine de la poruncă, când strâmtorarea ce se naște din amărăciunea postului”²³⁴.

9: Din el să nu mâncați ceva crud sau fiert în apă, ci numai fript la foc, capul cu picioarele și măruntaiele.

„După Origen, în grilă paulină, celor trei moduri de consumare a cărnii le corespund trei feluri de lectură a Scripturii: evreii o mâncău *crudă*, luând doar litera; ereticii amestecă învățătura cu apa murdară a altor doctrine; creștinii se hrănesc cu cuvântul *fript* la focul Duhului (*Peri Pascha* 28, 29). ♦ Pentru Pseudo-Hipolit, capul simbolizează divinitatea lui Hristos, picioarele, întruparea, firea omenească. Hristos Se oferă ca hrană potrivită pe măsura fiecăruia (*Hom.* 29)”²³⁵.

„Prin cap înțelegem Dumnezeirea lui Hristos, iar prin picioare, omenitatea Sa”²³⁶. „Și le poruncește să mănânce carnea mielului friptă în foc, pentru că cei ce urcă spre cuprinderea lui Hristos trebuie să fie fierbinți cu duhul”²³⁷. Carnea nu va fi crudă, ci friptă bine în foc: „Cel ce mănâncă ceva crud nu mănâncă spre digerare; dar o astfel de mâncare este greu de mestecat. Aceasta o fac cei ce nu subțiază cum se cuvine cuvintele despre Hristos prin cercetare, nu le probează în foc”²³⁸. „Împiedică iarăși să se mănânce fiert în apă, arătând că cugetarea apoasă și diluată despre Hristos nu va fi o hrană bună pentru mințile credincioșilor”²³⁹. „Mai poruncește să se mănânce capul împreună cu picioarele și măruntaiele, voind ca credincioșii să-și însușească prin cugetarelor toată cunoștința tainei Lui. Căci trebuie să știe înainte de toate că a fost (la) început, fiind Dumnezeu Cuvântul în Tatăl și cu Tatăl, sau Capul, sau începutul a toată taina. În al doilea rând că, fiind și Dumnezeu, iarăși va veni, ca Judecător care va da un sfârșit economiei cu privire la noi. Aceasta înseamnă picioarele, care sunt sfârșitul întregului trup. Iar prin măruntaie să înțelegi, ca pe un mijloc, rațiunea întrupării”²⁴⁰.

²³⁰ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, II

²³¹ EX, p. 216

²³² SEP 1, p. 220

²³³ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, II

²³⁴ Sf. Ioan Scărarul, *Scara*, XXXI, 14, 98

²³⁵ SEP 1, p. 220

²³⁶ Sf. Chiril al Ierusalimului, *Catehezele*, XII, 1

²³⁷ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, II

²³⁸ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, II

²³⁹ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, II

²⁴⁰ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, II

10: **Din el să nu lăsați nimic pe-a doua zi, os din el să nu zdrobiți. Ceea ce va rămâne pe-a doua zi, să ardeți în foc.**

Os din el să nu zdrobiți: „text mesianic, cu rezonanță clară în Ioan 19, 36”²⁴¹. „Rămășițele trebuiau arse, pentru a se evita orice profanare”²⁴². „Tradiția creștină a văzut în [prescripție] prefigurarea faptului că, după patimile Sale, oasele lui Hristos nu au fost zdrobite ca ale tâlharilor. Oasele au fost interpretate și ca o imagine a solidității trupului lui Hristos de constituție divină, vădită în virtuțile sfinților; după Origen, oasele sunt cuvintele Sfintei Scripturi inspirate de Duhul Sfânt (*Peri Pascha* 28, 29). Mai pot fi revelațiile dumnezeiești, dificil de *mestecat* pentru cei cu dinți de lapte (Grigorie al Nyssei, *Cant.* 6, GNO VI și Ieronim, *Ex.* CCL 78, p. 539). ♦ După Origen, *noaptea* este un simbol pentru lumea prezentă, iar *dimineața*, un simbol pentru lumea viitoare, transfigurată, atunci urmând să fie arse oasele rămase (= cunoașterea parțială a lui Dumnezeu) (*Peri Pascha* 28, 29)”²⁴³.

„Să nu se amâne cunoașterea desăvârșită și adevărată despre Dumnezeu, nici să nu-și rezerve unii pentru un timp prea îndelungat bucuria de-a se împărtăși desăvârșit cu El, după ce s-au împărtășit odată cu El și L-au atins. Aceasta o fac cei ce, după ce au gustat prin catehizare dogmele despre Hristos, rezervă luminarea prin Duhul și harul prin Botez pentru o lungă amânare și pentru un timp prea îndelungat, adică pentru bătrânețe”²⁴⁴. „Iar cele rămase până a doua zi din el, spune că trebuie să fie arse. A doua zi o numește luminarea veacului viitor, când vom vedea față către față pe Împăratul și Dumnezeul nostru, nu ca acum, în ghicitorie și oglindă și în umbră și din parte, cum spune Pavel (I Corinteni 13, 12). Precum, deci, la apariția cunoștinței mai strălucitoare de atunci, va dispărea într-un fel oarecare vederea (contemplarea) Lui prin ghicitorie, așa spune că vor trebui arse prin foc, ca printr-un chip, cele rămase din miel până a doua zi”²⁴⁵. „Mâncarea pusă nouă înainte, scoasă din foc, e credința fierbinte și înfocată pe care o primim fără șovăială și din care mâncând, cât îi este la îndemână celui ce se hrănește cu ea, ceea ce se ascunde în înțeleșuri mai vârtoase și mai greu de sfărâmat și de înfățișat în cuvinte, o lasă nesfărâmată, punând-o pe foc, ca să se lămurească înțelesul chipurilor acestora”²⁴⁶. Iar foc e Duhul Sfânt, Care luminează în noi, descoperind mereu alte aspecte ale învățăturii lui Hristos.

11: **Și iată cum să fiți când îl mâncați: cu coapsele-ncinse, cu sandalele-n picioare și cu toiagul în mână; și să-l mâncați în grabă: e Paștile Domnului.**

„Ținuta: gata de drum (pentru plecarea ce se apropie)”²⁴⁷. *Paștile:* „Etimologia cuvântului Paști (în românește, de la grecescul **pasha**) e necunoscută. Ebraicul **pesah** e legat de verbul **pasah** (a șchiopăta; a sări; a juca într-un picior; a sări peste; a omite; a cruța). Vulgata îl explică: **id est transitus Domini** (= adică trecerea Domnului), sens referitor la faptul că Dumnezeu, în noaptea aceea, a trecut (a străbătut) Egiptul. Primul sens s-ar referi la faptul că, trecând, Domnul *a sărit peste, a cruțat* casele fiilor lui Israel. Fără a nega aceste sensuri, literatura patristică raportează cuvântul și la *trecerea* lui Israel prin Marea Roșie, adică de la robie la libertate. Evenimentul istoric este, în același timp, și o prefigurare: el Îl anticipează pe Iisus Hristos, Cel ce *din moarte la viață și de pe pământ la cer ne-a trecut pe noi* (din Canonul Învierii)”²⁴⁸. „De origine preisraelită, Paștile, sărbătoare de primăvară a păstorilor nomazi, preluat devreme de iehovism, a fost istoricizat, datorită coincidenței între ieșirea din Egipt și serbarea sa, și interpretat ca o sărbătoare a aducerii-aminte. [...] Această ultimă cină în Egipt are loc într-un moment decisiv al istoriei poporului israelit: trecerea de la robie la libertate. Elementele care compun această ultimă noapte petrecută în Egipt sunt tot atâtea referiri la trecut

²⁴¹ BBVA, p. 90

²⁴² EX, p. 216

²⁴³ SEP 1, p. 220

²⁴⁴ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, II

²⁴⁵ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, II

²⁴⁶ Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viața lui Moise*

²⁴⁷ BBVA, p. 90

²⁴⁸ BBVA, p. 90

și viitor: pregătirea în grabă a cinei-amintire a vremurilor când nu aveau timp din cauza muncilor grele, dar și așteptarea febrilă a orei eliberării, pentru care trebuiau să fie gata de plecare²⁴⁹. „*Cu șalele încinse*: trimite la necesitatea stăpânirii instinctului, a poftei trupești; *sandalele* reprezintă stabilitatea definitivă a Noului Testament unde Iisus apare încălțat (Luca 3, 16); Vechiul Testament fiind doar provizoriu, Moise este desculț (Ieșirea 3, 5). În Pseudo-Hipolit (*Hom.* 29), toiagul este pus în legătură cu tulpina lui Iesei din care va ieși, ca mlădiță, Însuși Hristos²⁵⁰.

Înfățișarea călătorului „ne îndeamnă să ne socotim în viața de față ca trecători, căci de cum ne naștem suntem împinși fără voie spre ieșirea din ea, lucru pentru care trebuie să ne pregătim cu mâinile, cu picioarele și cu toate celelalte, spre a ne face drumul sigur²⁵¹. Și îmbrăcămintea are o semnificație a sa: „Brăul cel bun al mijlocului, prin care ne putem face sprinteni și ușori, este înfrânarea, împreună cu smerenia inimii, înțelegând prin înfrânare îndepărtarea de la toate patimile²⁵². Sau, „având mijloacele încinse (arată) curăția liberă de orice patimă [...]. Iar de încălțăminte vorbește înțelegând pregătirea și fuga de orice înțepare care vatamă conștiința și împiedică mintea să vadă curăția sa. Iar toiagul este nădejdea bărbăției în mersul lipsit de frică pe drum, spre a intra în pământul făgăduinței²⁵³. „Apoi poruncește iarăși să se mănânce mielul în grabă, închipuind foarte clar că cel ce s-a făcut părtaș de Hristos nu trebuie să se arate leneș și moleșit în fapte bune, ci să arate o pornire energetică și fierbinte spre tot ce s-ar părea că-i este spre folos²⁵⁴. „Și adaugă îndată cauza pentru care trebuie să se arate astfel cel ce trebuie să lucreze așa: *că e pasca Domnului*, adică trecere. Pentru că trecem de la viața în lume la viețuirea de Dumnezeu iubitoare²⁵⁵.

12: În noaptea aceea voi trece peste țara Egiptului; voi lovi pe tot întâi-născutul în țara Egiptului, de la om pân-la dobitoc, și din toți dumnezeii Egiptului voi face pedeapsă, Eu, Domnul.

Voi face pedeapsă. „Sensul exact: îi voi pedepsi după cum merită (ca pe unii ce n-au fost în stare să-i apere pe Egipteni)²⁵⁶.

13: Sângele va fi semn pentru voi, pe casele în care vă veți afla: Eu voi vedea sângele și vă voi ocroti și nu va fi-ntre voi rană nimicitoare când voi lovi țara Egiptului.

Vă voi ocroti: „literal: *vă voi acoperi*. În Textul Ebraic: *voi sări peste* (dincolo de) *voi*, *vă voi ocoli*, viziune care-L implică în act pe Domnul-Însuși. Septuaginta preferă acordul cu v. 23: Nimicitorul (îngerul Domnului) este cel ce execută pedeapsa, iar Domnul este Cel ce apără (acoperă, protejează, ascunde victima de ochii executorului)²⁵⁷.

„Dumnezeu pedepsește pe nesupus și neascultător și nepărtaș la sfințenia de la Hristos. Și va cunoaște și va învrednici de grija Lui pe cei ce se vor arăta unși cu sângele Mielului celui adevărat și nu va îngădui ca cel sfințit să se piardă împreună cu cei necredincioși, ci le dăruiește nemărginita Sa iubire de oameni²⁵⁸. Moise a scos „poporul împilat din Egipt; Hristos (a izbăvit) pe cei chinuți în lume de păcat²⁵⁹. „După cum pe cei din Egipt i-a mântuit sângele Paștelui, tot astfel și pe cei ce au crezut îi va smulge din moarte sângele lui Hristos²⁶⁰.

14: Ziua aceasta să vă fie vouă spre pomenire și s-o prăznuiți ca pe o sărbătoare a Domnului, din neam în neam – ca așezare veșnică -, așa s-o prăznuiți.

²⁴⁹ EX, p. 216

²⁵⁰ SEP 1, p. 221

²⁵¹ Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viața lui Moise*

²⁵² Teodor al Edesei, *Una sută capete*, 98

²⁵³ Isaia Pustnicul, *29 de cuvinte*, XXII, 2

²⁵⁴ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, II

²⁵⁵ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, II

²⁵⁶ BBVA, p. 90

²⁵⁷ BBVA, p. 90

²⁵⁸ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, II

²⁵⁹ Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza I mistagogică*, 3

²⁶⁰ Sf. Iustin Martirul, *Dialog cu evreul Trifon*, CXI

15: Timp de șapte zile să mâncați azime; încă din ziua-ntâia să-ndepărtați din casele voastre dospitura, căci cine va mânca dospit din ziua-ntâia până-n ziua a șaptea, sufletul acela va fi stârpit din Israel.

Aici, termenul *azime* „denumește atât pâinea nedospită, cât și sărbătoarea care va avea loc între 15-21 Nisan. Originară din Canaan, inițial sărbătoare agrară la care participau toți bărbații, ea dura șapte zile. În prima zi se aducea prinos întâiul spic, **omer**, în celelalte zile se mâncau azime. Ulterior, ea va fi înțeleasă ca o comemorare a ieșirii din Egipt și contopită cu aceea a Paștelui”²⁶¹. *Dospitura*: „ebr. **s’or**, gr. **ζύμη**, *maia* care, datorită fermentării, a procesului de acire, devine un simbol al impurității și corupției”²⁶².

16: Ziua întâia se va numi sfântă, iar ziua a șaptea tot sfântă va fi; - în ele să nu faceți nici o muncă slujitoare, în afara celor care-i trebuie fiecăruia spre a se hrăni – numai aceasta puteți face.

„Munca *interzisă* este aceea făcută pentru altceva decât pentru nevoile strict personale. Pentru Theodoret, munca *înrobitoare* [*slujitoare*] este diferită de munca *spirituală*; sunt autorizate în această perioadă lectura și ascultarea Scripturilor, cântecele și serviciile liturgice (*Q Dt. 1*)”²⁶³.

Întâia și a șaptea zi sunt numite sfinte. „Căci sfânt este timpul de la început al facerii noastre, până ce protopărintele Adam încă n-a ieșit din rai, ci viețuia în el, păzind încă porunca dată lui. Și e sfânt iarăși cel din urmă (timp) prin Hristos, care îndreptează în credință pe cei ce se alipesc Lui și-i readuce iarăși la starea în care am fost la început”²⁶⁴.

17: Păziți Sărbătoarea Azimelor, fiindcă-n ziua aceea am scos Eu armia voastră din țara Egiptului; din neam în neam să păziți ziua aceasta, ca așezământ veșnic.

18: Începând din seara celei de a paisprezecea zi a lunii întâia și până-n seara zilei a douăzeci și una a aceleiași luni, veți mânca azime.

19: Timp de șapte zile să nu se afle dospitură-n casele voastre; tot cel ce va mânca dospit, sufletul acela va fi stârpit din obștea lui Israel, fie el venetic sau moșnean al pământului.

20: Tot ce e dospit să nu mâncați; în toate așezările voastre veți mânca azimă”.

E instituită, în continuarea Paștelui, Sărbătoarea Azimilor (15-21 nisan). „Tradiția creștină pune în relație Paștele, jertfira mielului pascal, cu mântuirea săvârșită de Hristos, cf. I Corinteni 5, 7. Pâinile fără drojdie și Paștele sunt o singură sărbătoare, aceea a eliberării din Egipt, azimele însemnând curățirea săvârșită de Hristos (Galateni 5, 9-12; Matei 12, 6). După Theodoret, graba cu care se mănâncă mielul pascal are o semnificație morală: se referă la lepădarea de orice fel de *viață egipteană*, adică senzitivă, trupească (*QE 24*)”²⁶⁵.

21: Apoi i-a chemat Moise pe toți bătrânii fiilor lui Israel și le-a zis: „Duceți-vă și luați-vă miei după cum vă sunt familiile și-njunghiați mielul de Paști.

22: Luați un mănunchi de isop, muiăți-l în sângele de lângă ușă, și ungeți pragul de sus și amândoi stâlpii ușii cu sângele cel de lângă ușă; iar voi să nu ieșiți nici unul pe ușa casei până dimineța.

„*Isop*, gr. **υσώπος**, plantă aromatică, folosită în diferite ritualuri purificatoare”²⁶⁶. „Este o plantă aromată, de culoare verde-cenușiu, care-și menține culoarea tot timpul anului”²⁶⁷. „Pentru unii Părinți, pragul și cei doi stâlpi ai ușii reprezintă limba și cele două buze sfințite prin pecetea mirungerii baptismale și, în cheie platoniciană, partea rațională, pe de o parte,

²⁶¹ EX, p. 216

²⁶² EX, p. 216

²⁶³ SEP 1, p. 221

²⁶⁴ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, II

²⁶⁵ SEP 1, p. 219

²⁶⁶ EX, p. 216

²⁶⁷ SEP 1, p. 222

partea irascibilă și cea poftitoare a sufletului, pe de alta (Theodoret, *QE* 24; Maxim Mărturisorul, *Qu.* 122, 27-35)²⁶⁸.

23: Domnul va trece să-i lovească pe Egipteni și va vedea sângele de pe pragul de sus și de pe cei doi stâlpi ai ușii și va trece Domnul pe lângă ușă și nu-l va lăsa pe Nimicitor să intre-n casele voastre ca să lovească.

„*Nimicitor*: executor al pedepselor divine. Menționat și la I Corinteni 10, 10²⁶⁹. Mai detaliat, *Nimicitor*, „gr. **ολεθρεύων** – *ucigaș, cel ce distruge*. În ritualul preisraelit al Paștilor, un demon ce personifica pericolul care amenința turmele și familia. Pentru îndepărtarea lui, se ungeau intrările corturilor cu sânge (BJ)²⁷⁰. „*Nimicitorul*, [...] în exegeza Părinților, este diavolul pe care Hristos îl va birui prin cruce²⁷¹.

„Să nu ieșim din casa sau din comuniunea luminată de lumina ospățului comun, adică de Hristos, în noaptea de afară, bântuită de tot felul de păreri care întunecă sensul vieții, ci să rămânem în comuniunea luminată de credința în Hristos până ce se face ziuă, prin trecerea fiecăruia din noi cu sufletul la viața viitoare, sau până ce se luminează toată creația la învierea de obște²⁷². Precauțiile luate de evrei nu sunt de prisos, căci „minteă celor ce s-au desfăcut curând de păcat se aseamănă cu trupul care a început să se reculeagă dintr-o lungă boală, căruia orice prilej întâmplător i se face pricină de-a recădea în boală, nefiind încă destul de întremat în putere. Căci nervii mintali ai acestora sunt slabi și tremurători, încât e temere să nu năvălească din nou patima, care de obicei este ațâțată de împrăștierea în tot felul de lucruri²⁷³. „Mielul junghiat pe vremea lui Moisi a alungat departe pe nimicitor. Oare Mielul lui Dumnezeu, Care ridică păcatul lumii, nu va slobozi cu mult mai mult păcatele? Sângele unui miel necuvântător aducea mântuirea. Oare sângele Unului-Născut nu mântuie cu mult mai mult?²⁷⁴. Acel miel „era o imagine a lui Hristos, cu sângele Căruia, după cuvântul credinței în El, se ung casele lor, adică voi înșivă, care credeți în El²⁷⁵.

24: Păziți-le pe acestea ca pe un așezământ pentru tine și pentru copiii tăi, din neam în neam.

„Plural-singular: alternanță între adresarea către obște și cea către fiecare ins în parte; va fi întâlnită frecvent în cărțile Pentateuhului²⁷⁶.

25: Așadar, după ce veți intra în țara pe care Domnul vă va da-o vouă așa cum a zis, să păziți rânduiala aceasta.

Rânduiala: „gr. **λατρεία**. Cuvântul apare de nouă ori în Septuaginta și denumește venerația cultică sau respectarea unui ritual religios, aici Paștile²⁷⁷.

26: Și de va fi să-ntrebe copiii voștri: - Ce-i cu rânduiala aceasta?,

27: voi să le spuneți: - Aceasta este jertfa de Paști pentru Domnul Cel ce-n Egipt a ocrotit casele fiilor lui Israel, când El a lovit Egiptul iar casele noastre le-a mântuit”. Și s-a plecat poporul și s-a-nchinat.

Anual, de Paști, capul familiei din casele evreilor se gătește ca de călătorie. Când copiii întrebă ce înseamnă aceasta, le e povestită istoria sfântă a eliberării din robia egipteană.

28: Și mergând fiii lui Israel, au făcut așa cum Domnul le poruncise lui Moise și Aaron; așa au făcut.

²⁶⁸ SEP 1, p. 222

²⁶⁹ BBVA, p. 91

²⁷⁰ EX, p. 216

²⁷¹ SEP 1, p. 222

²⁷² Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinarea și slujirea în duh și adevăr*, XVII

²⁷³ Nil Ascetul, *Cuvânt ascetic*, 46

²⁷⁴ Sf. Chiril al Ierusalimului, *Catehezele*, XIII, 3

²⁷⁵ Sf. Iustin Martirul, *Dialog cu evreul Trifon*, XL

²⁷⁶ BBVA, p. 91

²⁷⁷ EX, p. 216

29: **Și a fost că la miezul nopții i-a lovit Domnul pe toți întâi-născuții în țara Egiptului, de la întâi-născutul lui Faraon, care trebuia să stea pe tron, până la întâi-născutul robului din temniță, și pe toți întâi-născuții dobitoacelor.**

30: **Și s-a sculat noaptea Faraon, toate slugile lui și toți Egiptenii; și bocet mare s-a făcut în toată țara Egiptului, că nu era casă-n care să nu fie mort.**

„Zic unii: păcătuiește egipteanul și în locul lui este pedepsit pruncul nou-născut al acestuia, care din cauza vârstei lui fragede nu poate să facă nici o deosebire între bine și rău și, deci, viața lui e în afara oricărei patimi. [...] Învățătura este aceasta: cel ce luptă prin virtute cu păcatul trebuie să nimicească primele începuturi ale răului”²⁷⁸. Tâlcuirea e incompletă, căci întâi-născuții nu sunt tot una cu cei nou-născuți. Cum în vechime primul născut era principalul moștenitor, Scriptura arată că lucrătorii răutății vor fi lipsiți de orice moștenire în veacul viitor.

31: **În aceeași noapte i-a chemat Faraon pe Moise și pe Aaron și le-a zis: „Sculați-vă și ieșiți din mijlocul poporului meu!; și voi, și fiii lui Israel!; și duceți-vă de-i faceți slujbă Domnului, Dumnezeului vostru, precum ați zis!**

32: **Luați-vă și turmele, și cirezile, și duceți-vă!... Binecuvântați-mă și pe mine!”**

33: **Egiptenii sileau acum poporul să iasă grabnic din țară, căci ziceau: „O să pierim cu toții!”**

34: **Poporul și-a luat frământătura până a nu se dospa, [purtând] pe umeri covețile învelite-n haine.**

35: **Fii lui Israel au făcut după cuvântul lui Moise: au cerut de la Egipteni lucruri de argint și lucruri de aur și haine.**

36: **Domnul i-a dat poporului Său trecere în ochii Egiptenilor; iar aceștia le-au dat tot ce au cerut; și i-au despuiat pe Egipteni.**

37: **Fiii lui Israel au plecat din Ramses spre Sucot, ca la șase sute de mii de bărbați pedestri, afară de copii.**

Sucot: „localitate încă neidentificată, alta decât cea din Facerea 33, 17”²⁷⁹. *Bărbați pedestri*: în stare să poarte arme. *Ramses*: „Philon și Origen sau ca *etimologie* acestui toponim *viermuială*, *mișcarea viermilor* sau *ruginire*, cu explicația că trebuie părăsită de îndată cetatea simțurilor care rod intelectul asemenea viermilor. Ieronim înțelege *tunet de bucurie* (*Ep.* 78, 3). ♦ *Sucot* [...] *corturile*: Origen spune că ele sunt semnul disponibilității celui care se grăbește spre Dumnezeu”²⁸⁰.

38: **Și-mpreună cu ei s-a ridicat și multă adunătură [de oameni], precum și turme și cirezi și vite multe foarte.**

39: **Iar din frământătura pe care-o scosese din Egipt au copt în spuză azime, că ea nu se dospise; zoriți de Egipteni, ei nu putuseră zăbovi nici măcar să-și facă de mâncare pentru drum.**

40: **Șederea fiilor lui Israel în Egipt și-n țara Canaanului a fost de patru sute treizeci de ani.**

„Textul Ebraic (în tradiția sacerdotală) dă această cifră numai pentru șederea în Egipt. Septuaginta însă precizează: *și-n țara Canaanului*, mențiune cu care Sfântul Pavel va fi de acord în Galateni 3, 17. Potrivit aserțiunilor din Facerea 15, 13 și Faptele Apostolilor 7, 6, șederea Evreilor în Egipt a durat patru sute de ani”²⁸¹.

41: **Și a fost că la capătul celor patru sute treizeci de ani, toată armia Domnului a ieșit din țara Egiptului.**

²⁷⁸ Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viața lui Moise*

²⁷⁹ BBVA, p. 91

²⁸⁰ SEP 1, p. 223

²⁸¹ BBVA, p. 91

42: Noapte de priveghere i-a fost aceasta Domnului, ca să-i scoată pe ei din țara Egiptului; această noapte în care Egiptului a stat de veghe, pe ea o vor păzi toți fiii lui Israel, din neam în neam.

Mâncarea azimilor e explicată aici prin graba cu care evreii au fost siliți să plece. Ei au petrecut în Egipt 430 de ani, dar, cum se arată doar în *Septuaginta*, aici se socotesc și anii dinaintea, petrecuți în Canaan. De fapt, acesta e numărul anilor scurși de la vestirea făcută către Avraam (Facerea 15, 13-14). Cât privește robia propriu-zisă, aceasta a durat circa 70 de ani. Cum se poate deduce din text, numărul evreilor trecea acum peste un milion, mai ales că lor li s-au adăugat toți cei nemulțumiți de traiul lor în Egipt. Mulțimea ieșită din Goșen a pornit către *Sucot* (= colibe; corturi), în sud-est, lângă Marea Roșie. „*Noapte de veghe, προφυλακή*, se referă în primul rând la Dumnezeu, care a ocrotit poporul Său, și la imperativul celebrării liturgice a evenimentului. Dacă a privegheat Domnul, atunci și poporul, la rândul lui, va priveghea întru pomenirea minunii făcute”²⁸².

43: Zis-a Domnul către Moise și Aaron: „Iată rânduiala Paștelui: Nimeni din cei de alt neam nu va mânca din el;

„Israelitul era socotit *locuitor al țării*, adevăratul autohton din Canaan (BJ)”²⁸³.

44: dar din el va mânca tot robul cumpărat cu bani, după ce-l vei tăia-mprejur.

45: Străin sau simbriaș nu va mânca din el.

46: Să se mănânce în aceeași casă; din carnea lui nu vei scoate afară din casă; os dintr-însul să nu zdrobiți.

47: Pe asta s-o facă toată obștea fiilor lui Israel.

48: Iar dacă vreun străin așezat între voi va vrea să-I facă Domnului jertfă pascală, îi vei tăia-mprejur pe toți ai lui, de parte bărbătească, și numai atunci să se apropie ca să facă aceasta, și el va fi atunci ca și un moșnean al pământului; dar tot cel netăiat împrejur nu va mânca din el;

„Străinul așezat în Israel – **ger** – avea un regim special, ca al metecului la Atena. Patriarhii au fost astfel de străini în Canaan (Facerea 23, 4) și israeliții în Egipt (Facerea 15, 13; Ieșirea 2, 22). După cucerirea Țării Sfinte, rolurile s-au schimbat: israeliții devin băștinași care primesc la ei străini (Deuteronom 10, 19). Acești străini cu drept de domiciliu sunt supuși însă legilor severe ale sabbatului (Ieșirea 20, 10; Deuteronom 5, 14). Ei au dreptul să aducă ofrande lui Iahve și să serbeze Paștile numai dacă s-au circumcis. Se pregătește, astfel, statutul de prozelit al epocii grecești (Isaia 14, 1) (BJ)”²⁸⁴.

49: o singură lege va fi și pentru băștinaș, și pentru străinul ce se va așeza la voi!”

50: Și au făcut fiii lui Israel așa cum Domnul le poruncise lui Moise și Aaron; așa au făcut.

Nu sunt primiți la Sfintele Taine ereticii și necredincioșii (*cei de alt neam*). Însă cel ce era rob păcatului și a fost răscumpărat prin Jertfa cea mântuitoare, iar inima lui s-a curățit (circumcis), este primit. Mielul se va mânca doar *în casă*: „Deci calcă porunca lui Dumnezeu ereticii de alt cuget, zidindu-și lor, în afară de cortul cu adevărat sfânt, alt cort, și jertfind Mielul afară și ducându-L departe de casa cea una și împărțind pe Cel neîmpărțit”²⁸⁵. „Carnea sfântă a Domnului Hristos nu poate fi aruncată afară și, pentru credincioși, nu este vreo altă casă în afară de una singură, Biserica”²⁸⁶. „Trupul (mielului) este mortificarea de bunăvoie prin virtuți; sângele, desăvârșirea prin moartea pentru adevăr la vreme de strâmtorare; iar oasele, rațiunile prime despre Dumnezeu, care nouă ne sunt inaccesibile”²⁸⁷. Oasele nu se vor zdrobi, „căci oasele nu se pot mânca de dinții noștri. Căci așa este minților omenești Cuvântul alb, ca să spun așa, și ascuns al

²⁸² SEP 1, p. 224

²⁸³ EX, p. 217

²⁸⁴ EX, p. 217

²⁸⁵ Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinarea și slujirea în duh și adevăr*, X

²⁸⁶ Sf. Ciprian al Cartaginei, *Despre unitatea Bisericii ecumenice*, VIII

²⁸⁷ Sf. Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, 35

Dumnezeirii Lui. Cunoaștem și credem foarte drept că Fiul este (Dumnezeu) după fire și că S-a născut de la Dumnezeu și Tatăl, dar nu-L cercetăm, după cuvântul sfântului. Căci cine știe să spună modul nașterii? [...] Așadar, prin aceasta arată tăria cea mai presus de minte a dogmelor. Acestea nu ne lasă legiuitorul să le zdrobim. Dar le zdrobesc cu totul în ei ereticii care strică cele drepte”²⁸⁸.

51: Și a fost că atunci, în ziua aceea, i-a scos Domnul pe fiii lui Israel din țara Egiptului, împreună cu armia lor.

„Israel înseamnă: mintea care vede pe Dumnezeu. Prin venirea lui Hristos, mintea se eliberează din robia întinericului și a duhurilor egiptene”²⁸⁹.

CAPITOLUL 13 – Întâi-născuții și Azimele. Drum spre Marea Roșie. Stâlpul de nor și stâlpul de foc.

1: Domnul i-a grăit apoi lui Moise și i-a zis:

2: „Sfințește-Mi pe tot întâiul-născut, pe cel dintâi la sânul mamei între fiii lui Israel: de la om pân-la dobitoc, el este al Meu!”

Sfințește-Mi: „A sfinți, a consacra, cu ideea de-a pune de-o parte, a păstra în rezervă, a-i hărăzi cuiva un anume scop. Dătător de viață, Dumnezeu revendică pentru Sine pârga vieții, întâiul fruct al pântecelui matern. Prin această sfințire, primul-născut al omului devinea proprietatea lui Dumnezeu; primul-născut al animalului Îi era destinat tot lui Dumnezeu, dar ca animal de jertfă”²⁹⁰.

3: Iar Moise a zis către popor: „Să vă aduceți aminte de ziua aceasta-n care voi ați ieșit din țara Egiptului, din casa robiei, căci cu mână tare v-a scos pe voi Domnul de acolo: să nu mâncați dospit.

4: Într-adevăr, voi astăzi ieșiți, în luna Spicului.

„Literal: *în luna celor noi*. În Textul Ebraic: *în luna Abib*, ceea ce se traduce: *în luna spicului*. [...] E prima lună a anului evreiesc, numită mai târziu Nisan”²⁹¹.

5: Și va fi că după ce Domnul, Dumnezeul tău, te va duce în țara Canaaneilor; a Heteilor, a Amoreilor, a Heveilor, a Iebuseilor, a Ghergheseilor și a Ferezeilor, pe care El li S-a jurat părinților tăi să ți-o dea, țara-n care curge lapte și miere, vei face slujba aceasta în această lună.

6: Șapte zile să mănânci azime, iar ziua a șaptea este sărbătoarea Domnului:

7: Azime să mâncați în cele șapte zile; dospitură nu se va găsi la tine, nici aluat în toate hotarele tale.

8: În ziua aceea să-i povestești fiului tău, zicând: - Aceasta-i de dragul a ceea ce a făcut Domnul pentru mine, când am ieșit eu din Egipt.

9: Să fie aceasta ca un semn pe mâna ta și ca o aducere aminte-n fața ochilor tăi, pentru ca legea Domnului să fie-n gura ta; căci cu mână tare te-a scos Domnul Dumnezeu din Egipt.

Sensul celor de mai sus: „acest ritual să devină permanent și de neșters, ca un tatuaj și ca o obsesie”²⁹². „Augustin înțelege *pe mâna ta* – literal: *deasupra mâinii tale* – ca argument în favoarea superiorității credinței față de fapte”²⁹³.

10: Să păziți dar legea aceasta din an în an, la vremea rânduită.

²⁸⁸ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, II

²⁸⁹ Sf. Macarie Egipteanul, *Omilii duhovnicești*, XLVII, 5

²⁹⁰ BBVA, p. 92

²⁹¹ BBVA, p. 92

²⁹² BBVA, p. 92

²⁹³ SEP 1, p. 225

11: **Și va fi că după ce Domnul, Dumnezeul tău, te va duce în țara Canaaneenilor, așa cum li S-a jurat El părinților tăi, și ți-o va da ție,**

12: **atunci să-I osebești Domnului pe tot întâi-născutul de parte bărbătească, și tot ce se naște-ntâi din turmele sau din cirezile tale: partea bărbătească să I-o închini Domnului.**

„Pe drept cuvânt ne cere Dumnezeul tuturor să-I predăm toate și afirmă că trebuie să-I închinăm Lui cele bărbătești. Căci, odată ce au pierit toți întâii născuți ai Egiptenilor și s-au mântuit în toată casa și a scăpat de nimicitorul pe Israel cel iubit, fiind una cu sângele mielului, ca chip al lui Hristos Care a murit pentru noi, ca să desființeze moartea, cu dreptate cei mântuiți nu mai sunt ai lor, ci s-au făcut ai Celui ce S-a primejduit pentru ei. [...] Domnul nostru Iisus Hristos, legând mulțimea demonilor necurați și punându-Și sângele Său pentru noi și înlăturând astfel moartea și desființând stricăciunea (coruperea), ne face ai Săi, încât nu mai trăim viața noastră, ci mai degrabă a Lui. Și dacă nu ar fi primit să fie între cei morți, nu s-ar fi surpat stăpânirea groaznică a morții”²⁹⁴.

13: **Pe tot întâi-născutul de la asină să-I dai în schimbul unui miel; iar de nu-l vei schimba, să-I răscumperi. Pe tot întâi-născutul din om, între fiii tăi, îl vei răscumpăra.**

„Conform celui mai vechi cod al lui Israel, primii născuți ai omului și animalelor aparțineau lui Iahve (Ieșirea 13, 2.12.15; 22, 28-29; 34, 19-20). Primii născuți ai animalelor erau sacrificați (Deuteronom 15, 19), grăsimea și sângele închinat lui Iahve, carnea aparținea preoților (Numerii 18, 15-18). Animalele socotite impure, printre care și măgarul, erau ucise sau înlocuite cu altele ce puteau fi aduse jertfă (Deuteronom 15, 21-23; Levitic 26, 27). Primii născuți ai omului pot fi răscumpărați cu bani (Ieșirea 13, 13; 34, 20; Numerii 3, 44-47). Consacrarea lor lui Iahve și răscumpărarea sunt legate, în Ieșirea 13, 14 ș. u.; Numerii 3, 13; 8, 17, de ieșirea din Egipt și plaga a zecea. Tribul lui Levi este consacrat lui Iahve ca răscumpărare pentru primii născuți ai neamului lui Israel (Numerii 3, 12.40-51; 8, 16-18) (BJ, LThK)”²⁹⁵.

„Asinul, animal necurat, nu poate fi adus jertfă; deși mult mai valoros, el va fi dat în schimbul unui miel ce va fi jertfit în locul lui”²⁹⁶. *Să-l răscumperi*: „să dai o sumă de bani cu care poți cumpăra un animal de jertfă. Textul Ebraic: *dacă nu-l vei răscumpăra, să-i rupi gâtul* (să-l omori fără să curgă sânge, ca nu cumva uciderea lui să fie luată drept jertfă)”²⁹⁷. „Philon vede în schimbul măgăruș-oaie un simbol al efortului (ostenelii), pe baza omofoniei **ονοϛ-πόνοϛ** care aduce progres (**πρό-βατον**, *care merge înainte*, este termenul consacrat pentru *oaie*) (*Sacrif.* 112)”²⁹⁸.

Asinul nu poate fi adus jertfă, fiind animal necurat; el era omorât fără să curgă sânge, spre a se deosebi de animalele jertfite. Dar asinul poate fi răscumpărat prin miel: „Legea ne dă de înțeles prin acestea că și ceea ce e întinat e sfânt în Hristos și prin El e primit și ceea ce e lipsit de sfințenie și neprimut. Căci El S-a făcut pentru noi jertfă sfântă și întru miros de bună mireasmă, fiindcă eram păcătoși și necurați. A murit pentru păcătoși, Cel drept pentru cei nedrepti, Cel curat pentru cei necurați, ca și oaia pentru asină”²⁹⁹.

14: **Iar dacă fiul tău te va întreba cândva, zicând: - Ce înseamnă aceasta?, tu să-i spui: - Cu mână tare ne-a scos Domnul din țara Egiptului, din casa robiei.**

15: **Când Faraon se-ncăpățâna să nu ne lase să plecăm, Domnul i-a ucis pe toți întâii-născuți în țara Egiptului, de la-ntâi-născutul omului până la-ntâi-născutul dobitocului. Iată de ce jertfesc eu Domnului pe tot întâi-născutul de parte bărbătească, și de ce pe tot întâi-născutul din fiii mei îi răscumpăr.**

²⁹⁴ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, II

²⁹⁵ EX, p. 217

²⁹⁶ BBVA, p. 92

²⁹⁷ BBVA, p. 92

²⁹⁸ SEP I, p. 225

²⁹⁹ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, II

16: **Să fie dar aceasta ca un semn pe mâna ta, neclintit în fața ochilor tăi: Cu mână tare ne-a scos pe noi Domnul din Egipt!”**

17: **Iar după ce Faraon a dat drumul poporului, Dumnezeu nu i-a-ndrumat pe calea dinspre țara Filistenilor, cu toate că era mai scurtă, căci a zis Dumnezeu: „Nu cumva poporul, dacă va vedea război, să aibă păreri de rău și să se-ntoarcă în Egipt”.**

Calea dinspre țara Filistenilor: „de-a lungul coastei Mediteranei, patru-cinci zile de mers până-n Canaan”³⁰⁰. „Aici începe *Exodul* propriu-zis, drumul poporului ales prin deșert spre Țara Făgăduinței. Determinarea itinerarului și localizarea exactă a etapelor sunt extrem de dificile”³⁰¹.

18: **Ci Dumnezeu a făcut poporul să ocolească pe calea pustiului, spre Marea Roșie. În al cincilea neam au ieșit fiii lui Israel din țara Egiptului.**

Marea Roșie, „gr. *ερυθρα θάλασσα*. Ebraicul este identic cu egipteanul *twf* – *papirus*, deci s-ar traduce *marea păpurișului*. În mai multe locuri (Ieșirea 23, 31; Numerii 14, 25; 21, 4; Deuteronom 1, 40; 2, 1; Judecători 11, 16; III Regi 9, 26), numele se referă la o mare în estul peninsulei Sinai. Alte locuri denumesc astfel marea prin care a trecut poporul israelit la ieșirea din Egipt, care s-ar găsi în vestul peninsulei Sinai. Textele egiptene, pe de altă parte, amintesc un teritoriu mlăștinos în nord-estul Deltei Nilului. Localizarea mării miracolului este dificil de stabilit [...] (BJ, LThK)”³⁰².

19: **Atunci a luat Moise cu sine osemintele lui Iosif, căci cu jurământ îi legase Iosif pe fiii lui Israel: „Cu adevărat vă va cerceta Domnul; atunci să luați cu voi și osemintele mele de aici”.**

20: **Și dac-au purces fiii lui Israel din Sucot, și-au așezat tabăra la Etam, la capătul pustiului.**

Etam: „fortăreață de graniță a Egiptului, ce ocupa o poziție cheie a drumurilor în interiorul și sudul peninsulei Sinai”³⁰³.

21: **Iar Domnul îi călăuzea mergându-le-nainte și arătându-le calea: ziua, în stâlp de nor; noaptea, în stâlp de foc.**

„Călătoria poporului Israel condus de nor este o etapă a înălțării sufletului, închipuit de ascensiunea lui Moise (Grigorie de Nyssa, *Cant.* 5-6, *GNO VI*, p. 355)”³⁰⁴.

22: **Și n-a lipsit stâlpul de nor, ziua, nici stâlpul de foc, noaptea, de dinaintea-ntregului popor.**

Moise a luat cu sine osemintele lui Iosif, după dorința patriarhului (cf. *Facerea* 50, 25). Din Sucot, Israel a pornit către *Etam* (= vizuina fiarelor), către Marea Roșie.

Poporul era călăuzit de Dumnezeu, în chipul unui stâlp de nor ziua, iar noaptea în chip de stâlp de foc. „Pentru Maxim Mărturisitorul, *norul și stâlpul de foc* sunt două simboluri ale acțiunii cuvântului lui Dumnezeu în viața credincioșilor: acesta răcorește precum un nor zăduful pustiului, făcând să înceteze aprinderea patimilor pe calea cunoașterii, și strălucește precum focul în noaptea ignoranței, risipind-o (*Q Th* 26, 1-2). Pentru exegeza iudaică, norul este simbolul înțelepciunii, care oferă adăpost poporului în timpul zilei, iar coloana de foc este ghidul infailibil pe timp de noapte, care, după Philon, poate fi un înger nevăzut, un slujitor al Marelui Rege, o călăuză învăluită de nor, ce nu este îngăduit a fi văzută de ochii trupești (*Mos.* 1, 166)”³⁰⁵.

³⁰⁰ BBVA, p. 93

³⁰¹ EX, p. 217

³⁰² EX, p. 217

³⁰³ EX, p. 217

³⁰⁴ SEP 1, p. 226

³⁰⁵ SEP 1, p. 226

„Focul acela, care semăna cu un stâlp, și focul cel din rug sunt simboluri ale Luminii celei sfinte Care a trăit pe pământ și S-a înălțat iarăși la cer prin cruce, prin care ne-a dăruit vederea cea spirituală”³⁰⁶. Hristos călăuzește poporul ce fuge de tirania păcatului, către Împărăția făgăduită.

CAPITOLUL 14 – Egiptenii în urmărirea Israelitilor. Trecerea prin Marea Roșie.

1: **Domnul a grăit către Moise și i-a zis:**

2: **„Spune-le fiilor lui Israel să se întoarcă și să-și așeze tabăra în fața Pi-Hahirotului, între Migdol și mare, în preajma lui Baal-Țefon. Acolo, lângă mare, acolo să tăbărâți.**

Să se întoarcă: „în sensul: să ocolească. Textul e o reluare a istorisirii din 13, 18, cu unele detalii toponimice”³⁰⁷. „**Pi-Hahiroth** este o denumire de origine egipteană; sensul poate fi de *locul de vărsare al canalelor sau lăcașul mlaștinilor*. Deja, începând cu Origen, termenul este perceput ca nume propriu: *Epauleum* (în traducerea latină) este interpretat ca *urcare obositoare*, simbol al căii dificile indicată de Dumnezeu celui ce vrea să înainteze. În 384 d. Hr., călăuzele pelerinei Egeria, reconstituind itinerariul evreilor spre Marea Roșie, i-au arătat de departe *Epauleum*. [Migdol] transcrie ebr. **mighdol**, *turn*. Origen îl interpretează fie ca sediu al virtuților, greu de atins, fie ca locul cunoașterii și propovăduirii lui Dumnezeu. Progresului credinței i se opun obstacolele ereticilor și contradicțiile necredincioșilor (*Hom. Ex. 226*)”³⁰⁸.

3: **Că Faraon îi va spune poporului său: - Fiii aceștia ai lui Israel s-au rătăcit prin țară; i-a închis pustiul...**

„După Origen, Faraon reprezintă aici gândul celui necredincios, care își vedește propria rătăcire. Necredinciosul vede numai rătăcire în calea credinței (*Hom. Ex. 5, 3*)”³⁰⁹.

4: **Eu însă voi învățoșa inima lui Faraon, iar el se va pune pe urmele lor. Și Mă voi preamări Eu în Faraon și-n toată oastea lui și vor cunoaște Egiptenii, toți vor cunoaște, că Eu sunt Domnul!” Și au făcut așa.**

Mă voi preamări Eu în Faraon: „înfrântul Faraon va fi cel ce instrumentează slava biruitorului Dumnezeu”³¹⁰. *Mă voi preamări* sau *Mă voi proslăvi* „redă gr. **ενδοξάζομαι**, termen consacrat pentru măreția divină, care se manifestă în evenimente fericite, prin gloriificarea Sa înaintea celor ce-L slujesc, dar și ca forță punitivă pentru dușmanii Săi (ThWNT)”³¹¹.

5: **I s-a dat de știre regelui Egiptului că poporul [evreu] a fugit. Atunci inima lui Faraon și a slujitorilor lui s-a schimbat în privința poporului; ei au zis: „Ce-am făcut, că i-am lăsat pe fiii lui Israel să se ducă, și de-acum nu vor mai munci pentru noi?...”.**

6: **Și-a înhămat deci Faraon carele de război și și-a luat poporul cu sine.**

7: **A luat șase sute de care alese și toată călărimea Egiptenilor și căpeteniile lor.**

8: **Iar Domnul a învățoșat inima lui Faraon, regele Egiptului, și pe a slujitorilor lui, și au alergat pe urmele fiilor lui Israel; dar fiii lui Israel ieșiseră cu mână-naltă.**

Israel a ieșit *cu mână înaltă*, „gest de libertate; plecaseră fluturând din mâini, fără să le pese (e altceva decât *brațul înalt* al lui Dumnezeu)”³¹².

9: **Și au alergat după ei Egiptenii cu toți caii și carele lui Faraon, cu călăreții și cu toată oastea lui, și i-au ajuns când ei își așternuseră tabăra la mare, lângă Pi-Hahiroth, în fața lui Baal-Țefon.**

³⁰⁶ Clement Alexandrinul, *Stromate*, I, 164, 4

³⁰⁷ BBVA, p. 93

³⁰⁸ SEP 1, p. 226

³⁰⁹ SEP 1, p. 227

³¹⁰ BBVA, p. 93

³¹¹ EX, p. 218

³¹² BBVA, p. 93

Israel a tăbărât lângă *Pi-Hahiro*t (= loc de înnoptare), în preajma lui *Baal-Țefon* (= Domnul vegherii), între *Migdal* (= turn; fortăreață) și Marea Roșie. În vremea aceasta, Faraon pornește în urmărirea lor. „Unii Părinți văd în urmărirea lui Israel de către Faraon asaltul patimilor împotriva sufletului virtuos, în timpul încercărilor catehumenatului, care precedă botezul (Grigorie al Nyssei, *VM* 2, 117). ♦ După Origen, caii și carele sunt patimile trupești sau demonii, traseul evreilor prin deșert fiind apoi asimilat călătoriei eshatologice a sufletului și tainei învierii din morți, iar urmărirea de către egipteni este asaltul duhurilor rele care rătăcesc în văzduh (*Hom. Num.* 27, 4)”³¹³.

10: Și dacă Faraon s-a apropiat, fiii lui Israel și-au ridicat ochii și i-au văzut pe Egipteni tăbărâți înapoia lor; și foarte s-au înspăimântat fiii lui Israel și au strigat către Domnul.

11: Și i-au zis lui Moise: „Oare nu erau morminte-n țara Egiptului? de ce ne-ai adus să murim aici, în pustie? Ce-ai făcut tu cu noi, că ne-ai scos din Egipt?”

12: Oare nu asta-ți spuneam noi în Egipt, zicându-ți: - Lasă-ne să robim Egiptenilor?... Că mai bine era să le fim robi Egiptenilor decât să murim în pustia aceasta!”

„Protestul unora dintre evrei este cel al firii omenești supuse îndoielii, aidoma lui Petru (Matei 14, 31), dar mai bine este a muri în pustiu după ce te-ai lepădat de Satan și ai făcut măcar câțiva pași decât să rămâi în slujba lui Faraon de teama strâmtorării drumului ascetic al virtuții”³¹⁴.

Păcatul părăsit caută să ne ia iarăși în stăpânirea sa. El ne ajunge din urmă când privim înapoi, iar viața cea nouă ne pare pustie și aspră. Chiar dacă păcatul e unit cu suferința, datorită puținei plăceri pe care ne-o procură, sufletul preferă adesea tirania sa, tras în jos de către trupul neexersat, și părăsește cu greu vechile deprinderi.

13: Moise însă a zis către popor: „Nu vă temeți! Țineți-vă bine și veți vedea mântuirea pe care Domnul o va face astăzi asupra-vă: pe Egiptenii pe care-i vedeți astăzi nu-i veți mai vedea în veacul vecilor.

14: Domnul se va lupta pentru voi; vouă nu vă rămâne decât să fiți liniștiți”.

„Cei ce încă se tem de războiul cu patimile și de năvala vrăjmașilor nevăzuți trebuie să tacă, adică să nu ia asupra lor însărcinarea de-a răspunde pentru virtute, ci să lase lui Dumnezeu, prin rugăciune, grija pentru ei”³¹⁵.

15: Atunci a zis Domnul către Moise: „Ce strigi către Mine? Spune-le fiilor lui Israel să pornească!,

Dar Scriptura nu l-a înfățișat pe Moise strigând. „Deși Moise se ruga în tăcere, el totuși striga, căci avea rugăciunea minții, care suie la Dumnezeu întreaga noastră ființă”³¹⁶. Dumnezeu i-a răspuns pe dată, căci „celui ce dorește cu putere cunoștința dumnezeiască, din pricina curățeniei, i se potrivește îndrăzneala cucernică”³¹⁷.

16: iar tu ridică-ți toiagul, întinde-ți mâna asupra mării și despice-o!: să treacă fiii lui Israel prin mijlocul mării ca pe uscat!

„Nu se poate determina exact locul și derularea evenimentului, dar el a însemnat pentru israeliți o manifestare strălucitoare a lui Iahve războinicul (Ieșirea 15, 3) și a devenit unul dintre elementele fundamentale ale credinței iahviste. Acest miracol al mării a fost apropiat de acela al trecerii Iordanului (Iosua 3-4)”³¹⁸.

„Când mintea va mântui simțirile sufletului de voile trupului și stâlpul văzut de ea le va trece și va despărți sufletul de voile trupului, văzând Dumnezeu nerușinarea patimilor pornindu-

³¹³ SEP 1, p. 227

³¹⁴ SEP 1, p. 227

³¹⁵ Sf. Maxim Mărturisitorul, *Capete despre cunoștința de Dumnezeu*, 30

³¹⁶ Sf. Grigorie Palama, *Despre rugăciune*, 14

³¹⁷ Sf. Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, 30

³¹⁸ EX, p. 218

se asupra sufletului, voind să-i țină simțirile în păcat, dar mintea gândind pe ascuns neîncetat la Dumnezeu, El va trimite ajutorul Său și va pierde deodată pe toți vrăjmașii Lui”³¹⁹. Să avem încredere că, atunci când trupul e moleșit de slăbiciune, „dacă strigă mintea veghind, fie că șezi, fie că ești culcat, o aude Cel ce aude cele ascunse ale inimii”³²⁰.

17: Iată, Eu voi învățoșa inima lui Faraon și pe a tuturor Egiptenilor, ca să se ia după ei; și-ntru el, în Faraon, ca și-n toată oastea lui și-n carele lui și-n călăreții lui va fi ca Eu să Mă preamăresc;

18: și-atunci când Eu Mă voi preamări în Faraon și-n carele lui și-n călăreții lui, atunci vor cunoaște Egiptenii, toți vor cunoaște, că Eu sunt Domnul!”

19: Atunci îngerul lui Dumnezeu, care mergea înaintea taberei fiilor lui Israel, s-a mutat și mergea în urma lor; și s-a mutat și stâlpul norului de dinaintea lor și le-a stat în urmă,

S-a mutat: „verbul sugerează: s-a mutat ridicându-se prin văzduh”³²¹. „Îngerul lui Dumnezeu și stâlpul de nor sunt sinonime și simbolizează prezența ocrotitoare a Domnului (Iahve) asupra poporului israelit”³²². „Îngerul călăuzitor din Nor prefigurează pentru creștini harul Duhului Sfânt [Grigorie al Nyssei] (VM 2, 119-121)”³²³.

20: intrând astfel și stând între tabăra Egiptenilor și tabăra fiilor lui Israel; și-ntineric s-a făcut și negură, și noaptea s-a scurs fără ca-n timpul nopții să se poată apropia unii de alții.

„Textul Ebraic, foarte dificil, sugerează și traducerea: (datorită norului) *noaptea era întineric într-o parte și lumină în cealaltă* (Symahus)”³²⁴.

„Pe cei ce se îndeletnicesc bine cu făptuirea, rugăciunea când îi umbrește ca un nour care-i apără de gândurile arzătoare, când îi răcorește ca o rouă de lacrimi, arătându-le vederi duhovnicești”³²⁵.

21: Moise și-a întins mâna asupra mării, iar Domnul a mânat marea toată noaptea cu vânt puternic de la răsărit; și a făcut din mare uscat, că apele se despicaseră.

„Imagine grandioasă: vântul e harapnicul cu care Dumnezeu mână telegarii mării, alergându-i”³²⁶.

22: Iar fiii lui Israel mergeau prin mijlocul mării ca pe uscat: apele le erau perete de-a dreapta și de-a stânga.

23: Dar Egiptenii s-au pus pe urma lor, și au intrat după ei toți caii lui Faraon, carele și călăreții lui, în mijlocul mării.

24: Dar în straja dimineții a căutat Domnul din stâlpul cel de foc și nor spre tabăra Egiptenilor și a umplut tabăra Egiptenilor de spaimă.

25: Și le-a împiedicat roțile carelor, și încât cu anevoie-i mai duceau. Atunci au zis Egiptenii: „Să fugim de la fața lui Israel, că Domnul Se luptă pentru ei cu Egiptenii!”

26: Iar Domnul a zis către Moise: „Întinde-ți mâna asupra mării: apele să se-ntoarcă asupra Egiptenilor, asupra carelor și călăreților lor”.

27: Și și-a întins Moise mâna asupra mării: spre ziuă s-a întors apa la locul ei, iar Egiptenii fugeau pe sub apă; și i-a înecat Domnul pe Egipteni în mijlocul mării.

„Dubla mișcare a toiagului lui Moise a devenit în iconografia creștină simbol și prefigurare a Sfintei Cruci: pe verticală când a despicat apele, pe orizontală când le-a

³¹⁹ Isaia Pustnicul, *29 de cuvinte*, XXV, 25

³²⁰ Sf. Varsanufie, *Scrisori duhovnicești*, 511

³²¹ BBVA, p. 93

³²² BBVA, p. 93

³²³ SEP 1, p. 228

³²⁴ BBVA, p. 94

³²⁵ Ilie Ecdicul, *Culegere din sentințele înțelepților*, 108

³²⁶ BBVA, p. 94

readunat³²⁷. „Tradiția Bisericii recunoaște în trecerea Mării Roșii o prefigurare a botezului (cf. I Corinteni 10, 1-2). La început se văd efectele *negative* ale tainei, adică dezlipirea de robia păcatului și a demonilor și nevoițele pustiei, și abia apoi trecerea Iordanului și intrarea în Țara Făgăduinței evocă împlinirea, roadele și darurile Duhului Sfânt, ca urmare a botezului”³²⁸.

28: Iar apele s-au tras la loc și au acoperit carele și călăreții și-ntreaga oaste a lui Faraon, care intrase după ei în mare, și n-a rămas nici unul.

„Înecarea egiptenilor simbolizează și mânia care-l apucă pe diavol la vederea celor care au scăpat de păcat prin apele înnoitoare ale botezului (cf. Grigorie al Nyssei, *Lum.*, *GNO IX*, p. 233)”³²⁹.

E o prelungire a efectului sângelui mielului jertfit: „acolo, sângele mielului îndepărta pe nimicitor; aici, sângele Mielului Celui nevinovat, al lui Iisus Hristos, pune pe fugă pe demoni”³³⁰. Dumnezeu lasă apropierea primejdiilor cu scop pedagogic: „Cu osteneți și cu greutatea drumului, Moisi îi învăța să fie răbdători și-i instruia ca, făcând experiența acelor aparente necazuri, să socotească folositoare bunătățile țării în care îi ducea, după greutatea aceluia drum”³³¹. Un alt aspect: „Dubla mișcare a toiagului lui Moise a devenit în iconografia creștină simbol și prefigurare a Sfintei Cruci: pe verticală când a despicat apele, pe orizontală când le-a readunat”³³². „Astfel și stihiiile au știut să respecte pe slujitorii Stăpânului și să-și stăpânească lucrările lor”³³³. Dar marea nu s-a supus decât primind semnul Creatorului său: „Toiagul lui Moise a lovit marea în chipul crucii și a mântuit pe Israil, iar pe Faraon l-a înecat”³³⁴.

29: Fiii lui Israel însă au trecut prin mare ca pe uscat, apa fiindu-le perete de-a dreapta și perete de-a stânga.

„Orice om este pus în situația de a alege între condiția de fiu al lui Israel și aceea de egiptean, între răscumpărarea prin Iisus Hristos și scufundarea în păcate (Origen, *Hom. Ex.* 6, 14)”³³⁵.

30: Așa l-a mântuit Domnul în ziua aceea pe Israel din mâinile Egiptenilor; și i-a văzut Israel pe Egipteni morți pe malurile mării.

„Pentru Origen, egiptenii morți de pe maluri sunt duhurile rele biruite, gândurile trupești nimicite (*Hom. Ex.* 5, 5)”³³⁶.

Aici, marea închipuie apa Botezului, care omoară pe asupritori și lasă să treacă un om nou, eliberat de muncile satanei. „Toți cei ce trec prin apa tainică a Botezului trebuie să omoare toată tabăra răutății în apă, și anume: lăcomia, pofta desfrânată, cugetul răpitor, patima înfumurării și mândriei, pornirea mânioasă, furia, pizma, bârfirea, toate acestea și cele asemenea”³³⁷.

31: Văzut-a Israel mâna cea tare pe care Domnul a întins-o-mpotriva Egiptenilor, și s-a temut poporul de Domnul și l-a crezut lui Dumnezeu și lui Moise, servul Său.

„Origen vede în acest verset legătura dintre *credință și lege, dintre Evanghelie și Vechiul Testament* în lumina celor spuse în Romani 1, 17 (*Com. Rom.* 1, 13; 858 C)”³³⁸.

Dacă Moise a izbăvit pe Israel din robia Egiptului, Hristos, „mai mult, a izbăvit întreaga omenire de stricăciunea morții și de sub robia crudului tiran, a păcatului”³³⁹.

³²⁷ BBVA, p. 94

³²⁸ SEP 1, p. 227

³²⁹ SEP 1, p. 229

³³⁰ Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza I mistagogică*, 3

³³¹ Clement Alexandrinul, *Stromate*, I, 161, 3

³³² BBVA, p. 94

³³³ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, XII, 3

³³⁴ Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, IV, 11

³³⁵ SEP 1, p. 229

³³⁶ SEP 1, p. 229

³³⁷ Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viața lui Moise*

³³⁸ SEP 1, p. 229

³³⁹ Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, IV, 4

Sfântul Maxim Mărturisitorul rezumă acestea: „Moise, despărțind sau, ca să zic mai bine, înlăturând cu lovitura rațiunii atotputernice, al cărei simbol era poate toiagul, amăgirea celor sensibile, ca pe o mare, a oferit poporului ce se grăbea spre făgăduințele dumnezeiești pământul de dedesubt, întărit și neclătinat. Prin aceasta a arătat că firea ce cade sub simțuri poate fi bine văzută și cuprinsă de rațiunea dreaptă, și ușor de călcat și de străbătut de viața împodobită cu virtuți, și nici o primejdie nu se naște, pentru cei ce o străbat astfel, din pornirea apelor despărțite ce se agită din amândouă părțile și care mai înainte o acopereau. Căci despărțirea apelor mării, gândită printr-o rațiune mai înaltă, înseamnă desfacerea patimilor din țesătura ce le leagă între ele, desfacere pe care o pricinuieste rațiunea când le lovește din inimă și nu le îngăduie să se unească între ele în cei ce înaintează cu sârguință spre Dumnezeu”³⁴⁰.

CAPITOLUL 15 – *Cântarea lui Moise. Apa din Mara.*

Urmează, în prima parte a capitolului 15 (vv. 1-20), Cântarea lui Moise (la versetul 21 fiind vorba de un refren), „imn devenit celebru și intrat foarte de timpuriu în innografia creștină. Având o triplă dimensiune – poetică, istorică și profetică -, el cântă nu numai eliberarea Evreilor din robia egipteană și trecerea lor prin Marea Roșie (vv. 4-12), ci și drumul lor prin pustie spre Țara Făgăduinței (vv. 13-16) și chiar regăsirea lor în templul din Ierusalim (vv. 17-18)”³⁴¹.

1: Atunci Moise și fiii lui Israel I-au cântat lui Dumnezeu această cântare; au zis:

**„Să-I cântăm Domnului,
căci cu slavă S-a preamărit;
cal și călăreț în mare i-a aruncat!**

„Cântarea proslăvește victoria lui Dumnezeu și biciuiește înfrângerea cohortelor dobitocești ale patimilor care *nechează de mândrie* (Philon, *Agr.* 80-82). ♦ *Călăreț*, literal: *omul suit pe cal*. Philon deosebește între *călăreț*, *ἵππεύς*, cel care își stăpânește calul (patimii), și *omul suit pe cal*, *αυαβάτης*, care îl desemnează pe călărețul purtat de dobitoc fără să-l poată controla (*Leg.* II, 103). Pentru Origen, calul îl reprezintă pe prigonitorul *călărit* de demon (*Hom. Ex.* 6, 2)”³⁴².

2: Ajutor și ocrotitor mi S-a făcut mie spre mântuire;

**Acesta-i Dumnezeul meu,
pe El Îl voi preamări,
Dumnezeul părintelui meu,
pe El Îl voi înălța.**

**3: Domnul Cel ce surpă războaie,
Domnul este numele Lui.**

**4: Carele lui Faraon și oștirea lui
le-a aruncat în mare,
pe aleșii călăreți, pe căpitani,
i-a cufundat în Marea Roșie:**

**5: cu marea i-a acoperit,
în adâncuri ca o piatră s-au adâncit.**

³⁴⁰ *Ambigua*, 14

³⁴¹ BBVA, pp. 94-95

³⁴² SEP 1, pp. 229-230

„Să nu crezi cumva că El doboară la pământ numai bătălii văzute”³⁴³. La fel va întări Dumnezeu pe cei care-I urmează și în războiul nevăzut, pe care-l aduc diavoliilor asupra sufletelor noastre. Egiptenii s-au pogorât în fundul mării asemeni pietrelor, căci „păcătoșii sunt grei. E vorba de pietre din acelea din care *pot să ridice pe fiii lui Avraam* (Matei 3, 9); sunt acei care iubesc străfundurile și prețuiesc elementul lichid, adică aceia pe care îi înlănțuie plăcerile amare”³⁴⁴.

**6: Dreapta Ta, Doamne,
s-a preamărit întru tărie,
mâna Ta cea dreaptă, Doamne,
pe vrăjmași i-a sfărâmat.**

**7: Cu mulțimea slavei Tale
ai surpat pe cei potrivnici:
mânia Ți-ai dezlănțuit-o
și i-a mistuit ca pe niște paie.**

**8: Prin suflarea mâniei Tale
s-a despiciat apa;
închegatu-s-au apele ca un perete,
închegatu-s-au valurile-n inima mării.**

**9: Vrăjmașul zicea:
- Îi voi alerga și-i voi prinde,
pradă voi împărți,
sufletul mi-l voi sătura,
cu sabia voi ucide,
brațul meu îi va stăpâni...**

**10: Trimis-ai Tu suflarea Ta:
marea i-a înghițit,
afundatu-s-au ca plumbul în apele adâncului.**

**11: Doamne, cine-i asemenea Ție-ntre dumnezei?
cine-i asemenea Ție, preamărit întru sfinți,
minunat întru slavă,
făcător de minuni?**

Sfinți: „gr. *αγίοις*, care traduce ebraicul *qadoș*. Radicalul *qds* – *a tăia* – înseamnă *a fi izolat de tot ce este lumesec și impur*. În concepția Vechiului Testament, numai tainicul Dumnezeu al creației este *sfânt* în sens absolut (LThK, ThWNT, I, p. 88, BHH)”³⁴⁵.

**12: Întinsu-Ți-ai dreapta
și i-a-nghițit pământul!**

„Și azi mai înghite pământul pe necredincioși. Oare nu vi se pare că pământul înghite pe cel ce nu are decât gânduri și fapte pământești, pe cel care vorbește despre pământ, apără pământul, râvnește pământul și-și pune în el toată nădejdea sa, cel care nu ridică niciodată privirea sa spre cer, nu gândește la viața viitoare, nu se teme de judecata lui Dumnezeu și nici nu râvnește la făgăduința de fericire, ci cugetă tot timpul numai la lucruri prezente și suspină după lucruri pământești?”³⁴⁶.

**13: Cu dreptatea Ta
călăuzit-ai acest popor și l-ai izbăvit,
cu puterea Ta l-ai chemat
spre locașul Tău cel sfânt.**

³⁴³ Origen, *Omiliile la Cartea Ieșirii*, VI, 2

³⁴⁴ Origen, *Omiliile la Cartea Ieșirii*, VI, 4

³⁴⁵ EX, p. 218

³⁴⁶ Origen, *Omiliile la Cartea Ieșirii*, VI, 5

„Nădejdea bunurilor viitoare dă liniște celor care se pocăiesc, precum nădejdea cununii îndulcește durerea rănilor celor care luptă”³⁴⁷.

**14: Auzit-au neamurile
și s-au cutremurat;
dureri i-au cuprins
pe cei ce locuiesc în Filisteea.**

Dureri: „cu nuanța: dureri ale femeii care naște (ca în Psalmi 47, 6)”³⁴⁸.

**15: Atunci capii Edomului au fost cuprinși de spaimă,
pe mai-marii Moabului cutremur i-a cuprins,
celor ce locuiesc în Canaan,
tuturor, le-a pierit inima.**

După Origen, textul nu se justifică din punct de vedere istoric, popoarele canaanite având primele confruntări cu Israel mult mai târziu (dar ar fi putut afla îndată cele întâmplare egiptenilor!). Astfel, filistenii ar închipui aici pe cei ce se prăbușesc în patimi, iar edomiții, etimologic, pe cei pământești. Aceștia se tulbură căci, împărățiile lor fiind, spiritual, în iad, se tem de Acela ce le va sfărâma porțile și va elibera sufletele din stăpânirea morții”³⁴⁹.

**16: Cădea-vor peste ei cutremur și frică,
puterea brațului Tău îi va încremeni
pân-ce va trece poporul Tău, Doamne,
pân-ce va trece acest popor
pe care Tu Ți l-ai agonisit.**

„Fără îndoială că, după trecerea evreilor, neamurile vor înceta să mai fie *de piatră* și, în locul inimilor lor aspre, ele vor primi o fire cu adevărat umană și îndreptată întru Hristos”³⁵⁰.

**17: Tu-l vei aduce și Tu-l vei răsădi
în muntele moștenirii Tale,
în locașul pe care Tu, Doamne,
Ți l-ai zidit,
pe care Tu, Doamne,
Ți l-ai sfințit,
pe care mâinile Tale l-au gătit.**

E anticipat Sinaiul, dar și Sionul. „Dumnezeu nu vrea să ne sădească nici în Egipt, nici în locuri urâte și josnice ci, pe cei pe care-i așează, vrea să-i sădească în muntele moștenirii Sale”³⁵¹.

**18: Împărăți-va Domnul în veac
și în veacul veacului!**

„Deci este ceva mai presus de veacuri: împărăția adevărată a lui Dumnezeu. Căci nu e îngăduit a spune că Împărăția lui Dumnezeu a început, sau că ea cade sub veacuri și timpuri”³⁵².

**19: Căci caii lui Faraon,
cu carele și călăreții lui,
au intrat în mare,
dar Domnul a-ntors asupra-le apele mării,
în timp ce fiii lui Israel
au trecut prin mare ca pe uscat”.**

„Dacă te vei găsi în mijlocul unui neam necredincios și desfrânat, dar (vei fi) ca lumina soarelui, stărpind cuvântul vieții care îndrumă spre mărire (Filipeni 3, 15-16), se poate întâmpla

³⁴⁷ Origen, *Omilii la Cartea Ieșirii*, VI, 6

³⁴⁸ BBVA, p. 95

³⁴⁹ Cf. Origen, *Omilii la Cartea Ieșirii*, VI, 7

³⁵⁰ Origen, *Omilii la Cartea Ieșirii*, VI, 7

³⁵¹ Origen, *Omilii la Cartea Ieșirii*, VI, 9

³⁵² Sf. Maxim Mărturisitorul, *Capete gnostice*, 186

ca tu să treci prin această lume fără ca apele poftelor sau valurile tulburate ale păcatelor să te stropească³⁵³.

Aici se încheie Cântarea lui Moise. „Cântarea lui Moise ocupă un loc important în liturgica creștină. După Philon, Moise reprezintă intelectul, mintea desăvârșită, iar sora sa, Mariam [vv. 20-21], simțurile curățite. Faraon și egiptenii reprezintă orgoliul, impietatea, patimile, nesupunerea cărnii. Fiecare verset a fost explicat în tradiția patristică cu referire la harul lui Hristos care, prin botez, dăruiește mântuirea. Astfel, marea este *roșie* de sângele lui Hristos vărsat pe cruce, iar locul de odihnă este Biserica (Hesychios al Ierusalimului)³⁵⁴.

20: Mariam proorocița, sora lui Aaron, a luat timpanul în mâna sa, și toate femeile au ieșit după ea cu timpane și dănțuind.

Mariam, *sora lui Aaron*, „deci, și a lui Moise. *Proorociță*: femeie inspirată, căreia Dumnezeu îi transmite mesaje (vezi Numerii 12, 1-2); înzestrată și cu darul poetic: proorocița Debora, asemenea lui Mariam, va alcătui și ea un imn (Judecători 5)³⁵⁵. „Mariam este o dovadă că la Dumnezeu desăvârșirea este rezervată deopotrivă femeilor și bărbaților (Clement, *Stromate* IV, 19, 119). Origen o enumeră printre proorocițele Vechiului Testament, alături de Debora (Judecători 4, 4) și Hulda (IV Regi 22, 14)³⁵⁶.

Timpanul: „(de la grecescul **tympanon**): instrument muzical asemenea unei tamburine³⁵⁷. „Timpanul sau tamburina, tradus în edițiile vechi cu *tâmpină* (de aici *a în-tâmpina*, adică *a primi pe cineva cu surle și tobe* în semn de cinstire sau semn de război, *s-au tâmpinat oștirile...*), reprezintă pentru Părinți asceza, un simbol al trupului, a cărui curățire de patimi face această haină de piele aptă de a da slavă lui Dumnezeu, după îndemnul sufletului³⁵⁸.

„Odinioară Miriam, sora lui Moise, privind căderea dușmanilor, ridicându-și chimvalul, a condus cântarea de biruință a cântărețelor. Iar acum, cea mai mare dintre virtuți, dragostea, ridicându-se ca să laude sufletul care a biruit patimile, se folosește de contemplație ca de o chitară, și nu încetează să laude pe Dumnezeu, veselindu-se cu cele din jurul ei³⁵⁹.

21: Și Mariam făcea-nceputul, zicând:

**„Să-I cântăm Domnului,
căci cu slavă S-a preamărit;
cal și călăreț, în mare i-a aruncat!”**

Acesta e, „în fapt, nucleul Cântării lui Moise. E posibil ca aceste două versuri să fi alcătuit un refren prin care femeile celebrau, și ele, biruința³⁶⁰.

Calul „înseamnă patima cea cu multe picioare, cea dobitocească și furioasă, adică pofta; și împreună cu ea călărețul încălecat pe cal care, datorită plăcerilor, lasă slobode frâiele; pe aceștia i-a aruncat în mare; i-a aruncat, adică, în învălmășelile lumești³⁶¹.

22: Moise i-a ridicat apoi pe fiii lui Israel de la Marea Roșie și i-a dus în pustia Șur. Trei zile-au mers ei prin pustie fără să dea de apă.

De aici (15, 22) și până la 18, 27 urmează: „*Drumul prin pustiu*. Primele fapte minunate ale Domnului, care își hrănește poporul, îi dă apă de băut și biruință asupra dușmanilor. Experiența madianiților îl ajută pe Moise să-și organizeze poporul³⁶².

³⁵³ Origen, *Omilii la Cartea Ieșirii*, VI, 12

³⁵⁴ SEP 1, p. 229

³⁵⁵ BBVA, p. 95

³⁵⁶ SEP 1, p. 231

³⁵⁷ BBVA, p. 95

³⁵⁸ SEP 1, p. 231

³⁵⁹ Ilie Ecdicul, *Culegere din sentințele înțelepților*, 186

³⁶⁰ BBVA, p. 95

³⁶¹ Clement Alexandrinul, *Stromate*, V, 52, 5

³⁶² SEP 1, p. 232

23: **Au ajuns apoi la Mara, dar n-au putut să bea apă din Mara, că era amară; iată de ce locul acela a fost numit Mara.**

24: **Iar poporul murmura-mpotriva lui Moise și zicea: „Ce vom bea?”**

„Drumul prin deșert este marcat de proteste ale lui Israel împotriva setei (aici și în 17, 3; Numerii 20, 2-3), împotriva foamei (Ieșirea 16, 2; Numerii 11, 4 ș. u.), împotriva pericolelor războiului (Numerii 14, 2 ș. u.) (BJ)³⁶³.

25a: **Atunci Moise a strigat către Domnul, iar Domnul i-a arătat un lemn; el l-a aruncat în apă iar apa s-a îndulcit.**

Evreii au ajuns la *Mara* (= amărăciune), un izvor din pustia *Șur* (= zid). „După Philon, apele amare și îndulcirea lor reprezintă darul Legii făcut poporului de către Dumnezeu, iar minunea este menită să convingă că legile nu sunt o invenție omenească, ci Cuvântul lui Dumnezeu (*Decal.* 15). ♦ Targumul, Midrașul și Pseudo-Philon pun în legătură, în mod mai complex, apa de la Mara cu Legea și lemnul care a îndulcit apele cu Pomul Vieții. Tot după Philon, această încercare a amărăciunii ține de întoarcerea dinspre Egipt către Canaan, adică de la atracțiile plăcerilor trupești, de la iubirea de confort și ura pentru muncă, reprezentate de egipteni, spre iubirea de Dumnezeu și de efortul ascetic pe care aceasta îl implică. Lemnul care a îndulcit amărăciunea ascezei este nădejdea nemuririi (*Migr.* 36). Părinții înțeleg prin lemn și apele amare crucea și botezul (Justin, *Dial.* 86, 1 și Grigorie al Nyssei, *Bapt.*)³⁶⁴. „Poruncile lui Dumnezeu sunt izvor al vieții prin crucea lui Hristos, adică apele amare ale Legii, ale poruncilor, sunt îndulcite de lemnul crucii prin care se descoperă și se înnoiește sensul lor (Origen, *Hom. Ex.* 7, 2)³⁶⁵.

„Scriptura de Dumnezeu insuflată închipuiește prin apă cuvântul dumnezeiesc. Căci precum apa simțită este de viață făcătoare pentru trupuri, așa și când vine cuvântul dumnezeiesc în minte, îi folosește nu puțin acesteia. [...] Părăsind, deci, de curând Israeliții idolatria urâtă de Dumnezeu a Egiptenilor, și-au mutat mintea la împlinirea celor voite de Dumnezeu. Dar încă nu erau introduși în legile de sus, nu se adăpau încă cu apa spirituală, ci aveau încă în ei mintea uscată și însetată. Și așa ajung cu greu la Mara. Dar n-au putut să bea apă din ea, fiindcă era amară. Apoi Moise aruncând lemnul în ea, apa s-a vindecat de amărăciunea înăscută. Ce e, deci, Mara? Aș spune că e litera legii. Căci legea e amară, fiindcă ne pedepsește. [...] Dar și legea va fi de viață făcătoare și se va elibera de amărăciunea literei, când se va face arătătoare a tainei lui Hristos. [...] Dar și ceea ce s-a întâmplat la Mara a fost un chip clar (al împlinirii legii în Hristos). Căci lemnul înseamnă crucea lui Hristos, sau taina săvârșită prin ea. Fiindcă dacă ar primi-o cei din lege, ar afla că și amarul ei este dulce. Căci, celor ce cred în Hristos, legea nu le mai este acuzatoare și pedepsitoare, ci de viață făcătoare, și ceea ce s-a întâmplat în istorie prilejuiește o înțelegere duhovnicească și conduce spre Hristos Care este viață și de viață făcător. Și prin aceasta legea își arată îndreptățile și judecățile. Căci ne duce îndată spre ceea ce place lui Dumnezeu și ne arată cărarea spre tot ce e mai bun și ne pregătește să ajungem în afara fricii și a așteptării pedepselor³⁶⁶. Cel decis să-I urmeze Domnului, „după ce și-a curățit cugetul trecând prin apă, omorând și alungând de la sine tot ce este de alt neam, va gusta apa amară a Mării, adică din viața lipsită de plăceri, ce pare la început amară și neplăcută celor ce o gustă, dar se face dulce celor ce primesc lemnul (Crucei) în simțurile lor³⁶⁷.

25b: **Acolo i-a pus [Domnul] rânduiele și porunci [poporului Său] și acolo l-a pus la-ncercare și i-a zis:**

L-a pus la-ncercare: „gr. **πειράζειν** – a încerca. Ideea alianței și a legăturii personale cu Iahve impune în Biblie afirmarea omului ca partener al lui Dumnezeu, de aceea un rol important îl primește *proba* sau *încercarea*. Termenul **πειράζειν** poate, în funcție de context, să aibă

³⁶³ EX, pp. 218-219

³⁶⁴ SEP 1, p. 232

³⁶⁵ SEP 1, p. 232

³⁶⁶ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, II

³⁶⁷ Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viața lui Moise*

înțelesuri diferite. Un sens important este acela al încercării conștiente de către Dumnezeu a credinței poporului Său³⁶⁸.

26: „Dacă-ntr-adevăr vei asculta de glasul Domnului, Dumnezeului tău, și vei face numai ceea ce e drept în ochii Lui, dacă-ți vei pleca auzul la poruncile Lui și vei păzi rânduielele Lui, atunci nu voi aduce asupra ta nici una din bolile pe care le-am adus asupra Egiptenilor, că Eu sunt Domnul care te vindecă”.

Bolile amintite aici „reprezintă, în înțeles alegoric, înrobirea față de lume și de plăceri”³⁶⁹.

27: Apoi au venit în Elim. Și erau acolo douăsprezece izvoare de apă și șaptezeci de palmieri. Și au tăbărit acolo, lângă apă.

De la Mara, poporul a ajuns la oaza *Elim* (= palmieri). „La Philon, cele douăsprezece izvoare corespund celor douăsprezece triburi, iar cei șaptezeci de palmieri, numărului de căpetenii (*Mos.* I, 188-190). În tradiția patristică se face asocierea cu cei doisprezece apostoli (Irineu, *Dem.* 46) și cu cei șaptezeci de ucenici (Origen, *Hom. Ex.* 7, 3; Grigorie al Nyssei, *VM* 2, 133-134; Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșirea II*)³⁷⁰.

„Taina lemnului, prin care apa virtuții se face bună de băut celor însetați, ne duce la cele douăsprezece izvoare și la cei șaptezeci de finici, adică la învățătura Evangheliei, în care cele douăsprezece izvoare sunt cei doisprezece Apostoli pe care Domnul i-a ales potrivit cu trebuința, făcând să izvorască prin ei cuvântul. [...] Iar cei șaptezeci de finici sunt apostolii hirotoniți, trimiși în toată lumea, în afară de cei doisprezece ucenici, fiind la număr câți spune istoria că erau finicii”³⁷¹. Cei 70 sunt amintiți la Luca 10, 1.

Evreii nu ar fi putut face acest drum fără Moise, căci prin el a lucrat Dumnezeu. Vedem de aici câtă trebuință avem de mijlocirea Sfinților. „Toți cei ce voim să ieșim din Egipt și să fugim de faraon avem nevoie de un Moise oarecare, ca mijlocitor către Dumnezeu și după Dumnezeu, care, stând pentru noi la mijloc cu făptuirea și cu vederea, să întindă mâinile spre Dumnezeu, ca să trecem, povățuiți de el, marea păcatelor și să punem pe fugă [...] căpetenia patimilor. S-au înșelat, deci, cei ce s-au încrezut în ei înșiși și au socotit că n-au nevoie de nici un povățuitor”³⁷².

Asemeni lui Israel, după ce am părăsit păcatul, ne aflăm ca într-o pustie; de îndată trebuie sădite virtuțile în sufletul curățit, spre a nu rămâne goi și pentru ca amintirea păcatului să nu ne atragă iarăși în robie. Pustia, în plus, e și o invitație la descoperirea Realității.

CAPITOLUL 16 – *Prepețițe și mană.*

1: Și dac-au plecat din Elim, toată obștea fiilor lui Israel a ajuns în pustia Sin, care este între Elim și Sinai, în ziua a cincisprezecea a celei de a doua luni după ieșirea lor din țara Egiptului.

Sinai: „munte sau masiv muntos, în deșert, în sudul Palestinei; locul unde Iahve a dat israeliților prin Moise legea și a încheiat cu ei o nouă alianță. Actualul munte Sinai își datorează numele și renumele identificării, greu de susținut, cu cel biblic”³⁷³.

2: Aici toată obștea fiilor lui Israel a cârtit împotriva lui Moise și Aaron.

³⁶⁸ EX, p. 219

³⁶⁹ SEP 1, p. 232

³⁷⁰ SEP 1, pp. 232-233

³⁷¹ Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viața lui Moise*

³⁷² Sf. Ioan Scărarul, *Scara*, I, 13

³⁷³ EX, p. 219

A cârtit: „gr. διαγόγουζειν – a bombăni, a murmura, cf. 15, 24. Termenul, foarte frecvent în capitolele 15-17, subliniază pretenția israeliților de a fi ocrotiți în toate privințele de Dumnezeu lor și de a-și atinge repede și fără efort țelul, Pământul Făgăduinței”³⁷⁴.

3: Au zis către ei fiii lui Israel: „Mai bine-am fi murit bătui de Domnul în țara Egiptului, când ședeam împrejurul căldărilor cu carne și mâncam pâine pe săturate, decât să ne fi adus voi în acest pustiu pentru ca toată obștea aceasta să moară de foame...”

„Cu adevărat lângă căldările de carne șed cei ce-și aprind dorințele cu o căldură mustoasă și neconținută. Iar maica iubirii de plăceri este lăcomia pântecelui, căci aceasta naște iubirea de plăceri, dar și multe din celelalte patimi. Pentru că din aceasta, ca dintr-o rădăcină, puiesc celelalte patimi care, înălțându-se pe încetul, ca niște arbori, peste aceea care le-a născut, își împing răutățile până la cer”³⁷⁵.

4: Domnul însă a zis către Moise: „Iată, Eu voi face să plouă pentru voi pâine din cer. Așadar, va ieși poporul și va aduna în fiecare zi atât cât trebuie pentru o zi, ca să-i pun la-ncercare; vor umbla ei după legea Mea, sau nu?”

„Hrana, necesară sufletului în fiecare zi, este dată de cuvintele lui Dumnezeu. Se poate citi în legătură cu rugăciunea domnească: *Pâinea noastră cea de toate zilele dă-ne-o nouă astăzi*. Origen (*Hom. Ex. 7, 8*): pâinile sunt cărțile Legii și Profeții cu care Domnul, în dimineața de după Înviere, ne-a săturat. Tradiția patristică interpretează acest verset în relație cu Psalmii 77, 25; 104, 40; Judecători 16, 20 și, mai ales, cu Ioan 6, 32-33.35.48-51.58 (Iustin, *Dial.* 131, 3; Theodoret, *QE 29*)”³⁷⁶.

5: Dar va fi că-n ziua a șasea, când ei vor pregăti ceea ce au strâns, [vor vedea că] e de două ori mai mult decât adunau într-o altă zi pentru o zi”

„Cantitate dublă, în vederea Sabatului de a doua zi (vezi v. 26)”³⁷⁷.

6: Atunci au zis Moise și Aaron către toată adunarea fiilor lui Israel: „Diseară veți cunoaște că Domnul este Cel ce v-a scos pe voi din țara Egiptului,

7: iar mâine dimineață veți vedea slava Domnului; că El a auzit cârtirea voastră-mpotriva lui Dumnezeu; fiindcă noi, ce suntem noi ca să cârtiți împotriva noastră?”

8: Și a mai zis Moise: „Când Domnul vă va da seara carne să mâncați și dimineața pâine să vă săturați, aceasta va fi pentru că Domnul v-a auzit cârtirea-mpotriva noastră; fiindcă noi, ce suntem noi?: nu-mpotriva noastră vă este cârtirea, ci-mpotriva lui Dumnezeu”

9: Moise i-a zis apoi lui Aaron: „Spune la toată adunarea fiilor lui Israel: - Apropiați-vă-naintea lui Dumnezeu, fiindcă El v-a auzit cârtirea”

10: Și-n timp ce Aaron vorbea către toată adunarea fiilor lui Israel, ei au căutat spre pustie: și iată, slava Domnului s-a arătat în nor.

11: Și a grăit Domnul către Moise și a zis:

12: „Am auzit cârtirea fiilor lui Israel. Spune-le dar: - Seara carne veți mânca, iar dimineața vă veți sătura de pâine, și veți cunoaște că Eu sunt Domnul, Dumnezeuul vostru”

„După Origen, o explicație literală nu poate răspunde la întrebarea: *De ce, pe de o parte, carnea fără pâine și, pe de alta, pâinea fără carne?* Doar întruparea lui Hristos luminează enigma. Carnea sau trupul sunt întruparea Cuvântului în seara lumii, spre apus (Ioan 14; Galateni 4, 4; I Petru 1, 20). Se mănâncă trupul Său seara, căci El a îndurat patimile seara, dar lumina Sa, care înnoiește lumea, a venit dimineața, cu Învierea (*Hom. Gen. 10, 3*)”³⁷⁸.

13a: Iar dacă s-a făcut seară, s-au ridicat prepelițe și au acoperit tabăra;

³⁷⁴ EX, p. 219

³⁷⁵ Nil Ascetul, *Cuvânt ascetic*, 55

³⁷⁶ SEP 1, p. 233

³⁷⁷ BBVA, p. 96

³⁷⁸ SEP 1, p. 234

„Că viața Iudeilor nu era liberă de pofte trupești, o poate vedea cineva ușor și o poate dovedi limpede din faptul că cereau mâncărurile de carne din Egipt, ceea ce arată că aveau mintea biruită și tiranizată de pornirile spre ele. [...] E slabă, deci, mintea Iudeilor și mult luptată de atacul patimilor. De aceea ea este încă la cele trupești și e răpusă de cele pământești. Iar aceasta ni se dă de înțeles [...] prin prepeliță. Căci Dumnezeu o oferă celor ce o poftesc, neatrăgându-i, însă, la pofte, dar nedându-le încă nici puterea să biruiască patimile. Pentru că celor din lege nu li se dă încă înălțimea vieții și sfințenia în toate, ci aceasta s-a păstrat mai degrabă pentru cei în Duh. [...] Dar privește cum prepelițele zboară către adunarea Iudeilor seara. [...] Lucrul acesta ne arată indirect că iubitorul celor pământești nu se află în lumina înțelegătoare, ci ca într-o noapte și într-un întuneric. Și aceasta înseamnă, fără îndoială, că mintea Iudeilor nu s-a eliberat de neștiință și împietrire, sau de ceața spirituală”³⁷⁹.

13b: iar dimineța, după ce s-a luat roua dimprejurul taberei,

14: iată că pe fața pustiei se afla ceva mărunț ca niște grăunțe, ceva albicios ca grindina pe pământ.

15: Și văzând-o fiii lui Israel, au zis unul către altul: „Ce e asta?” Că nu știau ce e. Iar Moise le-a zis: „Aceasta e pâinea pe care v-a dat-o Dumnezeu ca hrană.

Uimiți la vederea grăunțelor, evreii se întrebau: **man hu?** (= ce e asta?), întrebare de la care (conform unei etimologii populare) provine numele de *mană*. În Orient, sunt cunoscute câteva tipuri de mană; e vorba fie de substanțe secretate de unele plante, fie de excrețiile unor insecte; acestea, în contact cu aerul, formează granule comestibile, căutate de beduini. Aici, însă, nu poate fi vorba de un produs natural. Acesta n-ar fi fost suficient pentru a sătura un întreg popor, vreme de 40 de ani; în plus, mana descrisă de Biblie se comportă diferit față de orice alt aliment.

„Mana este umbră și chip (tip) al învățăturilor și darurilor venite prin Hristos, care sunt de sus și din cer și nu au ceva pământesc în ele; sunt străine de murdăria trupească și cu adevărat nu sunt numai hrană a oamenilor, ci și a îngerilor. Căci Fiul ne-a arătat nouă în Sine pe Tatăl și prin El ni s-a încredințat cuvântul despre Sfânta și cea de o ființă Treime și am fost călăuziți pe cărarea adevărată a virtuții. Hrana duhurilor este cunoștința dreaptă și nepătată; iar dăruirea învățăturilor prin Hristos ne vine ca o lumină a zilei. De aceea mana s-a coborât celor vechi când se lumina de ziuă, se răspândea lumină.”³⁸⁰ „Nici Sfinții părinți nu știau ce este mana și au aflat, se spune, că mana este însuși graiul și cuvântul lui Dumnezeu, din care curg și se răspândesc, ca dintr-un izvor veșnic, toate învățăturile. Aceasta este hrana cea cerească [...], Cuvântul lui Dumnezeu, pe care l-a așezat și l-a dat Dumnezeu, cu care se hrănește și se desfătă mintea celor înțelepți”³⁸¹. „Așadar, această rânduială a lui Dumnezeu, această hrană întărește sufletul înțeleptului, îl luminează și-l îndulcește, împodobindu-l cu strălucirea adevărului și îmbiindu-l, ca și cu un fagure de miere, cu gustul plăcut al felurilor virtuți și cu cuvântul înțelepciunii”³⁸². „Pâinea ce s-a coborât din cer nu este ceva fără trup. Căci cum s-ar face hrană trupului ceva netrupesc? Deci Cel Netrupesc Se face trup, iar trupul acestei pâini nu a avut nevoie nici de sămânță, nici de stropire, ci pământul, rămânând cum era, s-a umplut de această hrană dumnezeiască, de care se împărtășesc cei ce flămânez. Prin această minune e vestită de mai înainte taina săvârșită prin Fecioara”³⁸³.

16: Iată cuvântul pe care vi l-a poruncit Domnul: Strângeți dintr-înșă fiecare cât îi trebuie să mănânce – un omer de fiecare om – după numărul sufletelor voastre; fiecare să adune pentru cei pe care-i are în cortul său!”

Un *omer* reprezenta ceva mai mult de doi litri.

³⁷⁹ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, II

³⁸⁰ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, II

³⁸¹ Sf. Ambrozie, *Scrisori*, VIII, 6

³⁸² Sf. Ambrozie, *Scrisori*, LXIV, 2

³⁸³ Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viața lui Moise*

„Hristos, împărțindu-ne în măsură egală celor mici și celor mari harul Său și hrânindu-ne la fel pe toți spre viață, voiește ca cei mai tari să adune împreună cu alții și să asude pentru frați și să le dăruiască ostenețile lor și să-i facă copărtași de darurile de sus”³⁸⁴. „Iar dacă s-ar putea înțelege și altfel cuvântul: *Fiecare să adunați împreună cu cei cu care locuiți în același cort*, aceasta s-o înțelegeți: să nu culeagă toți fără rânduială, amestecat, ci într-o unitate de neam. Adică să ne însușim împreună cu cei de aceeași credință cuvintele dumnezeiești și să căutăm mana spirituală (înțelegătoare), nu cu cei ce cugetă altfel și să mergem în chip neînțelept cu cei de alte neamuri spirituale. Iar aceasta o face scoțând din biserici pe cei de alte credințe și gânduri și contrari și îmbogățindu-se cu hrana din cer împreună cu cei uniți cu noi în credință”³⁸⁵.

17: Fiii lui Israel au făcut așa: unii au adunat mai mult, alții mai puțin;

18: dar măsurând cu omerul, celui ce avea mai mult nu i-a prisosit, iar celui ce avea mai puțin nu i-a lipsit; fiecare adunase atâta cât li se cuvenea celor ce erau cu el.

E o pildă și pentru creștini: „De se vor purta cu o astfel de simplitate și dragoste întreolaltă, prisosul celor ce stăruie în rugăciune va împlini lipsa celor ce slujesc; și prisosul celor din urmă va împlini lipsa celor dintâi”³⁸⁶.

19: Zis-a Moise către ei: „Nimeni să nu lase din ea până dimineață”.

„Prin aceasta legea dă de înțeles iarăși că folosirea de chipuri, după trecerea vremii în care au fost folositoare și necesare, e supusă cu totul osândei și pedepsei”³⁸⁷.

20: Ei însă n-au ascultat de Moise, ci unii au lăsat din ea până-n dimineața următoare; dar a făcut viermi și s-a stricat. Iar Moise s-a mâniat pe ei.

„Origen întreabă: *Dacă mana este cuvântul lui Dumnezeu, cum poate face viermi?* Răspunde comentând versetul din Ioan 15, 22: *dacă cineva păcătuiește după ce a primit cuvântul lui Dumnezeu, acest păcat este un vierme care îi roade măruntaiele* (Hom. Ex. 7, 6)”³⁸⁸.

„E clar că aceasta arată coruperea și pedeapsa. Căci cei ce păstrează umbra după venirea adevărului vor fi supuși stricăciunii (coruperii) și pedepsei”³⁸⁹. „Tot ce e adunat în afară de trebuință, din pricina lăcomiei, se preface în ziua următoare, adică în viața viitoare, celui ce a adunat, în vierme. Prin viermele acesta, cel ce aude înțelege, fără îndoială, viermele neadormit, care prinde viață din lăcomie”³⁹⁰.

21: Așadar, fiecare aduna dis-de-dimineață după cât îi trebuia; că dacă-ncepea soarele să dogorească, [mana neculeasă] se topea.

22: Și a fost că-n ziua a șasea au adunat de două ori mai multă hrană: câte două omere de fiecare. Iar capii adunării au venit toți să-l înștînteze pe Moise.

23: Moise le-a zis: Iată ce-a zis Domnul: „Mâine e Sâmbătă, zi de sfântă odihnă închinată Domnului; ce aveți de copt, coaceți; ce aveți de fiert, fierbeți; iar ceea ce prisosește puneți deoparte și păstrați totul pe a doua zi”.

Sâmbăta: „în ebraică: **Sabbath** = *odihnă*. La origine, ziua cu care se încheia săptămâna de șapte zile. Verbul derivat însemna la început *a încheia, a termina, a isprăvi, a înceta de a mai...*, *a pune capăt*; mai apoi: *a fi inactiv, a nu lucra, a se odihni*. La Evrei, zi riguroasă de odihnă (reținere absolută de la activitățile fizice), rigurozitate împinsă uneori până la formalism, ceea ce-L va face pe Domnul Iisus s-o desființeze (vezi Matei 12, 8; Marcu 2, 27; Luca 6, 5; 13, 15-16). Sfântul Apostol Pavel, de asemenea, va nega obligativitatea Sabatului (Coloseni 2, 16-23; Evrei 4, 4-11). Creștinii îl vor înlocui cu ziua de Duminică (**Domini Dies** = Ziua

³⁸⁴ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, II

³⁸⁵ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, II

³⁸⁶ Sfântul Simeon Metafrastul, *Parafrază la Macarie Egipteanul*, 26

³⁸⁷ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, II

³⁸⁸ SEP I, p. 234

³⁸⁹ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, II

³⁹⁰ Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viața lui Moise*

Domnului), *ziua cea dintâi a săptămânii*. În această primă zi a arătat Dumnezeu lumina (Facerea 1, 3-5) și tot în ea a înviat Domnul Iisus, *Lumina lumii* (Ioan 9, 5). Încă din epoca apostolică, Duminica era ziua în care creștinii săvârșeau Euharistia, *frângerea pâinii*, cuminecarea (vezi Faptele Apostolilor 20, 7)³⁹¹. „Sărbătoare specifică religiei israelite a cărei caracteristică esențială este încetarea oricărei munci, atât a omului, cât și a animalelor. Instaurarea acestei sărbători are o dublă semnificație: una social-umanitară, respectarea nevoii de odihnă a familiei, slujitorilor și vitelor sale și, totodată, păstrarea vie a amintirii odihnei atât de dorite până la ieșirea din Egipt. Mult mai important este motivul religios. Sabatul este reproducerea celei de a șaptea zi a creației (Facerea 2, 3-4) și aparține esenței ordinii divine a mântuirii, este semnul alianței veșnice cu Dumnezeu. Încetarea oricărei activități fizice presupune concentrarea asupra celei spirituale, alungarea oricăror temeri și constrângeri interioare, este deci o odihnă ce descătușează sufletul (Chevalier, Gheerbrant)³⁹².

24: Și dac-au lăsat ei din acestea până dimineața, așa cum le poruncise Moise, nici că s-au stricat, nici c-au făcut viermi.

Mana se topea când se înfierbânta soarele, semn că, venind Soarele Hristos, umbra legii a încetat. „Cuvântul că ceea ce se pune deoparte pentru sâmbătă nu suferă nici o stricare cuprinde acest înțeles: trebuie să ne folosim de voința lăcomă numai când ceea ce adunăm nu e supus stricaciunii. Aceasta ni se face de folos când, după ce vom trece de viața aceasta de pregătire, vom intra în nelucrarea de dincolo de moarte. Pentru că ziua dinaintea sâmbetei este și se numește ziua de pregătire (gr. **paraskevi**)³⁹³. O anume lăcomie e sădită în chip firesc în noi, de vreme ce omul dorește infinitul. Dar această lăcomie nu trebuie pervertită prin îndreptarea către cele perisabile, care nu o pot sătura. „Ajunși prin credință la odihna (sabatismul) înțeleasă în Hristos, adică la nelucrarea și la încetarea păcatelor, nu respingem ca nefolositoare pedagogia legii ajunsă la capăt și oarecum întipărită mai înainte în noi, care ne-a condus la Hristos. [...] Ci păstrând-o mai degrabă pe ea împreună cu învățăturile evanghelice, nu vom fi lipsiți de laudă și Dumnezeu nu se supără pe cei ce fac aceasta³⁹⁴.

25: Apoi a zis Moise: „Mâncați-o astăzi, căci astăzi este odihna închinată Domnului; astăzi n-o veți afla pe câmp.

26: Șase zile veți aduna, dar ziua a șaptea e zi de odihnă: n-o veți afla”.

27: Și a fost că-n ziua a șaptea au ieșit unii din popor să adune, și n-au găsit.

28: Atunci Domnul a zis către Moise: „Până când vă veți încăpățâna voi să nu ascultați de poruncile Mele și de legea Mea?

29: Vedeți: fiindcă Domnul v-a dat vouă această zi spre odihnă, de aceea vă dă El în ziua a șasea pâine pentru două zile; rămâneți fiecare în casele voastre: în ziua a șaptea să nu iasă nimeni din locu-n care se află”.

30: Și s-a odihnit poporul în ziua a șaptea.

„E o faptă supusă osândeii și judecății a aduna Sâmbăta; mai mult, Dumnezeu nu trimite în acea zi mana. Căci odihnindu-ne spiritual (sabatizând) în Hristos, nu mai adunăm cele în chipuri. Pentru că nu mai suportăm tăierea împrejur, nici nu mai jertfim viței și miei, ci respingem mai degrabă grosimea chipurilor, o dată ce avem adevărul, adică pe Hristos³⁹⁵.

31: Fiii lui Israel au numit-o mană; aceasta era ca sămânța de coriandru; era albă, iar gustul îi era ca al unei turte cu miere.

„Coriandru: plantă umbeliferă (**coriandrum sativum**) al cărei fruct, aromat asemenea chimionului [chimionului], are un diametru de 5 mm. Comparația de aici se referă nu la culoarea, ci la mărimea grăuntelui de mană³⁹⁶.

³⁹¹ BBVA, p. 96

³⁹² EX, p. 219

³⁹³ Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viața lui Moise*

³⁹⁴ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, II

³⁹⁵ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, II

³⁹⁶ BBVA, p. 97

32: **Și Moise a zis: „Iată ce a poruncit Domnul: Umpleți cu mană un omer, spre păstrare-n viitor urmașilor voștri, ca să vadă pâinea pe care ați mâncat-o în pustie când Domnul v-a scos pe voi din țara Egiptului”.**

33: **Iar către Aaron a zis Moise: „Ia un vas de aur și toarnă-n el un omer plin cu mană și pune-l înaintea lui Dumnezeu, ca să se păstreze-n viitor pentru urmașii voștri!”**

34: **Și l-a pus Aaron înaintea Mărturiei, ca să fie păstrat, așa cum Domnul îi poruncise lui Moise.**

Înaintea Mărturiei: „adică, de fapt, în Chivotul Mărturiei (sau al Legământului). În acesta erau păstrate Tablele Legii, toiagul lui Aaron și urna cu mană, tradiție ce va fi consemnată de Apostolul Pavel în Evrei 9, 4”³⁹⁷.

35: **Iar fiii lui Israel au mâncat mană timp de patruzeci de ani, până ce-au ajuns în țară locuită; mană au mâncat până ce-au ajuns în hotarele țării Canaanului**

36: **Omerul era a zecea parte din trei vedre.**

„O vadră: ceva peste zece 10 litri. În Textul Ebraic: *a zecea parte dintr-o efa*”³⁹⁸.

Sunt anticipate aici evenimente mai târzii; e greu de crezut că acest pasaj i-ar aparține lui Moise, ci e mai probabil ca el să provină dintr-o redactare ulterioară, probabil în vremea lui Iosua. *Efa* era o măsură de capacitate de circa 40 de litri, iar *omerul*, de circa 4 litri (Anania dă alte valori), valorile având fluctuații de la o epocă la alta. Dar poate că nu întâmplător vorbește Scriptura despre măsuri: „Aceste cuvinte arată că în noi sunt trei măsuri, trei criterii: simțirea, pentru cele ce cad sub simțuri; cuvântul, pentru cele grăite, pentru nume și cuvinte; și mintea, pentru cele spirituale”³⁹⁹.

CAPITOLUL 17 – *Apă din piatră. Biruința asupra Amaleciților.*

1: **Obștea fiilor lui Israel, toată, și-a ridicat tabăra din pustia Sin, după porunca Domnului; au tăbărit apoi la Rafidim, dar poporul nu avea apă de băut.**

2: **Și poporul îi căta pricină lui Moise; îi zicea: „Dă-ne apă să bem!” Iar Moise le-a zis: „De ce-mi cătați voi mie pricină? de ce-L ispitiți voi pe Domnul?”**

„A-L ispiti pe Dumnezeu: a te îndoi de puterea sau de bunătatea Lui și a-I cere să Ți le dovedească printr-o minune; a-L pune la încercare”⁴⁰⁰.

3: **Iar poporul, însetat acolo de apă, murmura-mpotriva lui Moise, zicându-i: „Ce-i asta?: ne-ai scos din Egipt ca să ne omori cu setea, pe noi, pe copiii noștri și turmele noastre?...”.**

„N-a știut Israel să se poarte cu bărbăție, nici să se împotrivescă cu vigoare momelilor patimilor. Pentru că nici nu li se făcea aceasta cu puțință celor de sub lege, ci li s-a pregătit de mai înainte celor în Hristos”⁴⁰¹.

4: **Iar Moise a strigat către Domnul și a zis: „Ce să mă fac eu cu poporul acesta? Încă puțin și mă vor ucide cu pietre”.**

„Origen ilustrează cuvintele lui Iisus din Matei 13, 57: *Nu este proroc disprețuit decât în patria lui și în casa lui*, prin exemplul profeților persecutați și, mai ales, prin reproșurile aduse aici lui Moise (*Com. Mt. 10, 18*)”⁴⁰².

5: **Zis-a Domnul către Moise: „Treci în fruntea poporului acestuia, ia cu tine pe câțiva dintre bătrânii poporului, dar ia în mână și toiagul cu care ai lovit Nilul, și mergi!**

³⁹⁷ BBVA, p. 97

³⁹⁸ BBVA, p. 97

³⁹⁹ Clement Alexandrinul, *Stromate*, II, 50, 1

⁴⁰⁰ BBVA, p. 97

⁴⁰¹ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Iesire*, III

⁴⁰² SEP 1, p. 235

6: Iată, Eu îți voi aține calea acolo, pe stâncă, la Horeb; tu vei lovi stâncă, iar din ea va curge apă și va bea poporul Meu”. Și-ntocmai așa a făcut Moise sub ochii fiilor lui Israel.

SEP 1 are: *Eu voi sta înaintea ta*: „expresia **προ του σε**, *înaintea ta*, implică și o relație de anterioritate temporală pe lângă relația spațială din Textul Masoretic. Astfel, Philon poate afirma simultan că Dumnezeu este anterior întregii creații și că este atotprezent (*Leg. III, 4*). Pentru a respinge o interpretare ariană, Ambrozio aplică versetul la Dumnezeu-Cuvântul, afirmându-I ubicuitatea și echivalând cele spuse aici despre Dumnezeu cu cele spuse despre Cuvântul în Ioan 1, 48; 14, 23 (*Post. I, 8, 32*)⁴⁰³.

„E ca și când ar zice: Toiagul care a prefăcut râul cel mare în sânge prin puterea negrăită a lui Dumnezeu, Care poate săvârși asemenea minuni, va scoate foarte ușor și apă din piatră. Apoi întărește aceasta și în alt mod, zicând: *Iată Eu am stat acolo*. Deci nu vei fi singur, zice, și nu vei fi tu nici acolo săvârșitorul minunii; ci Eu voi face piatra maică a multor unde, și voi pregăti mai înainte minunea; dar voi aștepta slujirea ta. Vorbește pietrei și Eu voi fi tăria cuvintelor tale”⁴⁰⁴. Prin stâncă înțelegem pe Hristos, Piatra de temelie a Bisericii (I Corinteni 3, 10-11), Care revarsă râuri de apă vie (Ioan 4, 14). Apa ieșită din stâncă poate închipui și coasta Mântuitorului străpunsă de lance (aici, toiag), din care a curs sânge și apă (Ioan 19, 34).

7: Locul acela a fost numit Masa-și-Meriba, din pricina cârtelii fiilor lui Israel și pentru că acolo-L ispitiseră ei pe Domnul, zicând: „Oare este Domnul în mijlocul nostru sau nu?”

Minunea s-a petrecut lângă *Rafidim* (= lărgime), locul numindu-se de atunci *Masa* (= ispită; încercare) sau *Meriba* (= hulă; ocară). Anania propune, pentru *Masa-și-Meriba*, *Cârteală-și-Ispitire*.

8: Apoi a venit Amalec și se bătea cu Israel la Rafidim.

Amalec: „nume generic pentru Amaleciți, popor descendent din Edom (vezi Facerea 36, 1.12). Așezați la nord de Cadeș, ei își revendicau, probabil, oaza de la Rafidim”⁴⁰⁵.

9: Iar Moise a zis către Iosua: „Alege-ți bărbați voinici și du-te mâine de te luptă cu Amalec! Cât despre mine, eu voi sta în vârful muntelui, cu toiagul lui Dumnezeu în mâna mea”.

„Prima mențiune a lui Iosua (Navi), tânărul războinic care-i va succeda lui Moise și va cuceri Canaanul”⁴⁰⁶.

Amaleciții erau o populație nomadă din deșertul Sinai; ei s-au aflat în permanentă dușmănie cu evreii. *Amalec* (= războinic; lenevie) războiește pe *Israel* (= mintea care vede pe Dumnezeu) căutând să-l abată, prin lenevie, de la cugetarea celor înalte. Pentru prima dată este numit *Iosua* (=Iahve este mântuirea), cel ce va conduce poporul după moartea lui Moise. Moise i-a încredințat lui Iosua alegerea luptătorilor pentru că „Legea nu putea alege *bărbați voinici*; aceasta o va face Iisus (Iosua), prin Legea nouă”⁴⁰⁷.

10: A făcut deci Iosua după cum îi spusese Moise și a ieșit să se bată cu Amalec, în timp ce Moise, Aaron și Or s-au suit în vârful muntelui.

11: Și a fost că atunci când Moise își ridica mâinile, biruia Israel; iar când își lăsa mâinile, biruia Amalec.

„Philon propune ca etimologie pentru *Amalec* *poporul care linge* sau *înhață* (*Leg. III, 186*), simbolizând patimile care *devorează sufletul și-l mistuie în întregime*”⁴⁰⁸.

„Poporul, când vede mâinile legiuitorului ridicate, se face mai tare în luptă decât vrăjmașul, iar dacă le vede coborâte, este biruit. Ridicarea mâinilor lui Moise spre înălțime

⁴⁰³ SEP 1, p. 236

⁴⁰⁴ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, III

⁴⁰⁵ BBVA, p. 97

⁴⁰⁶ BBVA, p. 97

⁴⁰⁷ Origen, *Omilii la Cartea Iosua*, I, 1

⁴⁰⁸ SEP 1, p. 236

închipuiește vederea înțeleșurilor mai înalte ale legii, iar aplecarea lor către pământ înseamnă tâlcuirea mai umilă și mai coborâtă a legii, după literă⁴⁰⁹. Apare aici *Or* (= răsărit), numit astfel doar în *Septuaginta*; textul ebraic și cel latin îl numesc Hur. Nu știm alte date despre el, chiar dacă o tradiție târzie îl socotește a fi fost soțul Mariamei, sora lui Moise.

12: Cum însă mâinile lui Moise se îngreuiiau, ei au luat o piatră și au pus-o sub el; el s-a așezat pe ea, iar Aaron și Or îi sprijineau mâinile, unul de-o parte și altul de alta; și au stat mâinile lui rezemate până-n asfințitul soarelui.

„Philon acordă diverse valori simbolice susținerii brațelor lui Moise: de pildă, Aaron (cuvântul) și Or (lumina) reprezintă sprijinul oferit de cele două puteri indispensabile înțeleptului (*Leg. III, 45*). După Origen (*Hom. I Reg. 1, 9*) și *Epistola lui Barnaba*, acest verset prefigurează întinderea brațelor lui Iisus pe cruce, între cei doi tâlhari⁴¹⁰.

„Mintea trebuie să fie susținută în așintirea ei spre Dumnezeu de făptuirea înțelegătoare și de contemplarea cuvenită, ca odinioară mâinile lui Moise de Aaron și Or⁴¹¹. Sunt aici multe prefigurări: *piatra*, care este Hristos, văzut și ca temelie a Legii vechi; *crucea*, arătată prin mâinile lui Moise; *preoția*, închipuită de Aaron; *privegherea*, arătată prin Or; *timpul plinirii Legii în Hristos*, văzut în continuarea luptei până la asfințit. Cu toate acestea trebuie să ne înarmăm spre a-l birui pe Amalec cel nevăzut.

13: Și a zdrobit Iosua pe Amalec și tot poporul său, trecându-i prin ascuțișul săbiei.

„Această bătălie împotriva unui popor al deșertului ilustrează, în tradiția iudaică, puterea rugăciunii; în tradiția creștină se adaugă puterea crucii⁴¹². „Pentru Origen, biruința asupra amaleciților constituie o nouă etapă în ascensiunea sufletului călăuzit de Fiul și de Sfântul Duh (*Hom. Num. 27, 5*)⁴¹³.

„Poporul nu devenea mai tare pentru că Moise se ruga astfel, ci pentru că numele lui Iisus era în fruntea luptei, iar (Moise) făcea numai semnul crucii⁴¹⁴. Iar Iosua închipuie pe „Iisus, nu fiu al omului, ci Fiul al lui Dumnezeu, arătat în preînchipuire în trupul lui Iisus al lui Navi⁴¹⁵.

14: Atunci a zis Domnul către Moise: „Scrie aceasta-ntr-o carte, spre aducere aminte, și spune-i lui Iosua că pomenirea lui Amalec o voi șterge din cele ce sunt sub cer.

„E pentru întâia oară când Moise e menționat ca autor al cărților lui; chiar dacă nu putem ști de care anume carte e vorba aici, faptul rămâne semnificativ⁴¹⁶. Profetia despre Amaleciți se va împlini mai târziu, ei fiind exterminați în mare parte de către regii Saul și David. „Pentru Iustin, porunca de a scrie cele întâmplare se referă la vestirea biruinței lui Hristos cel răstignit asupra demonilor (*Dial. 131, 4-5*)⁴¹⁷, demonii fiind închipuiți de Amaleciți, Hristos de Iisus Navi iar răstignirea de brațele lui Moise.

15: Moise I-a ridicat atunci Domnului un jertfelnic și I-a numit Iahve-Nissi,

„*Iahve-Nissi = Domnul este steagul meu*⁴¹⁸

16: căci „cu mână tainică îl va bate Domnul pe Amalec din neam în neam”.

„Origen, după o cercetare amănunțită asupra temei poporului lui Amalec, îl asimilează pe acesta puterilor întunericii conduse de diavol (*Hom. Num. 19*). Iustin referă *mâna ascunsă* [*mână tainică*, la Anania] la Fiul lui Dumnezeu sau la Duhul lui Hristos (*Dial. 49, 7-8*). Irineu

⁴⁰⁹ Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viața lui Moise*

⁴¹⁰ SEP 1, p. 236

⁴¹¹ Calist Cătafygiotul, *Despre viața contemplativă*, 58

⁴¹² SEP 1, p. 236

⁴¹³ SEP 1, p. 237

⁴¹⁴ Sf. Iustin Martirul, *Dialog cu evreul Trifon*, XC

⁴¹⁵ Barnaba, *Epistola*, XII, 2-3

⁴¹⁶ BBVA, p. 97

⁴¹⁷ SEP 1, p. 237

⁴¹⁸ BBVA, p. 97

aplică această sintagmă pruncului Iisus, recunoscut de către magi ca fiind Hristosul deja biruitor (*Adv. haer.* III, 16, 4)⁴¹⁹.

„Moise sta pe vârful muntelui, cu mâinile sprijinite de Aaron și Or, ca să nu-și coboare mâinile din semnul crucii, până s-a întors Iisus cu bucurie, după ce a nimicit pe Amalic. Numele lui Amalic înseamnă *lenevie*. Căci de începe omul să fugă de voile lui și aleargă la Dumnezeu, lenevia este cea dintâi care îl războiește, voind să-l întoarcă iarăși la păcatele lui”⁴²⁰.

CAPITOLUL 18 – *Ietro la Moise.*

1: Dar Ietro, preotul din Madian, socrul lui Moise, a auzit de toate câte le făcuse Domnul pentru poporul Său, că anume Domnul îl scosese pe Israel din Egipt.

2: Atunci Ietro, socrul lui Moise, a luat-o pe Sefora, femeia lui Moise, pe care acesta i-o lăsase-n seamă,

3: ca și pe cei doi fii ai ei – dintre care unul se chema Gherșom, după spusa: „străin sunt eu în țară străină”,

4: iar pe altul îl chema Eliezer, după spusa: „Dumnezeul părintelui meu mi-a fost într-ajutor și m-a scăpat din mâna lui Faraon”.

5: Așadar Ietro, socrul lui Moise, împreună cu fiii și cu femeia acestuia, a venit la Moise în pustie, acolo unde-și așezase el tabăra, la muntele lui Dumnezeu.

6: Și i s-a dat de veste lui Moise prin cuvintele: „Iată că vine la tine Ietro, socrul tău, avându-i cu el pe femeia ta și pe cei doi feciori ai tăi”.

7: Deci a ieșit Moise în întâmpinarea socrului său, s-a plecat înaintea lui și l-a îmbrățișat și s-au sărutat unii pe alții; apoi l-a poftit în cort.

Sefora și fiii săi au fost amintiți anterior la 7, 20-26, când ei petreceau pe Moise către Egipt. Aici se arată că au fost trimiși înapoi, fapt care, de altfel, se putea deduce, ei nemaifiind amintiți până acum. Dacă Moise și Ietro se binecuvântează reciproc, înseamnă că de acum, Moise, deși ginere, e socotit egal cu preotul Ietro, ca unul ce se bucură de darurile dumnezeiești.

8: Și i-a povestit Moise socrului său tot ceea ce Domnul le făcuse lui Faraon și Egiptenilor de dragul lui Israel, toate necazurile ce se abătuseră asupra lor pe drum și cum i-a scăpat Domnul din mâna lui Faraon și din mâna Egiptenilor.

9: Și s-a minunat Ietro de tot binele pe care li-l făcuse Domnul, anume că-i scăpase din mâna Egiptenilor și din mâna lui Faraon.

10: Și a zis Ietro: „Binecuvântat fie Domnul, că El v-a scăpat din mâna Egiptenilor și din mâna lui Faraon!

11: Acum știi și eu că mare este Domnul peste toți dumnezeii, pentru că i-a smerit”.

„Ietro are o interpretare defavorabilă la Philon: *orgoliu; exces* (*Ebr.* 36; *Mutat*, 103). Doar cu numele de Raguei: *păstorirea lui Dumnezeu* el devine membru al turmei dumnezeiești (*Mut.* 105). Chiril al Alexandriei vede în el prefigurarea convertirii neamurilor la credința adevărată, tot datorită celui de-al doilea nume, prin care se arată autoritatea Păstorului prin excelență, Hristos (*Glafire la Ieșire I*)⁴²¹.

12: Apoi Ietro, socrul lui Moise, l-a adus lui Dumnezeu ardere-de-tot și jertfe. Și au venit Aaron și toți bătrânii lui Israel pentru ca-n fața lui Dumnezeu să stea la masă cu socrul lui Moise.

„Oare nu vei recunoaște că Madianitul era de neam străin și din neamuri? Căci nu odrăslise din rădăcina lui Avraam. Dar era de altfel și el preot și închinător al religiei naturale

⁴¹⁹ SEP 1, p. 237

⁴²⁰ Isaia Pustnicul, *29 de cuvinte*, IV, 11

⁴²¹ SEP 1, p. 238

răspândite în acel timp pe pământ. Se închinau și ei [...], căci credeau și ei în felul lor unui Dumnezeu preaînalt, ca și Melchisedec. Dar primeau și alți zei. [...] Deci și Ietro era unul care avea, după cât se pare, o astfel de religie. De aceea, când află cele făcute de Dumnezeu spre mântuirea lui Israil, cucerit de mărturisirile mărețe și minunate, vine cu toată casa și cu tot neamul la sfântul Moise. Iar acesta când l-a văzut, l-a primit și l-a dus cu bucurie în cort, și i-a povestit mai amănunțit faptele mărețe ale puterii dumnezeiești și minunile mai presus de orice cuvânt. Căci mulțimea celor ce rătăcesc, adică neamurile, sunt chemate la pocăință, întâi prin cele despre Dumnezeu, apoi aleargă de la sine spre legea dumnezeiască, adică spre învățătura prin legea scrisă. Astfel aleargă la primul cort. Căci legea introduce numai. Apoi, înduplecate de vechile istorisiri, se mișcă și la hotărârea de-a cugeta că Dumnezeu este unul și singur, pe urmă și la datoria de a-I aduce Lui roduri. Căci auzind Madianitul istorisirea lui Moise, zice: *Acum am cunoscut că mare este Domnul peste toți dumnezeii, pentru că i-a smerit pe ei. Și a adus Ietro, socrul lui Moise, arderi de tot și jertfe lui Dumnezeu*(Biblia 1914). Așadar, și catehizarea introducându-ne prin Vechiul Testament în învățătura elementară, ne duce la primele începuturi ale cunoștinței de Dumnezeu. [...] Iar pe cei catehizați prin Lege îi desăvârșește Hristos. Iar când zic lege, înțelege iarăși Vechiul Legământ. Astfel, față de Ietro, Moise s-a folosit numai de istorisirile despre Dumnezeu. Prin aceasta l-a adus la hotărârea de-a mărturisi fățiș că nu e alt Dumnezeu, decât numai Cel Unul, Cel prin fire și cu adevărat. Iar aceasta e prima credință a catehumenilor, adică aceea prin care se despart de părerile politeiste și primesc pe Dumnezeu Cel cu adevărat Unul și prin fire. Iar Aaron l-a învrednicit pe Ietro și de o masă și l-a chemat la mâncare de pâine. [...] Căci Hristos, Aaron cel mai adevărat, ne desăvârșește pe noi cu pâinea cea vie. Dar îi desăvârșește nu numai pe cei din neamuri, ci împreună cu ei și pe cei aleși din Israil, al căror chip (tip) sunt bătrânii. Iar trebuința de-a mânca pâinea în fața Domnului Dumnezeu are și ea nu o mică însemnătate pentru sfințenie. Căci ce stă așa de mult sub privirea lui Dumnezeu, ca masa tainică (mistică) și jertfa și cei ce se împărtășesc de ea?⁴²².

13: Și a fost că a doua zi a șezut Moise să judece poporul; și a stat poporul înaintea lui Moise de dimineață până seara.

14: Și dacă Ietro, socrul lui Moise, a văzut tot ceea ce făcea el pentru popor, i-a zis: „Ce faci tu cu poporul? De ce șezi tu singur, pe de-o parte, și, pe de alta, tot poporul stă înaintea ta de dimineața până seara?”

15: Iar Moise a zis către socrul său: „Poporul vine la mine să ceară judecata lui Dumnezeu.

16: Când se ivesc între ei neînțelegeri, vin la mine; eu cercetez pe fiecare și-i învăț poruncile lui Dumnezeu și legile Lui”.

„Fondul acestor legi este inspirat de Dumnezeu, iar forma lor aparține lui Moise. Dacă poporul cerea lui Moise mereu *judecata lui Dumnezeu*, nu înseamnă că de fiecare dată era consultată vocea divină, ca să i se dea noi prescripții potrivite cazurilor respective, lipsite de importanță și care nu priveau interesul obștii. În această situație, se poate spune că Legea mozaică cuprinde detalii pentru orice caz particular și amănuntele din ea ce revin pe seama lui Moise, care le-a formulat în numele lui Dumnezeu, Care i-a dat doar unele precepte generale și fundamentale. Dumnezeu a lăsat pe seama lui Moise, călăuzit de asistența și aprobarea divină, precum și de înțelepciunea și experiența sa personală, dreptul de a redacta și a face unele precizări detaliate. Legislația mozaică are astfel garanția autorității divine și ea nu reprezintă numai produsul revelației de pe Muntele Sinai, ci și al geniului lui Moise, de aceea e greu de stabilit care parte din ea revine divinului și care din ea reprezintă umanul. Cu alte cuvinte, legislația mozaică în esența ei aparține divinului, iar în forma sau redactarea ei revine umanului”⁴²³.

17: Iar socrul lui Moise a zis către el: „Ce faci tu, nu faci bine,

⁴²² Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinarea și slujirea în duh și adevăr*, III

⁴²³ Dumitru Abrudan, Emilian Cornișescu, *Arheologie biblică*, (în continuare, abreviat: AB), pp. 145-146

18: **că și tu te vei slei, și poporul acesta care-i cu tine; grea e pentru tine treaba aceasta, și nu vei putea s-o faci singur**

19: **Acum dar ascultă-mă pe mine!, am să-ți dau un sfat; apoi, Dumnezeu cu tine! Tu să-i fii poporului ceea ce trebuie să-i fii față de Dumnezeu: să-I înfățișezi lui Dumnezeu, tu, trebuințele lor;**

20: **iar lor să le arăți poruncile și legile Lui, să le descoperi căile pe care să umble și faptele pe care să le facă.**

21: **Acum: din întregul popor alege-ți oameni destoinici și temători de Dumnezeu, oameni drepti, care urăsc trufia, și pune-i căpetenii peste mii, căpetenii peste sute, căpetenii peste cincizeci, căpetenii peste zeci.**

22: **Aceștia, ei să judece poporul în toată vremea: pricinile grele să le aducă la tine, iar pe cele mici să le judece ei. Ei te vor ajuta astfel, ușurându-ți povara.**

23: **De vei face lucrul acesta, Dumnezeu te va întări, tu vei putea să faci față, iar poporul acesta-ntreg va ajunge cu pace la locul său”.**

24: **Și a ascultat Moise de cuvântul socrului său și a făcut tot ceea ce i-a spus.**

„Lumina poate veni și de la cei netăiați împrejur (cf. Origen, *Hom. Ex.* 11, 6). Augustin semnaleză că Moise poate recunoaște originea divină a unui gând bun, inspirat, și vede în Ietro tipul legii naturale (*Quaest. in Hept.* II, 67)⁴²⁴.

25: **Așadar, din întreg Israelul a ales Moise oameni destoinici și i-a pus căpetenii peste mii, căpetenii peste sute, căpetenii peste cincizeci și căpetenii peste zeci.**

26: **Aceștia, ei judecau poporul în toată vremea; toate pricinile grele le aduceau la Moise, iar pe cele ușoare, pe toate, le judecau ei.**

27: **Moise l-a lăsat apoi pe socrul său să plece, iar acesta s-a dus în țara lui.**

Prin sfatul său, primit de Moise, Ietro înlesnește cele ce vor urma. Totodată, se arată că până și cei ce s-au învrednicit de primirea tainelor dumnezeiești, asemeni lui Moise, au nevoie de lumina ce vine de la semeni.

CAPITOLUL 19 – Sosirea în pustia Sinai. Pregătiri pentru primirea Legii.

1: **Iar în cea de a treia lună de la ieșirea fiilor lui Israel din țara Egiptului, în chiar ziua aceea au ajuns ei în pustia Sinai.**

În chiar ziua aceea: „dată imprecisă; se crede că cea exactă a dispărut din vechile manuscrise ebraice”⁴²⁵.

2: **Au plecat deci de la Rafidim, au ajuns în pustia Sinai, și acolo a tăbărât Israel, în fața muntelui.**

„Adică în fața (sau în imediata vecinătate) a *muntelui lui Dumnezeu*, Sinai [sau Horeb, după altă tradiție]. Localizat în sudul peninsulei cu același nume. Munte devenit celebru prin aceea că în el i s-a descoperit Dumnezeu lui Moise și li s-a dat Israeliților Legea. Pentru Sfântul Apostol Pavel, Sinaiul va fi simbolul Legii care a fost desființată prin [sau, mai degrabă, *plinită în* – n. n.] Iisus Hristos (vezi Galateni 4, 24-31)⁴²⁶.

3: **Și s-a suit Moise în muntele lui Dumnezeu; iar Domnul l-a strigat din munte și i-a zis: „Iată ce vei grăi tu către casa lui Iacob și ce le vei da de veste fiilor lui Israel:**

4: **- Voi cu ochii voștri ați văzut ce le-am făcut Eu Egiptenilor, cum v-am purtat Eu pe aripi de vultur și v-am adus la Mine.**

La Mine, „adică la *muntele lui Dumnezeu*, Sinai”⁴²⁷.

⁴²⁴ SEP 1, p. 238

⁴²⁵ BBVA, p. 98

⁴²⁶ BBVA, p. 99

⁴²⁷ BBVA, p. 99

5: Acum: dacă veți asculta de glasul Meu și veți păzi legământul Meu, voi Îmi veți fi Mie popor ales dintre toate neamurile, că al Meu este tot pământul;

Legământul (διαθήκη): „Pactul cu Moise pecetluiește elecțiunea lui Israel și făgăduințele făcute lui, după cum alianța cu Avraam confirmase primele făgăduințe făcute israeliților (Facerea 17). Dar pactul cu Avraam se referea la o singură persoană, chiar dacă el se răsfrângea și asupra descendenților patriarhului, și comporta o unică prescripție, circumcizia. Alianța de pe muntele Sinai cuprinde întreaga comunitate (*Eu sunt Dumnezeuul vostru și voi sunteți poporul Meu*), căreia i se instituie o lege (Decalogul și Codul Alianței). Această Lege, dezvoltată ulterior, devine carta iudaismului. Pactul mozaic, datorită extremei sale importanțe și a dispozițiilor stricte de respectare a Legii, devine alianța adevărată cu Iahve (BJ, LThK)⁴²⁸.

6: Îmi veți fi preoție împărătească și neam sfânt!... Acestea sunt cuvintele pe care le vei spune fiilor lui Israel”.

Israel e numit *împărăție preoțească* – Biblia 1982 - (ebr. **mamleket kohanim**; gr. **vasilion hierátevma**; lat. **regnum sacerdotale**). „În faptul că Israel întreg este numit împărăție preoțească și neam sfânt, avem o dovadă în plus că înainte de Moise nu exista o clasă de preoți, distinctă de restul poporului”⁴²⁹. Mai reiese cu claritate că *ales* e cineva *dacă și atâta vreme cât urmează vocii Domnului*. Anania, după Septuaginta, traduce *preoție împărătească*, traducere care pune accentul pe *preoție*, nu pe *împărăție*, preoția conferită de Împăratul-Dumnezeu, prin lucrarea căreia poporul ales devine *neam sfânt*. „În context, cele trei trepte: *popor ales* în vederea unei misiuni speciale, selecționat de Cel ce, ca Împărat suprem, stăpânește *tot pământul*; pentru îndeplinirea misiunii, poporul ales e înzestrat cu o *preoție împărătească*, preoție conferită de Împăratul-Dumnezeu (în fapt, întregul text e o pregătire pentru instituirea templului și a preoției levitice); prin prezența și lucrarea acestei preoții, poporul ales devine el însuși *neam sfânt*. Textul Ebraic permite traduceri cu accentul nu pe preoție, ci pe împărăție: *împărăție preoțească*, sau *împărăție de preoți* [...], de unde interpretarea de sorginte apuseană că ar fi vorba de instituirea unei *preoții universale*, în virtutea căreia orice membru al comunității este preot. În fața acestei interpretări, romano-catolicii glosează în sensul că o *împărăție de preoți* nu înseamnă că e *alcătuită din preoți*, ci *condusă de preoți* (de aici, deschiderea spre teocrație). Expresia din Septuaginta e citată aidoma în I Petru 2, 9, în acord cu sintagma *preoție sfântă* din I Petru 2, 5, în sensul că vechea preoție, cea din umbra Legii, devine cu adevărat *împărătească* și *sfântă* prin Cel ce o conferă, Iisus Hristos, Împărat și Arhiereu. În același sens o folosește și Sfântul Vasile cel Mare în una din rugăciunile sale liturgice (anamneza din Liturgia ce-i poartă numele)⁴³⁰.

7: Și venind Moise, i-a chemat pe bătrânii poporului și le-a spus toate cuvintele acestea pe care le poruncise Domnul.

8: Atunci tot poporul, răspunzând într-un glas, a zis: „Toate câte a zis Dumnezeu vom face și vom fi ascultători!” Iar cuvintele poporului le-a dus Moise la Dumnezeu.

Într-un glas sau într-un cuget (SEP 1), **ομοθυμαδόν**: „descrie starea de pregătire a comunității, necesară în vederea primirii Legii. Ea implică teamă reverențială, curățire, asceză”⁴³¹.

9: Domnul a zis către Moise: „Iată, Eu voi veni la tine într-un stâlp de nor, pentru ca poporul să Mă audă vorbind cu tine, și astfel și pe tine să te creadă pururea”. Iar Moise I-a spus Domnului cuvintele poporului.

Dumnezeu Se pogoară la slăbiciunea oamenilor și li Se arată adeseori în chip sensibil.

10: Și a zis Domnul către Moise: „Coboară-te! Atrage-i poporului luarea-aminte; supune-i curățirii astăzi și mâine; să-și spele hainele,

⁴²⁸ EX, p. 220

⁴²⁹ AB, p. 227

⁴³⁰ BBVA, p. 99

⁴³¹ SEP 1, p. 240

Supune-i curățirii: „literal: *curățește-i* (oficiază, prin poruncă, actul purificărilor rituale)⁴³². „Hainele curate reprezintă pregătirea pentru întâlnirea cu Dumnezeu. După Origen, aici e vorba de sfințirea trupului și a duhului (I Corinteni 7, 34), pregătire necesară ascultării Cuvântului lui Dumnezeu sau participării la nunta Mirelui, adică la euharistie (*Hom. Ex. 11, 7*)⁴³³.

11: și să fie gata pentru cea de a treia zi, căci în ziua a treia Se va pogori Domnul pe muntele Sinai, în fața-ntregului popor.

„Cele trei zile sunt necesare curățirii celor trei puteri ale sufletului, după Maxim Mărturisitorul (*Qu. 73*), inspirat de Grigorie al Nyssei (*VM 2, 154-164*)⁴³⁴.

12: Vei pune poporul dincolo printr-un hotar de jur-împrejur și-i vei spune: - Păziți-vă: nu vă suiți în munte și nu vă atingeți de hotarul lui; că tot cel ce se va atinge de munte, cu moarte va muri:

„*Să pui hotar poporului:* Clement asociază această interdicție formulelor platoniciene din *Timaios 28c* și *Scrisoarea a VII-a, 341c*, subliniind identitatea învățaturii despre limitele cunoașterii lui Dumnezeu (*Stromate V, 12, 78, 2*)⁴³⁵.

13: pe acela nu mână-l va atinge, ci cu pietre va fi ucis sau cu săgeată va fi săgetat; om sau dobitoc, nu va rămâne-n viață. Dar când tunetele și trâmbițele și norul se vor îndepărta de pe munte, ei se vor sui în munte”.

„Oprirea oricărui animal de a se arăta pe munte înseamnă [...] ridicarea peste cunoștința ce ne vine din simțuri, la contemplarea celor cunoscute cu mintea⁴³⁶. În plus, se arată distanța dintre sacru și profan.

14: Și dacă s-a coborât Moise din munte la popor, el a sfințit poporul, iar ei și-au spălat hainele.

15: Apoi el i-a zis poporului: „În trei zile să fiți gata, de femei să nu vă apropiați!”

„Pregătirea pentru primirea Legii este înțeleasă de unii Părinți ca un îndemn și ca o justificare a ascezei. ♦ Maxim Mărturisitorul consideră femeia o alegorie pentru partea irațională a omului, de care trebuie să se păzească atunci când se apropie de muntele gnozei (*Qu. 73*)⁴³⁷.

„Moisi, pe bună dreptate, pentru a-i deprinde pe iudei încetul cu încetul cu înfrânarea, a poruncit să se abțină de la plăcerile trupești trei zile la rând, pentru a asculta cuvintele dumnezeiești⁴³⁸. „Prin spusa că nu trebuie să se împreuneze cu femeile, ci să se abțină de la împreunarea cu acelea, le poruncește mortificarea plăcerilor trupului. Iar prin trebuința de a-și spăla și hainele, ne poruncește curățirea prin apă, dar e vădit că și prin Duhul care ne spală de întinăciune⁴³⁹.

16: Și a fost că-n ziua a treia, încă de dimineață, tunete s-au făcut pe muntele Sinai, și fulgere și nor înnegurat și sunet puternic de trâmbiță; și tot poporul din tabără a fost cuprins de spaimă.

„Aceasta înseamnă [...] că Unul Născut a venit și a coborât din cer nu în primul timp, nici la începuturile veacului acesta; nici în timpul al doilea și din mijloc, ci în al treilea și cel din urmă, și ca dimineața și ca în începutul zilei, adică după ce a fost alungată ceața spirituală, aflată în noi, și noaptea a trecut și întunericul a dispărut⁴⁴⁰. Primul timp este cel al protopărinților, iar al doilea al Legii vechi, în sens larg. Altă dată s-a zis că Mântuitorul vine în timpul al cincilea, spre

⁴³² BBVA, p. 99

⁴³³ SEP 1, p. 240

⁴³⁴ SEP 1, p. 240

⁴³⁵ SEP 1, p. 240

⁴³⁶ Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viața lui Moise*

⁴³⁷ SEP 1, p. 240

⁴³⁸ Clement Alexandrinul, *Stromate*, III, 73, 1

⁴³⁹ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, III

⁴⁴⁰ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, III

seară; sunt subliniate astfel diferitele aspecte ale lucrării mântuitoare. „Iar pe Muntele Sinai erau fulgere și un nor întunecat. Fulgerul era chipul luminii dumnezeiești și al lucrării spirituale, adică în Duh, care luminează toate prin Hristos și se răspândește peste cele de sub cer. [...] Iar negura dă de înțeles că taina lui Hristos e cu adevărat greu de privit. [...] Dar și trâmbița a strigat, arătându-ne marele răsunet al învățăturilor evanghelice”⁴⁴¹.

17: Iar Moise a scos poporul să-L întâmpine pe Dumnezeu în afara taberei; și s-au oprit la poala muntelui.

„Observă pedagogia lui Moise: îl aduce la Dumnezeu. Căci îl călăuzește spre Hristos și așează sub munte pe cei călăuziți de el; nu-i urcă în munte. Iar în acestea să înțelegi prin munte cunoștința mai presus de fire și mai presus de toate a tainei lui Hristos. Căci e foarte înaltă și de neapropiat celor din lege, ci convenită nouă, celor sfințiți în Duh”⁴⁴².

18: Iar muntele Sinai fumega tot, că pe el Se pogorâse Dumnezeu în foc; și fum se înălța ca fumul de cuptor; și tot poporul era prins de cutremur.

„Așadar, Dumnezeu S-a arătat celor vechi din iconomie în chipul focului. Dar nu fără fum. Și vom înțelege din aceasta iarăși că cei ce cad în nepăsare și au ales disprețuirea slavei Lui dumnezeiești trebuie să plângă și să jalească. Căci trebuie să lăcrimeze în fum”⁴⁴³.

19: Sunetul trâmbiței se făcea din ce în ce mai tare; Moise grăia, iar Dumnezeu îi răspundea cu glas.

Cu glas „redă gr. φωνη, vocea inteligibilă a lui Dumnezeu, care îi răspunde lui Moise (BJ)”⁴⁴⁴.

„A mai adăugat că sunetele trâmbiței se făceau tot mai puternice. De aceea la început abia le auzeau puțini, pe urmă mulți, mai bine zis, adunarea. Căci propovăduirea evanghelică e [...] o trâmbiță cu mare răsunet. Dar la început s-a auzit numai în Iudeea. Dar, cu înaintarea timpului, dumnezeieștii ucenici au străbătut tot pământul de sub cer, propovăduind tuturor, pretutindeni”⁴⁴⁵. „Coborârea lui Dumnezeu în munte e semnul limpede că El nu vine la mințile ce se târasc pe jos și nu voiește să Se sălășluiască în cei ce au cugetul pământesc și josnic, ci în cel a cărui minte urcă în sus și, ajungând pe vârful cel mai de sus, disprețuiește cele pământești și privește numai la cele de la Dumnezeu”⁴⁴⁶. Dar asupra celor cufundați în materialitate stăpânește confuzia: „Cei ce aveau idei coborâte despre Dumnezeu și măsurau cerul cu palma, închizând slava lui Dumnezeu numai în cele ce se arătau, socoteau în ei și că văd însăși firea lui Dumnezeu ca nefiind nimic altceva decât foc și glas primit în urechea lor ca într-un mod trupesc”⁴⁴⁷.

20: Pogorātu-S-a deci Domnul pe muntele Sinai, pe vârful muntelui. Și Domnul l-a chemat pe Moise în vârful muntelui, iar Moise s-a suit.

Suntem în plin apofatism: „Părăsind, deci, tot ce se vede, nu numai câte le cuprinde cu simțurile, ci și pe cele câte socotește mintea că le vede, înaintează mereu spre cele dinăuntru până ce, străbătând prin multa străduință de a înțelege, la ceea ce este de nevăzut și de neînțeles, acolo vede pe Dumnezeu. Căci în aceasta constă adevărata cunoaștere a Celui căutat: că a-L cunoaște stă chiar în faptul de a nu-L cunoaște”⁴⁴⁸. „Cu adevărat munte înălțat pieptiș și greu de urcat este cunoașterea lui Dumnezeu (teologia). Și mulțimea poporului de-abia ajunge lapoalele ei. V Iar trâmbița care lovește auzul este predica despre firea dumnezeiască și ea e puternică încă de la prima auzire, dar se întărește și mai mult și lovește și mai tare auzul celor ce au înaintat până la capăt”⁴⁴⁹.

⁴⁴¹ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, III

⁴⁴² Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, III

⁴⁴³ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, III

⁴⁴⁴ EX, p. 221

⁴⁴⁵ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, III

⁴⁴⁶ Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinarea și slujirea în duh și adevăr*, VII

⁴⁴⁷ Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinarea și slujirea în duh și adevăr*, VII

⁴⁴⁸ Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viața lui Moise*

⁴⁴⁹ Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viața lui Moise*

21: Grăit-a Domnul către Moise: „Coboară-te! Atrage-i poporului luarea-aminte să nu dea buzna spre Domnul ca să vadă: mulți dintre ei vor cădea.

Ca să vadă: „sensul exact al verbului *katanoeo*: a vedea (a contempla) spre a înțelege; a privi spre a-ți câștiga pricepere; a înțelege. Folosit în Facerea 3, 6 în legătură cu pomul cunoștinței binelui și răului. În textul de față: nu numai că ochii omului nu pot suporta slava lui Dumnezeu, dar nici vederea lui lăuntrică, de creatură, nu poate accede la ființa intimă a lui Dumnezeu, la esența Lui”⁴⁵⁰.

22: Chiar și preoții, care se apropie de Domnul Dumnezeu, să se sfințească, pentru ca nu cumva Domnul să Se-ndepărteze de la ei”.

„Le-a poruncit și preoților să se sfințească, (arătând) că preoția după lege nu era cu desăvârșire sfântă, odată ce are nevoie încă de sfințire. Altfel nu s-ar fi poruncit să se sfințească. Dar Hristos ne este nouă Arhiereu nepătat și Sfântul Sfinților [...]. De aceea a și încetat întâiul legământ. Și s-a făcut și schimbarea preoției lui, pentru că nu era fără pată și sfințenia supremă. Și nu a desăvârșit pe nimeni în conștiință, ci a adus mai mult învățături despre spălări și despre stropiri spre curățirea trupului. De-abia ajungea până aici puterea preoției legii. Deci a poruncit să se sfințească, fiindcă nu avea sfințenia desăvârșită, ci se va sfinți la vremea sa în Hristos, când chipurile se vor preschimba în adevăr. Iar adăugând: *Ca nu cumva să Se întoarcă de către ei Domnul* (Biblia 1914), a lăsat să se înțeleagă așa, că moartea e osânda celor ce, odată arătați în lume preoția prin Hristos, mai cinstesc preoția legii. Căci prin El se sfințesc și popoarele, dar se sfințește și neamul odinioară venerat și sfințit, dar care se face întinat și necurat dacă nu se sfințește prin El”⁴⁵¹.

23: A zis Moise către Dumnezeu: „Nu va putea poporul să se suie în muntele Sinai, pentru că Tu ne-ai atras luarea-aminte, zicând: - Hotărniceste muntele și sfințește-l!”

24: Iar Domnul i-a răspuns: „Du-te, coboară-te, apoi te vei sui, tu și Aaron împreună cu tine. Dar preoții și poporul să nu se repeadă a se sui la Domnul, ca nu cumva Domnul să-i părăsească”.

25: Și s-a coborât Moise la popor și le-a spus...

Verset „în concordanță cu Textul Ebraic: frază întreruptă, rămasă neisprăvită; autorul s-a grăbit să introducă marele și importantul capitol al Decalogului. În fapt, primul verset al capitolului următor e continuarea versetului 19 al capitolului de față”⁴⁵².

Dumnezeu „le spune că muntele le este de neapropiat. Și amenință cu moartea, dacă cineva ar hotărî să disprețuiască porunca. Nu vrea să se cugete prin aceasta că e crud, sau nemilos, sau de neapropiat, căci ar fi un lucru cu totul prostesc acesta, ci să știe și să înțeleagă că e propriu celor foarte aleși să fie aproape de cinstea și slava lui Dumnezeu, Care Se află în depășirile cele mai înalte”⁴⁵³. Doar cei sfințiți se pot apropia de locul în care e Dumnezeu. „Acest lucru în multe biserici nu mai este acum păzit. Fiindcă mulți care mai au nevoie de curățirea de cele făcute în viața lor trecută, unii din cei nespălați și cu veșmântul vieții pătat, împinși de simțirea necuvântătoare, îndrăznesc să se apropie de urcușul dumnezeiesc, din care pricină sunt îngropați în propriile lor cugetări. Căci părerile lor eretice sunt ca niște pietre necioplite care doboară și îngroapă pe propriul născocitor al relexor învățături”⁴⁵⁴. Dar cel curățit e chemat să se suie către Dumnezeu. Inițiativa o are Dumnezeu, dar așteaptă și un efort din partea omului: „Se coboară pe munte Dumnezeu Cel mai presus de toate; apoi, chemat, urcă Moise. Căci nu se întâmplă să se poată ridica cineva la înălțimile adevăratei vederi a lui Dumnezeu, dacă nu S-a coborât mai întâi Dumnezeu Însuși și nu S-a făcut în așa fel ca să fie accesibil minților noastre”⁴⁵⁵.

⁴⁵⁰ BBVA, p. 99

⁴⁵¹ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, III

⁴⁵² BBVA, p. 100

⁴⁵³ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, III

⁴⁵⁴ Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viața lui Moise*

⁴⁵⁵ Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinarea și slujirea în duh și adevăr*, VII

CAPITOLUL 20 – *Cele zece porunci.*

1: **Grăit-a Domnul toate cuvintele acestea, zicând:**

Urmează cele *zece cuvinte*, sau Decalogul. „Decalogul se deosebește de restul codurilor de legi vechi orientale în primul rând prin stil, care este apodictic și nu cazuistic. Legiutorul este nu un rege oarecare, ci divinitatea, iar pedeapsa oricărei încălcări a celor prescrise este moartea. Datorită accentului pus pe conduita morală și buna funcționare a raporturilor interumane, Decalogul a putut deveni codul moral al umanității în genere (LThK)”⁴⁵⁶.

2: **„Eu sunt Domnul, Dumnezeul tău, Cel ce te-a scos din țara Egiptului, din casa robiei.**

3: **Să nu ai alți dumnezei în afară de Mine.**

Dumnezeu pretinde un cult exclusiv, ca să nu slujim celor ce nu sunt. El e Cel ce ne-a eliberat, ca dintr-un Egipt, de robia păcatului și a morții. De aceea se cuvine să-I slujim doar Lui, și nu falșilor dumnezei, cum făceau cei mai mulți dintre cei vechi. „Origen îl îndeamnă pe oricine ascultă acest cuvânt să părăsească *Egiptul* (lucrurile acestui veac), să treacă din robia lumii căzute în păcat, pentru a veni în casa libertății, la o viață conformă cu poruncile lui Dumnezeu (*Hom. Ex. 8, 1*)”⁴⁵⁷.

„Nu-i împiedica pe ei să-i aibă pe aceia ca alți dumnezei pentru că ar exista alți dumnezei, ci pentru ca nu cumva, întorcându-se de la Dumnezeul cel adevărat, să înceapă să-și facă zei din cele ce nu sunt”⁴⁵⁸. *Au alți dumnezei* cei ce se alipesc de cele materiale, precum și ereticii care falsifică sfintele învățături ale Bisericii.

4: **Să nu-ți faci chip cioplit, și nici vreo asemănare cu ceva din câte sunt în cer, acolo sus, ori din câte sunt pe pământ, aicea jos, ori din câte sunt în apele de sub pământ.**

Chip cioplit: „textual: *idol (idolon)*; prin definiție, statuie sau statueta sculptată, ca reprezentare a unei zeități”⁴⁵⁹. „Această interdicție făcea din Israel un unicat în întregul său context uman. De reținut însă că textul se completează prin prima frază a versetului următor; porunca nu interzice opera de artă, ci transformarea acesteia în idol”⁴⁶⁰. „Pentru Philon, aici se condamnă deopotrivă și sculptura și pictura (*Decal. 66;156; Ebr. 109; Gig. 59*); la fel pentru Iosif Flaviu. Origen deosebește *ειδωλον, idol*, de *ομοίωμα, înfățișare*, ficțiuni ale unor lucruri pe de o parte (cf. I Corinteni 8, 4), efigie a ființelor adevărate, pe de alta (*Hom. Ex. 8, 3*)”⁴⁶¹.

5: **Să nu te închini lor, și nici să le slujești; că Eu, Domnul, Dumnezeul tău, Eu sunt un Dumnezeu gelos, Cel ce vina părinților o dă pe seama copiilor până-la al treilea și-al patrulea neam pentru cei ce Mă urăsc,**

Dumnezeu se numește aici **Theos zilotis** (cf. Septuaginta); **zilotis** traduce ebraicul **qana**, de la **qano** (= gelos). „Grecesul **zilos** înseamnă *zel, ardoare, râvnă*, dar și *gelozie, emulație, rivalitate*; sensul e dictat de context. În cazul de față, Dumnezeu Își revendică în exclusivitate fidelitatea și iubirea celor cu care a încheiat legământul; în caz de trădare cu alți *dumnezei*, El Își atribuie chiar pornirile temperamentale ale unui acces de gelozie”⁴⁶². „*Dumnezeu gelos, ζηλωτής*, este un sens nou al termenului care în greaca clasică însemna *adept plin de râvnă*; se aplică aici lui Dumnezeu ca Unuia care nu admite rival, și în acest sens corespunde bine ebraicului **qanna**. Are și sensul de *zelos, fanatic*. Pornind de aici, Marcion distingea între

⁴⁵⁶ EX, p. 221

⁴⁵⁷ SEP 1, p. 241

⁴⁵⁸ Sf. Atanasie cel Mare, *Cuvânt împotriva dinilor*, XLV

⁴⁵⁹ BBVA, p. 100

⁴⁶⁰ BBVA, p. 100

⁴⁶¹ SEP 1, p. 241

⁴⁶² BBVA, p. 100

Dumnezeul *gelos, fanatic, ranchiunos* al Vechiului Testament și Dumnezeul *bun, iubitor, iertător* din Noul Testament, revelat de Iisus Hristos (cf. Tertulian, *Adv. Marc.*)⁴⁶³.

6: dar Mă milostivesc pân-la al miilea neam spre cei ce Mă iubesc și-Mi păzesc poruncile.

Nu e îngăduit să reprezentăm pe Dumnezeu în chipul creaturilor, pentru a nu confunda Creatorul cu creația. Cum vom vedea, interdicția nu a fost totală, dar, în general, s-a evitat de a da un chip văzut celor nevăzute, existând și pericolul căderii în idolatrie. Însă în nici un caz nu poate fi atacat, pornind de la această poruncă, cultul sfintelor icoane. Odată cu întruparea Fiului, Dumnezeu a luat un chip văzut, ce poate fi reprezentat. La rândul său, Sfânta Scriptură este icoană. Dar ea poate deveni și chip cioplit, sau idol fără viață, când e scoasă din Biserică și tâlcuită de către eretici.

Poate surprinde pedepsirea copiilor, *până la al treilea și al patrulea neam*, pentru păcatele părinților. „Dumnezeu nu vrea să spună aici că au să fie pedepsiți alții pentru păcatele altora, ci că vor suferi pe bună dreptate aceeași pedeapsă ca și înaintașii lor, pentru că nu s-au făcut mai buni, deși au avut înaintea lor pilde de păcătoși pedepsiți.”⁴⁶⁴ Dar e și un alt înțeles, de vreme ce primul și al doilea neam nu se spune c-ar fi pedepsite: „Primul neam socotesc că este sămânța răului, adică atacul (sau momeala). Al doilea e pofta. Al treilea, deprinderea (habitudinea) răului, adică consimțirea. Al patrulea, lucrarea, adică fapta. Deci se pedepsește până la al treilea și al patrulea neam. Căci atacul și pofta sunt nevinovate, întrucât răul n-a răzbit până la capăt.”⁴⁶⁵ Iar milostivirea până la al miilea neam arată mulțimea bunătăților cu care va dăruia Dumnezeu sufletul ce-I urmează Lui.

7: Să nu iei numele Domnului, Dumnezeului tău, în deșert, că nu va lăsa Domnul nepedepsit pe cel ce ia în deșert numele Lui.

E oprit sperjurul, ca și orice folosire necuviincioasă sau inutilă a numelui divin (BJ crede că aici s-ar putea include și folosirea magică a numelui divin). La fel și pomeneirea lui Dumnezeu de către eretici, fiind o hulă să-L pomenească pe Dumnezeu cei ce au părăsit Biserica Sa. „Interdicția se referă la a atribui idolilor numele lui Dumnezeu, unic și irepetabil (Clement, *Stromate* VI, 16, 137, 3); de asemenea, la falsul jurământ și, în general, la a numi divinitatea în contexte superficiale (Philon, *Decal.*). ♦ Pentru Clement din Alexandria (*ibid.*), porunca se referă la Dumnezeu-Tatăl Creator și la Înțelepciunea care-i naște pe cei drepecți. *A nu curăți [nu va lăsa nepedepsit – la Anania] înseamnă a nu declara curat, nevinovat până la a nu lăsa nepedepsit* cu sensul de a îndrepta prin împăcare”⁴⁶⁶.

8: Adu-ți aminte de ziua odihnei, ca s-o sfințești.

9: Șase zile să lucrezi; în ele fă-ți toate treburile,

10: dar ziua a șaptea este odihna Domnului, Dumnezeului tău; în ea să nu faci nici o muncă, nici tu, nici fiul tău, nici fiica ta, nici sluga ta, nici slujnica ta, nici boul tău, nici asinul tău, nici orice dobitoc al tău, nici străinul ce poposește la tine,

11: fiindcă-n șase zile a făcut Domnul cerul și pământul, marea și toate cele ce sunt într-însele, iar în ziua a șaptea S-a odihnit. De aceea a binecuvântat Dumnezeu ziua a șaptea și a sfințit-o.

Este aici, desigur, un înțeles mai înalt decât simpla rețineră de la lucrări într-o anumită zi. „Mulți au trecut de la treapta lucrătoare la vedere și s-au odihnit de la toate, aflându-se într-o sâmbătă a legii duhovnicești”⁴⁶⁷. După ce am ostenit să ne însușim virtuțile, vom odihni în Dumnezeu prin fixarea în contemplație. „Sâmbăta, fiind ultima zi din săptămână, înseamnă timpul venirii Mântuitorului nostru, Care S-a arătat la sfârșitul și la apusul veacului prezent și ni S-a

⁴⁶³ SEP 1, p. 241

⁴⁶⁴ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, LXXIV, 2

⁴⁶⁵ Sf. Maxim Mărturisitorul, *Întrebări, nedumeriri și răspunsuri*, 31

⁴⁶⁶ SEP 1, p. 242

⁴⁶⁷ Sf. Grigorie Sinaitul, *Despre felul cum trebuie să șadă la rugăciune cel ce se liniștește*, 5

făcut nouă început și ușă și cale spre spălarea păcatelor, spre libertate și iertare, spre nesticăciune și viață și spre nădejdea viitoare⁴⁶⁸. Dar cei ce urmează Domnului depășesc sâmbăta, intrând într-o nouă zi: „A șaptea zi este arătată, deci, ca zi de odihnă; ziua aceasta, prin îndepărtarea de fapte rele, pregătește ziua cea dintâi, care este cu adevărat ziua odihnei noastre⁴⁶⁹. Sabatul avea un rol pregătitor: „Odinioară, în vremea sabatului celui prefigurativ, deși (oamenii) se odihneau cu trupul, sufletele lor erau încătușate în răutăți și păcate. Or acesta este sabbatul adevărat, odihna cea adevărată, când sufletul este curat și nu împlinește cugetele lui Satan, când se odihnește în liniștea și bucuria cea veșnică a Domnului⁴⁷⁰. Creștinii vor înlocui sabbatul cu Duminica, ziua Învierii Domnului și a Pogorârii Duhului Sfânt.

12: Cinstește pe tatăl tău și pe mama ta, ca să-ți fie ție bine și să trăiești ani mulți pe pământul pe care Domnul Dumnezeu ți-l va da.

Suntem datori să aducem cinstire părinților noștri trupești și sufletești. Încalcă porunca mai ales cei ce se împotrivesc învățătorilor rânduiți de Hristos în Biserica Sa. E cuprins aici și un alt avertisment: „Nu te lăsa condus de porniri lipsite de judecată și nici nu te lua după deprinderile cele din lume⁴⁷¹.

13: Să nu ucizi.

Dumnezeu este Cel ce dă viața și Singurul în drept să o ia. E oprită astfel luarea cu voie a vieții aproapelui, precum și a propriei vieți. Dar cea mai gravă e uciderea sufletească (Matei 10, 28). „Cel ce vrea să nimicească învățătura cea adevărată despre Dumnezeu și despre veșnicia Lui, ca să pună în locul ei minciuna, spunând fie că universul este fără pronie, fie că lumea este necreată, fie că sunt minciuni temeiurile adevăratei învățături, acela este cel mai mare criminal⁴⁷². Astfel, ucigași sunt ereticii care caută să-i despartă pe credincioși de Biserică, după cum sunt și sinucigași, ca unii ce și-au ales osânda veșnică.

14: Să nu te desfrânezi.

Relațiile trupești sunt îngăduite doar între cei uniți prin Taina Nunții. Dar e și un înțeles mai adânc: „Desfrânare este atunci când cineva părăsește gnoza cea bisericească și adevărată și înțelegerea despre Dumnezeu și se îndreaptă spre o învățătură falsă, care nu se cuvine, adică îndumnezeiește creaturile sau personifică ceva din cele ce nu există⁴⁷³. Pe scurt, orice erezie este desfrânare. „Condamnarea adulterului are și un înțeles alegoric, spiritual, adulterul reprezentând, pentru evrei, înșelarea lui YHWH cu alți zei, pentru creștini, amestecarea credinței creștine cu păgânismul sau cu ereziile⁴⁷⁴.

15: Să nu furi.

E oprită însușirea oricărui bun străin. Tot fur este și cel ce vrea să răpească din Biserică sufletele credincioșilor, ademenindu-le la erezii. „Această poruncă poate fi înțeleasă și ca referindu-se la intenția de a distruge dreapta credință, adevărata învățătură despre Dumnezeu (Clement, Stromate VI, 16, 147, 2)⁴⁷⁵ Mântuitorul ne-a avertizat că: *Furul nu vine decât ca să fure și să junghie și să piardă* (Ioan 10, 10), de aceea: *De omul eretic, după întâia și a doua muștrare, depărtează-te, știind că unul ca acesta s-a abătut și a căzut în păcat, fiind singur de sine osândit* (Tit 3, 10-11).

16: Să nu mărturisești strâmb împotriva aproapelui tău.

„Philon insistă asupra păcatului falsei mărturii care îi afectează chiar pe judecătorii legați prin jurăminte teribile, care încalcă legea fără să știe. De asemenea, orice formă de divinație, de ghicire a viitorului este un caz particular de călcare a acestei porunci. ♦ Clement

⁴⁶⁸ Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinarea și slujirea în duh și adevăr*, VII

⁴⁶⁹ Clement Alexandrinul, *Stromate*, VI, 138, 1

⁴⁷⁰ Sf. Macarie Egipteanul, *Omiliile duhovnicești*, XXXV, 1

⁴⁷¹ Clement Alexandrinul, *Stromate*, III, 97, 3

⁴⁷² Clement Alexandrinul, *Stromate*, VI, 147, 2

⁴⁷³ Clement Alexandrinul, *Stromate*, VI, 146, 3

⁴⁷⁴ SEP 1, p. 242

⁴⁷⁵ SEP 1, p. 242

din Alexandria trece de la interdicția de a fura la *al zecelea cuvânt, care se referă la diversele dorințe*, mai mult sau mai puțin licite (*Stromate* VI, 16, 148, 4)⁴⁷⁶.

Porunca e limpede, dar mai ascunde și alte înțelesuri: „Să nu fii cu două gânduri, nici cu două feluri de vorbă, pentru că două feluri de vorbă înseamnă cursa morții”⁴⁷⁷. Pentru a tăia rădăcina păcatului, „să nu vorbești de rău, să nu îți minte răul”⁴⁷⁸. Mărturisire strâmbă e și defăimarea dreptcredincioșilor de către eretici.

17: Să nu râvnești la casa aproapelui tău; să nu râvnești la femeia aproapelui tău, nici la ogorul lui, nici la sluga lui, nici la slujnica lui, nici la boul său, nici la asinul său și la nici unul din dobitoacele lui și la nimic dincâte sunt ale aproapelui tău”.

Legea pune stavilă chiar și gândurilor păcătoase, știind că de la acestea se ajunge lesne la păcatul cu fapta. „Pofta (lăcomia) este păcatul în sensul cel mai larg (Romani 7, 7). Pentru unii monahi, lăcomia, numită și *gastrimargie*, este rădăcina tuturor relelor (Evagrie, *Pract.* 6-7). Poftirea lucrurilor deșarte, chiar dacă sunt mici, are ca efect limitarea activității Providenței (*Stromate* VI, 16, 148, 4-6)⁴⁷⁹.

Mai mult, „porunca îți spune să nu fii rob duhului trupesc, ci să-l stăpânești”⁴⁸⁰. „Dacă trebuie să ne înfrânăm pântecul și cele de sub pântec, atunci este lămurit că am primit dintru început de la Domnul prin lege porunca de a ne tăia poftele”⁴⁸¹. Nu e oprită doar poftirea celor materiale: „După cum este pedepsit cel care pofteste cele ce nu i se cuvin, tot așa nu-i este îngăduit să poftască lucruri false”⁴⁸², adică să răstălmăcească sfintele învățături după urechile sale eretice.

Aici se încheie poruncile Decalogului.

18: Și tot poporul vedea fulgerele și tunetele și sunetul de trâmbiță și muntele fumegând: cuprins fiind de spaimă, poporul întreg se ținea departe.

19: Și au zis către Moise: „Vorbește-ne tu, dar Dumnezeu să nu vorbească spre noi, ca nu cumva să murim”.

„Justin (*Dial.* 67, 9-10) urmat de alți Părinți, consideră că Vechiul Legământ stă sub semnul fricii, până într-atât încât poporul nu putea să sufere auzirea cuvântului lui Dumnezeu. Acestuia i se opune promisiunea unui alt Legământ (cf. Ieremia 38, 31-32 și Isaia 54, 10; 55, 3). Pentru monahi, frica de Dumnezeu este *începutul credinței* (Evagrie, *Pract.*, *passim*; *Patericul*, *passim*)⁴⁸³.

„Iată-i deci cerându-i clar să le fie mijlocitor, ca unii ce nu se puteau apropia de slava nereținută a lui Dumnezeu. [...] Arătându-ne și prin aceasta în multe chipuri adevărul, a făgăduit mijlocirea prin Hristos”⁴⁸⁴.

20: Iar Moise le-a zis: „Îndrăzniți, că iată de ce-a venit Dumnezeu la voi: ca să vă pună la-ncercare, ca să fie frica Lui între voi pentru ca voi să nu păcătuiți”.

„Spaima în fața manifestărilor sensibile ale forței divine, mai cu seamă în fața fenomenelor care însoțesc teofania, se deosebește de aceea a supunerii fără rezervă în fața voinței divine (BJ)”⁴⁸⁵. Moise cere s-o biruim pe prima (*îndrăzniți*) ca s-o dobândim pe cea de-a doua (*ca să fie frica Lui între voi*).

21: Și a stat poporul departe, iar Moise a intrat în întunericul unde era Dumnezeu.

⁴⁷⁶ SEP 1, p. 242

⁴⁷⁷ *Didahia celor 12 Apostoli*, II, 3

⁴⁷⁸ *Didahia celor 12 Apostoli*, II, 3

⁴⁷⁹ SEP 1, p. 242

⁴⁸⁰ Clement Alexandrinul, *Stromate*, VI, 136, 2

⁴⁸¹ Clement Alexandrinul, *Stromate*, II, 106, 2

⁴⁸² Clement Alexandrinul, *Stromate*, VI, 148, 4

⁴⁸³ SEP 1, p. 243

⁴⁸⁴ Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime*, I

⁴⁸⁵ EX, p. 221

„*Negura, întunericul (γνόφος)*: Moise a intrat în întuneric – aici se află izvorul teologiei apofatice, care se constituie începând cu Platon și, mai târziu, cu Philon și se consolidează la Sfinții Părinți, culminând cu Dionisie Areopagitul și Ioan al Crucii. *Negura* simbolizează natura fără formă, nevăzută, netrupească a dumnezeirii, astfel că sufletul care voiește să cunoască Ființa în esența ei trebuie să știe că Dumnezeu este în Sinea Sa de neînțeles. Această învățătură a incognoscibilității lui Dumnezeu este reluată de Clement (*Stromate* II, 2, 6, 1), de Origen, de Grigorie al Nyssei și de Ioan Gură de Aur, care-i consacră un întreg tratat⁴⁸⁶.

„Cuvintele acestea arată, celor ce pot să înțeleagă, că Dumnezeu este nevăzut și negrăit; iar *negura*, care este într-adevăr necredința și neștiința mulțimii, stă ca o perdea în fața strălucirii adevărului.⁴⁸⁷ Dar *negura* are un dublu aspect: Moise „s-a silit să intre în *negură*, unde era glasul lui Dumnezeu, adică în gândurile cele nepătrunse și insesizabile ale existenței lui Dumnezeu; că Dumnezeu nu este în *negură* sau într-un loc, ci mai presus și de spațiu și de timp și de toate însușirile celor create. De aceea nici nu Se găsește în vreo parte, nici nu conține, nici nu este conținut, ca să fie limitat sau tăiat⁴⁸⁸.

Urmează alte rânduieli, cunoscute sub numele de *Cartea legământului*. „Prima consemnare în scris a dreptului mozaic o constituie așa-zisa *Carte a legământului (sefer habberith – Ieșirea 20, 22 – 23, 33)*, în care sunt expuse norme legale referitoare la viața particulară și publică (*mišpatim – judecăți*) și la cea religios-morală (*debarim – cuvinte, lucruri*)⁴⁸⁹. „Prescripțiile acestui Cod al alianței pot fi grupate în trei secțiuni: 1. drept civil și penal (21, 1 – 22, 20); 2. reguli rituale (20, 22-26; 22, 28-31; 23, 10-19); 3. reguli etico-sociale (22, 21-27; 23, 1-9). Stilistic, se pot distinge o categorie cazuistică sau condițională, în genul codurilor mesopotamice, și o alta apodictică sau imperativă, în stilul Decalogului sau al textelor înțelepciunii egiptene (BJ)⁴⁹⁰.

22: Și a zis Domnul către Moise: „Iată ce să-i vorbești casei lui Iacob și iată ce să le vestești fiilor lui Israel: - Voi înșivă ați văzut că din cer am grăit cu voi.

23: Să nu vă faceți dumnezei de argint, și nici dumnezei de aur să nu vă faceți.

E oprită confecționarea de idoli, adică de statuete reprezentând diferite zeiități; dar textul vizează și arghirofilia, alipirea de cele materiale.

24: Mie să-Mi faceți jertfelnic de pământ; pe el să vă puneți arderile-de-tot, jertfele pentru mântuire, oile și viței, în tot locul unde Eu voi face să fie numit numele Meu: acolo voi veni la tine și te voi binecuvânta.

„Ca și la 12, 24, alternanță plural-singular: poruncă pentru întreaga comunitate și pentru fiecare ins în parte⁴⁹¹. „Precizarea *în orice loc [în tot locul – la Anania]* se opune mențiunii din Deuteronom 12, 5, sugerând posibilitatea practicării cultului în orice loc în care Dumnezeu Își revelează prezența⁴⁹².

25: Iar de-Mi vei face jertfelnic de piatră, să nu-l zidești din pietre cioplite, fiindcă ți-ai pus tu dalta pe ele și ele s-au pângărit.

26: Iar la jertfelnicul Meu să nu te urci pe trepte, ca nu cumva acolo, pe ele, să ți se descopere goliciunea”.

„La început, preotul israelit care aducea jertfa avea pe el doar o bucată de pânză împrejurul coapselor, după modelul egiptean. Mai târziu, când altarele erau înalte și cu trepte de acces, preoții erau obligați să poarte pe dedesubt pantaloni (vezi 28, 38)⁴⁹³.

⁴⁸⁶ SEP 1, p. 243

⁴⁸⁷ Clement Alexandrinul, *Stromate*, V, 78, 3

⁴⁸⁸ Clement Alexandrinul, *Stromate*, II, 6, 1

⁴⁸⁹ AB, p. 146

⁴⁹⁰ EX, p. 221

⁴⁹¹ BBVA, p. 101

⁴⁹² SEP 1, p. 243

⁴⁹³ BBVA, p. 101

CAPITOLUL 21 – Rânduieii pentru casnici și ucideri; dreptul de azil.

1: **„Iată acum rânduieii pe care tu le vei pune-n fața lor:**

Rânduieii: SEP 1 are *îndreptările*: „Încep *îndreptările*, **δικαιώματα**, norme de drept, pe care Sfinții Părinți le asociază cu viața activă, cu faptele virtuții și sunt de nedespărțit de efortul de cunoaștere a lui Dumnezeu”⁴⁹⁴.

2: **De vei cumpăra rob evreu, el să-ți lucreze șase ani, iar în anul al șaptelea îl vei lăsa liber fără să-i ceri plată.**

3: **Dac-a intrat singur, singur va ieși; dac-a venit cu femeie, odată cu el va pleca și femeia sa.**

4: **Dacă însă femeia i-a fost dată de către stăpân și ea va fi născut fii sau fiice, atunci femeia și copiii vor fi ai stăpânului său; el va pleca singur.**

Oamenii vor fi eliberați din robie în vremea venirii Domnului. Dar ei nu vor putea revendica drept ale lor cele ce sunt ale Stăpânului, adică darurile dumnezeiești. E răsplătit efortul personal, însă nu putem avea laudă pentru cele ce nu ne aparțin.

5: **Dar dacă robul se va-mpotrivi, zicând: - Îmi iubesc stăpânul, femeia și copiii; nu vreau să plec în libertate...**

6: **atunci stăpânul său îl va aduce la judecata lui Dumnezeu; îl va aduce la ușă, pe prag, îi va găuri urechea cu o undrea, iar el îi va sluji pe veci.**

„Cel ce s-a supus acestei lumi nu se vinde numai stăpânului, ci chiar slăbiciunii sale. [...] Nu se vinde numai soției, ci devine rob al propriei sale alegeri cel ce-și ia asupra-și grija casei și nu pe cea veșnică. Acestuia, așadar, stăpânul său îi găurește urechea în pragul ușii, ca să-i amintească de cuvântul său, prin care a ales robia”⁴⁹⁵. Am mai putea înțelege prin acesta pe cel ce împlinește poruncile din frică. El rămâne în casa Stăpânului, însă nu fără oarecare pedeapsă, arătată prin străpungerea urechii.

7: **Dacă cineva își va vinde fata ca fată-n casă, ea nu va ieși cum pleacă robii.**

Fată-n casă: „în sensul: servitoare-ibovnică”⁴⁹⁶. „Termenul folosit aici pentru femeia neliberă are un sens aparte: **οικέτις** *casnică/de-a casei* și nu **δούλη** – *sclavă* sau **παιδίσκη** – *slujnică*, ceea ce vrea să însemne că statutul slujitoarei israelite era deosebit de al celei de alt neam, fapt care o apropie de condiția unei soții de rang inferior. În limba greacă **οικέτις** este ambiguu. La Theocrit înseamnă *stăpâna casei* și nu o sclavă. Termenul mai apare în Levitic 19, 20, unde elementul comun este existența relațiilor sexuale dintre un bărbat și o femeie neliberă”⁴⁹⁷.

8: **Dacă stăpânului nu-i va plăcea aceea pe care el de bunăvoie și-a ales-o, o poate elibera pe bani; dar la neam străin nu are voie s-o vândă, de vreme ce el s-a purtat cu ea necinstit.**

9: **Dacă i-a rânduit-o fiului său, se va purta cu ea după rânduiala fiicelor.**

„După legea fiicelor casei (BJ)”⁴⁹⁸.

10: **Dar dacă el își mai ia o alta, pe ea să n-o lipsească de hrană, de îmbrăcăminte și de traiul ei cu bărbatul.**

11: **Iar dacă el nu va face pentru ea aceste trei lucruri, ea poate pleca de la el fără să plătească nimic, fără să-i dea bani.**

Sunt limitate abuzurile asupra fiicelor vândute de tați ca roabe, în sens de servitoare-ibovnice; sunt prevederi adaptate nivelului moral scăzut al celor din vechime.

12: **De va lovi cineva pe altul și acela va muri, să fie dat morții.**

⁴⁹⁴ SEP 1, p. 243

⁴⁹⁵ Sf. Ambrozie, *Scrisori*, VII, 14

⁴⁹⁶ BBVA, p. 101

⁴⁹⁷ SEP 1, p. 244

⁴⁹⁸ EX, p. 221

„Cu acest verset se instituie *legea talionului*, mai pregnantă în vv. 23-25⁴⁹⁹.

13: Iar de nu va fi fost cu voia lui, ci Dumnezeu i l-a adus în mână, îți voi da Eu un loc unde să fugă ucigașul.

E vorba despre „crima fără premeditare; în acest caz, impactul dintre ucigaș și victimă e pus pe seama lui Dumnezeu⁵⁰⁰. „I se atribuiă lui Dumnezeu întâmplările întâmplătoare (BJ). Într-o societate în care legalitatea statală nu înlocuise încă răzbunarea individuală, ucigașul involuntar trebuia ocrotit împotriva rudelor și prietenilor victimei. Ca și la alte popoare antice, locul azilului era un sanctuar (BJ)⁵⁰¹. „După Philon, uciderea involuntară este asimilată judecării lui Dumnezeu, care îl pedepsește pe cel ce a scăpat de justiția omenească, ucigașul fiind într-un anume fel *slujitor* al lui Dumnezeu și i se dau cetățile de scăpare (Deuteronom 19, 1.13)⁵⁰².

14: Dacă însă cineva va merge până acolo încât să-l omoare pe aproapele său cu vicleșug și va fugi la altar, chiar și de la altarul Meu să-l iei și să-l omori.

„Într-o societate în care legalitatea statală nu înlocuise încă răzbunarea individuală, ucigașul involuntar trebuia ocrotit împotriva rudelor și prietenilor victimei. Ca și la alte popoare antice, locul azilului era un sanctuar⁵⁰³.

15: Cel ce va lovi pe tatăl său ori pe mama sa să fie dat morții.

16: Cel ce va blestema pe tatăl său ori pe mama sa să fie omorât.

17: Cel ce va răpi pe cineva dintre fiii lui Israel – fie că-l va vinde ca rob, fie că acela va fi găsit în mâinile lui – să fie omorât.

18: Dacă doi oameni se vor certa și dacă unul din ei îl va lovi pe celălalt cu o piatră sau cu pumnul și acela nu va muri, ci va cădea la pat,

19: dacă omul se va scula și va umbla pe-afară cu ajutorul toiagului, atunci nevinovat va fi cel ce l-a lovit; îi va plăti doar timpul cât n-a fost în stare să muncească și costul îngrijirii.

20: Dacă cineva va lovi cu bâta pe robul său sau pe slujnica sa și va muri sub mâna lui, prin judecată va fi pedepsit;

21: dar dacă [cel lovit] va mai trăi o zi sau două, el nu va fi pedepsit, fiindcă aici sunt banii lui.

Pedeapsa veșnică așteaptă pe cei ce nu aduc cinstire părinților (slujitorilor sfințiți), sau din vina cărora vreun suflet e îndepărtat de Biserică. Iar de vom vătămă pe cineva, prin îndemn la rău sau opinii eretice, va trebui să plătim, până la vindecarea aceluia.

22: Dacă doi oameni, luându-se la bătaie, vor lovi o femeie însărcinată și aceasta va lepăda pruncul ne-mplinit, [vinovatul] va fi pus să plătească despăgubirea pe care o va cere bărbatul femeii; va plăti atât cât se cuvine;

Pruncul ne-mplinit: „sensul exact: fără să aibă înfățișare de om; în stare încă embrionară, când copilul – după concepția vremii – încă nu devenise persoană (Textul Ebraic însă vizează cu precădere vătămarea mamei)⁵⁰⁴.

Dacă prin sfada noastră provocăm avortarea cuiva, adică se va sminti înainte de a ajunge la cunoașterea dreptei credințe, vom plăti prețul hotărât de Tatăl său. Iar judecători sunt Sfinții, care vor judeca lumea (Matei 19, 28; Luca 22, 30; I Corinteni 6, 2). Prin femeie putem înțelege Biserica; atunci, bărbatul ei este Mirele Hristos. „Pentru Origen, femeia însărcinată este sufletul, care este gata să nască Cuvântul lui Dumnezeu, dar el poate fi vătămat de cel care caută certuri pe cuvinte (I Timotei 6, 2; II Timotei 2, 14) și atunci sufletul nu mai poate naște cu

⁴⁹⁹ BBVA, p. 101

⁵⁰⁰ BBVA, p. 101

⁵⁰¹ EX, p. 222

⁵⁰² SEP 1, p. 244

⁵⁰³ EX, p. 222

⁵⁰⁴ BBVA, p. 101

adevărat, ci avortează Cuvântul și îl pierde încă neformat. Dacă sufletul a primit botezul, uciderea este o crimă. Soțul sufletului este Hristos (*Hom. Ex. 10, 3-4*)⁵⁰⁵.

23: dar dacă [pruncul] va fi împlinit, atunci se va da suflet pentru suflet,

24: ochi pentru ochi, dinte pentru dinte, mână pentru mână, picior pentru picior,

25: arsură pentru arsură, rană pentru rană, vânătaie pentru vânătaie.

Este așa-numita *lege a talionului*. „Legea talionului (**jus talionis**) se regăsește și în Codul lui Hamurabi și în legile asiriene. Ea are mai mult un caracter social decât individual; impunându-se o pedeapsă similară pagubei provocate, se urmărește limitarea exceselor vendetei. De fapt aplicarea acestei legi pare să-și fi pierdut foarte devreme brutalitatea primitivă, în interiorul poporului israelit fiind recomandată iertarea, accentuată mai târziu de Hristos (BJ)⁵⁰⁶. Origen afirmă chiar că asemenea locuri nu sunt numite *Lege*, ci decizii sau legiuiri, căci *Legea Domnului este fără prihană* (Psalmul 18, 8)⁵⁰⁷. Credem, însă, că alta e opinia potrivită: „o astfel de poruncă este cea mai mare dovadă a iubirii de oameni a lui Dumnezeu. Dumnezeu n-a pus această lege ca să ne scoatem ochii unii altora, ci ca să ne ferim de a face așa ceva altora, de frică să nu pățim și noi la fel”⁵⁰⁸.

26: Dacă va lovi cineva ochiul robului său sau ochiul slujnicei sale și aceia vor orbi, liberi să-i lase pentru ochiul lor.

27: Iar dacă va rupe dintele robului său sau al roabei sale, pentru dintele lor să-i lase liberi.

28: Dacă un taur va împunge un bărbat sau o femeie și le va pricinui moartea, taurul va fi ucis cu pietre, carnea lui nu va fi mâncată, iar stăpânul taurului va fi nevinovat.

29: Dacă însă taurul obișnuia de mai-nainte să împungă, dar stăpânul său, deși înștiințat, nu l-a ținut închis, dacă taurul va omorî bărbat sau femeie, atunci va fi ucis cu pietre, iar stăpânul său va fi și el dat morții;

„Verbul gr. *αφάριζο* poate fi tradus și cu *a distruge*, *a desființa*, dar și *a supraveghea*, *a pune deoparte* (*de ochii mulțimii*), adică nu sugerează neapărat nimicirea, distrugerea, ci mai degrabă ascunderea”⁵⁰⁹.

30: dar dacă i se va pune preț de răscumpărare, atunci pentru răscumpărarea sufletului său va da cât i se va cere.

31: După această rânduială se va face și când taurul împunge băiat sau fată.

32: Iar dacă taurul va împunge rob sau roabă, stăpânului lor i se vor plăti treizeci de sicli de argint, iar taurul va fi ucis cu pietre.

„Pentru că legea e umbră, închipuiește prin fiu și fiică neamul liber al sfinților, iar prin rob și roabă, pe cel încă rob și supus păcatului. Și nu este același lucru a săvârși un rău împotriva sfinților sau a păcătoșilor. De aceea nu se pedepsesc amândouă acestea la fel”⁵¹⁰. Faptul că se permitea celui vinovat să plătească preț de răscumpărare vestește Taina Spovedaniei și curățirea prin îndeplinirea canonului.

33: De va destupa cineva o fântână sau dacă va săpa fântână și nu o va acoperi și va cădea în ea un vițel sau un asin,

34: stăpânul fântânii îi va plăti; stăpânului lor îi va da bani, iar stârvul va fi al lui.

După Clement Alexandrinul, vom răspunde înaintea Stăpânului pentru cel ce s-ar pierde în *groapa* deschisă de noi; putem săpa gropi fie prin false învățături, fie dezvăluind lucruri tainice celor ce încă sunt la măsura dobitocească⁵¹¹. Aceia rămân în grija noastră până la sfârșit.

⁵⁰⁵ SEP 1, p. 245

⁵⁰⁶ EX, p. 222

⁵⁰⁷ Cf. *Omiliile la Cartea Ieșirii*, X, 4

⁵⁰⁸ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omiliile la Matei*, XVI, 6

⁵⁰⁹ SEP 1, p. 245

⁵¹⁰ Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinarea și slujirea în duh și adevăr*, VIII

⁵¹¹ Cf. *Stromate*, V, 54, 4

35: **Dacă taurul cuiva va împunge taurul vecinului și-l va face să moară, ei vor vinde taurul cel viu și vor împărți banii între ei; tot între ei vor împărți și taurul mort.**

36: **Dar dacă se va fi știut că taurul obișnuia de mai-nainte să împungă, dar stăpânul său, deși înștiințat, nu l-a ținut închis, atunci acesta va plăti taur pentru taur, iar stărvul va fi al lui.**

Chiar și față de cei aflați în starea dobitocească avem o răspundere. Însă „cum este cu putință ca un taur care împunge să fie pedepsit? Iustin asociază Ieșirea 21, 29 cu Psalmii 21, 11 sq. și vede aici prefigurarea violenței împotriva lui Iisus pe Muntele Măslinilor din partea trimișilor învățaților evrei (*Dial.* 103, 1). Pentru Origen, taurul este o putere întunecată (*Com. Gen.* 9, 2). De asemenea, el contrazice ideea că aici ar fi vorba de metempsihoză, conform căreia în animale s-ar fi coborât sufletele omenești (*De princ.* I, 8, 4). Maxim Mărturisitorul vede în taur chipul patimii, râvna și zelul irațional care se crede inspirat de Dumnezeu (*Qu.* 24)⁵¹².

CAPITOLUL 22 – *Pedeapsa pentru furt și alte păcate.*

„În Textul Ebraic, versetul 1 al acestui capitol este versetul 37 al capitolului precedent; de asemenea, în ediția Rahlfs a Septuagintei. Pentru concordanța cu edițiile clasice românești, am păstrat structura acestora”⁵¹³.

1: **De va fura cineva un vițel sau o oaie și le va înjunghia sau le va vinde, cinci viței va plăti pentru un vițel și patru oi pentru o oaie.**

2: **Dacă cineva va prinde hoțul asupra faptei și-l va lovi de moarte, nu i se va socoti omor.**

3: **Dar dacă a ucis după ce a răsărit soarele, vinovat este: pentru moarte cu moarte va muri. Dar dacă nu va avea cu ce să plătească furtul, să fie vândut.**

„Se subînțelege *noaptea*. Tâlharii spărgeau noaptea; prinși de îndată, puteau fi uciși pe loc, întrucât cel care lovea nu putea ști pe cine lovește. Interpretarea alegorică a Părinților: casa este sufletul; locuitorul, conștiința; hoțul, diavolul sau gândul rău; v. 2 se referă la cel ce învinge răul în el însuși, înainte de a-l săvârși, pe când v. 3 se referă la cel ce pretinde a nimici răul atunci când deja l-a făcut. Luminat de către *simțul divin*, el ia cunoștință de moartea (păcatului) din el (Origen, *In Mt. ser.* 59, GCS, 38, pp. 134, 27-135, 16)⁵¹⁴.

4: **Iar dacă hoțul va fi prins, și cele furate vor fi găsite la el vii – de la asin până la oaie -, să plătească îndoit.**

„Prin transcrieri neglijente ale vechilor manuscrise, versetele 3b și 4 au fost deplasate de la locul lor firesc, adică imediat după versetul 1. Cititorul e rugat să le trateze ca atare”⁵¹⁵.

5: **Dacă cineva păgubește țarina sau vie lăsând vitele să pască țarina altuia, va plăti din țarina sa după cât a stricat; iar dacă a păscut toată țarina, va plăti cu ce are mai bun în țarina sa și cu ce are mai bun în via sa.**

6: **Dacă izbucnește un foc și, întâlnind mărăcini, se întinde și arde clăi sau snopi sau holdă, va plăti cel ce a aprins focul.**

„Focul care a izbucnit și a cărui propagare este descrisă de către Philon (*Spec.* IV, 26.29) reprezintă, alegoric, impulsurile inconștiente, iraționale, care consumă, o dată cu patimile (spini), virtutea (grâul), progresul moral (spicele) și bunele dispoziții (câmpul) (*Leg.* III, 248-

⁵¹² SEP 1, p. 245

⁵¹³ BBVA, p. 102

⁵¹⁴ SEP 1, p. 246 – apariția *păcatului* în paranteză nu e neapărat necesară. E fie o căutare a *îndulcirii* textului lui Origen, fie vom înțelege *moartea introdusă de păcat*. Nu păcatul e cel ce moare aici, ci *locuitorul* casei.

⁵¹⁵ BBVA, p. 102

249; cf. *Her.* 296). Origen adaptează această alegorie lucrării Cuvântului care mistuie păcatele fără să ardă holda (*Com. Io.* 6, 297-8)⁵¹⁶.

7: Dacă-i dă cineva vecinului său bani sau lucruri să le păstreze și ele sunt furate din casa acestui om, atunci hoțul, de va fi găsit, îndoit să le plătească;

8: iar dacă hoțul nu va fi găsit, atunci stăpânul casei va veni în fața lui Dumnezeu și va jura-ntru adevăr că n-a ascuns nimic din lucrurile aproapelui său.

9: Oricare-ar fi lucrul împricinării – un vițel, un asin, o oaie sau o haină sau un oarecare lucru pierdut despre care cineva spune că-i al lui – pricina amândurora va fi adusă în fața lui Dumnezeu; cel ce prin Dumnezeu e dovedit, acela îndoit îi va plăti aproapelui său.

10: Dacă cineva îi dă aproapelui său un asin sau un bou sau o oaie sau o altă vită să i-o păzească și dacă aceea suferă o vătămare sau moare sau e furată și nu există martori,

11: între cei doi să se facă jurământ în fața lui Dumnezeu cum că el [paznicul] nu și-a făcut parte din vita aproapelui său; pe aceasta o va lua stăpânul său de bună, iar el nu va plăti nimic.

12: Dacă [vita] i se fură, îi va plăti despăgubire stăpânului său;

13: iar dac-a fost sfâșiată de fiare, să-i aducă dovadă și nu va plăti.

14: Dacă cineva o cere cu-mprumut [vita] de la vecinul său și ea suferă vătămare sau moare sau e furată și stăpânul ei n-a fost de față, el o va plăti;

15: dar dacă stăpânul ei a fost de față, nu o va plăti; dacă e simbriaș, ea va intra în socoteala simbriei.

Sunt stabilite pedepsele pentru furt și despăgubirile pentru diferitele pagube pricinuite aproapelui.

16: Dacă cineva înșală o fecioară nelogodită și se culcă cu ea, o va înzestra înzestrându-și-o ca soție;

O va înzestra, adică îi va asigura o *zestre* „ebr. *mohar* – suma dată de logodnic familiei viitoareii soții (BJ)⁵¹⁷.

17: dar dacă tatăl ei nicicum nu se va învoi să i-o dea de soție, atunci el îi va plăti tatălui atâția bani câți se cer pentru zestrea fecioarelor.

Legea îngrijește și de fete, care, în lumea veche, nu aveau prea multe drepturi.

18: Pe vrăjitori să nu-i lăsați să trăiască.

19: Tot cel ce se împreună cu dobitoc să fie omorât.

20: Cel ce jertfește dumnezeilor, și nu numai singurului Domn, cu moarte să piară.

„În Textul Ebraic: *să fie lovit de anatema*, adică: să I se ceară lui Dumnezeu, prin blestem, ca el să piară⁵¹⁸

Moartea e hărăzită pentru vrăjitorie, bestialitate și idolatrie.

21: Pe străin să nu-l prigonești, nici să-l apeși, căci și voi ați fost străini în țara Egiptului.

22: Cu nici o văduvă și cu nici un sărac să nu vă purtați rău;

23: că, dacă voi le veți face rău și ei vor striga către Mine, Eu le voi auzi glasul

și și-Mi voi aprinde mânia și vă voi ucide cu sabia și vor fi femeile voastre văduve și copiii voștri săraci de părinți.

La fel ca uciderea și sodomia, asupra celor lipsiți de apărare este păcat strigător la cer.

25: Dacă-l împrumuți cu bani pe fratele sărac de lângă tine, nu-l zori și nu-i pune camătă.

⁵¹⁶ SEP 1, pp. 246-247

⁵¹⁷ EX, p. 222

⁵¹⁸ BBVA, p. 103

Nu-l zori: „în tot Vechiul Testament, verbul **katepigo** e folosit numai aici și înseamnă *a presa pe cineva să facă ceva*. În Textul Ebraic: *nu te purta cu el ca un creditor*”⁵¹⁹.

26: Dacă aproapei tău îi vei lua ca zălog haina, să i-o dai înainte de asfințitul soarelui,

27: căci ea e învelitoarea lui, e singurul veșmânt cu care să-și acopere goliciunea: în ce va dormi el? Așadar, dacă el va striga către Mine, Eu îl voi auzi, că milostiv sunt Eu.

Goliciunea: „dublu sens: goliciunea trupului necrotit de haină; goliciunea care-l face pe om indecent”⁵²⁰. Prin *haină*, se înțelege aici „veșmântul de deasupra (**simla, salma, beghed, kesut**), care consta dintr-o bucată pătrată de stofă de lână sau păr de cămilă. Acest veșmânt era folosit drept învelitoare de noapte, de aceea nu se lua ca amanet după apusul soarelui”⁵²¹.

28: Pe dregători să nu-i defaimi, pe mai-marii poporului tău să nu-i vorbești de rău.

Într-o orânduire teocratică, hula împotriva autorităților ofensează pe Dumnezeu, Cel ce dă dregătoriile.

29: Nu întârzia în a-Mi aduce pârga ariei tale și a teascului tău; pe cei întâi-născuți dintre fiii tăi să Mi-i dai Mie.

30: Tot așa vei face cu vițelul tău, cu oaia ta, cu animalul tău de povară: șapte zile va fi cu maică-sa, iar în ziua a opta Mi-l vei da Mie.

„Nu ne aducem îndată ce suntem chemați și ajunși la începuturile credinței și încă neinițiați în jertfa dumnezeiască și fără de sânge; ci mai întâi suntem catehizați și alergăm sub mama, adică sub Biserică, și ne întărim cu cuvântul plăcut ca și cu laptele potrivit pruncului. [...] Deci ajunși la bărbăție și bine hrăniți cu cuvintele catehizării, îi aducem în ziua a opta, adică după ce a trecut timpul în care se aflau în pruncie și a venit după aceea altul în care se poate împărtăși în mod potrivit taina lui Hristos. Căci ziua a opta înseamnă timpul învierii”⁵²².

31: Oameni sfinți Îmi veți fi: să nu mâncați carnea dobitocului sfâșiat de fiară; aruncați-o la câini!

„E vorba de sfințenia rituală. Carnea animalelor sfâșiate de fiare era presupusă ca încă având în ea sânge; consumarea sângelui era drastic interzisă de Lege (vezi Levitic 7, 26-27)”⁵²³. „Omul nu trebuie să ajungă *comesean* cu fiarele sălbatice (Philon, *Spec.* IV, 119-120)”⁵²⁴.

Sfâșiat de fiară în câmp (Biblia 1982) e sufletul ajuns la cea mai joasă stare; cu acesta să nu avem comuniune, ci să-l lăsăm *câinilor*, adică duhurilor necurate.

CAPITOLUL 23 – Cum se face dreptatea. Despre sărbători. Rânduieii și porunci pentru intrarea în Canaan.

1: Să nu-ți pleci urechea la zvon deșert; să nu iei partea celui vinovat făcându-te martor mincinos.

Zvon deșert sau *cuvânt deșert* (SEP 1): „**μάταιος**, este interpretat de Philon ca *mincinos* (QE II, 9). Încă de la Herodot, ca adjectiv, înseamnă *fără teimei* și califică vorbele transmise *după ureche* (**ακοή**: *zvon*). Philon consideră că legislatorii greci au copiat pasajele din *preasfintele table ale lui Moise* pentru a interzice, pe bună dreptate, mărturiile bazate pe zvonuri (Spec. IV, 61; QE II, 9). Pentru Origen, deșarte sunt discursurile eretice despre (sau împotriva

⁵¹⁹ BBVA, p. 103

⁵²⁰ BBVA, p. 103

⁵²¹ AB, p. 119

⁵²² Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, III

⁵²³ BBVA, p. 103

⁵²⁴ SEP 1, p. 248

lui) Dumnezeu Creatorul; se pot asculta, dar trebuie respinse (*Hom. Ex. 3, 2*; cf. și Grigorie al Nyssei, *Cant. 6, GNO VI*, p. 196)⁵²⁵.

2: Să nu te iei după cei mai mulți în a face rău; când ești martor, să nu te abați în partea celor mulți ca să abați judecata;

3: nici chiar săracului să nu-i fii părțitor la judecată.

Pe lângă legiuiri mai grosiere, iată aici și sfaturi de mare finețe.

4: De vei întâlni boul dușmanului tău – sau asinul său – rătăcit, să-l întorci și să i-l duci.

5: De vei vedea asinul vrăjmașului tău căzut sub povară, să nu te faci că nu-l vezi, ci ridică-l împreună cu el.

„Iudeilor legea le poruncea să nu treacă nici pe lângă vita unui dușman căzută jos, iar tu vezi adeseori pe fratele tău rănit de diavol și căzut jos, nu la pământ, ci în prăpastia păcatului, și nu cauți să-l scoți cu sfatul, nici nu-l îndemni și nici nu te străduiești să mai iei și pe alții în ajutor, dacă e cu puțință, ca să poți slobozi mădularul tău din gâttelejul fiarei”⁵²⁶. „Dacă trebuie să ridici vita de povară a dușmanilor tăi, apoi cu atât mai mult trebuie să ridici sufletele prietenilor tăi, mai ales când căderea lor este mai grozavă. Că ei, neputând purta povara mâniei, ni cad într-o groapă, ci în focul gheenei. Tu, însă, vezi pe fratele tău căzut jos, strivit de povară, iar pe diavol, alături de el, ațâțând focul, și treci mai departe fără inimă, fără milă! E primejdios lucru să faci asta și cu un animal!”⁵²⁷. „Domnul ne-a învățat, demult de tot, să nu ne bucurăm de nenorocirile dușmanilor noștri pentru ca, deprinși cu aceste fapte, să ne învețe să ne rugăm pentru dușmani (Luca 6, 28)”⁵²⁸.

6: Să nu strâmbi judecata săracului când se judecă.

7: Ferește-te de fapta nedreaptă; pe cel nevinovat și pe cel drept să nu-l ucizi; celui nedrept să nu-i dai dreptate de dragul unor daruri.

8: Daruri să nu primești, căci darurile orbesc ochii celor ce văd și strâmbă pricinile cele drepte.

9: Pe străin să nu-l apăsăți, căci voi știți cum e sufletul pribeagului, că și voi ați fost pribeși în țara Egiptului.

Pasajul se adresează în special judecătorilor. *Sufletul pribeagului* sau al *înstrăinatului* (SEP 1), „literal: *străinului*, (devenit *prozelit* la Philon) se caracterizează prin lepădarea de politeism și întoarcerea spre Dumnezeu unic. Prozelitul nu este cel tăiat împrejur truște, ci spiritual, adică cel ce s-a desprins de patimi. Philon interpretează acest verset din perspectiva Levitic 19, 34: *Trebuie să-l iubești pe străin ca pe tine însuși, deopotrivă trup și suflet* (*Virt. 103*; cf. și Clement, *Stromate II*, 18, 88, 1)⁵²⁹.

10: Șase ani să-ți semeni țarina și să-i aduni roadele,

11: iar în al șaptelea îi vei da odihnă, lăsând-o nelucrată; din ceea ce a rămas se vor hrăni săracii neamului tău și vor mânca fiarele câmpului. Tot așa vei face cu via ta și cu măslinii tăi.

E menționat anul sabatic, descris pe larg în Levitic.

12: Treburile tale să ți le faci în șase zile, iar în ziua a șaptea te vei odihni, ca să se odihnească și boul tău și asinul tău, și să răsuflă fiul roabei tale și străinul care-i cu tine.

„Legea a rânduit Sâmbăta ca să se odihnească boul tău de jug și sluga ta. Amândoi aceștia arată prin ghicituri trupul. Căci trupul este vita de jug a minții lucrătoare, fiind nevoit să poarte de silă povara virtuților prin fapte. Tot el este și sluga minții contemplative, întrucât slujește în chip rațional poruncilor minții care a ajuns la cunoștință, ca unul ce s-a pătruns și el de

⁵²⁵ SEP 1, p. 249

⁵²⁶ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, XLIII, 4

⁵²⁷ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, XV, 10

⁵²⁸ Clement Alexandrinul, *Stromate*, II, 90, 1

⁵²⁹ SEP 1, p. 250

rațiune prin contemplațiile minții. Sâmbăta este sfârșitul amândurora, hărăzind fiecăruia odihna cuvenită de bunurile cărora le slujesc prin făptuire și contemplație⁵³⁰.

13: Pe toate câte vi le-am spus păziți-le. Numele altor dumnezei să nu le pomeniți, nici să se audă ele din gura voastră.

„Origen insistă asupra calității dispoziției interioare, indispensabilă mântuirii. El crede în eficacitatea incantațiilor care păstrează sonoritatea proprie numelor divine din ebraică: **Αδωναι** sau **Σαβαωθ**. De asemenea, este interzisă rostirea *numelor altor zei* (C. Cels. 5, 46). ♦ Acest canon era riguros respectat de către creștini, care suportau persecuții, mai degrabă decât să pronunțe *Zeus*. Totuși era îngăduit a folosi numele comun **θεός**, *zeu* în limba maternă (greacă) (C. Cels. 5, 46)⁵³¹.

14: De trei ori în an să-Mi serbați:

15: Să păziți sărbătoarea Azimelor: șapte zile veți mânca azime după cum ți-am poruncit, la vremea rânduită din luna lui Abib, căci în acea lună ai ieșit din Egipt. Înaintea Mea să nu te înfățișezi cu mâna goală.

„Legătura stabilită între sărbătoarea azimelor și ieșirea din Egipt primăvara a facilitat conexiunea dintre această sărbătoare și Paști (cf. 12, 15)⁵³².

16: Vei păzi sărbătoarea Secerișului, a celor dintâi roade din cele ce vei semăna în țarina ta; apoi sărbătoarea Culesului, toamna, când îți aduni munca de pe câmp.

Toamna: „textual: *la ieșirea anului*. Anul evreiesc era perioada dintre două toamne⁵³³. *Sărbătoarea secerișului:* „sărbătoarea numită în Ieșirea 34 *sărbătoarea săptămânilor*, celebrată la șapte săptămâni (Deuteronom 16, 9) sau cincizeci de zile (Levitic 23, 16) după Paști, deci ar corespunde Rusaliilor din calendarul creștin⁵³⁴. *Sărbătoarea culesului* era „celebrată toamna, la sfârșitul anului, între 15-21 ale lunii Tișri, la recoltarea strugurilor și măslinelor. În Deuteronom 16, 13; Levitic 23, 24, este numită și *sărbătoarea corturilor*, căci se ridicau colibe de frunze, asemenea celor folosite de viticultori în timpul recoltării strugurilor. Ele evocau apoi popasul israeliților în deșert. Pare a fi cea mai populară dintre sărbători, căci în III Regi 8, 2 și 65; Iezechiel 45, 25 este numită numai *sărbătoare*⁵³⁵.

17: De trei ori pe an, toți cei de parte bărbătească se vor înfățișa înaintea Domnului, Dumnezeului tău.

Sunt fixate sărbătorile anuale, prezentate pe larg în *Levitic*. În perioada mozaică, acestea erau: *Paștile* unit cu *sărbătoarea azimilor* (15-21 Nisan sau Aviv); *Cincizecimea* sau *sărbătoarea secerișului* (6 Sivan) și *Corturile* sau *sărbătoarea culesului* (15-22 Tișri).

18: fiindcă atunci când pe păgâni îi voi alunga de la fața ta și-ți voi lărgi hotarele, nimeni nu-ți va râvni pământul; sânge din jertfa Mea să nu jertfești pe ceva dospit, și nici grăsimea sărbătorii Mele să nu rămână până dimineața.

19: Pârnga celor dintâi roade ale țarinii tale s-o aduci în casa Domnului, Dumnezeului tău. Miel să nu fierbi în laptele mamei lui!

„Philon încearcă să explice prin începutul acestui verset Facerea 4, 7: Cain ar fi călcat această regulă, nepunând deoparte pârnga roadelor sale, adică ceea ce era mai bun, mai de preț, ca să le ofere lui Dumnezeu (*Sacrif.* 72). Hipolit ne dă mărturie despre vechiul obicei creștin de a duce la biserică pârnga roadelor, primele recolte, consemnând textul rugăciunii rostite de episcop cu acest prilej (*Trad.* 31)⁵³⁶.

Despre jertfe se vorbește amănunțit în *Levitic*. E interesantă, însă, ultima prevedere de aici (după BJ, aceasta ar fi reprezentat un obicei canaanean, semnalat în Ugarit): „Legea vrea

⁵³⁰ Sf. Maxim Mărturisitorul, *Capetele gnostice*, 164

⁵³¹ SEP 1, p. 250

⁵³² EX, p. 222

⁵³³ BBVA, p. 104

⁵³⁴ EX, p. 222

⁵³⁵ EX, p. 223

⁵³⁶ SEP 1, pp. 250-251

să-l învețe pe om bunătatea începând de jos, de la animalele necuvântătoare⁵³⁷. Prevederea urmărea să pună stavilă cruzimii, „cu alte cuvinte, să nu ajungă hrana unui animal viu condimentul unui animal ucis și nici cauza vieții să ajungă ajutor pentru consumarea cărnii”⁵³⁸. Ulterior, rabinii au extins prevederea, oprind orice alăturare de carne cu produse lactate.

20: Iată, Eu îl trimit pe îngerul Meu înaintea feței tale, ca să te păzească pe cale, să te ducă-n țara pe care ți-am gătit-o.

Acest fragment (v. 20) „constituie concluzia Codului alianței, [...] lege promulgată pe muntele Sinai ca pregătire pentru așezarea în Canaan. *Îngerul* pare distinct de Dumnezeu, deși Cel care acționează este Iahve. Este un înger păzitor (cf. Numerii 20, 16), care îl anunță pe acela din Cartea lui Tobit 5, 4 (BJ)”⁵³⁹.

21: Ia aminte asupra-ți și ascultă de el și nu-i fii necredincios; că nu te va cruța, fiindcă numele Meu este deasupra-i.

„*Numele Meu este asupra lui*: Iustin pune această expresie printre cele care îl asociază pe Iosua/Iisus, cel care a condus poporul în pământul făgăduinței (cf. v. 20) cu Iisus [Hristos]. *Iisus* (Dumnezeu Cuvântul) este Cel care a zis: *Numele Meu este asupra lui* (*Dial.* 75, 1-2)”⁵⁴⁰.

22: Dacă-ntr-adevăr Îmi vei asculta glasul și vei face toate câte vă voi porunci și vei păzi legământul Meu, Îmi veți fi popor ales dintre toate neamurile, că al Meu este-ntreg pământul; iar voi Îmi veți fi preoție împărătească și neam sfânt. Iată cuvintele pe care le vei spune fiilor lui Israel: Dacă-ntr-adevăr Îmi veți asculta glasul și veți face tot ceea ce-ți voi spune, voi fi dușmanul dușmanilor tăi și potrivnicul potrivnicilor tăi.

„În text și context: de remarcat alternanțele între singular și plural”⁵⁴¹. „*Dacă veți asculta glasul Meu*: această reluare intensivă este comentată de Philon prin *dacă veți asculta cu adevărat* (cf. 15, 26), însemnând împlinirea cuvintelor ascultate (*QE II*, 17)”⁵⁴².

23: Căci îngerul Meu, povățuitorul tău, va merge cu tine și te va duce la Amorei și la Hetei și la Ferezei și la Canaaneeni și la Gherghesei și la Hevei și la Iebusei și Eu îi voi stârpi.

24: Nu te vei închina dumnezeilor lor și nici nu le vei sluji, nici vei face după faptele lor, ci-ntru totul le vei dărâma capiştile și-ntru totul le vei zdrobii stâlpii.

„*Stâlpii*: pietre-n forme alungite, înfipite-n pământ, reprezentând anumite zeități”⁵⁴³. „*Stâlpi* (*de piatră*), *stele*, *στόλοι*, simbolizează pentru Philon falsele credințe și falsele doctrine (*QE II*, 17)”⁵⁴⁴.

25: Să slujești Domnului Dumnezeului tău, și Eu îți voi binecuvânta pâinea și vinul și apa și voi îndepărta slăbiciunea din mijlocul vostru.

Verset care poate căpăta conotații vizând Euharistia.

26: Nimic neroditor sau sterp nu va fi pe pământul tău; numărul zilelor tale Eu îl voi plini.

27: Frica o voi trimite să meargă-nainte-ți, groază voi pune-n toate neamurile asupra cărora vei merge, pe toți potrivnicii tăi îi voi pune pe fugă.

„*Teama* sau *frica* de Dumnezeu va conduce poporul lui Israel, adică îl va menține în ascultare față de El și de profetul Său. Teama precede iubirea de Dumnezeu în calea spre desăvârșire și spre dreapta cinstire a dumnezeirii (Philon, *QE II*, 21 și literatura monastică creștină, în special). Dacă *teama de Dumnezeu* va conduce poporul lui Israel, toți cei care i se împotrivesc lui Israel i se împotrivesc lui Dumnezeu. Prin Legea dumnezeiască, Israel îi va

⁵³⁷ Clement Alexandrinul, *Stromate*, II, 92, 1

⁵³⁸ Clement Alexandrinul, *Stromate*, II, 94, 2

⁵³⁹ EX, p. 223

⁵⁴⁰ SEP 1, p. 251

⁵⁴¹ BBVA, p. 104

⁵⁴² SEP 1, p. 251

⁵⁴³ BBVA, p. 104

⁵⁴⁴ SEP 1, p. 251

converti chiar și pe dușmanii săi. Când teama domnește în suflet, ea risipește purtările idolatre, artificiale (Philon, *QE II*, 22)⁵⁴⁵.

28: Viespi voi trimite să meargă-nainte-ți, groază voi pune-n toate neamurile asupra cărora vei merge, pe toți potrivnicii tăi îi voi pune pe fugă.

„Philon vorbește de *viespi*, σφηκες (*QE II*, 24), și de *roiuri de viespi*, σμήνη σφηκων (*Praem.* 96), însemnând că loviturile Lui sunt imparabile și că nimic nu este mai presus de legământul Său (*QE II*, 24). Theodoret compară invazia viespilor de aici cu invazia broaștelor, țânțarilor și muștelor câinești trimise asupra Egiptului (*Q Id.* 8)⁵⁴⁶.

29: Dar nu-i voi alunga într-un singur an, ca nu cumva pământul să devină pustiu și fiarele pământului să se înmulțească asupra-ți;

30: ci-i voi alunga de la tine pe-ncetul cu-ncetul, până ce tu te vei înmulți și vei lua-n moștenire pământul.

„Încetineala cuceririi este explicată aici cași în Deuteronom 7, 22 (BJ)⁵⁴⁷.

31: Întinde-voi hotarele tale de la Marea Roșie până la Marea Filistenilor și de la pustie până la Râul cel Mare al Eufratului și da-voi în mâinile voastre pe cei ce locuiesc în țară și-i voi alunga de la tine.

„Sunt hotarele ideale ale imperiului lui David și Solomon. Pentru o altă descriere a Pământului Făgăduinței, cf. Numerii 34⁵⁴⁸.

32: Să nu faci legământ cu ei, nici cu dumnezeii lor.

33: Să nu locuiești ei în țara ta, ca să nu te faci să păcătuiești împotriva-Mi; că de vei sluji dumnezeilor lor, aceștia îți vor fi ție capcană”.

De vei sluji dumnezeilor lor: „verbul ebraic, tradus prin λατρεύω (*a sluji*) când se referă la Dumnezeuul evreilor, este redat prin δουλεύω, *a fi rob*, când se referă la zeii străini⁵⁴⁹.

Dumnezeu făgăduiește israeliților să le dea biruință în fața popoarelor canaanite, dar îi avertizează să se ferească de religiile aceloră. Un înger va călăuzi pe Israel; dar, la capitolul 33, acesta va primi o altă conotație...

CAPITOLUL 24 – Moise se suie a oua oară în muntele Sinai.

1: Iar lui Moise i-a zis: „Suie-te la Domnul, tu și Aaron, Nadab, Abiud, precum și șaptezeci dintre bătrânii lui Israel: ei de departe I se vor închina Domnului.

„După Philon, cei care îl însoțesc pe Moise în urcarea sa sunt figuri simbolice: suind spre vederea Ființei, sufletul (Moise) este străjuit de Cuvânt (Aaron), de hotărârea liberă (Nadab) și de iubire (Abiud) (*Migr.* 169-170). Pentru Maxim Mărturisitorul, Aaron, Logosul, nu este cuvântul rostit, ci mintea cugetătoare. Cei doi fii sunt înflăcărea și dorința, puse în slujba cunoașterii lui Dumnezeu, iar cei șaptezeci de bătrâni reprezintă contemplația naturală și timpul. Moise trebuie să lase în urma lui, pe rând, toate acestea pentru a ajunge prin întunericul necunoaștinței la unirea cu Cel-ce-nu-poate-fi-cunoscut (*Qu.* 73)⁵⁵⁰.

2: Numai Moise singur se va apropia de Dumnezeu, dar ei nu se vor apropia, iar poporul nu se va sui împreună cu ei”.

3: A venit Moise și a adus la cunoaștința poporului toate cuvintele lui Dumnezeu și toate rânduielele. Iar poporul întreg a răspuns într-un glas: „Toate cuvintele pe care le-a grăit Domnul le vom face și le vom asculta!”

⁵⁴⁵ SEP 1, p. 251

⁵⁴⁶ SEP 1, p. 252

⁵⁴⁷ EX, p. 223

⁵⁴⁸ EX, p. 223

⁵⁴⁹ SEP 1, p. 252

⁵⁵⁰ SEP 1, p. 252

4: Iar Moise a scris toate cuvintele Domnului. Și sculându-se Moise dis-de-diminează, a zidit jertfelnic sub munte, cu doisprezece stâlpi pentru cele douăsprezece seminții ale lui Israel.

Avem aici „a doua mențiune despre activitatea literară a lui Moise (prima a fost la 17, 14)”⁵⁵¹. „Pentru Augustin, acest pasaj se înțelege în relație cu II Corinteni 6, 16: acest popor este altar și templu al lui Dumnezeu (QE 97)”⁵⁵².

E greu de spus câte au fost urcările lui Moise în munte, evenimentele nefiind redată cronologic. Se pare că, după o primă suire, Moise a coborât cu Decalogul, urmând o a doua ascensiune, spre a primi îndrumări cultice. Acum suie și Iosua, dar e amintit doar la 24, 13. Aici sunt numiți Aaron și fiii săi, Nadab și Abiud. „Fiii născuți din Aaron ne arată neamul cel sfințit. Iar bătrânii, pe cei aleși ca buni. Aaron iarăși e chipul lui Hristos, Arhiereul sfânt și fără de păcat, prin Care am primit nașterea prin Duh și apă”⁵⁵³.

5: Și i-a trimis pe tinerii fiilor lui Israel să aducă arderi-de-tot și să-I jertfească Domnului Dumnezeu viței ca jertfă de mântuire.

„Jertfelnicul (altarul) este chipul lămurit al Bisericii lui Hristos, care e așezată ca pe un munte. [...] Iar altarul ne închipuiește Biserica în jurul căreia a așezat Moise cele douăsprezece pietre pentru cele douăsprezece seminții ale lui Israel. Prin aceasta i-a asigurat de mai înainte pe cei din sângele lui Israel că locul cel mai convenit lor este Biserica lui Hristos. [...] Însă după ce au alunecat cu privire la El în păreri nebunești, Hristos S-a mutat în chip necesar la neamuri. [...] Iar că la vremea sa urmau să slujească jertfa de taină a lui Hristos cei admirați pentru bărbăție, se înțelege pentru cea duhovnicească și după Dumnezeu, cei ce vor avea mintea fermă și întărită, o poate afla cineva din faptul că au fost trimiși tinerii să aducă arderi de tot. Așa îi aflăm lucrând pe Sfinții Apostoli, care au înconjurat tot pământul, slujindu-I Lui și aducându-I arderi de tot, adică pe cei ce s-au făcut cunoscuți prin credință neprihănită și și-au întărit viața de străduințele pentru virtute. [...] Aceasta e propriu tânărului și celor foarte vigoșoși: e propriu lui să aducă lui Dumnezeu arderi de tot și jertfe duhovnicești și să se înalțe la slujirea spirituală și să săvârșească jertfa mântuirii. Aceasta s-a preînchipuit și prin vițelii care au fost aduși. Hristos e asemănat cu vițelul crescut pentru vigoarea lui și pentru că e cel mai înalt dintre animale pentru reîntinerirea lui. Alteori Îl vedem asemănat cu un vițel mic, pentru că Unul-Născut S-a făcut om și a primit jugul robiei, dacă e adevărat că S-a arătat în chipul robiei. Dar deși s-a putut spune, avându-se în vedere taina întrupării, că S-a făcut ca noi sub jugul robiei, totuși El n-a experiat robia, pentru că era de firea cea de sus și liberă. Deci e asemănat cu un vițel și pentru că a fost sub jug, și pentru că a fost în afară de jug. Căci vițelul e lipsit de experiența jugului, dar e de un neam destinat prin fire jugului. În al doilea sens, deși S-a așezat sub jug, ca sub lege, dar era liber; căci era mai presus de lege, ca Cel ce este Dătătorul legii și Dumnezeu. În al treilea sens, purta și firea trupului din pământ, cea bolnavă în ea însăși prin legea păcatului [...]. Cât ține de firea trupului, pare a se afla și sub jugul păcatului, dar nu avea experiența lui”⁵⁵⁴.

6: Și luând Moise jumătate din sânge, l-a turnat într-un vas, iar cealaltă jumătate de sânge a vărsat-o peste jertfelnic.

„Pe cât se pare, o parte arată învățătura morală a înțelepciunii, iar o parte pe cea mistică. Partea turnată în vas este morală, iar cea vărsată pe altar este mistică, prin aceea că este vărsată în mințile omenești prin oarecare insuflare și prin dar dumnezeiesc, pentru ca ele să simtă cele de cuviință și să se umple de credință în Dumnezeu”⁵⁵⁵.

7: Apoi a luat cartea Legământului și a citit-o în auzul poporului; iar ei au zis: „Toate câte a grăit Domnul le vom face și le vom asculta!”

⁵⁵¹ BBVA, p. 105

⁵⁵² SEP 1, p. 252

⁵⁵³ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, III

⁵⁵⁴ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, III

⁵⁵⁵ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, III

8: Și luând Moise sângele, a stropit poporul, zicând: „Acesta este sângele legământului pe care Domnul l-a încheiat cu voi, potrivit tuturor acestor cuvinte”.

„Moise, intermediar între Iahve și popor, îi unește simbolic, stropind sângele aceleiași jertfe peste altar, care Îl reprezintă pe Dumnezeu, apoi peste popor. Pactul este astfel pecetluit prin sânge”⁵⁵⁶.

„Iar că e necesar să se sfințească prin sânge cei ce tind la (măsura sfințeniei) și doresc să se apropie de Dumnezeu, a arătat-o Moise stropind cu sânge tot poporul și însuși pământul. Dar vom afla și prin aceasta că omul nu se poate sfinți singur. [...] Căci nu spală legea păcatele, ci o face aceasta harul Tainelor prin Hristos”⁵⁵⁷.

9: Și s-au suit Moise și Aaron, Nadab, Abiud și șaptezeci dintre bătrânii lui Israel

10: și au văzut locul unde stătea Dumnezeu lui Israel: sub picioarele Lui era ca un așternut din lespezi de safir, tot atât de curat precum adâncul cerului.

„În Versiunea Ebraică: *L-au văzut pe Dumnezeul lui Israel*; expresie cu totul singulară și uimitoare, întrucât *nu va putea omul să-Mi vadă fața (să Mă vadă) și să trăiască* (33, 20). Textul Septuagintei precizează că oamenii au văzut numai *locul unde stătea Dumnezeu*, anume doar ceea ce părea a fi așternutul tronului Său”⁵⁵⁸. „Traducerea grecească atenuează textul, din scrupul teologic. Din același motiv, Targum-urile explică: ceea ce se vede este strălucirea slavei divine și nu Dumnezeu însuși. ♦ Pentru Evagrie Ponticul, *locul lui Dumnezeu* este ceea ce percepe intelectul uman care s-a îmbrăcat cu harul, adică se află în starea de rugăciune, semănând cu safirul de culoarea cerului (*De malignis cogitationibus*, 18; cf. *Pract.* 45). Pentru Didim, *locul* este *virtutea, înțelepciunea practică* sau contemplarea celor inteligibile (PG 39, 1113C)”⁵⁵⁹.

„Auzi cum au văzut locul numit al lui Dumnezeu, ca în chipul tăriei cerului. Căci cerul e strălucitor și culoarea cea mai înaltă și eterică e asemenea safirului. Căci cerul e locul cel mai convenit, în care locuiește Dumnezeu, odihnindu-Se în îngeri. Căci Sfântul locuiește întru sfinți și Se apleacă în cei ce viețuiesc în cetatea de sus, pentru noblețea și pentru înălțarea lor la o viață tare în curăție”⁵⁶⁰. *Loc* al lui Dumnezeu, în care-L putem vedea, e inima curățită de patimi (Matei 5, 8): „Când mintea s-a dezbrăcat de omul cel vechi și s-a îmbrăcat în omul harului, vede și starea sa în vremea rugăciunii, semănând cu safirul sau cu azurul cerului, stare pe care Scriptura o numește și *loc al lui Dumnezeu*, văzut de bătrâni pe Muntele Sinai”⁵⁶¹.

11: Iar dintre aleșii lui Israel nu a pierit nici unul; au fost văzuți la locul lui Dumnezeu și au mâncat și au băut.

„*Au mâncat și au băut*: semn că erau vii, dar poate fi vorba și de un prânz ritual, cu care se încheie de obicei un legământ, o alianță, un contract, un armistițiu (vezi alianța dintre Israel și Abimelec – Facerea 26, 26-31 și pe aceea dintre Iacob și Laban – Facerea 31, 54)”⁵⁶². Aaron, Nadab, Abiud și cei șaptezeci au urcat numai până aici. „După Augustin, *aleșii* sunt cei numiți la v. 9 și reprezintă aleșii poporului lui Dumnezeu (în lumina Epistolelor lui Pavel: II Timotei 3, 2; Romani 8, 29-30; II Timotei 2, 19-20). Numărul șaptezeci trimite la Sfântul Duh, iar cei patru (Moise, Aaron, Nadab și Abiud) la cele patru Evanghelii și la făgăduința făcută lumii întregi, reprezentată de cele patru puncte cardinale. Ospățul care are loc în munte prefigurează fericirea celor ce ajung în Împărăție, fericire rezervată *aleșilor* (*QE* 102)”⁵⁶³.

12: Și a zis Domnul către Moise: „Suie-te la Mine în munte și stai acolo, că am să-ți dau tablele de piatră:

⁵⁵⁶ EX, p. 223

⁵⁵⁷ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, III

⁵⁵⁸ BBVA, p. 105

⁵⁵⁹ SEP 1, p. 253

⁵⁶⁰ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, III

⁵⁶¹ Evagrie Ponticul, *Capete despre deosebirea patimilor*, 18

⁵⁶² BBVA, p. 105

⁵⁶³ SEP 1, p. 253

13: Și sculându-se Moise împreună cu Iosua, apropiatul său, s-au suit în muntele lui Dumnezeu,

„Philon face următoarea observație: De ce urcă Iisus împreună cu Moise? Fiindcă Iisus este una cu Moise, așa cum ne arată numele său, *mântuire*, calificativ propriu sufletului inspirat; fiind chemat să devină succesorul lui Moise după ce s-a ridicat deasupra celorlalți (QE II, 43). Pentru unii Părinți, Iosua/Iisus are un alt rol: el îl *asistă* pe Moise, spune Origen, nu ca un slujitor de rang inferior, ci ca protector, fiindcă Îl simbolizează pe Iisus Hristos (Hom. Ies. 1, 2). Iosua/Iisus ascunde taina venirii lui Iisus Hristos și pentru Augustin, care constată că, în Ieșirea, Iisus apare, apoi dispare și din nou re apare: aceasta înseamnă că Noul Legământ este ascuns în Lege și, uneori, se arată celor cu mintea trează (QE 103)⁵⁶⁴.

14: iar bătrânilor le-a zis: „Așteptați aici în liniște până ne vom întoarce la voi. Iată, Aaron și Or sunt cu voi; dacă are cineva ceva de judecat, să vină la ei”.

Iosua e pomenit aici ca însoțitor al lui Moise, dar el nu a fost amintit între cei chemați să urce în munte. „Observă că a fost chemat Moise, care a primit legea cea încă în umbre și litere, dar se suie împreună cu el și Iosua cel împreună chemat, ca chip al lui Hristos, Care nu e chemat de Tatăl în mod egal cu ceilalți. Căci e pururea cu El. Dar face celor chemați calea cu puțință de folosit, mijlocind și mergând împreună. Pentru că este cu neputință, precum am zis, de-a ajunge înlăuntrul lui Dumnezeu și Tatăl în alt mod decât prin mijlocirea Lui⁵⁶⁵. Nu e clar ce au făcut ceilalți, însă capitolele următoare dau de înțeles că ei s-au întors la popor.

15: S-au suit deci Moise și Iosua în munte; și norul a acoperit muntele.

16: Și slava lui Dumnezeu s-a pogorât pe muntele Sinai, pe care norul l-a acoperit timp de șase zile. Iar în cea de a șaptea zi l-a chemat Domnul pe Moise, din mijlocul norului.

Slava: „gr. *δόξα*, care traduce ebr. *kabhodh*, ce provine dintr-un radical cu sensul *greu, important*. Termenul desemnează manifestarea exterioară a măreției divine extraordinare, care se înfățișează poporului ales ca un foc mistuitor pe muntele Sinai. Măreția lui Iahve re apare mereu înaintea lui Israel și se dovedește puternică în pedeapsă și miraculoasă în ocrotire (Levitic 9, 6.23 ș. u.; Numerii 14, 10; 16, 19), ea umple templul lui Solomon (III Regi 8, 10 ș. u.; II Paralipomena 7, 1 ș. u.), iar Iezechiel o vede părăsind Ierusalimul în ajunul distrugerii sale (Iezechiel 1, 27 ș. u.). Se întâlnesc de asemenea pasaje în care măreția lui Iahve cuprinde întreaga creație, ca în Psalmi sau în Isaia 6, 3 (LThK)⁵⁶⁶. „Pentru Philon, începutul versetului dovedește că Dumnezeu – Ființa Însăși – nu se deplasează, ci *Slava lui Dumnezeu* este cea care *coboară*. Această slavă se poate înțelege în două feluri: ea descoperă prezența puterii lui Dumnezeu și are drept scop întărirea credinței celor care urmează să fie instruiți în cunoașterea Legii; înseamnă și că *locul dumnezeiesc* este cu totul inaccesibil minții omenești celei mai curate (QE II, 45). ♦ După Grigorie al Nyseyi, Moise, în timpul convorbirii cu Dumnezeu, a depășit condiția pământească pentru a deveni părtaș la cea veșnică (VM 1, 58)⁵⁶⁷.

17: Dar chipul slavei Domnului era în ochii fiilor lui Israel ca un foc arzând pe vârful muntelui.

18: Și a intrat Moise în mijlocul norului și s-a suit în munte; și a stat acolo, în munte, patruzeci de zile și patruzeci de nopți.

„Știm că Moisi prin post s-a urcat în munte. Că n-ar fi îndrăznit să se apropie de vârful muntelui care fumea, nici n-ar fi cutezat să intre în nor, dacă n-ar fi fost înarmat cu postul⁵⁶⁸. Totuși, un post atât de îndelungat surprinde. „Cum a putut natura trupului să se cheltuiască atâta vreme, fără să se întregească ceea ce se împrăștia din puterea lui în fiecare zi? Această nedu-

⁵⁶⁴ SEP 1, p. 253

⁵⁶⁵ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, III

⁵⁶⁶ EX, p. 223

⁵⁶⁷ SEP 1, p. 254

⁵⁶⁸ Sf. Vasile cel Mare, *Omiliile și cuvântări*, I, 5

merire o dezleagă cuvântul lui Dumnezeu, care zice: *Nu numai cu pâine va trăi omul, ci cu tot cuvântul care iese din gura lui Dumnezeu* (Deuteronom 8, 3; Matei 4, 4)⁵⁶⁹.

CAPITOLUL 25 – Rânduielei pentru cortul adunării: chivotul mărturiei, masa pâinilor, sfeșnicul cu șapte brațe.

Capitolele 25-31: „Dumnezeu îi dă lui Moise prescripții cu privire la construirea sanctuarului, la instituirea slujitorilor acestuia și la desfășurarea cultului”⁵⁷⁰.

1: Și a grăit Dumnezeu către Moise, zicând:

2: „Spune-le fiilor lui Israel: Să-Mi aduceți prinoase; de la tot omul pe care-l lasă inima să dea, să-Mi strângeți prinoasele.

SEP 1 traduce aici: *Luați pârga ce Mi se cuvine...* „Pentru Origen, pârga oferită lui Dumnezeu este rodul minții și al tuturor facultăților superioare; înțelegerea tuturor lucrurilor este subordonată cunoașterii lui Dumnezeu (*Hom. Ex. 13, 3 și Com. Io. I*)”⁵⁷¹.

3: Iată prinoasele pe care le vei strânge de la ei: aur, argint și aramă;

4: mătase viorie, vișinie și stacojie, pânză de in topit și păr de capră;

„Cele patru culori ale pânzei sunt asociate celor patru elemente de către Philon: *inul subțire* provine din pământ; *purpura* din apă; *vioriul întunecat* ține de aer (care este luminat de lumină străin), iar *stacojiul* este asemănător focului. Un templu construit de mâna omului, consacrat Părintelui Universului, trebuie să fie făcut din substanțele din care a fost făcut Întregul (*Mos. II, 88*). Acest simbolism a fost preluat de tradiția creștină (Clement, *Stromate V, 6, 32, 3* și Cosmas, *Topographia 5, 35*). ♦ *Părul de capră*: acest material de rând este înțeles de Chiril al Alexandriei în legătură cu aprecierea Domnului despre darul văduvei sărace (Luca 21, 2-3)”⁵⁷².

5: piei de berbec vopsite-n roșu, piei de culoarea iachintului și lemn de salcâm;

„*Iachint*: un fel de safir sau ametist, albastru-violet. În Textul Ebraic: *piei de delfin*”⁵⁷³. *Lemn de salcâm*: „textual: *lemn care nu putrezește*; identificat cu salcâmul, cunoscut prin durabilitatea lui”⁵⁷⁴.

Înțelesul mistic al *părului de capră*: „Părul e ceva mort, fără sânge și fără suflet. Acela care îl aduce dovedește că gustul păcatului este deja mort în el, că niciodată păcatul nu va mai viețui și nu va mai stăpâni în mădulele sale”⁵⁷⁵. E vestită patima „mântuitoare, închipuită prin fi-ecare din cele spuse: prin pielea roșie, sângele, iar prin păr, moartea. Fiindcă părul în trupul omului este fără simțire; de aceea e chipul morții”⁵⁷⁶. Cât privește metalele prețioase, ele pot închipui strălucirea virtuților, sau atributele divine.

[6: untdelemn pentru candelă, miresme pentru mir și pentru tămâia cea binemirositoare;]

„Acest verset lipsește din textul grecesc; edițiile românești l-au preluat din versiunile ebraice”⁵⁷⁷.

7: pietre de sardiu și pietre scumpe ferecate de pus la efodul și pieptarul preotului.

⁵⁶⁹ Nil Ascetul, *Cuvânt ascetic*, 14

⁵⁷⁰ SEP 1, p. 254

⁵⁷¹ SEP 1, p. 255

⁵⁷² SEP 1, p. 255

⁵⁷³ BBVA, p. 105

⁵⁷⁴ BBVA, p. 105

⁵⁷⁵ Origen, *Omilii la Cartea Ieșirii*, XIII, 5

⁵⁷⁶ Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viața lui Moise*

⁵⁷⁷ BBVA, p. 105

„Efod: parte din veșmântul preoțesc; făcut din mătase scumpă, încrustată cu pietre prețioase, era purtat pe umăr. Pieptar (hoșen): altă parte de veșmânt preoțesc, atașată de efod prin inele de aur”⁵⁷⁸.

8: Îmi vei face Mie locaș sfânt și Eu Mă voi arăta întru voi.

„Philon preferă pentru cort **αγίασμα**, *sanctuar*, termen curent în greacă pentru a desemna templul. Părinții folosesc de obicei **σκηνή**, *cort*, lat. *tabernaculum*. Pentru Origen, **αγίασμα** desemnează atât trupul cât și sufletul fiecărui om, templu al Duhului Sfânt, dacă este curat și consacrat lui Dumnezeu, cât și Biserica, împodobită cu virtuțile care îi sunt proprii”⁵⁷⁹.

9: Chipul cortului și chipul tuturor obiectelor lui le vei face potrivit izvoadelor pe care Eu ți le voi arăta în munte: așa să le faci!

„25, 1-9: *Ofrandele pentru construirea cortului*. Revelația referitoare la sanctuar scoate întâi în relief ofrandele pe care trebuie să le aducă poporul privind materialele necesare și fixează atenția asupra modelului pe care îl va alcătui discursul divin. Această exemplaritate superioară a orientat lecturile exegeților de limbă greacă în trei direcții: o interpretare cosmologică, asociind Bibliei platonismul; aplicarea pentru creștini la tainele lui Hristos; și perspectiva ecleziologică. Pentru Părinți, acest pasaj se înțelege și în relație cu textele din Noul Testament (Ioan 2, 19-21; II Corinteni 5, 1; Evrei 9, 24; 10, 20)”⁵⁸⁰. „Sfinții Părinți au înțeles simbolismul cortului sub influența Epistolei către Evrei (8, 5, unde este citată Ieșirea 25, 9), și mai ales a formulei din Evrei 9, 24, completată de II Corinteni 5, 1. Astfel, ei opun simpla copie, care era templul vechiului Israel, *cortului nefăcut de mână omenească (αχειροποίητος)*, deopotrivă Templu ceresc unde credincioșii trebuie să intre urmând lui Hristos, și Biserica de pe pământ, după asemănarea Ierusalimului ceresc (Chiril, *Ador.* 5, 9, 6 BC). Pentru Grigorie al Nyssei, cortul nefăcut de mână omenească este Hristos. El este Puterea și Înțelepciunea lui Dumnezeu, fără de început, necreat; El și-a așezat cortul în mijlocul omenirii (cf. Ioan 1, 14), întrupându-Se. Expresia cuprinde o aluzie la cele două naturi ale lui Hristos. Grigorie extinde la întregul *cort* ceea ce se spune în Evrei 10, 20 despre perdeaua Templului: *trupul* lui Hristos (*VM* 2, 170, 179)”⁵⁸¹.

Lui Moise i s-a înfățișat, în chip tainic, un cort imaterial, pe care Israel avea să-l reproducă în chip văzut, din materiile indicate. „Cortul acesta este Hristos, puterea și înțelepciunea lui Dumnezeu, Care, nefiind făcut de mână după firea Lui, primește să Se plăsmuiască atunci când e de trebuință să fixeze acest cort între noi. Astfel, în oarecare fel, același cort este și nefăcut și făcut, în prima calitate existând de mai înainte ca necreat, iar în a doua primind această alcătuire văzută, făcându-se creat”⁵⁸².

10: Chivotul mărturiei îl vei face din lemn de salcâm: lung de doi coți și jumătate, larg de un cot și jumătate și înalt de un cot și jumătate.

„*Chivot (kivotos)* traduce un cuvânt ebraic care înseamnă *ladă cu capac, cufăr, sicriu*. Folosit mai întâi pentru a desemna corabia lui Noe (Facerea 6, 14). Vulgata îl traduce prin **arca** = *arcă* (cu același înțeles). În cultul creștin ortodox, chivotul este macheta miniaturală a unei biserici, așezată în altar pe sfânta masă, în care se păstrează Împărtașania pentru bolnavi. *Chivotul mărturiei*: semnul (mărturia) prezenței lui Dumnezeu”⁵⁸³. „Pentru Philon, arca lui Noe este un simbol al trupului, ce poartă în el mintea care îl salvează în timpul potopului, iar chivotul Legământului simbolizează lumea inteligibilă (*Plant.* 43). Tradiția creștină continuă acest simbolism: fiecare suflet trebuie să devină o *arcă* a lui Noe, un *chivot* al Legii, o *biblioteca* a Cărilor Sfinte (Origen, *Hom. Gen.* 2, 6 și 9, 4). Pentru Părinți, chivotul este o icoană a umanității lui Hristos, întrupat din Fecioară (Hipolit, citat de Theodoret și Origen,

⁵⁷⁸ BBVA, p. 105

⁵⁷⁹ SEP 1, p. 255

⁵⁸⁰ SEP 1, p. 254

⁵⁸¹ SEP 1, p. 256

⁵⁸² Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viața lui Moise*

⁵⁸³ BBVA, p. 105

Com. Rom. 3, 8, PG 14, 9, 4, 9 D). Din sec. V, se dezvoltă tema identificării chivotului cu Sfânta Fecioară, mai ales în cântările lui Roman Melodul și la Ioan Damaschinul (*Sermo* 3, 2-4), și este moștenită până azi și de tradiția răsăriteană și de cea apuseană. Părinții din Occident, începând cu Isidor de Sevilla, au dezvoltat interpretarea conform căreia arca lui Noe simbolizează Biserica⁵⁸⁴.

11: Îl vei sufla cu aur curat; pe dinăuntru și pe dinafară îl vei sufla. Și-i vei face-mprejur cingătoare de aur, din zimți împlețiți.

Zimți împlețiți: „Aceste ondulații reprezintă schimbările substanței corporale, în sens spiritual (Philon, *QE*, II, 70)⁵⁸⁵.

„Chivotul de aur unde sunt tablele legământului [...] nu este altceva decât înțelegerea noastră, unde noi trebuie să înscriem legea lui Dumnezeu⁵⁸⁶. Sau lemnul de salcâm, fiind neputrezitor, închipuie trupul nestricăcios al Domnului, aurul arătând dumnezeirea Sa. Cununa de aur vestește demnitățile Sale, împărătească și arhierească. Acest Chivot ne descoperă Legea dumnezeiască.

12: Și-i vei face patru inele de aur și i le vei prinde în cele patru colțuri de jos: două inele pe o latură și două inele pe cealaltă latură.

13: Vei face pârgii din lemn de salcâm și le vei sufla cu aur.

„Drugii auriți, precum și inelele [...], strălucesc de lumina dumnezeiască a Cuvântului, comunicată ucenicilor (Chiril al Alexandriei, *Ador.* 9, 600A)⁵⁸⁷.

14: Pârghiile ai să le vâri prin inelele din colțurile de jos ale chivotului, ca să poată fi chivotul ridicat pe ele.

15: Pârghiile vor fi mereu în inelele chivotului.

„După Grigorie al Nyssei, inelele, drugii, pârgiiile mesei, ca și stâlpii cortului și heruvimii reprezintă puterile angelice, care susțin lumea cerească, reprezentată de cort (*VM* 2, 179). De asemenea, *drugii* ar reprezenta puterile binefăcătoare care îi ridică pe cei care trebuie mântuiți spre înălțimile virtuții (*VM* 180)⁵⁸⁸.

16: În lăuntru chivotului vei pune mărturiile pe care ți le voi da.

Mărturiile: „redau gr. **τα μαρτόρια**, traducere a ebr. **edut**, care desemnează, conform paralelelor cu alte limbi orientale, clauzele unui tratat impus de suzeran vasalului său. *Mărturia* este aici Decalogul înscris pe tăblițe de piatră⁵⁸⁹.

17: Îi vei face un acoperământ al ispășirii, din aur curat, lung de doi coți și jumătate, și lat de un cot și jumătate.

Acoperământ al ispășirii: „Mai târziu, **ilasterion** va deveni o masă pe care marele preot aduce jertfa de ispășire (*acoperirea* păcatelor), prin stropire cu sânge. Folosit și de Sfântul Pavel în Romani 3, 25)⁵⁹⁰. „*Acoperământ (capac) al împăcării* este Cel care S-a făcut om (Romani 3, 25; I Ioan 2, 1), mijlocitor între Tatăl și noi (Chiril al Alexandriei, *Ador.* 600D). Cel Unul-Născut a rămas Dumnezeu Cuvântul (întrupându-Se), precum o dovedește atitudinea heruvimilor, care ne arată starea de contemplație continuă a puterilor cerești, îndreptate spre Dumnezeu (*ibid.* 9, 601A)⁵⁹¹.

18: Vei face doi heruvimi din aur curat, lucrat cu ciocanul și-i vei pune pe acoperământul ispășirii, la amândouă capetele;

⁵⁸⁴ SEP 1, p. 256

⁵⁸⁵ SEP 1, p. 256

⁵⁸⁶ Origen, *Omilii la Cartea Numerii*, X, 3

⁵⁸⁷ SEP 1, p. 257

⁵⁸⁸ SEP 1, p. 257

⁵⁸⁹ EX, p. 224

⁵⁹⁰ BBVA, p. 106

⁵⁹¹ SEP 1, p. 257

Heruvimii sunt un „simbol al prezenței lui Dumnezeu, *Cel ce șade pe heruvimi* (I Regi 4, 4; II Regi 6, 2; IV Regi 19, 15)”⁵⁹². „*Heruvim* înseamnă *mare cunoștință, știință înaltă* după Philon (*Cher.*) și mai apoi după Părinți (Clement, *Stromate* V, 6, 35, 6)”⁵⁹³.

19: un heruvim va fi la un capăt și un heruvim la celălalt capăt al acoperământului.

E o dovadă că sunt îngăduite reprezentările plastice, atunci când ele urmează unor viziuni dumnezeiești și nu sunt rodul închipuirii. Lucrurile sfinte sunt, de altfel, lucrate sub asistența Duhului Sfânt.

20: Heruvimii vor fi deasupra, cu aripile întinse, cu aripile umbrind acoperământul, cu fețele una spre cealaltă; fețele heruvimilor vor fi ndreptate spre acoperământ.

„Stâlpii înalți, strălucitori de poleiala argintie și aurie, și verigile și heruvimii care acopereau cu aripile lor chivotul și toate celelalte câte le înfățișează descrierea alcătuirii cortului sunt, pentru cel ce privește spre cele de sus, Puterile mai presus de lume, contemplate în cort, care, din voia dumnezeiască, susțin toate. Ele sunt adevăratele noastre susținătoare, trimise să slujească celor ce vor primi mântuirea”⁵⁹⁴. Sfântul Ioan Damaschin pornește de la acest loc scripturistic pentru a polemiza cu iconoclaștii: „Heruvimii care umbreau ilastiriul nu erau lucrul mâinilor omenești? Dumnezeiasca Scriptură, însă, acuză pe cei ce se închină celor cioplite, dar și pe cei care jertfesc demonilor. Astfel, idoliul păgânilor sunt de disprețuit și oprțiți, căci erau închipuirile demonilor”⁵⁹⁵.

21: Acoperământul să-l pui pe chivot, deasupra; iar în chivot vei pune mărturiile pe care ți le voi da.

22: De acolo Mă voi face ție cunoscut și de acolo, de deasupra acoperământului, dintre cei doi heruvimi ce vor fi pe chivotul mărturiei, de acolo îți voi vorbi Eu ție despre toate câte-ți voi porunci pentru fiii lui Israel.

23: Vei face o masă din lemn de salcâm: lungă de doi coți, lată de un cot, înaltă de un cot și jumătate.

24: O vei sufla cu aur curat și-i vei face-mprejur cingătoare de aur din zimți împletiti.

25: Un brâu de-o palmă să-i faci împrejur, iar peste brâu, de jur-împrejur, vei face o-mpletitură de zimți.

Un brâu: „după unii: bordură pentru protejarea obiectelor de pe masă; după alții: stinghie de unire a picioarelor mesei, care să-i asigure stabilitatea. Optăm pentru sensul prim”⁵⁹⁶. La fel am înțeles și noi textul biblic, chiar dacă, firesc, nu putem cunoaște cu exactitate cum arătau obiectele cortului ori, mai târziu, cele prezente în Templu.

26: Vei face patru inele de aur și vei prinde inelele de cele patru colțuri unde-i sunt picioarele,

27: în josul brâului, iar inelele vor fi toarte pentru pârghiile cu care va fi purtată masa.

28: Pârghiile să le faci din lemn de salcâm și le vei polei cu aur curat; cu ele va fi purtată masa.

29: Și numai pentru ea vei face blidele, cățuile, ibricele și cămile din care se toarnă; din aur curat le vei face.

Deși aurul reprezintă adesea o ispită, prezența sa abundă în sanctuar. După Evagrie Ponticul, sunt de două feluri gândurile ce ne încearcă: drăcești și nepătimașe: „gândul drăcesc îndeamnă la câștigarea aurului fără rușine și zugrăvește desfătarea și slava ce vin de pe urma

⁵⁹² BBVA, p. 106

⁵⁹³ SEP 1, p. 257

⁵⁹⁴ Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viața lui Moise*

⁵⁹⁵ *Dogmatica*, IV, 16

⁵⁹⁶ BBVA, p. 106

lui; în schimb, gândul nepătimaș aduce în minte doar forma simplă a aurului, despărțită de patimă și lăcomie”⁵⁹⁷.

30: Pe masă vei pune pâinile punerii-înainte, de-a pururi înaintea Mea.

Sunt: „pâinile-ofrandă; pâinile-producere. În echivalentul liturgic ortodox: prescurile (aduse ca prinoase la altar)”⁵⁹⁸. „Pâinile sunt umbra Pâinii venite din cer, aceea care se va oferi pe altarele sfintelor biserici (Chiril al Alexandriei, *Ador.* 9, 604C)”⁵⁹⁹. „Pentru Origen, acest ritual asigură coeziunea celor douăsprezece triburi ale lui Israel și prefigurează predica apostolilor trimiși de Mântuitorul la acestea (fragm. la I Regi 21, 4-5, în GCS 6, p. 298, 5-14)”⁶⁰⁰.

E o preînchipuire a Euharistiei: „Pâinile punerii înainte închipuiau această pâine. Aceasta e jertfa cea curată, adică nesângeroasă, care a spus Domnul, prin profet, să I se aducă de la răsăritul soarelui până la apus (Maleahi 1, 11)”⁶⁰¹.

31: Vei face sfeșnic din aur curat. Sfeșnicul să-l faci bătut din ciocan: fusul, brațele, cupele, nodurile și florile lui vor fi cu el un singur trup.

32: Din laturile lui vor ieși șase brațe: trei brațe ale sfeșnicului, dintr-o latură, și trei brațe ale sfeșnicului, din cealaltă latură.

33: Pe un braț, trei cupe-n chip de migdală, fiecare cu nodul și cu floarea ei; la fel pe fiecare braț care iese din sfeșnic.

34: Sfeșnicul va avea patru cupe-n chip de migdală, fiecare cu nodul și floarea ei,

35: nodul de sub cele două brațe, nodul de sub cele patru brațe, deci la cele șase brațe care ies din sfeșnic.

36: Nodurile și ramurile care ies dintr-însul vor fi toate dintr-un singur metal bătut cu ciocanul: aur curat.

37: Îi vei face șapte candelă și-i vei pune luminile și ele vor lumina latura din fața lui.

„Cele șapte candelă simbolizează, în Apocalipsa lui Ioan, plinătatea Duhului, iar după Chiril al Alexandriei, darurile Duhului Sfânt, prin care Hristos îi luminează pe oameni (*Ador.* 9, 608A-B)”⁶⁰².

38: Mucările și tăvițele i le vei face din aur curat.

Mucările „fiind probabil un fel de vase cu gâtul alungit pentru a alimenta candelăle cu ulei (Maxim Mărturisitorul, *Q Th.* 63). ♦ *Tăvițe* [...]: desemnează recipiente plasate sub candelăle pentru depozitarea cenușii meșelor care au ars”⁶⁰³

39: Dintr-un talant de aur curat se va face totul.

Un *talant* avea, aproximativ, 35 kilograme. „Sfeșnicul avea șase brațe laterale și unul central, în vârful cărora ardeau șapte lumini de seara până dimineața (Iosif Flaviu, *Antichități iudaice*, III, 8, 3): ziua ardeau trei, noaptea șapte lumini. Caracterul simbolic al sfeșnicului este subliniat de numărul brațelor, 7, [număr al] perfecțiunii, și de lumină, unul din semnele teofaniei lui Iahve (LThK)”⁶⁰⁴. „Sfeșnicul era o stilizare a migdalului, închipuind Arborele vieții și lumina lui Dumnezeu Însuși. A fost interpretat mai târziu ca semn al prezenței divine în mijlocul poporului și asociat cu Mesia, asupra căruia odihnește Duhul lui Dumnezeu, plin de daruri (Isaia 11, 1 și Zaharia 4, 2). Părinții creștini îl asociază pe Hristos sfeșnicului (**menorah**), pornind de la identificarea sfeșnicului cu Mesia, în tradiția iudaică. Pentru Origen, simbolizează Legea și, pentru Irineu, pe Duhul Sfânt cu cele șapte daruri (*Dem.* 9); pentru Clement, crucea lui

⁵⁹⁷ Cf. *Capete despre deosebirea patimilor*, 7

⁵⁹⁸ BBVA, p. 106

⁵⁹⁹ SEP 1, p. 258

⁶⁰⁰ SEP 1, p. 258

⁶⁰¹ Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, IV, 13

⁶⁰² SEP 1, p. 259

⁶⁰³ SEP 1, p. 259

⁶⁰⁴ EX, p. 224

Hristos care luminează lumea (*Stromate* V, 6, 35, 1). Imaginea Bisericii ca sfeșnic pentru lume apare și la Irineu (*Adv. haer.* V, 20, 1). În Răsărit, tradiția ortodoxă vede în sfeșnic chipul Sfintei Fecioare, purtătoare a lui Hristos, lumina lumii (Proclus de Constantinopol, PG 66, 700)⁶⁰⁵.

40: Ia seama să faci totul după izvodul ce ți-a fost arătat în munte.

„Sfeșnicul arată că cel ce vrea să lumineze pe alții trebuie să fie solid din toate părțile și să nu aibă nimic ușor sau gol; și să fie ciocănite afară toate cele de prisos, care nu pot folosi ca pildă a unei vieți fără prihană, celor ce ar privi”⁶⁰⁶. Sau, „auzind despre brațele sfeșnicului ce se înalță ca niște ramuri dintr-o singură tulpină, pentru ca lumina să se reverse îmbelșugat și darnic din toate părțile, nu vei greși de te vei gândi la razele de multe feluri ale Duhului”⁶⁰⁷. „Sfeșnicul de aur e chipul lui Hristos. Căci Fiul e prin fire și cu adevărat Dumnezeu. Iar strălucirea și înălțimea dumnezeiască trebuie asemănată cu aurul [...]. Faptul că sfeșnicul s-a turnat arată chipul ales, adică măreția dumnezeiască a lui Emanuil. Iar niște ramuri la dreapta și la stânga răsar ca dintr-un trunchi de arbore și se înalță împreună cu fusul din mijloc și se ridică până la aceeași înălțime. Căci, unul fiind după ființă, e socotit a fi multiplu prin felurile lucrări, dar nimic nu e străin și adaus din afară la El, cu toate că datorită atributelor dumnezeiești nu e cugetat a fi simplu”⁶⁰⁸.

CAPITOLUL 26 – Cortul adunării și cele ale lui.

1: Cortul să-l faci din zece scoarțe de in topit, țesut în violet, în purpuriu și-n stacojiu; ; cu heruvimi le vei face, lucrați cu iscusință.

In topit: „textual: *vison*, pânză de in din India, țesătură foarte fină și scumpă, cu firul răsucit după fierbere (topire)”⁶⁰⁹. *Lucrați cu iscusință:* „în Textul Ebraic: *operă de artist*, ceea ce înseamnă lucrare de țesător iscusit; așadar, chipurile heruvimilor erau parte din țesătura însăși”⁶¹⁰. „Izvoare antice și islamice relatează despre existența unor corturi-sanctuale la toate populațiile semitice. Descrierea [cortului alianței], dificil de înțeles în detaliile sale, este aceea a unui sanctuar demontabil, adaptat vieții nomade”⁶¹¹.

„A oferi in tors înseamnă a mistui trupul prin abținere, prin veghile și oboselile rugăciunilor”⁶¹².

2: Lungimea unei scoarțe va fi de douăzeci și opt de coți, iar lățimea unei scoarțe va fi de patru coți: scoarțele vor avea toate aceeași măsură.

3: Cinci scoarțe vor fi îngemănate la un loc, celelalte scoarțe vor fi și ele-ngemănate la un loc.

4: Cheotori de mătase violetă vei face pe marginea de-ngemănare a fiecărei scoarțe, și tot așa pe cealaltă margine de-ngemănare a scoarței următoare.

5: Cincizeci de cheotori vei face la o scoarță și cincizeci de cheotori vei face pe marginea scoarței de-ngemănare, așa ca ea să se lege de cealaltă scoarță prin cheotorile ce stau față-n față.

6: Vei face cincizeci de copci de aur; cu copcile vei lega o scoarță de cealaltă, așa că-ntregul cort va fi un singur tot.

„Pentru Grigorie al Nyssei, scoarțele care acoperă cortul simbolizează unirea duhovnicească a credincioșilor în dragoste și pace (*VM*, 2, 183)”⁶¹³.

⁶⁰⁵ SEP 1, pp. 258-259

⁶⁰⁶ Nil Ascetul, *Cuvânt ascetic*, 28

⁶⁰⁷ Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viața lui Moise*

⁶⁰⁸ Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinarea și slujirea în duh și adevăr*, IX

⁶⁰⁹ BBVA, p. 106

⁶¹⁰ BBVA, p. 106

⁶¹¹ EX, p. 224

⁶¹² Origen, *Omilia la Cartea Ieșirii*, XIII, 5

⁶¹³ SEP 1, p. 260

7: Peste cort vei face un înveliș de păr de capră; unsprezece învelișuri vei face.

„Pentru Augustin, 11 este numărul încălcării Legii (10+1)⁶¹⁴, fiind pus în legătură cu 77, simbolul iertării tuturor păcatelor (7x11), cf. Matei 18, 22 (QE 108)⁶¹⁵.

8: Lungimea unui înveliș va fi de treizeci de coți, iar lățimea unui înveliș va fi de patru coți; cele unsprezece învelișuri vor avea toate aceeași măsură.

9: Cinci învelișuri le vei uni la un loc și tot la un loc pe celelalte șase învelișuri. Pe cel de al șaselea înveliș îl vei îndoi în partea din față a cortului.

10: Vei face cincizeci de cheotori la un înveliș, pe marginea îngemănării, și tot cincizeci de cheotori vei face pe marginea celuilalt înveliș, ca să se poată îngemăna cu primul.

11: Și vei face cincizeci de copci de aramă; copcile le vei vârî în cheotori, așa încât învelișurile se vor îngemăna și vor alcătui un singur tot.

12: Cât despre ceea ce prisosește din învelitorile cortului, jumătatea de înveliș care prisosește va atârna pe partea de dinapoi a cortului.

13: De-a lungul acoperișului, de-o parte și de alta, ceea ce prisosește din învelitori va atârna pe pereții cortului, un cot într-o latură și un cot în cealaltă, ca să-l acopere.

14: Cortului îi vei face apoi un acoperiș din piei de berbec vopsite-n roșu; iar pe deasupra, peste el, un acoperământ din piei de culoarea iachintului.

„Vorbind despre cortul *cel nefăcut de mână omenească*, Grigorie al Nyssei vede în *pieile vopsite în roșu* și în păturile de păr simboluri ale morții preînchipuind patimile lui Hristos (VM 2, 183). În *Cortul* cel nou al Bisericii, pieile capătă strălucirea vieții, precum sufletele, moarte pentru păcat, fac să înflorească harul Duhului; păturile de păr reprezintă austeritatea spinoasă a ascezei și pocăinței (Origen, *Hom. Ex. 13, 15*), trimițând la veșmintele purtate de monahi (VM 2, 187; cf. și Evagrie Ponticul, *Pract.*, prolog)⁶¹⁶. „Augustin, ca și Părinții greci, vede în roșul pieilor de berbec sângele patimilor lui Hristos. Aceeași culoare îi evocă pe martiri și rugăciunile lor de mijlocire. ♦ *Vinețiul* (*hiacintul - iachintul*) simbolizează vigoarea vieții veșnice (QE 108)⁶¹⁷.

15: Îi vei face cortului pilaștri din lemn de salcâm.

16: Fiecare pilastru va fi lung de zece coți; lat de un cot și jumătate va fi fiecare pilastru.

„Chiril aplică versetul la Hristos, temelia Bisericii și stâlpul adevărului (cf. I Timotei 3, 15). Cei 10 coți lungime ar simboliza perfecțiunea naturii Sale divine, iar lățimea de un cot și jumătate ar arăta pogorârea sa de la dumnezeire la umanitate (*Ador. 9, 636C-637A*)⁶¹⁸.

17: Fiecare pilastru va avea două cepuri, unul în dreptul altuia; așa vei face la toți pilaștri cortului.

18: Cortului îi vei face douăzeci de pilaștri pentru latura dinspre miazăzi.

19: Sub cei douăzeci de pilaștri vei face patruzeci de tălpice de argint: câte două tălpice sub un pilastru, pentru cele două cepuri ale lui, și două tălpice sub un alt pilastru, pentru cele două cepuri ale lui.

20: Iar pentru cealaltă latură, cea de miazănoapte, vei face douăzeci de pilaștri.

21: Vei face și pentru ei patruzeci de tălpice de argint, câte două tălpice sub un pilastru și două tălpice pentru alt pilastru.

22: Iar pentru partea dindărăt a cortului, care vine spre asfințit, vei face șase pilaștri.

23: Doi pilaștri vei face pentru unghiurile cortului, în spate;

⁶¹⁴ Adică *se adaugă* ceva Decalogului.

⁶¹⁵ SEP 1, p. 260

⁶¹⁶ SEP 1, p. 260

⁶¹⁷ SEP 1, p. 261

⁶¹⁸ SEP 1, p. 261

24: **ei vor fi deopotrivă-n partea de jos și deopotrivă se vor îngemăna cu capetele de sus. Așa vor fi: amândoi la fel și amândoi întocmai pentru amândouă unghiurile.**

25: **Așa că vor fi opt pilaștri cu șaisprezece tălpice de argint, două tălpice sub un pilastru și două tălpice sub alt pilastru, în cele două laturi.**

„Stâlpii cortului sunt interpretați de unii Părinți, în lumina Galateni 2, 9, ca fiind învățătorii și slujitorii Bisericii (Origen, *Hom. Ex. 9, 3*; Grigorie al Nyssei, *VM 2, 184*). Interpretarea hristologică este, de asemenea, răspândită”⁶¹⁹.

26: **Și vei face bârne din lemn de salcâm: cinci bârne pentru pilaștrii dintr-o parte a cortului,**

27: **cinci bârne pentru pilaștrii din cealaltă parte a cortului și cinci bârne pentru pilaștrii din partea dindărăt a cortului, cea dinspre asfințit.**

28: **Bârna de la mijloc va trece prin mijlocul pilaștrilor de la un capăt pân-la celălalt [al peretelui].**

29: **Pilaștrii îi vei îmbrăca în aur; inelele lor, prin care se vâra bârnele, le vei face din aur; tot în aur vei îmbrăca și bârnele.**

„Pentru Philon, bârna din mijloc simbolizează Logosul necesității care susține lucrurile cerești și pe cele pământești printr-o legătură indisolubilă (*QE II, 89, 90*). Origen vede în bârnele stâlpilor mâinile drepte ale Învățătorilor unite în Biserică în semn de comuniune apostolică (*Hom. Ex. 9, 3*)”⁶²⁰.

30: **Cortul așa-l vei ridica, după izvodul ce ți s-a arătat în munte.**

E descrisă alcătuirea cortului; în capitolele finale se va reveni asupra acestora. Cortul avea patru acoperăminte: de in și mătase; din păr de capră; din piei de berbec vopsite în roșu; din piei de vițel de mare, de culoare albastră. Pentru ultimul acoperământ, Septuaginta are **epikalimmata dermată iakinthina** (v. 14). „Acestea arătau pe Hristos, Acoperământul Bisericii. Și anume albastru, ca pe Cel ce e din cer și de sus; și de culoare roșie, ca pe Cel ce a venit în trup”⁶²¹.

31: **Vei face o perdea țesută-n violet, purpuriu și stacojiu, în in topit; cu doi heruvimi o vei face, lucrați cu iscusință.**

Perdea: „în grecește: **katapéasma** (= perdea; draperie). Echivalentul ei liturgic din cultul ortodox e impropriu numit uneori *catapeteasmă* (perdea); mult mai potrivit e *iconostas* sau *tâmplă* (aceasta, de la **templum**)”⁶²².

32: **O vei atârna de patru stâlpi de salcâm îmbrăcați în aur, cu vârfuri de aur și cu tălpicele, patru, de argint.**

Cei patru stâlpi închipuie „cele patru testamente vechi”⁶²³, adică legământul încheiat de Dumnezeu cu Adam, cu Noe, cu Avraam și cu Moise. Ne putem gândi și la numărul Sfinților Evangheliști, care binevestesc în toată lumea (în cele patru puncte cardinale), așa cum a tâlcuit Sfântul Chiril al Alexandriei⁶²⁴.

33: **Vei pune așadar perdeaua pe stâlpi. Iar în spatele perdelei vei pune înlăuntru chivotul mărturiei. Perdeaua va fi astfel pentru voi despărțitură între sfânta și sfânta-sfintelor.**

„Corespunzând în arhitectura liturgică ortodoxă: *sfânta* = naosul; *sfânta-sfintelor* = altarul”⁶²⁵.

34: **Cu perdeaua vei ascunde astfel privirilor chivotul mărturiei din sfânta-sfintelor.**

⁶¹⁹ SEP 1, p. 261

⁶²⁰ SEP 1, pp. 261-262

⁶²¹ Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinarea și slujirea în duh și adevăr*, X

⁶²² BBVA, p. 107

⁶²³ Clement Alexandrinul, *Stromate*, V, 34, 4

⁶²⁴ Cf. *Despre închinarea și slujirea în Duh și Adevăr*, X

⁶²⁵ BBVA, p. 107

35: **Masa o vei așeza dincoace, în fața perdelei, iar sfeșnicul îl vei pune în fața mesei, dar într-o latură a cortului, cea dinspre miazăzi, în timp ce masa o vei așeza în partea cortului cea dinspre miazănoapte.**

„În partea de miazănoapte a altarului tămâierii își avea loc masa, pe care se puneau pâinile, pentru că, dintre toate vânturile, vânturile de la miazănoapte sunt cele mai favorabile creșterii roadelor. Pâinile ar putea fi locașurile Bisericilor, care sunt unite într-un singur trup și într-o singură adunare”⁶²⁶.

36: **În ușa cortului vei face un văl țesut în violet, purpuriu și stacojiu, în in topit cu alesături de fir în țesătură.**

37: **Vălului îi vei face cinci stâlpi de salcâm, pe care-i vei îmbrăca în aur; capetele le vor fi de aur, iar pentru ei vei turna cinci tâlpile de aramă.**

„Philon dezvoltă, referitor la acestea, un simbolism cosmologic: perdeaua separă lumea inteligibilă/cerească de cea sensibilă/pământescă, supusă schimbării (*QE* II, 91); tot el distinge între perdeaua de la ușa cortului și cealaltă perdea (*catapeteasma*), al cărei nume îl raportează la *καταπεταννώαι*, a întinde aripile, evocând zborul către lumea nevăzută și către Dumnezeu. Interpretarea cosmologică se combină, la unii comentatori creștini, cu cea hristologică, prin tradiția despre ruperea perdelei (*catapetesmei*) Templului, cf. Matei 25, 21. Aceasta semnifică revelarea tainelor ascunse în Lege și lasă să se întrevadă un alt văl ce trebuie înlăturat pentru a ajunge la vederea față către față (Origen, *Com. Mt.*, GCS 11, pp. 285-286). Chiril al Alexandriei, referindu-se la Evrei 10, 20, vede în perdea taina Întrupării: Cuvântul născut din Dumnezeu se ascunde după vălul de carne luat din trupul Născătoarei de Dumnezeu (*Ador.* 10, 661A-D)”⁶²⁷. „Philon introduce termenul de *κάλυμμα*, ascunzătoare, pentru perdeaua de la intrarea templului, ca să o deosebească de cealaltă; cea dintâi împiedică pe cei necurați să vadă, fie și de departe. *Sfânta* (Mos. 87, 101). Clement face un joc de cuvinte între *κάλυμμα* și *κόλυμα*, obstacol (în calea necredinței întinate) (*Stromate* V, 6, 33, 3)”⁶²⁸.

Perdeaua era „o piedică pentru necredința profană și oprea intrarea celor ce se aflau înăuntrul zidului înconjurător. În legătură cu acești cinci stâlpi, într-un chip cu totul mistic, sunt frânte de Mântuitorul cele cinci pâini și este saturată cu ele mulțimea care-L ascultase (Ioan 6, 9)”⁶²⁹.

CAPITOLUL 27 – Altarul jertfelor și împrejmuirea cortului.

1: **Vei face un jertfelnic din lemn de salcâm, lung de cinci coți și lat de cinci coți – jertfelnicul va fi pătrat -, și de trei coți înălțimea.**

Jertfelnic: „altarul pe care erau arse jertfele animale și care reprezenta pentru israeliți altarul prin excelență”⁶³⁰.

2: **Coarnele i le vei face în cele patru unghiuri: coarnele vor fi dintr-un trup cu el. Îl vei îmbrăca în aramă.**

„*Coarne*, gr. *τα κέρατα*, protuberanțe în cele patru colțuri ale altarului, pe care se turna sângele jertfelor și mirodeniile (cf. 12; 30, 10). Un răufăcător se putea prinde de ele pentru a scăpa de pedeapsă (BJ)”⁶³¹.

3: **Jertfelnicului îi vei face un brâu; iar învelitoarea lui, și cupele lui și furculițele lui și vătraiul lui, toate uneltele acestea le vei face din aramă.**

⁶²⁶ Clement Alexandrinul, *Stromate*, V, 35, 3-4

⁶²⁷ SEP 1, p. 262

⁶²⁸ SEP 1, p. 263

⁶²⁹ Clement Alexandrinul, *Stromate*, V, 33, 3-4

⁶³⁰ EX, p. 225

⁶³¹ EX, p. 225 – Nu-i vorba de răufăcători, ci de aceia ce doreau să-și vădească nevinovăția.

4: Să-i faci o împletitură ca o plasă de aramă, iar împletiturii îi vei face patru inele de aramă la cele patru colțuri,

Cele patru coarne ce răsar din jertfelnic închipuiesc Crucea pe care s-a adus Jertfa cea adevărată. Plasa de sârmă, care proteja jertfelnicul, ar putea fi apropiată, după scop, de actuala ripidă, un fel de evantai lucrat din metal, cu care se protejează Cinstitele Daruri, spre a nu cădea ceva necurat în ele. Ripida simbolizează heruvimii ce stau în jurul tronului slavei dumnezeiești. Protejarea jertfei atenționează pe „cei ce vor să-și păzească cugetarea lor curată ca pe un templu (că) trebuie să-și îngrădească înaintea simțurilor piedici, din gândurile care se înfricoșează de judecata viitoare, precum s-au întocmit acolo îngrădituri [...], ca să nu pătrundă nimic din cele necurate”⁶³². Un alt aspect: „Ia seama deci că jertfelnicul slujirii cerute de lege e cu totul aurit. În aceasta, Dumnezeu ne-a înfățișat clar ghicitura că legea nu procură pe Duhul Sfânt și puterea slujirii în chipuri nu a fost cinstită cu un astfel de har. Căci era un duh de robie peste Israil. Și harul ni s-a dat nouă prin Hristos, după învierea din morți”⁶³³.

5: pe care le vei pune sub încheietura jertfelnicului: plasa va acoperi astfel doar jumătate din jertfelnic.

6: Jertfelnicului îi vei face pârgii din lemn de salcâm, pe care le vei fereca în aramă.

7: Pârghiile le vei trece prin inele, de o parte și de alta a jertfelnicului, ca să poată fi purtat.

8: Să-l faci ca un buduroi îmbrăcat în scânduri. După cum ți s-a arătat în munte, așa-l vei face.

Jertfelnicul e gol înăuntru: „Ideea este aceea de scobitură în lemn sau de trunchi găunos. În locurile de popas, golul era, probabil, umplut cu pietre sau nisip”⁶³⁴. „Philon remarcă amplasarea distinctă a altarului *de jertfă* [jertfelnicului] și a altarului tămâierii; primul în afara sanctuarului, în curte (Ieșirea 29, 11.42; 40, 6), celălalt în interior (Ieșirea 40, 6), corelându-le cu cele două tipuri de virtuți (Ebr. 85)”⁶³⁵.

9: Cortului îi vei face o curte. Pe partea dinspre miazăzi, curtea va fi alcătuită din pânze de in topit, lungi de o sută de coți pentru o singură latură.

Curte „redă gr. *αυλή* – curte, spațiu consacrat din jurul sanctuarului, delimitat printr-o îngrăditură de lemn și stofă”⁶³⁶.

10: Acestora le vei face douăzeci de stâlpi cu douăzeci de tălpice de aramă, ale căror belciuge și verigi vor fi de argint.

Stâlpii Bisericii sunt „slujitorii tainelor dumnezeiești. Căci așa îi numește Scriptura pe apostoli, pe învățători și pe prooroci”⁶³⁷.

11: Tot așa și pe latura dinspre miazănoapte: pânzele vor avea o sută de coți în lungime, iar la ele douăzeci de stâlpi cu douăzeci de tălpice de aramă, ale căror belciuge și verigi vor fi de argint.

12: În latul curții, pe partea dinspre asfințit, ea va avea pânze pe cincizeci de coți, cu zece stâlpi și zece tălpice.

13: Tot de cincizeci de coți vor fi pânzele în lățimea dinspre răsărit a curții, și tot cu zece stâlpi și zece tălpice;

14: cincisprezece coți de pânze vor fi într-o latură, cu cei trei stâlpi și cu cele trei tălpice ale lor,

15: iar în cealaltă latură vor fi pânze tot de cincisprezece coți, cu cei trei stâlpi și cu cele trei tălpice ale lor;

⁶³² Nil Ascetul, *Cuvânt ascetic*, 50

⁶³³ Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinarea și slujirea în duh și adevăr*, IX

⁶³⁴ BBVA, p. 108

⁶³⁵ SEP I, p. 263

⁶³⁶ EX, p. 225

⁶³⁷ Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viața lui Moise*

16: cât despre poarta curții, ea va avea o pânză de douăzeci de coți, măiestru lucrată-n mătase violetă, purpurie și stacojie, bătută-n urzeală de in topit; ea va avea patru stâlpi cu patru tălpice.

Măiestru lucrată: SEP 1 are brodată, „literal: făcută cu meșteșugul celui ce brodează [...]”. **Ραφιδεντής** îl desemnează pe cel ce lucrează cu acul, meșteșug care, după Origen (*Ep. Greg.*, 2, reprezintă înțelepciunea lui Dumnezeu, întocmai cum la vechii greci broderia și țesutul constituiau apanajul zeiței Atena, zeița înțelepciunii)⁶³⁸.

17: Toți stâlpii curții, de jur-împrejur, vor fi ferecați cu argint; vârfurile le vor fi de argint; tălpicele, de aramă.

„Pentru Chiril al Alexandriei, stâlpii acoperiți cu argint îi reprezintă pe Apostoli și pe Evangheliști; temeliile argintate semnifică faptul că ei se sprijină pe Cuvântul lui Hristos, dătătorul de lumină; iar bronzul simbolizează răsunetul acestui cuvânt (*Ador.* 9, 640D-641B)⁶³⁹.

18: Așadar, împrejmuirea curții va fi, în amândouă laturile, de o sută de coți; lățimea, în amândouă capetele, de cincizeci de coți; iar înălțimea, de cinci coți... de in topit, cu tălpicele lor de aramă.

19: Toate lucrurile, toate uneltele și toți țărșii curții vor fi de aramă.

„Philon, descriind amplasarea curții, simplifică prevederile biblice cu privire la poziția cortului. El asimilează curtea **τέμενος**-ului grec, spațiu delimitat pentru a fi consacrat (*Mos.* II, 89-93). Chiril observă largirea măsurilor curții în raport cu cele ale cortului, ceea ce ar prevesti extinderea Bisericii lui Hristos înspre cele patru zări (*Ador.* 9, 640B-D)⁶⁴⁰.

20: Tu poruncește-le fiilor lui Israel să-ți aducă untdelemn curat pentru candelă, stors din măslina, așa încât lumina să ardă-n toată vremea:

21: în cortul mărturiei, în afara perdelei ce se află-n fața Legământului, acolo o vor întreține Aaron și fiii săi, de seara până dimineața, înaintea Domnului; lege veșnică pentru cei de după voi, de la fiii lui Israel, din neam în neam.

„Candelele le aprinde Aaron (arhiereul) și ceilalți preoți ce urmează după el. Căci lumina lui Hristos se păstrează nestinsă în Biserici, prin destoiniciile celor ce au moștenit preoția, care fac luminoasă mintea celor credincioși, prin învățături drepte. Aceasta socotesc că înseamnă a aprinde candelile de seară până dimineață. Căci rătăcirea diavolească socotesc că e un întuneric și poveștile ceoase și întunecate ale ereticilor lipsiți de evlavie cred că sunt ca o noapte spirituală căzută peste mintea oamenilor⁶⁴¹. Acestea sunt lege veșnică pentru fiii lui Israel. Dar Israel cel adevărat e mulțimea celor dreptcredincioși, care-I urmează lui Hristos. Astfel că lăcașul de închinare și obiectele de cult rămân și în Biserică, chiar dacă într-un alt chip și cu un nou înțeles, mai profund. Trecerea de la literă la Duh nu înseamnă cădere din sacru în profan, cum se întâmplă în Protestantism. Legea e plinită în Biserică, nu abrogată (cf. Matei 5, 17). Vechile chipuri sunt plinite prin raportarea lor la Hristos, dar nu sunt desfîmțate.

CAPITOLUL 28 – Veșmintele lui Aaron și ale preoților.

1: Adu-i la tine pe Aaron, fratele tău, și pe fiii săi din mijlocul fiilor lui Israel, ca să-Mi fie preoți: Aaron, precum și Nadab, Abiud, Eleazar și Itamar, fiii lui Aaron.

2: Îi vei face lui Aaron, fratele tău, veșminte sfințite, spre cinste și mărire.

Dumnezeu cere ca preoții să se distingă, începând cu veșmintele lor, de restul poporului.

⁶³⁸ SEP 1, p. 264

⁶³⁹ SEP 1, p. 264

⁶⁴⁰ SEP 1, p. 263

⁶⁴¹ Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinarea și slujirea în duh și adevăr*, IX

3: Tu vei vorbi către toți cei înțelepți în cuget, pe care Eu i-am umplut de duhul înțelepciunii și al priceperii, iar ei îi vor face lui Aaron veșmânt de sfințenie-ntru sfințire, cu care să-Mi slujească.

„Desigur, meșteri iscusiți (de care va fi vorba și la 31, 1-6), dar considerați ca niște harismatici; cel ce produce opere menite sfințeniei e mai mult decât un simplu meșteșugar”⁶⁴².

Ei au fost umpluți de duhul înțelepciunii și al priceperii. „Acesta nu-i altceva decât priceperea, puterea aceea sufletească de a contempla existențele, puterea de a fi consecvent, puterea de a deosebi ceea ce este asemenea, puterea de a compara, de a porunci, de a interzice și de a conjectura cele viitoare”⁶⁴³. Nu se încredințează oricui lucrarea celor sfințiți: „Cei *înțelepți cu mintea* au o însușire firească proprie; aceștia primesc de la cea mai înaltă Înțelepciune *duh de înțelegere* sub o formă dublă, făcându-se pe ei înșiși vrednici de primire”⁶⁴⁴.

4: Iată dar veșmintele pe care le vor face: pieptar, efod, mantă, tunică brodată, tiară și brâu. Veșminte sfinte îi vor face lui Aaron, fratele tău, precum și fiilor săi, ca să-Mi slujească ei ca preoți.

Sunt enumerate veșmintele arhieresti. Vom arăta, aici și la capitolul 39, câte ceva despre ele, dar le vom lua după Biblia 1982 [*hoșen, efod, meil, hiton, chidar și cingătoare* - între paranteze pătrate vom înfățișa, mai jos, echivalentul din versiunea Anania]:

a) *Hoșenul* [pieptarul] era o podoabă pectorală; corespondentul său în Biserică este engolpionul, o icoană-medalion purtată doar de arhieru.

b) *Efodul*, sau umerarul, e *omoforul* (= purtat pe umăr) arhieresc de azi; el închipuie, în Biserică, umanitatea căzută, pe care o ridică Hristos (închipuit prin arhieru), restaurând-o.

c) *Hitonul* [tunică brodată] era un veșmânt lung, devenit în Biserică așa-numitul stihar, veșmânt comun celor trei trepte ierarhice, închipuind fie curăția îngerească, fie strălucirea divină.

d) *Chidarul* [tiara], turban purtat de arhierii legii vechi, a devenit mitra episcopală de azi; ea simbolizează cununa de spini a Mântuitorului, dar și demnitatea Sa împărătească.

e) *Meilul* [mantă] era, de asemenea, un veșmânt lung, împodobit cu ciucuri și clopoței, fără corespondent în Biserică.

f) *Cingătoarea*, sau brâuul, este purtată până astăzi de episcopi și preoți (la romano-catolici și de către diaconi) și simbolizează măreția cu care S-a încins Hristos, ori ștergarul cu care S-a încins Mântuitorul în seara Cinei celei de Taină.

5: Pentru aceasta vor face rost de fir de aur, de mătase violetă, purpurie și stacojie, precum și de in topit.

6: Efodul îl vor face de in topit și răsucit, lucrare de mare iscusință.

„Felul lucrăturii veșmântului, care cade până la călcâie, prin felurile sale simboluri materiale, arată acoperit legătura care se întinde de la cer până la pământ. Culoarea purpurie se scoate din apă, inul din pământ, culoarea vânătă, care este întunecată, se aseamănă cu cerul, după cum culoarea stacojie se aseamănă cu focul”⁶⁴⁵. Toată creația e chemată să liturghisească. Hainele preoțești vestesc frumusețea lui Hristos, „căci prin aur se înțelege ca Dumnezeu, prin porfiră ca Cel ce are demnitatea împărătească, prin mătasea fină, Cuvântul subțire și netrupesc, prin hiacintul cu înfățișarea cerului [...] ca Cel ce e de sus și din cer. Căci oare nu e deodată Dumnezeu și Împărat Cuvântul lui Dumnezeu Tatăl?”⁶⁴⁶.

7: Acesta va fi din două bucăți: una pe piept și alta pe spate, unite-ntre ele la umeri;

⁶⁴² BBVA, p. 108

⁶⁴³ Clement Alexandrinul, *Stromate*, VI, 154, 4

⁶⁴⁴ Clement Alexandrinul, *Stromate*, I, 26, 2

⁶⁴⁵ Clement Alexandrinul, *Stromate*, V, 32, 3

⁶⁴⁶ Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinarea și slujirea în duh și adevăr*, XI

Pieptul e sediul vieții afective. De aceea, „Moise pune pe pieptul preotului (efodul și) hoșenul judecății, ca semn al rațiunii, arătând prin simboale că preotul trebuie să-și înfrâneze, prin judecata rațiunii, pornirile patimilor mâniei”⁶⁴⁷.

8: galonul efodului, care vine peste el ca și cum ar veni din el, va fi lucrat din fir de aur curat, din mătase violetă, purpurie și stacojie și din in topit.

9: Vei lua două pietre, pietre de smarald, și vei săpa în ele numele fiilor lui Israel:

10: șase nume pe o piatră și alte șase nume pe cealaltă piatră, înșirați după cum s-au născut ei.

11: Precum fac săpătorii în piatră, care sapă peceti, așa vei săpa cele două pietre cu numele fiilor lui Israel.

„Textul Ebraic adaugă: *și le vei așeza în cuibușoare de aur curat*, adaos pe care Septuaginta îl consideră drept o anticipare a versetelor 13-14”⁶⁴⁸.

12: Cele două pietre le vei pune pe umerii efodului: pietre de pomenire fiilor lui Israel: Aaron deci va purta pe amândoi umerii săi numele fiilor lui Israel înaintea Domnului, spre pomenirea lor.

13: Vei face pafte de aur curat

Pafte: „literal: *paveze*; agrafe în formă de scut. Textul Ebraic indică locașurile (*cuibușoarele*) în care sunt montate pietrele prețioase”⁶⁴⁹. „Par a fi discuri de aur, care împodobeau porțile, comparabile blazoanelor de mai târziu. Pentru Părinți, ele sunt asociate armelor descrise de Apostolul Pavel în Efeseni 6, 11, reprezentând credința și viața conformă conștiinței (Grigorie al Nyssei, *VM*, 2, 198-199)”⁶⁵⁰.

14: și două lăntișoare vei face, tot de aur curat, răsucite ca sfoara și-nflorate ca floarea; lăntișoarele cele răsucite le vei prinde de paftele de pe umeri, în partea din față.

E arătată lucrătura încheieturilor efodului. „*Scapularul* sau *efodul* este, pentru Philon, simbolul cerului. Cele două smaralde figurează cele două emisfere de deasupra și dedesubtul pământului, care au, fiecare, câte șase semne ale zodiacului (*Mos.* II, 122-123). **Επ'ομῖς** semnifică, pentru Philon, efortul care constă în a lua pe umeri (**επ'ομοῖς**) o sarcină (*QE* II, 108 și Clement, *Stromate* V, 6, 37, 2), sarcina însemnând ostenele virtuților (cf. și Origen, *Hom. Ex.* 9, 4, 1)”⁶⁵¹.

15: Vei face un pieptar al judecăților, lucrat cu iscusință, la fel cu efodul: din fir de aur, din mătase violetă, purpurie și stacojie și din in topit.

Pieptar: „veșmânt desemnat în Septuaginta prin termenul **loghion** (derivat din **logos**), care înseamnă *avanscenă* (locul de unde vorbeau actorii teatrului antic), dar și *tribunal*. Sumara descriere de mai jos conturează o bucată de stofă îndoită, purtată pe piept; în îndoitura ei, ca într-un fel de buzunar, erau adăpostite oracolele Urim și Tumim, prin mijlocirea cărora marele preot putea să cunoască *judecățile* (hotărârile) lui Dumnezeu”⁶⁵².

16: Acesta va fi îndoit în patru colțuri, lung de o palmă și lat de o palmă.

17: Pe el să așezi o înfloritură de pietre scumpe, rânduie-n patru rânduri. Un rând de pietre va fi: un sardiu, un topaz și un smarald; acesta-i rândul întâi.

18: în rândul al doilea: un rubin, un safir și un diamant;

19: în rândul al treilea: un opal, o agat și un ametist;

20: și în rândul al patrulea: un hrisolit, un onix și un iaspis; toate, după rânduiala lor, ferecate în aur și-n cuibușoare de aur.

⁶⁴⁷ Nil Ascetul, *Cuvânt ascetic*, 56

⁶⁴⁸ BBVA, p. 109

⁶⁴⁹ BBVA, p. 109

⁶⁵⁰ SEP 1, p. 266

⁶⁵¹ SEP 1, p. 265

⁶⁵² BBVA, p. 109

21: Pietrele vor fi douăsprezece, potrivit cu numele celor douăsprezece fii ai lui Israel săpate-n cele două pietre de pe umeri după numele lor și după rânduiala-n care-au născut. Pe fiecare vei săpa, ca-ntr-o pecete, câte un nume din cele douăsprezece seminții.

„cele patru rânduri de pietre sunt asociate de Clement (*Stromate* V, 5, 38, 4) celor douăsprezece apostoli. Tertulian le asociază celor douăsprezece izvoare ale Elimului (*Adv. Marc.* 4, 13, 4). Pentru Chiril al Alexandriei, numărul 3 de pe fiecare rând este o aluzie la credința în Sfânta Treime (*Ador.* 11, 7, 4, 1A). Epifanie a scris un tratat, *De XII gemmis*, al cărui text integral a fost păstrat în georgiană. Există, de asemenea, rezumate ale acestui tratat în greacă (PG 43, 293-311) și în latină (PL 44, 321-366). Găsim aici indicații despre nume, culori, origine geografică, particularități, virtuți terapeutice și apotropăice ale acestor pietre”⁶⁵³.

22: Pentru pieptar vei face lăntișoare de aur curat, răsucite ca sfoara.

„Textul Ebraic prezintă în continuare, de-a lungul a șase versete, o descriere de amănunt: **23 Pentru pieptar vei face două inele de aur; cele două inele de aur le vei prinde de cele două colțuri de sus ale pieptarului. 24 Cele două lăntișoare împletite din aur le vei trece prin cele două inele de la colțurile de sus ale pieptarului. 25 Cele două capete ale lăntișoarelor le vei prinde de cele două cuibușoare de pe umerii efodului, în partea din față. 26 Vei face două inele de aur și le vei pune la colțurile de jos ale pieptarului, pe marginea dinlăuntru, întoarsă spre efod. 27 Vei face două inele de aur și le vei pune pe cei doi umeri ai efodului, dedesubt și-n față, la încheieturi, peste cingătoarea efodului. 28 Inelele pieptarului se vor lega de inelele efodului printr-un șnur de mătase violetă, așa încât să stea peste cingătoarea efodului: în acest fel, pieptarul nu se va mișca de pe efod.** Din această inserție rezultă un decalaj în numerotarea versetelor. Ediția Rahlfs a Septuagintei notează decalajul, dar menține numerotarea, sărind de la v. 22 la v. 29, însă adăugându-i acestuia un 29a: Textul Masoretic rezumat aici în versetele 24 și 25”⁶⁵⁴.

23: Astfel Aaron, când va intra în sfânta, va purta numele fiilor lui Israel pe pieptarul judecății, spre pomenire înaintea Domnului.

„Părinții văd în *numele fiilor lui Israel* [...] numele sfinților vrednici de pomenire, scrise în inima lui Hristos (Chiril al Alexandriei, *Ador.* 11, 740B)”⁶⁵⁵.

24: Pe pieptarul judecății vei pune lăntișoarele răsucite; pe amândouă marginile pieptarului le vei pune.

„După Philon, legătura dintre *efod* și *pieptarul judecății* este aceea dintre cuvânt (Logos) și faptă, simbolizată de umeri [v. 25] (*Mos.* II, 130). După unii Părinți, trebuie întâi îmbrăcat efodul și apoi atașat scapularul, *pieptarul judecății*, căci acțiunea dreaptă este temeiul contemplării celor inteligibile (Theodoret, *QE* 60); cele de jos sunt legate de cele de sus prin mijlocirea lui Hristos (Chiril, *Ador.* 11, 740 D-741 A)”⁶⁵⁶.

25: Iar cele două pafte le vei așeza pe amândoi umerii efodului, în partea din față.

Se arată lucrătura hoșenului, împodobit cu 12 pietre prețioase, și legăturile acestuia, prin care e fixat pe efod. „Lăntișoarele prin care aceste podoabe se prind de brațe mi se pare că ne învață că viața înaltă se împletește, prin îmbinarea înțelepciunii făptuitoare cu contemplația lucrătoare, dat fiind că inima închipuiește contemplația, iar brațele, faptele”⁶⁵⁷.

26: În pieptarul judecății vei pune Urim și Tumin; când Aaron va intra în sfânta înfățișându-se înaintea Domnului, ele vor fi pe inima lui; astfel va purta Aaron pururea la inima sa judecățile fiilor lui Israel înaintea Domnului.

„*Urim și Tumin*: două cuvinte ebraice cu etimologii incerte, care s-ar putea traduce prin *Lumini și Desăvârșiri*. *Septuaginta* le traduce prin *Arătarea și Adevărul*. Nu știm dacă ele erau obiecte (geme sau zaruri) ori numai cuvinte scrise înlăuntru pieptarului. Oricum, aveau o

⁶⁵³ SEP 1, pp. 266-267

⁶⁵⁴ BBVA, p. 109

⁶⁵⁵ SEP 1, p. 267

⁶⁵⁶ SEP 1, p. 267

⁶⁵⁷ Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viața lui Moise*

funcție oraculară: prin mijlocirea lor obține marele preot răspunsuri dumnezeiești, prin *da* sau *nu*, în împrejurări excepționale⁶⁵⁸. „Ebr. **urim** și **tummim** sunt interpretate ca *dezvăluire* (δῆλωσις) și *adevăr* (ἀλήθεια). La alți traducători sunt *iluminări și desăvârșiri*, derivând **tummim** de la rădăcina ebraică pentru *plenitudine* (cf. Ezdra 2, 63). **Αλήθεια** (*adevăr*), corespunde cuvântului ebr. pentru *perfecțiune* în Proverbe 28, 6. Semnificația reală pentru **urim** și **tummim** a fost uitată încă din vremea redactării textului ebraic al Ieșirii. Pentru Chiril al Alexandriei, *manifestarea și adevărul*. Dumnezeu dă cele două nume lui Hristos, care-L face cunoscut pe Tatăl după propria Sa voie și care este *adevăr* ca Fiu de o ființă cu El (*Ador.* 11, 741 B-D)⁶⁵⁹

27: Vei face și o mantă, tot de mătase vișinie.

Versetul în SEP 1: *Și să faci pe dedesubt o cămașă [până la călcâie] cu totul din mătase viorie.* „Pentru Clement [Alexandrinul] *cămașa [până la călcâie]* înseamnă Întruparea Cuvântului care Se face arătat până la pământ (*Stromate* V, 6, 39, 2)⁶⁶⁰.

28: Gura ei va fi la mijloc, sus, tăiată dintr-însa, și va avea-mprejur un guler lucrat cu măiestrie și făcând un singur corp cu manta, ca să nu se deșire.

29: Iar pe la poale îi vei face de jur-împrejur un fel de rodii mărunte, rodii-nflorate-n mătase violetă, stacojie, vișinie și-n in topit; asta, pe poalele mantei;

30: iar printre rodii vei pune-n același chip clopoței de aur, de jur-împrejur: o rodie de aur și-un clopoțel de aur, ca o floare rotită pe poalele mantei.

31: Ea va fi pe Aaron când acesta va face slujbă, și auzit le va fi clinchetul când el va intra în sfânta, înaintea Domnului, și când va ieși, așa ca el să nu moară.

Între veșmintele arhierilor creștini se numără și sacosul, fără corespondent în Legea veche, la care sunt atașați nasturi de aur în formă de clopoței, ca și cei prinși la poalele meilului. Clopoței simbolizează cuvântul lui Dumnezeu; ei sunt în număr de doisprezece, amintind de Sfinții Apostoli, prin care s-a făcut propovăduirea Evangheliei. Mantia arhierască, de asemenea, e împodobită cu clopoței și cu rodii, lucrate din aur. „Clopoței de aur, urmați fiecare de câte o rodie de-jur-împrejurul hainei, închipuiesc strălucirea faptelor bune. Căci două sunt faptele prin care sporește virtutea: credința în Dumnezeu și o conștiință în purtarea vieții. [...] Credința să răsune puternic în predica despre Sfânta Treime, iar viața să fie asemenea fructului numit rodie. Căci învelișul rodiei nu se poate mânca, fiind tare și aspru, dar ceea ce se ascunde înăuntru este plăcut la vedere prin chipul frumos și felurit al fructului, însă și mai plăcut la gust și dulce la mâncare. Tot așa, viețuirea înțeleaptă și aspră este mai greu de primit și neplăcută simțurilor, dar e plină de bune mângâieri și dulce în rodul ei”⁶⁶¹.

32: Vei face o tăbliță de aur curat și vei săpa în ea, ca-ntr-o pecete: Sfîntenia Domnului,

Tăbliță de aur curat: „cuvântul original⁶⁶² indică o placă alungită, în formă de potcoavă (așa cum îl traduce Biblia din 1688); în fapt, o diademă, menită să-i ateste marelui preot un rol nu numai sacerdotal, ci și princiar⁶⁶³. „În *Protoevanghelia lui Iacob* (5, 1), **πέταλον** descoperă slava Dumnezeului celui preasfânt și nu este vizibilă decât celor care au păcatele iertate. Credinciosul care se supune Cuvântului, (cel botezat), poate deveni el însuși această *tăbliță* gravată cu numele lui Dumnezeu (AS II, 388, 12); când se săvârșește taina botezului se adaugă și taina mirungerii, prin care se însemnează cel botezat cu o pecete de neșters; astfel, cel botezat este consacrat, *pus deoparte pentru Domnul* (Chiril al Ierusalimului, *Cat. Myst.* 4, 7)⁶⁶⁴.

⁶⁵⁸ BBVA, p. 109

⁶⁵⁹ SEP 1, p. 267 – **dilosis** și **alithia**. Facem această transliterare pentru că știm că, mai ales cel de-al doilea termen, e citit în multe cercuri într-un mod supărător auzului.

⁶⁶⁰ SEP 1, p. 267

⁶⁶¹ Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viața lui Moise*

⁶⁶² **πέταλον**

⁶⁶³ BBVA, p. 110

⁶⁶⁴ SEP 1, p. 268

33: și s-o prinzi de tiară cu un șnur de mătase violetă, în partea din față a tiarei.

„Tiară; coroana sacerdotală a marelui preot. Între ebraicul **kidar**, grecescul **mitra** și echivalentul occidental **turban**, versiunea de față preferă, ca mai potrivit, termenul lui Ieronim, **tiara** (Vulgata)⁶⁶⁵.

34: Ea va fi pe fruntea lui Aaron, și Aaron va purta păcatele celor ce au adus jertfe – prinoasele afierosite de fiii lui Israel și toate darurile din jertfele lor; ea le va fi pe fruntea lui Aaron ca o jertfă de-a pururi bineprimită înaintea Domnului.

Va purta păcatele celor ce au adus jertfe: „Marele preot, fiind consacrat lui Iahve, remedia, prin prezența sa, erorile rituale involuntare (BJ)⁶⁶⁶. „*Foița* plasată pe fruntea lui Aaron are rol apotropaic. Ea permite marelui preot să poarte fără primejdie lipsurile privitoare la sacrificiile și la ofrandele aduse pentru a obține iertarea⁶⁶⁷.

„Capul împodobit cu diademă înseamnă cununa celor ce au bineviețuit, întrucât aceasta este împodobită cu o tăbliță de aur pe care sunt săpate semne tainice⁶⁶⁸. Sau „tiara de aur, cea înaltă, arată puterea împărătească a Domnului, pentru că Mântuitorul este Capul Bisericii (Efeseni 5, 23)⁶⁶⁹.

35: Tunica cu ciucuri o vei face din in topit, și tot din in topit vei face tiara; și brâu vei face, totul lucrat cu măiestrie.

Îmbinarea feluritelor culori și fire în veșmintele sacerdotale poate arăta îmbinarea virtuților, ca în cazul hainei pestrițe a lui Iosif (Facerea 37, 3). „*Ciucuri*, **κόσμοφοι**, pentru Grigorie al Nyssei, sunt un fel de pandantive de formă sferică asemănătoare unor ghinde și desemnează frumusețea pe care virtutea o adaugă împlinirii poruncilor (VM 2, 194)⁶⁷⁰.

36: Și fiilor lui Aaron le vei face tunici și brâie; și tiare le vei face, spre cinste și mărire.

37: Cu acestea îl vei îmbrăca pe Aaron, fratele tău, precum și pe fiii lui; îi vei unge, le vei umple mâinile și-i vei sfinți ca să-Mi fie preoți.

Le vei umple mâinile: „ritualul prin care, pentru prima oară, în mâinile preotului erau puse bucățile de carne ce trebuiau aduse ca jertfă⁶⁷¹.

38: Le vei face pantaloni de in, de la brâu până sub genunchi, ca să-și acopere goliciunea trupului;

„Porunca presupune un altar cu trepte, așa cum va fi mai târziu în templul din Ierusalim⁶⁷². *Pantalonii* sunt „semn al ascezei și al castității (Origen, *Hom. Lev.* 4, 6). Lipsa lor este o concesie necesară pentru înmulțirea neamului, dar în cazul preoților Bisericii se reține doar posibilitatea procreației spirituale (*Hom. Lev.* 6, 6)⁶⁷³.

39: Aaron și fiii săi îi vor purta ori de câte ori vor intra în cortul mărturiei sau când vor merge să slujească la jertfelnicul din sfânta, ca să nu-și atragă asupra-le păcat și să moară. Lege veșnică va fi aceasta pentru el și pentru urmașii săi de după el.

Veșmintele preoților erau mult mai simple decât cele ale arhierului. Preoții purtau doar hiton, cingătoare și turban. În plus, toți sacerdoții purtau pantaloni de in. „Inul peste părțile trupului din preajma coapselor înseamnă răcirea atotcuvenită a plăcerilor trupului. Căci inul e rece. Iar fierbințeala dorințelor urâte e străină de orice sfânt⁶⁷⁴.

⁶⁶⁵ BBVA, p. 110

⁶⁶⁶ EX, p. 226

⁶⁶⁷ SEP 1, p. 269

⁶⁶⁸ Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viața lui Moise*

⁶⁶⁹ Clement Alexandrinul, *Stromate*, V, 37, 5

⁶⁷⁰ SEP 1, p. 269

⁶⁷¹ BBVA, p. 110

⁶⁷² BBVA, p. 110

⁶⁷³ SEP 1, p. 269

⁶⁷⁴ Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinarea și slujirea în duh și adevăr*, XI

Acestea erau veșmintele sacerdotale; detalii în plus se găsesc și la finalul Ieșirii, și în Levitic.

CAPITOLUL 29 – Sfințirea lui Aaron și a fiilor săi: pregătirea; spălarea, îmbrăcarea și ungerea; jertfele; transmiterea veșmintelor. Sfințirea altarului și jertfele neconținute.

1: Iată ce vei face asupra-le spre a-i sfinți ca să-Mi fie Mie preoți: Vei lua un vițel din cireadă, doi berbeci fără meteahnă,

2: pâini-azime frământate în untdelemn și turte-azime unse cu untdelemn; le vei face din făinuță de grâu.

3: Le vei pune într-un paner, și-n paner le vei aduce odată cu vițelul și cu cei doi berbeci.

4: Îi vei aduce pe Aaron și pe fiii săi la intrarea cortului mărturiei și-i vei spăla cu apă.

5: Vei lua sfintele veșminte și-l vei îmbrăca pe Aaron, fratele tău, cu tunica și cu manta, cu efodul și cu pieptarul, încingându-i pieptarul peste efod;

6: pe cap îi vei pune tiara, iar pe tiară vei prinde tăblița Sfințeniei.

7: Vei lua apoi untdelemnul de ungere, i-l vei turna pe cap și-l vei unge.

Săvârșitorul cultului nu mai aparține profanului. Aaron „s-a uns cu untdelemn sfințit și a fost pus căpetenie și conducător al preoților și al poporului, ba a primit și o tăbliță de aur pe vârful frunții lui, având scris pe ea numele Domnului. Iar aceasta era în chip lămurit simbolul Mântuitorului nostru Împărat și ca o diademă strălucitoare și slăvită”⁶⁷⁵.

8: Vei aduce și pe fiii săi și-i vei îmbrăca cu tunicile,

9: îi vei încinge cu brâiele și le vei pune tiarele și-Mi vor fi Mie preoți în veac. Și vei umple mâinile lui Aaron și mâinile fiilor săi.

10: Vei aduce apoi vițelul în fața cortului mărturiei. Acolo, la ușa cortului mărturiei, în fața Domnului, Aaron și fiii săi își vor pune mâinile pe capul vițelului

11: și acolo, în fața Domnului, la ușa cortului mărturiei, acolo vei înjunghia vițelul.

12: Vei lua din sângele vițelului și-l vei pune tu, cu degetul tău, pe coarnele jertfelnicului; iar sângele rămas îl vei turna pe tot la poala jertfelnicului.

„Tot sângele rămas: acest ritual sugerează, pentru Maxim Mărturisitorul, că omul nu trebuie să pună toată vigoarea și puterea sa, reprezentată de sânge, în slujba propriilor sale interese și dorințe, ci s-o ofere lui Dumnezeu (*Qu.* 23)”⁶⁷⁶.

13: Vei lua toată grăsimea ce acoperă măruntaiele, vei lua prapurul ficatului și amândoi rărunchii cu grăsimea de pe ei și le vei arde pe jertfelnic.

14: Iar carnea vițelului, pielea și necurăteniiile lui le vei arde cu foc în afara taberei, jertfă pentru păcat.

„Sângele jertfelor care se făceau pentru iertarea păcatelor era adus pe altar, iar carnea se ardea în afara taberei. Căci nimeni fiind înăuntrul viciilor acestei lumi nu scapă de păcat și sângele jertfei nu este bine primit lui Dumnezeu dacă nu iese din tina trupului său”⁶⁷⁷. Despre investirea preoților se va vorbi pe larg în Levitic.

15: Vei lua apoi întâiul berbec, iar Aaron și fiii săi își vor pune mâinile pe capul berbecului.

16: Tu vei înjunghia berbecul, îi vei lua sângele și-l vei turna de jur-împrejurul jertfelnicului.

⁶⁷⁵ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, II

⁶⁷⁶ SEP 1, p. 270

⁶⁷⁷ Sf. Ambrozie, *Scrisori*, LXIII, 104

17: Berbecul îl vei despica în două bucăți; măruntaiele și picioarele i le vei spăla cu apă și le vei pune deasupra celor două bucăți, împreună cu capul.

„Să băgăm de seamă că pieptul se scoate întreg [v. 27], iar pânțele nu se scoate, ci se spală. Căci înțeleptul poate să-și lepede și să-și taie toată mâna, dar pânțele nu-l poate înlătura. Firea silește și pe cel mai înfrânat să se folosească de hrana trebuitoare”⁶⁷⁸.

18: Apoi vei arde berbecul, tot, pe jertfelnic, aducându-I Domnului ardere-de-tot întru miros de bună mireasmă; jertfă Îi este Domnului.

Primul berbec se aducea ca ardere de tot. *Bună mireasmă*: „acest antropomorfism exprimă mulțumirea cu care Iahve primește ofranda, cf. Facerea 8, 21; Levitic 1, 9; Numerii 28, 2”⁶⁷⁹.

19: Vei lua apoi cel de al doilea berbec; Aaron și fiii săi își vor pune mâinile pe capul berbecului.

20: Tu îl vei înjunghia, apoi vei lua din sângele lui și-l vei pune pe pulpa urechii drepte a lui Aaron, pe degetul mare al mâinii lui celei drepte, pe degetul mare al piciorului său celui drept, precum și pe pulpele urechilor drepte ale fiilor săi și pe degetele mari de la mâinile lor drepte și pe degetele mari de la picioarele lor drepte.

„*Ungerea cu sânge* a celor trei părți ale corpului reprezintă, după Philon, purificarea omului virtuos în cuvânt (urechea), în faptă (mâna) și în calea vieții (picioarele); pe lângă acestea, sporul în orice activitate cere pricepere și tinde spre culmea desăvârșirii (*Mos.* II, 150-151)”⁶⁸⁰.

21: Vei lua din sângele de pe jertfelnic și din untdelemnul de ungere și vei stropi asupra lui Aaron și asupra veșmintelor lui și, odată cu el, asupra fiilor săi și asupra veșmintelor fiilor săi; și se va sfinți, el și veșmintele lui, precum și fiii săi și veșmintele fiilor săi împreună cu el. Iar sângele rămas al berbecului îl vei turna de jur-împrejurul jertfelnicului.

22: Din berbec vei lua grăsimea, seul de pe măruntaie, prapurul ficatului, amândoi rărunchii cu grăsimea de pe ei, precum și șoldul drept – căci aceasta-i împlinirea -;

Textul ebraic are în final: *căci acesta-i berbec al sfințirii* (preotului). Cu sângele celui de al doilea berbec și cu untdelemnul pentru ungere se sfințeau preoții și veșmintele preoțești. Acestea sunt descrise pe larg în Cartea Levitic.

23: iar din panerul cu pâine nedospită ce este pus înaintea Domnului [vei lua] o pâine din cele cu untdelemn și o turtă

24: și pe toate le vei pune în mâinile lui Aaron și în mâinile fiilor săi, ca să le afierosească Domnului.

„A afierosi: de la *aforizo* = *a separa, a despărți, a osebi, a pune ceva de-o parte*; de unde: a dedica, a consacra ceva (sau pe cineva) cuiva; a oferi prinos. În ebraică: *ca să le aducă, legănându-le...* Gest ritual prin care ofranda Îi era întinsă lui Dumnezeu și primită înapoi, ca de la El”⁶⁸¹.

25: Le vei lua apoi din mâinile lor și le vei arde pe jertfelnic, ardere-de-tot întru miros de bună mireasmă înaintea Domnului; jertfă Îi este Domnului.

„Ce este ars în acest sacrificiu este considerat ca revenind cu totul în posesia lui Dumnezeu ca un rod de care El se bucură în mod exclusiv”⁶⁸².

26: Din berbecul împlinirii – care este al lui Aaron – vei lua pieptul și-l vei afierosi Domnului; aceasta va fi partea ta.

27: Și vei sfinți pieptul cel afierosit și șoldul afierosirii, care au fost afierosite și luate din berbecul împlinirii, adică din ceea ce este pentru Aaron și pentru fiii săi,

⁶⁷⁸ Nil Ascetul, *Cuvânt ascetic*, 57

⁶⁷⁹ EX, p. 226

⁶⁸⁰ SEP 1, p. 271

⁶⁸¹ BBVA, p. 111

⁶⁸² SEP 1, p. 271

„Pentru Origen, *șoldul drept* [v. 22] reprezintă fapta bună, iar *pieptul* inima curată și duhul închinat lui Dumnezeu (*Hom. Ex. 9, 4*)⁶⁸³.

28: și-i va fi lui Aaron și fiilor săi îndatorire veșnică din partea fiilor lui Israel; aceasta-i afierosire și ea însăși osebire din jertfele de mântuire ale fiilor lui Israel; afierosire Domnului.

Abia aici se face mențiune despre scoaterea pieptului, amintită într-un comentariu anterior. Toate acestea vor fi prezentate într-un comentariu la Levitic.

29: Veșmintele sfântului – adică ale lui Aaron – vor fi după el ale fiilor săi, în ele să fie unși și sfințiți.

30: Timp de șapte zile le va purta preotul care-i va urma dintre fiii săi și care va intra în cortul mărturiei să slujească-ntru cele sfinte.

Arhieria, ca și veșmintele arhieresti, vor fi moștenite ereditar, de cei din familia lui Aaron. Ritualul de investire dura șapte zile. Sfințirea prin sângele animalelor junghiate vestește taina mântuirii: „Cele săvârșite sunt chipuri și [...] erau preînchipuiri ale sfințirii în Hristos. [...] Dacă n-ar fi așa, ceea ce e mai înalt se binecuvântează de către ceea ce este mai mic, dacă firea lui e mai înaltă decât firea vițelului sau a berbecului”⁶⁸⁴.

31: Vei lua deci berbecul împlinirii și-i vei fierbe carnea într-un loc sfânt,

32: iar Aaron și fiii săi să mănânce carnea berbecului și pâinile cele din paner, acolo, lângă ușile cortului mărturiei;

33: pe acestea să le mănânce, prin care li s-a făcut sfințirea și au dobândit preoția; și nimeni altcineva să nu mănânce, fiindcă sunt sfinte.

„Căci numai sufletelor sfințite li se cuvine să se împărtășească de hrana sfântă, adică de trupul lui Hristos; cei de alt neam nu se pot apropia de binecuvântare. Prin cel de alt neam se înțelege neamul necredincios încă și nebotezat și, pe lângă acesta, cel căzut într-o cugetare străină și contrară opiniilor sfinților și dezbinat în dogme perverse”⁶⁸⁵.

34: Iar dacă din carnea de jertfă a împlinirii sau din pâine va rămâne ceva până dimineața, cu foc le vei arde și nu vor fi mâncate, fiindcă sunt sfințite.

35: Prin urmare, așa vei face cu Aaron și cu fiii săi, așa cum ți-am poruncit: șapte zile să țină sfințirea lor.

36: În ziua curățirii vei aduce un vițel ca jertfă pentru păcat și vei curăți jertfelnicul când tu însuți te vei sfinți pe el și-l vei unge pentru a lui sfințire.

37: Timp de șapte zile vei curăți jertfelnicul și-l vei sfinți, și va fi jertfelnicul o sfântă-a-sfintelor; tot cel ce se va atinge de jertfelnic se va sfinți.

38: Iată ce vei aduce tu pe jertfelnic: doi miei de câte un an, fără meteahnă; în fiecare zi îi vei aduce, necurmat, jertfă neconținută;

39: un miel îl vei aduce dimineața, iar pe cel de al doilea miel îl vei aduce-n amurg,

40: împreună cu o zecime dintr-o efă de făinuță de grâu, frământată cu a patra parte dintr-un hin de untdelemn curat; iar pentru turnare, a patra parte dintr-un hin de vin la un miel.

Efa e echivalentă cu 36,4 litri, un *hin* cu 6,06 litri; prin *turnare* se înțelege libația rituală.

41: Pe cel de al doilea miel îl vei aduce-n amurg, ca și pe cel jertfit de dimineață, și cu aceeași turnare de vin; într-un miros de bună mireasmă îl vei aduce jertfă Domnului,

42: jertfă neconținută din neam în neamurile voastre, lângă ușile cortului mărturiei de dinaintea Domnului, acolo unde Mă voi arăta Eu ție ca să-ți grăiesc.

„Clement Romanul și Iosif Flaviu vorbesc la prezent despre jertfele oferite la Ierusalim, ceea ce face posibil să credem că exista un cult continuu între 70-135 d. Hr., în templul devastat

⁶⁸³ SEP 1, p. 271

⁶⁸⁴ Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinarea și slujirea în duh și adevăr*, XI

⁶⁸⁵ Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinarea și slujirea în duh și adevăr*, XI

de romani (*I Clement* 41, 2). Mai târziu, Origen vede în faptul că jertfa evreilor a încetat *dovada* că litera Legii este moartă (*Com. Rom.* 6, 7, PG 14, 1073B)⁶⁸⁶.

43: **Acolo le voi da Eu întâlnire fiilor lui Israel și va fi [locul] sfințit prin slava Mea.**

44: **Voi sfinți cortul mărturiei și jertfelnicul; și pe Aaron și pe fiii săi îi voi sfinți, ca să-Mi slujească Mie ca preoți.**

45: **Și pe nume Mă voi numi întru fiii lui Israel și le voi fi lor Dumnezeu;**

Mă voi numi: „în Textul Ebraic: *voi locui* (în mijlocul lor). Septuaginta corelează verbul cu numele propriu *Domnul (Iahve)* din versetul următor: Dumnezeu este Cel ce Se identifică în propriul Său nume, un nume care, în același timp, înseamnă și prezența Sa reală în mijlocul celor ce-i cunosc identitatea”⁶⁸⁷.

46: **și vor cunoaște că Eu, Domnul, Eu sunt Dumnezeul lor, Cel ce i-am scos din țara Egiptului, pentru ca pe nume să Mă numesc întru ei și să le fiu Dumnezeu.**

Se afirmă clar nevoia de sfințire a persoanelor, a obiectelor și a naturii. Acestea se vor împlini în Hristos, dar nu fără mijlocirea preoților, fiindcă altfel sfințirea s-ar face de la sine, chiar și împotriva voinței omului. Totodată, vedem că Dumnezeu e prezent într-un chip special în spațiul liturgic, căci acolo e invocat în rugăciunea noastră comună și tot acolo se aduce Jertfa sfințitoare.

Mielul din care se împărtășesc preoții poate fi apropiat de mielul pascal, în vreme ce cortul prefigurează pământul făgăduit. Pornind de aici, Sfântul Maxim Mărturisitorul arată că sunt trei Paști:

I. Paștele sărbătorit în Egipt (cap. 12);

II. Paștele prăznuit în pustie;

III. Paștele viitor, din pământul făgăduinței (anticipat aici).

Celor trei sărbătoriri le corespund trei trepte ale vieții spirituale:

I. Curățirea de păcat;

II. Cunoașterea mai clară a rațiunii lucrurilor, în chip mintal și netrupesc (pustia = părăsirea formelor);

III. Serbarea în veacul viitor, mâncând în mod nemijlocit Rațiunea culminantă a Înțelepciunii⁶⁸⁸.

CAPITOLUL 30 – Altarul tămâierii.

1: **„Vei face un altar al tămâierii; din lemn de salcâm îl vei face.**

„Asemenea altare erau foarte frecvente în Orientul antic, descrierea aceluia mozaic din versetele 1-5 corespunde aceluia similară din templul lui Solomon (III Regi 6, 20 ș. u.) și din templu din Ierusalim[ul postexilic] (I Macabei 4, 49)”⁶⁸⁹.

2: **Un cot îi va fi lungimea, un cot lățimea – va fi pătrat – și doi coți înălțimea; coarnele vor fi un singur trup cu el.**

3: **Îl vei îmbrăca în aur curat: grătarul de deasupra, pereții de jur-împrejur și coarnele; și-i vei face-mprejur o cunună de aur împletită.**

Pornind de la buna mireasmă a tămâii, Clement Alexandrinul vede în altarul tămâierii un „simbol al pământului, din care ies miresmele, care se află așezat în mijlocul acestei lumi”⁶⁹⁰. Altarul tămâierii închipuie pe Hristos: „Deci a fost făcut din lemne ce nu putrezesc. Dar a fost

⁶⁸⁶ SEP 1, pp. 272-273

⁶⁸⁷ BBVA, p. 111

⁶⁸⁸ Cf. *Ambigua*, 127

⁶⁸⁹ EX, p. 226

⁶⁹⁰ *Stromate*, V, 33, 1

poleit întreg cu aur. Fiindcă trupul lui Hristos este nestricăcios și are în sine firea dumnezeiască⁶⁹¹.

4: Sub cununa lui împletită să-i faci două inele de aur curat pe cele două laturi; de-o parte și de alta le vei face, iar prin ele vor fi trecute pârgurile cu care va fi purtat.

5: Pârgurile să le faci din lemn de salcâm și să le îmbraci cu aur.

6: Și-l vei așeza în fața perdelei de dinaintea chivotului mărturiilor, acolo unde Mă voi arăta Eu ție.

Altarul tămâierii era așezat înaintea catapetesmei, în dreptul chivotului, ocupând o poziție centrală. „Despre locul cel din mijloc se spune că este la mijloc între cer și pământ; alții spun că este simbol al lumii spirituale și al lumii materiale”⁶⁹².

7: Aaron va arde pe el tămâie mărunță, cu mireasmă plăcută; dis-de-diminează va tămâia, când pregătește candelile.

În Biblia 1914: *Și va tămâia peste dânsul Aaron tămâie tocmită mărunță* – de unde aproximarea, într-un comentariu, *tămâie compusă, subțire*. SEP 1 are: *tămâie în amestec fin*. „Tămâia e compusă pentru că, Dumnezeu fiind Cuvântul, S-a făcut trup și S-a compus Emanuil cu noi, firea dumnezeiască și omenitatea adunându-se, în chip negrăit, într-o unitate mai presus de minte. Și e subțire, pentru că nu are grosimea slujirii celei după lege”⁶⁹³. „Dacă Domnul, Marele Arhiereu, înalță lui Dumnezeu tămâie cu bun miros, nu trebuie să înțelegem prin aceasta jertfa și bunul miros al tămâiei, ci că Domnul înalță jertfa primită a dragostei, bunul miros cel duhovnicesc, care este adus pe altar”⁶⁹⁴.

8: Iar seara, când Aaron va aprinde candelile, iarăși va arde pe el miresme: tămâiere de-a pururi ne-ntreuptă înaintea Domnului, din neam în neamurile lor.

9: Pe el să nu aduceți nici un alt fel de tămâiere sau de prinoase, și nici turnare nu veți turna peste el.

Nu era îngăduită aducerea altor jertfe pe altarul tămâierii, nici libațiile, și nici arderea de tămâie străină, fără scopuri rituale.

10: Pe coarnele lui va aduce Aaron jertfa de ispășire o dată pe an; o dată pe an, în ziua ispășirii, cu sângele din jertfa de curățire a păcatelor va face el curățirea, din neam în neamurile voastre; sfântă-a-sfintelor Îi este Domnului”.

„Altarul de jertfă situat la exterior simbolizează, pentru Philon, viața publică dominată de interes pentru lucrurile trupești, opusă altarului tămâierii din interior, simbol al vieții duhovnicești, a cărei bună mireasmă umple sufletul (*Ebr.* 87). Proeminența altarului *lăuntric* descoperă faptul, important, că Dumnezeu pune mult mai mare preț pe cel mai mic bob de tămâie oferit de către un om evlavios, decât pe mii de animale sacrificate de cel netrebnic (*Spec.* I, 274.275). Superioritatea jertfei de tămâie este atestată de o lege transmisă oral, atestată de *Mișna*: nu este îngăduit să aduci ardere de tot înainte de a aduce în interior arderea tămâiei (*Spec.* I, 276). Pentru Părinți, arderea tămâiei are un înțeles simbolic: este buna mireasmă duhovnicească a darului iubirii, oferit de către Domnul ca Mare Preot (Clement, *Pedagogul*, II, 67, 1). Altarul tămâierii este cel al rugăciunii inimii (Origen, *Hom. Num.* 5, 1.3). Altarul de aur reprezintă pe cei ce trăiesc în feciorie, cu desăvârșire curați, *auriți* cu înțelepciunea și cu neprihănirea (Metodiu, *Symp.* 5, 8, 130-131)”⁶⁹⁵.

„Coarnele altarului, ca niște mâini întinse, preînchipuiesc forma cinstitei cruci”⁶⁹⁶. Raritatea ritualului se motivează prin aceea că „Moise, în înțelepciunea sa, știa bine că ușor dis-

⁶⁹¹ Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinarea și slujirea în duh și adevăr*, IX

⁶⁹² Clement Alexandrinul, *Stromate*, V, 33, 2

⁶⁹³ Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinarea și slujirea în duh și adevăr*, IX

⁶⁹⁴ Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, II, 67, 1

⁶⁹⁵ SEP 1, p. 273

⁶⁹⁶ Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinarea și slujirea în duh și adevăr*, IX

prețuiește cineva ceea ce este obișnuit și accesibil, pe când ceea ce este îndepărtat și o raritate e considerat în mod natural foarte însemnat⁶⁹⁷.

11: **Și a grăit Domnul către Moise, zicând:**

12: **„Dacă vei face numărătoarea fiilor lui Israel, la socotirea lor să-I dea fiecare Domnului o răscumpărare pentru viața lui, pentru ca să nu cadă asupra-le vreo nenorocire în timpul număratului.**

E vorba despre recensământ. „Recensământul întregii populații este amintit în Vechiul Testament de trei ori; în Numerii, cap. 1 și 26, Moise face, în al doilea an după ieșirea din Egipt și spre sfârșitul drumului în deșert recensământul pe familie al bărbaților capabili de luptă și al leviților⁶⁹⁸.

13: **Și iată ce va da cel ce va fi supus numărătorii: o jumătate de siclu – socotit siclu sfânt, de douăzeci de ghere un siclu; darea către Domnul va fi astfel o jumătate de siclu.**

„În sec. al V-lea î. Hr., un papirus găsit la Elephantina precizează că doi sicli valorează un stater, adică patru drahme. După distrugerea Templului, taxele dedicate acestuia au fost confiscate de Vespasian în favoarea Capitoliului roman (cf. Suetonius, *Domitian* 12, *fiscus iudaicus*; Dion Cassius 66, 7, 2)⁶⁹⁹.

Siclul sfânt: Ieronim „îl traduce pe ebraicul **șeqel**; în Septuaginta: **didrahma**. *Siclul sfânt*: moneda cu care se plătea darea către templu, de douăzeci de ghere, spre deosebire de siclu mesopotamian, de douăzeci și patru de ghere⁷⁰⁰.

14: **Tot cel ce intră la numărătoare, de la douăzeci de ani în sus, Îi va da Domnului această dare.**

15: **Bogatul nu va da mai mult, nici săracul mai puțin de jumătate de siclu ca dare către Domnul pentru răscumpărarea sufletului.**

„Se considera că recensământul e o necesitate social-economică, dar și un păcat împotriva lui Dumnezeu, singurul îndreptățit să cunoască numărul real al supușilor Săi⁷⁰¹. În plus, de observat că „în fața lui Dumnezeu, bogatul și săracul sunt egali (BJ)⁷⁰².

16: **Argintul dat de fiii lui Israel spre răscumpărare îl vei da pentru trebuințele cortului mărturie: fiilor lui Israel le va fi pomenire înaintea Domnului pentru ispășirea sufletelor voastre”.**

În cazul unui recensământ, tot evreul adult recenat trebuia să plătească o răscumpărare, de o jumătate de siclu de argint. „Se considera că recensământul e o necesitate social-economică, dar și un păcat împotriva lui Dumnezeu, singurul îndreptățit să cunoască numărul real al supușilor Săi⁷⁰³. „Sfinții Părinți au substituit această dare cu contribuția datorată Bisericii și cu *darurile pentru săraci*, gestionate de către preoți sub controlul exclusiv al lui Dumnezeu (CA 2, 35). ♦ Chiril al Alexandriei aplică acest text lui Hristos ca *răscumpărare*: Hristos S-a oferit pe Sine Însuși ca răscumpărare pentru toți, în chipul drahmei care, fiind jumătate de didrahmă, ne este separată de cealaltă jumătate: Fiul și Tatăl neputând fi despărțiți în unitatea naturii Lor (In Io. 3, 5, 307A)⁷⁰⁴.

„Trebuie să băgăm de seamă că acest (siclu) n-are înțeles material, ci duhovnicesc, care se socotește că trebuie dat de către toți la fel⁷⁰⁵.

17: **Și a grăit Domnul cu Moise zicând:**

⁶⁹⁷ Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, XXVII

⁶⁹⁸ EX, p. 227

⁶⁹⁹ SEP 1, p. 274

⁷⁰⁰ BBVA, p. 112

⁷⁰¹ BBVA, p. 112

⁷⁰² EX, p. 227

⁷⁰³ BBVA, p. 112

⁷⁰⁴ SEP 1, p. 274

⁷⁰⁵ Sf. Ambrozie, *Scrisori*, VII, 4

18: **„Vei alcătui o baie de aramă, cu tălpica tot de aramă, să fie pentru spălat; o vei pune între cortul mărturiei și jertfelnic. Vei turna într-însa apă**

19: **și dintr-însa își vor spăla Aaron și fiii săi mâinile și picioarele cu apă.**

20: **Când vor intra în cortul mărturiei se vor spăla cu apă, și astfel nu vor muri; sau când se vor apropia de jertfelnic ca să slujească și să-I aducă Domnului ardere-de-tot,**

21: **să-și spele cu apă mâinile și picioarele; când vor intra deci în cortul mărturiei să se spele cu apă, ca să nu moară. Și va fi aceasta lege veșnică pentru el și pentru urmașii săi de după el”.**

Baia de aramă folosea la spălările rituale, adică la „baia rituală prin care se ajungea la starea de purificare necesară contactului cu divinitatea”⁷⁰⁶. Înainte de a sluji, preoții își spălau mâinile, închipuind curăția faptelor, și picioarele, care arată umbletele în afară ale sufletului nostru ce, astfel, se întinează adeseori, trebuind să fie curățit. „*Băița de aramă, ligheanul de aramă*, este asociată cu botezul (Chiril al Ierusalimului, *Cat.* 3, 5, PG 33, 433B). Chiril al Alexandriei scoate de aici un argument în favoarea botezului și în defavoarea sfințirii după Lege, care nu este suficientă pentru a ajunge la deplinătatea sfințeniei înaintea lui Dumnezeu. Curățirea obținută prin botezul în numele lui Hristos, prefigurată de acest text, este necesară (*Ador.* 9, 628 B-D). ♦ *Mâinile și picioarele* sunt spălate; trebuie să fie curate atât faptele, cât și *calea* de a împlini orice faptă. Numai așa poate fi oferită lui Dumnezeu buna mireasmă a unei purtări conforme cu Evanghelia (*ibid.*)”⁷⁰⁷.

22: **Și a grăit Domnul către Moise, zicând:**

23: **„Vei lua mirodenii: cinci sute de sicli de smirnă aleasă; pe jumătate, adică două sute cincizeci de sicli, scorțișoară binemiroitoare; două sute cincizeci de sicli, trestie binemiroitoare;**

24: **casie, cinci sute de sicli – socotiți după siclul sfânt – precum și un hin de untdelemn de măslină.**

„*Casie*: specie de arbore oriental, folosit și în medicină (**Cassia fistula**)”⁷⁰⁸. În altă opinie, *casia* era un „nume generic pentru anumite plante aromatice, din care face parte și scorțișoara, altfel greu de identificat”⁷⁰⁹. Un *hin* era echivalentul a circa 6 litri.

25: **Din ele vei face untdelemn pentru ungere sfântă, mir înmiresmat după meșteșugul făcătorilor de arome; acesta va fi untdelemn pentru ungere sfântă.**

La evrei, erau unși cu mir: arhiereul (29, 29), preoții (Levitic 8, 30), iar mai târziu regii (I Regi 10, 1) și, uneori, profeții (III Regi 19, 16). Mirul era alcătuit prin amestecul untdelemnului de măslină cu smirnă, scorțișoară, trestie mirositoare și casie. *Smirna* e rășina secretată de la sine de un pom plin de spini; e mai valoroasă decât alte rășini aromatice. *Casia* e o rășină aromată sau coaja zdrobită a unui arbust oriental în formă de tufă. *Scorțișoara* e un lemn parfumat sau o esență uleioasă obținută din scoarța unui arbore oriental. *Trestia mirositoare* provenea, cel mai probabil, din Arabia. În Biserică, Sfântul Mir se pregătește, de asemenea, dintr-un amestec de untdelemn de măslină cu felurite arome, el primind, prin sfințire, energiile Sfântului Duh, pe care le transmite celor mirunși, fiind astfel superior mirului celor de sub Lege.

„Dacă untdelemnul acela amestecat avea atâta putere, că cei unși cu el dobândeau slava împărătească, cu cât mai vârtos cei a căror minte și om dinăuntru au primit ungerea untdelemnului sfințitor al veseliei și au luat arvuna Duhului cel bun, nu se vor ridica la măsura desăvârșirii, adică a lui Hristos, făcându-se părtași de împărăția, înfierea și cunoașterea tainelor Lui și având dreptul să intre la Tatăl și să iasă după plăcerea lor?”⁷¹⁰.

26: **Cu el vei unge cortul mărturiei și chivotul mărturiei**

27: **și sfeșnicul cu toate ale lui și altarul tămâierii**

⁷⁰⁶ EX, p. 227

⁷⁰⁷ SEP 1, p. 275

⁷⁰⁸ BBVA, p. 112

⁷⁰⁹ EX, p. 227

⁷¹⁰ Sf. Simeon Metafrastul, *Parafrază la Macarie Egipteanul*, 74

28: **și jertfelnicul arderii-de-tot cu toate ale lui și masa cu toate ale ei și baia cu tălpica ei**

29: **și le vei sfinți și vor fi ele sfinte-ale-sfintelor: tot cel ce se va atinge de ele se va sfinți.**

„Clement Alexandrinul asociază uleiul ungerii cu Hristos, *Unsul* prin excelență. Mireasma (**μύρον**) sfântă este Duhul Sfânt; Însuși Hristos a fost uns (Psalmi 44, 8). El pregătește pentru ucenicii Lui un ulei cu bună mireasmă, pe care îl alcătuiește din *aromate cerești* (*Pedagogul* II, 8, 65, 2-3). Hipolit îi consideră pe *preoții* și pe *regii* care, prin ungere poartă numele Domnului, imagini ale Regelui și Preotului desăvârșit, coborât din cer, vestit în I Regi 2, 35 (*Com. Dan.* 4, 30, 8-9)⁷¹¹.

30: **Cu el îi vei unge pe Aaron și pe fiii săi, și-i vei sfinți, ca să-Mi slujească Mie ca preoți.**

31: **Iar fiilor lui Israel le vei spune: - Untdelemn de uns cu ungere sfântă fi-va acesta, din neam în neamurile voastre.**

32: **Trup omenesc nu va fi uns cu el, și nici nu vă veți face ceva asemănător felului în care a fost el alcătuit: acesta-i lucru sfânt, și sfânt e și pentru voi.**

Trup omenesc: în sensul: trupul unui om oarecare, al unui profan⁷¹².

33: **Acela care-și va face ceva asemănător, sau acela care va da din el cui nu trebuie să-i dea, stârpit va fi din neamul său.**

Cu mirul se sfințeau cortul și obiectele cortului (până azi, lăcașul bisericii și obiectele liturgice sunt sfințite), arhieriei și preoții, poporul nefiind, însă, uns. În Biserică, Taina Mirungerii se administrează tuturor celor botezați, aceștia fiind curați de orice păcat; în Legea veche, încă stăpâna păcatul.

34: **Și a zis Domnul către Moise: „Fă-ți rost de mirodenii: rășină, oniha, galban mirositor și tămâie curată (din fiecare aceeași măsură)**

35: **și din ele vei face tămâie binemiroitoare, facere a făcătorilor de mir, lucru curat și sfânt.**

36: **O vei tăia-n bucățele mărunte și o vei pune-n fața mărturiilor, în cortul mărturiei, acolo unde Eu Mă voi arăta ție. Lucru preasfânt va fi acesta pentru voi.**

„După Philon, cele patru aromate care compun mireasma sfântă destinată altarului tămâierii simbolizează cele patru elemente: apa, pământul, aerul și focul. Primele două elemente sunt grele, celelalte două ușoare. Amestecul armonios înseamnă lucrarea sfântă (v. 35), lumea care se sfințește ca ardere de tot dimineața și seara (Ieșirea 30, 7-8), printr-o triplă liturghie a cosmosului, a templului și a sufletului. *Tămâia* reprezintă în sistemul gnostic **πνευμα**. Pentru Clement este simbolul rugăciunii (*Stromate* VII, 6, 34, 2). Pentru Origen, compoziția tămâiei înseamnă cele patru Evanghelii, iar învățătura ucenicilor lui Hristos este meșteșugul Făcătorului de miruri (Origen, PG 17, 276B)⁷¹³.

37: **Pentru voi nu o veți face după această-ntocmire, căci pentru voi ea e sfințenie afierosită Domnului.**

38: **Oricine-și va face ceva asemănător spre-nmiresmarea lui, acela va fi stârpit din neamul său”.**

Tămâia specială era alcătuită din părți egale de stacte, oniha, halvan și tămâie. Acestea sunt rășini puternic mirositoare. E oprită folosirea ei profană.

CAPITOLUL 31 – Meșterii cortului. Serbarea zilei de odihnă. Tablele legii.

⁷¹¹ SEP 1, p. 275

⁷¹² BBVA, p. 112

⁷¹³ SEP 1, p. 276

- 1: **Și a grăit Domnul către Moise, zicând:**
 2: **„Iată, Eu l-am chemat anume pe Bețaleel, fiul lui Uri, fiul lui Or, din seminția lui Iuda,**
 3: **și l-am umplut de duhul cel dumnezeiesc al înțelepciunii, al priceperii și al științei întru tot meșteșugul,**
 4: **ca să fie el mai mare peste meșteri și să lucreze aurul și argintul și arama și inul topit,**
 5: **să șlefuiască pietre scumpe, și să sape-n lemn și să lucreze-n felurite chipuri.**
 6: **Și-mpreună cu el i-am rânduit pe Oholiab, fiul lui Ahisamac, din seminția lui Dan; și tuturor celor înțelepți cu inima le-am dat înțelepciune, și ei vor face toate câte ți-am poruncit Eu ție:**
 7: **cortul mărturiei, chivotul legământului și acoperământul de deasupra lui, precum și-ntocmirea cortului,**
 8: **altarul tămâierii, masa și toate vasele ei, sfeșnicul cel de aur curat cu toate obiectele lui,**
 9: **baia împreună cu tălpica ei,**
 10: **veșmintele cele pentru slujbă ale lui Aaron și veșmintele fiilor săi rânduiți să-Mi slujească Mie,**
 11: **mirul pentru ungere, tămâia cea binemiroitoare pentru locul cel sfânt; pe toate le vor face ei așa cum ți-am poruncit Eu ție”.**

Dumnezeu numește pe meșterii cei plini de har, aleși pentru a lucra obiectele sfinte: *Bețaleel* (= sub paza Domnului), fiul lui *Uri* (= iluminat), fiul lui *Or* (= Răsărit), din seminția lui Iuda; și *Oholiab* (= cortul tatălui), fiul lui *Ahisamac* (= fratele puterii), din seminția lui Dan. „După Philon, Moise, *păzitorul tainelor lui Dumnezeu*, vede arhetipurile, iar Bețaleel, călăuzit de Moise, le imită; *crează umbre*, precum o arată și numele său, *în umbra lui Dumnezeu* (*Somn.* I, 206). ♦ Clement din Alexandria (*Stromate* I, 4, 25, 5-26) înțelege prin aceasta că și știința, și tehnica sunt de origine dumnezeiască și că amândouă sunt bune pentru oameni, cu condiția de a le primi și folosi întru slava lui Dumnezeu (cf. și Origen, *Hom. Num.* 18, 3)⁷¹⁴.

- 12: **Și a grăit Domnul cu Moise, zicând:**
 13: **„Poruncește-le tu fiilor lui Israel: - Băgați de seamă și păziți zilele Mele de odihnă, căci ele sunt semn între Mine și voi din neam în neam, pentru ca voi să știți că Eu, Domnul, Eu sunt Cel ce vă sfințește.**
 „Legea odihnei sabatice, fără legătură cu episodul precedent, a fost probabil inserată aici pentru a i se accentua semnificația cultică (BJ)⁷¹⁵.
 14: **Păziți așadar ziua de odihnă, căci sfântă Îi este ea Domnului și vouă; cel ce o va întina, acela cu moarte va fi omorât, și tot cel ce va face într-însa vreo lucrare, sufletul acela va fi stârpit din neamul său.**
 15: **Lucrul să ți-l faci în șase zile; a șaptea zi, cea de odihnă, odihnă sfântă va fi ea pentru Domnul; tot cel ce va lucra în ziua odihnei, cu moarte va fi omorât.**
 16: **Vor păzi așadar fiii lui Israel zilele odihnei, și vor face aceasta din neam în neam: legământ veșnic,**
 17: **veșnic semn între Mine și fiii lui Israel, pentru că-n șase zile a făcut Domnul cerul și pământul, iar în ziua a șaptea a încetat și S-a odihnit”.**

„Li s-a poruncit să țină o zi pe săptămână sârbătoarea sabatului ca să nu îndeplinească nici o sarcină cei ce ar fi fost bine să rămână liberați de lucrările lumești, fiindcă n-ar duce cu sine în acea sâmbătă a veacurilor viitoare nici o povară a grelelor fărâdelegi. Dar fiindcă Dumnezeu știa că poporul este nestatornic, a prescis pentru cei slabi o parte prin păzirea unei singure zi, iar celor tari le-a rezervat plinătatea: sinagoga păzește o zi, Biserica păzește nemurirea. Așadar, în lege este

⁷¹⁴ SEP 1, p. 277

⁷¹⁵ EX, p. 227

o parte, în Evangheliile, desăvârșirea⁷¹⁶. „Domnul nostru Iisus S-a odihnit El Însuși în Sâmbăta adevărată și a învățat pe ai Săi cum trebuie să se odihnească, după ce S-a urcat Vinerea pe cruce⁷¹⁷. Odihnește cu adevărat doar cel ce urmează lui Hristos.

18: Și de-ndată ce a conținut să-i grăiască lui Moise-n muntele Sinai, i-a dat cele două table ale Legii, table de piatră, scrise cu degetul lui Dumnezeu.

Despre aceste table se afirmă că au fost scrise chiar de către Dumnezeu. „Tablele conțineau Decalogul, clauzele alianței între Iahve și poporul ales. În general, tratatele orientale erau înscrise pe tăblițe sau stele de piatră și păstrate într-un sanctuar (BJ)⁷¹⁸. „Părinții au văzut în *degetul lui Dumnezeu* un simbol al Duhului Sfânt (Irineu, *Dem.* 26) care vestește întruparea Logosului (Hipolit, *Com. Dan.* 3, 14, 7) și desemnează puterea creatoare (Clement, *Stromate*, VI, 16, 133, 1). ♦ Pentru unii Părinți, *tablele* simbolizează cerul și pământul, sau reprezintă sufletul omenesc (senzitiv și intelectual, cf. Clement, *Stromate* VI, 16, 136, 4), în care este înscrisă Legea naturală de către Dumnezeu. *Tablele de piatră* sunt în opoziție cu Noul Testament al lui Iisus Hristos, care e pecetluit în inimi de carne (Origen, *Com. Rom.* 2, 14, 917 A)⁷¹⁹.

CAPITOLUL 32 – *Vițelul de aur.*

1: Văzând însă poporul că Moise întârzie să se coboare din munte, s-a adunat la Aaron și i-a zis: „Scoală-te, tu, și fă-ne nouă dumnezei care să meargă-naintea noastră, căci cu Moise, cu omul acela care ne-a scos din țara Egiptului, nu știm ce s-a întâmplat”.

Șederea îndelungată a lui Moise și aspectul înfricoșător al muntelui au făcut ca evreii să-și creadă conducătorul mort. Ei părăsesc îndată pe Dumnezeu, Cel propovăduit de Moise, Căruia nu-I mai atribuie nici măcar scoaterea lor minunată din Egipt. Ei cer lui Aaron să le facă o reprezentare a unor divinități, pentru a nu rămâne lipsiți de protecție.

2: Iar Aaron le-a zis: „Scoateți cerceii de aur din urechile femeilor și fetelor voastre și aduceți-i la mine”.

„Absența autorității duce la păcat: poporul lipsit de minte și slab se abandonează impietății, imitând cultul egiptean (Philon, *Mos.* II, 161-162)⁷²⁰.

„Moise împodobește auzul israeliților cu podoaba cercelului, adică cu legea, iar fratele cu nume mincinos scoate, prin neascultare, podoaba pusă în auz și face din ea idol. De fapt, la prima intrare a păcatului în lume, sfatul dat oamenilor de a nu asculta porunca a pricinuit un fel de îndepărtare a cercelului din ureche. Iar șarpele a fost socotit de primii oameni prieten și apropiat⁷²¹. Chiar dacă textul de aici nu o arată, e de presupus că Aaron s-a opus, după puteri, cererii israeliților.

3: Atunci întregul popor a scos cerceii cei de aur din urechile femeilor și i-a adus la Aaron.

Din Biblia 1982 (ca și din SEP 1) se înțelege că și bărbații și-au adus cerceii, sens pentru care pledăm și noi; Biblia 1688 și Biblia 1914 vorbesc, ca și la Anania, despre cerceii femeilor doar. Probabil acele traduceri au influențat și versiunea de față. Aici, textul ebraic și Vulgata vorbesc despre *fiii* și *fiicele* israeliților, existând și versiuni grecești asemănătoare.

4: Și el i-a luat din mâinile lor, i-a topit în tipar și a făcut din ei un vițel turnat și le-a zis: „Iată-i pe dumnezeii tăi, Israele, cei ce te-au scos din țara Egiptului!”

⁷¹⁶ Sf. Ambrozie, *Scrisori*, LXXIV, 5

⁷¹⁷ Isaia Pustnicul, *29 de cuvinte*, XXII, 3

⁷¹⁸ EX, p. 227

⁷¹⁹ SEP 1, p. 278

⁷²⁰ SEP 1, p. 278

⁷²¹ Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viața lui Moise*

„În versiunea ebraică, aceste cuvinte sunt rostite de popor și se referă la un singur *dumnezeu*. În Septuaginta (**i thei** = dumnezeii), rostit de Aaron, textul capătă o notă de ironie amară, ca-n deznădejdea unei înfrângerii: deși idolul este unul, Aaron folosește pluralul limbajului politeist”⁷²². „Vițelul de aur, denumire depreciativă a uneia dintre imaginile taurului, ipostază a divinității htoniene în mitologia orientală. Cultul unei astfel de divinități a fertilității s-a răspândit apoi și în întreg spațiul mediteranean. Gândit de Aaron ca postament al nevăzutului Iahve, reprezintă încercarea de instaurare a unui nou cult dedicat Acestuia, în care nucleul îl constituie rituri specifice divinităților htoniene. Vițelul de aur devine simbolul tentației mereu renăscute de a adora bunurile materiale, fie ele bogăție, plăcere sexuală sau putere. Vițelul de aur este simbolul încercării de substituie a Dumnezeului spiritual prin una dintre imaginile lui Baal, împotriva căruia se vor revolta profeții pe tot parcursul istoriei lui Israel (BJ, LThK)”⁷²³. Cel mai probabil este ca modelul vițelului turnat să-l fi constituit boul sacru Apis, al cărui cult evreii îl cunoșteau din timpul șederii lor în Egipt.

Vițelul de aur va deveni un simbol al adorării bunurilor materiale și al plăcerilor. „Vițelul de aur este amestecarea și confuzia puterilor naturale întreolaltă sau, mai bine zis, împreunarea lor pătimașă și nesocotită, care dă naștere lucrării nesocotite a patimilor contrare firii. Iar vițelul este unul, pentru că una este deprinderea răutății cea împrăștiată în multe chipuri ale păcatului. Și este *vițel* pentru robustețea și rezistența la lucru, pentru caracterul grosolan și pentru ușurința de a digera și născoci, întrucât își rumegă afecțiunea păcătoasă față de patimi. Iar *turnat* este deoarece deprinderea patimilor și făptuirea lor se modelează după chipul nălucirii păcătoase, rămase de mai înainte în cugetare. Pluralul *aceștia sunt dumnezeii tăi* e folosit din pricină că păcatul este prin fire împrăștiat și nestatornic, atotfelurit și împărțit”⁷²⁴.

După înțelesul acestora, avem următoarea schemă:

- *cerceii* : rațiunile cu privire la Dumnezeu;
- *salbele* : opiniile convenite despre lume, născute din contemplația naturală;
- *brățările* : lucrarea virtuților;
- *cuptorul* : fierberea aprinsă a mâniei și a dispoziției pătimașe a poftei; acest cuptor topește toate cele pozitive;
- *vițelul* : forma păcatului rămasă în cugetare⁷²⁵.

5: Văzând aceasta, Aaron a zidit în fața lui un jertfelnic; și a strigat Aaron și a zis: „Măine este sărbătoarea Domnului!”

Jertfelnic (SEP 1: *altar zidit*): „Se alege **θυσιαστήριον**, cuvânt rezervat în Septuaginta altarului consacrat cultului lui YHWH la poporul evreu, și nu **βωμός**, care desemnează altarul păgân. Astfel, Septuaginta, ca și Targumurile, încearcă să atenueze greșeala lui Aaron (a făcut un altar pentru Dumnezeu, iar vițelul era doar o încercare de a-L reprezenta)”⁷²⁶.

6: A doua zi s-au sculat ei de dimineață și au adus arderi-de-tot și jertfe de mântuire; apoi a șezut poporul de a mânca și a băut și pe urmă s-a sculat să joace.

„Șade poporul iudeu să mănânce și să bea și cere să i se dea zei. De aici Domnul ne învață că acela care și-a dat sufletul său acestor feluri de nelegiuiri se dezbracă nu numai de hainele de lână, ci rămâne gol, adică fără virtute, care nu este îmbrăcăminte vremelnică, ci veșnică”⁷²⁷. Unele variante au *s-a săturat* în loc de *a mâncat*. „Scriptura numește *săturare*, nu *mâncare*, umplerea nesocotită a stomacului cu mâncare”⁷²⁸.

7: Atunci a grăit Domnul către Moise: „Grăbește de te pogoară de aici, căci poporul tău, pe care l-ai scos din țara Egiptului, s-a ticăloșit.

⁷²² BBVA, p. 113

⁷²³ EX, p. 227

⁷²⁴ Sf. Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, 16

⁷²⁵ Cf. Sf. Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, 16

⁷²⁶ SEP 1, p. 278

⁷²⁷ Sf. Ambrozie, *Scrisori*, LVII, 16

⁷²⁸ Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, I, 96, 3

„Auzi cum pe Israil, fiind uşuratic şi repede schimbător şi foarte aplecat spre apostazie, Dumnezeu nici nu-l mai învredniceşte să-l mai numească *poporul Său*”⁷²⁹.

8: Curând s-au abătut de la calea pe care le-ai poruncit-o, şi-au făcut un viţel turnat şi i s-au închinat şi i-au adus jertfe, zicând: - Iată-i pe dumnezeii tăi, Israele, care te-au scos din ţara Egiptului!”

„În ochii lui Dumnezeu, Aaron s-a făcut solidar cu păcatele poporului”⁷³⁰.

[9: Şi i-a zis Domnul lui Moise: „L-am văzut pe poporul acesta şi, iată: e un popor tare de cerbice.]

Acest verset lipseşte în Septuaginta.

10: Şi acum, lasă-Mă!: aprindă-se mânia Mea asupra-le şi-i voi da pierzării, iar din tine voi face un mare popor!”

„Anumiţi Părinţi interpretează ordinul dat lui Moise ca un îndemn de a mijloci, *căci mult poate rugăciunea dreptului*. Theodoret merge până acolo încât spune că *lasă-Mă (εαρόν με)* este echivalentul lui *împiedică-Mă, opreşte-Mă (κόλλωσόν με)*. Dumnezeu este Cel ce i-a dezvăluit lui Moise călcarea legii de către popor cu scopul de a-l face să se roage (*QE 67*). În logica exegezei sale anterioare, Theodoret aplică această promisiune poporului evreu, dar ea nu se împlineşte decât pentru creştini, după venirea Mântuitorului. Moise, Legiuitorul, nu a fost în stare, în ciuda ordinului ceresc, să facă să înceteze mânia lui Dumnezeu: el a invocat, de fapt, vechile înţelegeri încheiate cu Avraam, Isaac şi Iacob (cf. *Ieşirea 32, 13*)”⁷³¹.

11: Moise însă s-a rugat în faţa Domnului Dumnezeu şi I-a zis: „Pentru ce, Doamne, să se-aprindă mânia Ta asupra poporului Tău pe care Tu l-ai scos din ţara Egiptului cu putere mare şi cu braţul Tău cel înalt?

12: de ce să spună Egiptenii: - Cu vicleşug i-a scos, ca să-i ucidă în munţi şi să-i şteargă de pe faţa pământului?... Aşadar, potoleşte-Ţi aprinderea mâniei şi fii blând cu răutatea poporului Tău.

13: Adu-Ţi aminte de Avraam şi de Isaac şi de Iacob, robii Tăi, cărora Te-ai jurat Tu pe Tine Însuşi şi le-ai zis: - Înmulţi-voi seminţia voastră multă ca stelele cerului!... Şi tot pământul acesta, pe care tot Tu ai spus că-l vei da urmaşilor lor, fie ca ei să-l stăpânească în veci!”

14: Atunci Domnul Şi-a împlânzit urgia pe care spusese c-o va abate asupra poporului Său.

„S-a rugat Moise şi a cerut lui Dumnezeu să oprească mânia împotriva tuturor. Căci trebuia ca mijlocitorul să imite pe Hristos, Care a înlăturat mânia ce se afla de la început asupra noastră pentru multele păcate, ca Fiul Care a dăruit celor ce au păcătuit dreptatea într-o credinţă. Deci şi prin aceasta Moise este iar chip al mijlocirii lui Hristos”⁷³².

15: Şi întorcându-se Moise, s-a coborât din munte, având în mâinile sale cele două table ale Legii: table de piatră, scrise pe amândouă părţile – pe o parte şi pe alta era scrise.

16: Tablele acestea erau lucrul lui Dumnezeu şi scrisul era scrisul lui Dumnezeu, săpat pe table.

17: Atunci, auzind Iosua zarva poporului răsunând, a zis către Moise: „În tabără e strigăt de război...”

18: Iar Moise a zis: „Acesta nu-i strigăt de biruitori, nici strigăt de biruiţi puşi pe fugă; eu aud strigăte de oameni beţi”.

⁷²⁹ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieşire*, III

⁷³⁰ BBVA, p. 114

⁷³¹ SEP I, p. 279

⁷³² Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieşire*, III

„După Philon, cele trei feluri de strigăte sunt o alegorie a luptei spirituale împotriva patimilor: cântecele biruitoare, strigătele celor învinși și vrednici de plâns și strigătele sclavilor de bunăvoie, pe care delirul bahic îi duce la incultură și nebunie (*Ebr.* 105; 121-125)⁷³³.

19: Și dacă s-a apropiat de tabără, a văzut vițelul și jocurile; și aprinzându-se Moise de mânie, a aruncat din mâinile sale cele două table și le-a sfărâmat la poala muntelui.

Un rol tainic are Iosua; el însoțește discret pe Moise, fiind pomenit sporadic. Evreii sunt numiți *nici biruitori, nici biruiți*, ca unii ce nici măcar nu au încercat să lupte împotriva păcatului, ci s-au lăsat cuprinși de el ca de o beție. „O singură îmbătăre cu vin a zădărnicit cele patruzeci de zile de post și de rugăciune ale lui Moisi [...], că profetul n-a socotit cu cale ca un popor beat să primească legile lui Dumnezeu”⁷³⁴.

E aici și o veste care vechiul Legământ va înceta, pentru a veni Legământul cel nou. Dar sfărâmarea tablelor are și un sens antropologic: „La început, firea omenească era nesfărâmată și nemuritoare, fiind făcută cu mâinile dumnezeiești și împodobită cu semnele nescrise ale legii; și deci era sădită în chip firesc în noi voința conformă legii, de a respinge păcatul și de a cinsti pe Dumnezeu. Dar după ce a răsunat în auz sunetul păcatului, pe care Scriptura îl numește la început glasul șarpelui, iar istoria privitoare la table, glasul celor ce cântau îmbătați de vin, căzând la pământ, tablele acestea s-au sfărâmat”⁷³⁵.

20: Apoi a luat vițelul pe care-l făcuseră ei, l-a ars în foc și l-a pisat mărunț și l-a presărat în apă și le-a dat-o fiilor lui Israel s-o bea

„Apa devine astfel anticipare a pedepsei, însemn al blestemului, cf. Numerii 5, 17-28”⁷³⁶.

„A adăpat cu el pe fiii lui Israil, arătând prin aceasta că și în ficat și în măruntaie s-a întins necredința. Ba socotesc că prin aceasta le vestește că până și inima o au plină de spurcata și scârboasa slujire la idoli”⁷³⁷.

21: Și a zis Moise către Aaron: „Ce ți-a făcut ție poporul acesta, de-ai abătut asupra-i un păcat atât de mare?”

22: Iar Aaron i-a răspuns lui Moise: „Nu te scârbi, doamne, că știi tu cum e poporul acesta când se pornește.

23: Căci ei mi-au zis: - Fă-ne nouă dumnezei care să meargă-naintea noastră, căci cu Moise, cu omul acela care ne-a scos din țara Egiptului, nu știm ce s-a întâmplat.

24: Atunci eu le-am zis: - De la cine are aur, adunați-l! Și ei l-au adunat și mi l-au dat mie și eu l-am aruncat în foc și a ieșit vițelul acesta...”

Deși nu reiese foarte clar, deducem, din faptul că Aaron nu a fost sancționat ulterior, că vina principală fusese a poporului răsculat.

25: Și văzând Moise că poporul scăpase din frâu, căci Aaron îi slăbise frâul spre bucuria dușmanilor lor,

26: a stat în poarta taberei și a zis: „Cine este pentru Domnul, să vină la mine!” Și s-au adunat la el toți fiii lui Levi.

27: Și le-a zis: „Așa zice Domnul, Dumnezeul lui Israel: - Puneți-vă fiecare sabia la șold și străbateți tabăra de la o poartă la cealaltă și ucideți: fiecare pe fratele său, fiecare pe fârtatele său, fiecare pe aproapele său!”

Atitudinea promptă a leviților dă de înțeles că ei s-au opus și la turnarea idolului, dar n-au putut opri poporul în absența lui Moise. Cât despre uciderile poruncite, astăzi ele capătă un alt sens: „Tot cel ce caută pe Dumnezeu și la legea Lui se curățește prin ucidere de păcatele ce și le-a însușit. Că nu tot fratele, sau prietenul, sau aproapele e văzut de Scriptură în înțelesul

⁷³³ SEP 1, p. 279

⁷³⁴ Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, I, 5

⁷³⁵ Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viața lui Moise*

⁷³⁶ EX, p. 228

⁷³⁷ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Iesire*, III

bun, ci câteodată cineva e și frate și străin, și prieten și dușman, și apropiat și dimpotrivă. Prin acestea înțelegem gândurile crescute în noi, a căror viață ne este moarte, sau a căror moarte pricinuieste viața noastră⁷³⁸.

28: Și au făcut fiii lui Levi așa cum le poruncise Moise. În ziua aceea au căzut din popor ca la trei mii de oameni.

„Dacă tot poporul fusese vinovat, de ce n-a fost trimisă tuturor condamnarea? Fiindcă milostivul Dumnezeu de bună seamă că a pedepsit cu sabia judecării Sale o parte pentru ca să se corecteze cealaltă parte prin exemplu și să dovedească tuturor, prin pedeapsă, judecata, iar prin îngăduință, mila Sa⁷³⁹.

29: Și Moise le-a spus: „Domnului I-ați închinat voi astăzi mâinile, fiecare cu prețul fiului său ori cu a fratelui său, pentru ca El să vă dea binecuvântare!”

I-ați închinat mâinile: „literal: *v-ați umplut mâinile*, în sensul: ați fost consacrați Domnului. Ca răsplată pentru ce-au făcut, leviții primesc investitura preoțească⁷⁴⁰.

30: Iar a doua zi a zis Moise către popor: „Mare păcat ați făcut! Mă voi sui eu acum la Dumnezeu, ca să mă rog pentru păcatul vostru”.

31: Și s-a întors Moise la Domnul și a zis: „O, Doamne, poporul acesta a săvârșit păcat mare, făcându-și dumnezei de aur.

32: Și acum, dacă vrei să le ierți păcatul, iartă-l; iar de nu, șterge-mă pe mine din cartea Ta, pe care Tu ai scris-o!”

„Expresia nu este: *șterge-mă și pe mine* (ideea de solidaritate) ca în unele traduceri, ci: *șterge-mă pe mine* (în locul celor ce au greșit = ideea de jertfă). O declarație atât de emoționantă nu va mai fi întâlnită decât la Apostolul Pavel (Romani 9, 3)⁷⁴¹.

„Ce dragoste mare! Ce desăvârșire neîntrecută! Slujitorul vorbește cu îndrăznire către Domnul său, cere pentru mulțime iertare sau cere să piară și el împreună cu ei [în locul lor – n. n.]⁷⁴². Astfel sunt cei ajunși la desăvârșire: „de vor fi predați de zece ori pe zi arderii pentru dragostea oamenilor, nu se vor sătura de ei”⁷⁴³.

33: Zis-a Domnul către Moise: „Pe cei ce au păcătuit în fața Mea, pe aceia îi voi șterge din cartea Mea.

34: Tu însă du-te acum și du poporul acesta la locul pe care ți l-am spus. Iată, îngerul Meu va merge înaintea feței tale. Cât despre păcatul lor, îl voi pedepsi în ziua pe care Eu o voi socoti”.

35: Domnul a lovit poporul din pricina vițelului pe care și-l făcuse – pe care-l făcuse Aaron.

„Până ce aceia cârteau pentru lipsa de pâine și de apă? Dumnezeu i-a răbdat pe ei, cum răbdă o mamă care alăptează copilul ei. Dar când au înnebunit mai mult și [...] au îndrăznit cele de neiertat, au fost bătuți, cum zice Scriptura, pentru făurirea vițelului pe care-l făcuse Aaron⁷⁴⁴.

CAPITOLUL 33 – Poruncă pentru plecare. Cortul adunării. Rugăciunea lui Moise în dorința de a vedea slava Domnului.

⁷³⁸ Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viața lui Moise*

⁷³⁹ Salvianus, *Despre guvernarea lui Dumnezeu*, I, 11

⁷⁴⁰ BBVA, p. 114

⁷⁴¹ BBVA, p. 114

⁷⁴² Sf. Clement Romanul, *Epistola către Corinteni*, LIII, 5

⁷⁴³ Sf. Isaac Sirul, *Cuvinte despre nevoie*, 81

⁷⁴⁴ Sf. Atanasie cel Mare, *Despre Sfântul Duh, către Serapion*, II, 16

1: **Și a zis Domnul către Moise: „Du-te de aici, tu și poporul tău pe care l-ai scos din țara Egiptului și suiți-vă în țara pentru care Eu M-am jurat lui Avraam, lui Isaac și lui Iacob, zicând: - Urmașilor voștri le-o voi da!**

2: **Eu îl voi trimite pe îngerul Meu înaintea feței tale și-i voi izgoni pe Canaaneeni, pe Amorei, pe Hetei, pe Ferezei, pe Gherghesei, pe Hevei și pe Iebusei,**

Îngerul Meu. Theodoret crede că este vorba de arhanghelul Mihail, la fel ca în Iosua 5, 14 (*Q Ios. 5*)⁷⁴⁵.

3: **și te voi duce în țara unde curge lapte și miere. Dar Eu nu mă voi sui împreună cu tine, fiindcă tu ești popor îndărătnic și s-ar putea să te nimicesc pe drum!”**

Domnul vorbește întâi lui Moise, iar mai apoi Se adresează poporului. Dumnezeu vestise mai demult că va trimite înaintea lui Israel un înger, dar aici faptul capătă o altă conotație, poporul fiind încredințat unei creaturi, ca unul ce s-a închinat celor create, părăsind pe Dumnezeu.

4: **Auzind poporul acest cuvânt grozav, a plâns cu lacrimi, și nimeni nu și-a mai pus podoabele.**

5: **Și a zis Domnul către Moise: „Spune-le fiilor lui Israel: - Voi, popor îndărătnic, vedeți să nu aduc Eu peste voi o altă bătaie și să vă dau pierzării! Scoateți acum de pe voi hainele voastre cele de slavă și podoabele voastre, și vă voi arăta ce-am să fac Eu cu voi”.**

6: **Și fiii lui Israel și-au scos podoabele și și-au dezbrăcat hainele cele slăvite acolo, la muntele Horeb.**

„Horeb, un alt nume pentru Sinai”⁷⁴⁶.

S-a lipsit de podoabe cel robit păcatului, dar e și un semn de căință aici.

7: **Iar Moise, luându-și cortul, l-a întins afară din tabără, departe de ea, și l-a numit cortul mărturiei; și a fost că tot cel care-L căuta pe Domnul, venea la cort, în afara taberei.**

Cortul mărturiei: „în Textul Ebraic: *cortul întâlnirii* (dintre Dumnezeu și Moise)”⁷⁴⁷. „Până aici nu fusese vorba decât despre cortul ce adăpostea chivotul. Versetele 7-11 constituie sub formă narativă textul de instituire a cortului *mărturiei*, strâns legat aici de persoana lui Moise. Philon se bazează pe particularitățile textului grec când afirmă că, spre deosebire de cortul lui Dumnezeu, care este înțelepciunea (cf. *Leg. III, 46*), cortul lui Moise merită doar să se numească astfel, și nu să fie, pentru că este copia virtuții divine (*Deter. 160*). Textul ne spune că l-a numit *cortul mărturiei* pentru ca *sufletul să fie îndemnat a cerceta cine dă mărturie pentru gândurile de virtute*. Sufletul prieten al lui Dumnezeu, după ce s-a îndepărtat de trup, primește statornicia [...] (*Leg, II, 54-55*). ♦ În ceea ce privește *ieșirea în afara taberei*, ea semnifică, pentru Origen, întoarcerea la cunoașterea Celui care este Unul, adică ieșirea din confuzia luptelor și a morții spre o viață liniștită. A ieși în afara taberei, urmând lui Moise, înseamnă a urma Legea lui Dumnezeu (*Hom. Lev. 14, 3*)”⁷⁴⁸.

Îl căuta: „**zeteo** = a căuta pe cineva cu scopul de a-l întâlni, de a-l întreba, de a-l cerceta, de a afla ceva de la el. Sens oracular”⁷⁴⁹. Sensul e acela de „a întreba un oracol prin intermediul lui Moise, care se întreținea singur cu Iahve. Acest rol al lui Moise este amintit și în 18, 15. Ulterior, divinitatea era consultată fie prin profeți, fie prin intermediul sorților sfinți (BJ)”⁷⁵⁰.

„Iar că și Hristos Însuși S-a despărțit de ei, a dat de înțeles Moise, mutându-și cortul său departe de tabără. El a arătat prin aceasta cum Hristos a părăsit mulțimile sau taberele lor, plecând într-un oarecare fel departe de la ele, așezându-și cortul neclintit, sau Biserica, între

⁷⁴⁵ SEP 1, p. 281

⁷⁴⁶ BBVA, p. 115

⁷⁴⁷ BBVA, p. 115

⁷⁴⁸ SEP 1, p. 281

⁷⁴⁹ BBVA, p. 115

⁷⁵⁰ EX, p. 228

neamuri⁷⁵¹. Totuși, unii israeliți veneau la cort, părăsind tabăra, semn că și o parte din evrei va intra în Biserică. Cortul așezat în afara taberei e și un avertisment: „Nu este lucru cuminte să ne apropiem de contemplarea lui Dumnezeu, înainte de a ieși din cele multe. O arată aceasta Moise, care înfinge întâi cortul cugetării în afară de tabără și abia după aceea intră în convorbire cu Dumnezeu. Căci este primejdios a încerca să exprimi pe Cel negrăit prin cuvântul rostit. Pentru că orice cuvânt rostit este o dualitate sau și mai mult. Iar a contempla pe Cel ce este, fără grai, numai cu sufletul, e tot ce e mai bun. Căci Acela e o unitate neîmpărțită și nu e o multiplicitate⁷⁵²”.

8: Și când Moise mergea spre cortul cel din afara taberei, tot poporul se ridica-n picioare și fiecare privea din ușa cortului său și-l urmărea cu ochii pe Moise până ce el intra în cort.

9: Iar după ce intra Moise în cort, stâlpul cel de nor se pogora și stătea la intrarea cortului și-i vorbea lui Moise.

10: Și-ntregul popor vedea stâlpul cel de nor stând la intrarea cortului, și-ntregul popor se ridica-n picioare și fiecare se-nchina din ușa cortului său.

11: Domnul grăia cu Moise față către față, așa cum ar grăi cineva cu prietenul său. Apoi [Moise] se întorcea în tabără, dar tânărul său slujitor Iosua, fiul lui Navi, nu părăsea cortul.

Moise e numit, indirect, *prieten al lui Dumnezeu*, ca și Avraam. Dumnezeu îi grăia *față către față*: „Expresia nu trebuie înțeleasă literal, de vreme ce Dumnezeu îi vorbea lui Moise din mijlocul norului. *Față către față* înseamnă că-i vorbea direct, fără intermediari, într-un limbaj accesibil⁷⁵³. „Dumnezeu vorbea cu Moise ca un prieten cu prietenul său. Origen precizează că și prietenul lui Dumnezeu are nevoie de puterea lui Hristos pentru a-i înfrunța pe vrăjmașii nevăzuți (*De princ.* III, 2, 5)⁷⁵⁴. Irineu spune că Logosul vorbea aici cu Moise față către față (*Adv. haer.* IV, 20, 9). Grigorie al Nyssei face din această relație de prietenie principiul unei dorințe fără saț de unire tot mai intimă cu Dumnezeu (*Cant.* 1, *GNO* 6, pp. 31, 8-32, 8)⁷⁵⁵”.

Dacă Moise revenea uneori în tabără, tânărul Iosua nu se îndepărta de cort, dându-ne pildă să nu ieșim la cele din afară până ce nu ne-am întărit în învățătura Bisericii.

12: Și a zis Moise către Domnul: „Iată, Tu îmi spui: - Du-l pe poporul acesta!, dar nu mi-ai arătat pe cine ai să trimiți împreună cu mine, ci mi-ai spus: - Pe tine te știi mai mult decât pe toți, și har ai aflat tu la Mine.

13: Așadar, dac-am aflat eu har în ochii Tăi, arată-mi-Te mie pe Tine Însuți, să Te văd eu lămurit, ca să aflu eu har în ochii Tăi și să cunosc că acest neam e poporul Tău”.

Lămurit: „adverbul implică ideea de a cunoaște ceva sau pe cineva în mod limpede, direct și distinct, fără putință de îndoială⁷⁵⁶”.

„Deoarece primise odinioară arătarea dumnezeiască și slava frumuseții, dar nu în ipostas, cere și aceasta, ca unul ce s-a făcut mai desăvârșit. Dar Dumnezeu nu a consimțit, deoarece aceasta nu e cu putință nici unui suflet înțelegător și nici unei vederi, nici chiar celei îngerești, ca una ce întrece hotarele a toată cunoștința⁷⁵⁷”.

14: Și i-a zis [Domnul]: „Voi merge înaintea ta și te voi odihni!”

15: Zis-a Moise către Domnul: „Dacă nu vei merge Tu Însuți cu noi, atunci pe mine să nu mă scoți de aici;

⁷⁵¹ Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, III

⁷⁵² Sf. Maxim Mărturisitorul, *Capetele gnostice*, 83

⁷⁵³ BBVA, p. 115

⁷⁵⁴ Aluzia e la Iosua/Iisus, care rămâne fix în timpul preumblărilor lui Moise.

⁷⁵⁵ SEP 1, p. 282

⁷⁵⁶ BBVA, p. 115

⁷⁵⁷ Calist Patriarhul, *Capete despre rugăciune*, 52

16: **căci prin ce se va cunoaște cu adevărat că eu și poporul Tău am aflat har în ochii Tăi, dacă nu prin aceea că Tu vei merge împreună cu noi? Atunci eu și poporul Tău vom fi cei mai slăviți dintre toate neamurile de pe pământ”.**

Răspunsul lui Moise nu exprimă îndărătnicie, ci o justificată temere: „Căci nu voia să meargă înaintea poporului o creatură, ca să nu se învețe să se închine creaturii în locul Dumnezeului creator al tuturor. De aceea, refuzând pe înger, L-a rugat pe Dumnezeu Însuși să-i conducă pe ei”⁷⁵⁸.

17: **Și a zis Domnul către Moise: „Voi face și ceea ce zici tu, pentru că tu ai aflat har în ochii Mei și te cunosc pe tine mai mult decât pe toți”.**

18: **Și [Moise] a zis: „Arată-mi slava Ta!”**

19: **[Domnul] i-a zis: „Eu Îmi voi trece slava pe dinaintea ta, și-n fața ta voi rosti numele Meu: Domnul, li-l voi milui pe cel de care-Mi va fi milă și Mă voi îndura de cel ce-Mi este de-ndurare”.**

Prin *Domnul* e redat numele *Iahve*. „Rostindu-Și numele, Iahve îi dezvăluie lui Moise o parte a misterului Său. Este o favoare deosebită pe care divinitatea o face numai aleșilor Săi (BJ)”⁷⁵⁹.

„Dacă este Domn, pe care Domn Îl cheamă? Prin aceste cuvinte vezi că ne-a învățat, în chip acoperit, dogma despre Tatăl și Fiul”⁷⁶⁰. Cel dornic de a-i urma lui Moise e sfătuit: „Fugi de simțuri și ai oprit plăcerea pentru cele supuse simțurilor. Fugi și de nălucirile cele plăcute din cugetare și ai oprit gândurile împătimate de plăcere. Iar mintea, rămânând fără năluciri, ca una ce nu primește nici întipăririle diferitelor feluri de plăceri, nici gândurile poftei, se află în simplitate. Și ajungând deasupra tuturor celor simțite și a celor gândite, își urcă înțelegerea la Dumnezeu, nemaifăcând altceva decât să strige din adânc numele Domnului prin pomenire neîncetată, ca un prunc pe Tatăl său”⁷⁶¹.

20: **Și a zis: „Fața Mea însă nu vei putea s-o vezi; că nu va putea omul să-Mi vadă fața și să trăiască”.**

„Cererea lui Moise, căruia Dumnezeu deja îi vorbise față către față, este semnul unui suflet animat de dorința arzătoare pentru frumusețea desăvârșită. Răspunsul din v. 20, aparent lipsit de speranță, este completat de făgăduința din v. 23. Tertulian observă că, în trecut, Fiul lui Dumnezeu a fost întotdeauna văzut în *oglinďă și ghicitură*, căci păstrase pentru viitor întâlnirea față către față cu Moise pe muntele Taborului, când S-a schimbat la față (Matei 17, 3) (*Adv. Prax.* 14, 5-8)”⁷⁶².

„Se arată aici lămurit că nimeni nu poate, în timpul vieții, înțelege clar pe Dumnezeu. Cei curați cu inima vor vedea pe Dumnezeu (Matei 5, 8) când vor ajunge la sfârșitul desăvârșirii”⁷⁶³. E un paradox: „Pe de o parte, viața veșnică stă în a vedea pe Dumnezeu. Pe de alta, însă, aceasta nu e cu putință, cum spun Ioan, Pavel și Moise, stâlpii credinței”⁷⁶⁴. „Aceasta nu pentru că cuvântul L-ar arăta pe Dumnezeu cauza morții celor ce-L văd, ci fiindcă Dumnezeu, fiind prin fire de-viață-făcător, iar semnul firii dumnezeiești fiind acela că întrece orice cunoaștere, cel ce socotește că Dumnezeu este ceva din cele ce se cunosc, întrucât s-a abătut de la Cel ce este spre ceea ce i se pare închipuire cunoscătoare că este, nu mai are viață”⁷⁶⁵. „Numai la cele ce au chip se poate vorbi de față sau de spate. Dar orice chip mărginește un trup. Deci cel ce cugetă un chip la Dumnezeu nu va socoti că El e liber de o natură trupească”⁷⁶⁶. Totuși, oamenii au putut

⁷⁵⁸ Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola I, către Serapion*, 12

⁷⁵⁹ EX, p. 228

⁷⁶⁰ Sf. Chiril al Ierusalimului, *Catehezele*, X, 8

⁷⁶¹ Teolipt al Filadelfiei, *Despre lucrarea cea ascunsă întru Hristos*, II

⁷⁶² SEP 1, pp. 282-283

⁷⁶³ Clement Alexandrinul, *Stromate*, V, 7, 7

⁷⁶⁴ Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viața lui Moise*

⁷⁶⁵ Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viața lui Moise*

⁷⁶⁶ Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viața lui Moise*

vedea chipul lui Dumnezeu, însă ascuns sub vălul Întrupării: „Ai venit, aşadar, Frumosule, dar făcându-Te așa cum Te putem primi. Ai venit umbrind razele dumnezeirii cu învelișul trupului”⁷⁶⁷.

21: Și iarăși a zis Domnul: „Iată, e un loc aici la Mine; șezi pe stâncă

22: și când va trece slava Mea, Eu te voi pune în scobitura stâncii și cu mâna Mea te voi acoperi până ce voi trece;

„Scobitura din stâncă, după Origen, este venirea lui Hristos în trup, prin care se poate contempla Logosul (*Hom. Ier. 16, 2*)”⁷⁶⁸.

23: iar când Îmi voi lua mâna de pe tine, tu Îmi vei vedea spatele; dar fața Mea nu ți se va arăta”.

Lui Moise „i s-a poruncit să se suie pe stâncă și să privească, dacă vrea, printr-o deschizătură foarte strâmtă. În felul acesta Dumnezeu indică, socotesc, printr-o ghicitură, că Legea răspândește celor educați de ea o cunoștință redusă despre Dumnezeu și de-abia lăsa să vină o lumină prin deschizătura ei. Ea voia să aducă, pe cei ce se aflau în rătăcire cu privire la dumnezeire, la credința că unul este Dumnezeu. Dar cum este în ea însăși firea dumnezeiască și negrăită nu arată clar, cum va face propovăduirea mântuitoare, adică cea prin Hristos”⁷⁶⁹. Hristos este „stânca întreagă. Iar crăpătura stâncii este venirea Lui în lume, prin care crăpătură putem contempla cele după Dumnezeu”⁷⁷⁰. Dar ce înseamnă *spatele* lui Dumnezeu? „Cel ce urmează vede spatele celui dinaintea lui. Aşadar, Moise, care se străduiește să vadă pe Dumnezeu, a învățat acum cum poate fi văzut Dumnezeu: a vedea pe Dumnezeu înseamnă a urma pe Dumnezeu, oriunde te-ar conduce. (Dar) nu trece dinaintea Celui ce te călăuzește! Fiindcă în acest caz îți va fi drumul împotriva Lui. Căci binele nu merge împotriva binelui, ci îi urmează”⁷⁷¹. E un progres infinit în cunoașterea lui Dumnezeu: „glasul dumnezeiesc îi dă ceea ce cere prin cele ce nu-i dă, arătându-i prin puține cuvinte un adânc nemăsurat de înțelesuri. Căci marea dărnicie a lui Dumnezeu a binevoit să-i împlinească dorința lui, dar nu i-a făgăduit vreo încetare și săturare a dorinței”⁷⁷².

CAPITOLUL 34 – Noile table ale Legii. Moise coboară din munte cu fața strălucind.

1: Zis-a Domnul către Moise: „Cioplește două table de piatră, ca și cele dintâi, și suie-te la Mine în munte și voi scrie pe table cuvintele care erau pe tablele dintâi, cele pe care tu le-ai sfărâmat.

„Al doilea rând de table reprezintă, după Grigorie al Nyssei, restaurarea, prin trupul dumnezeiesc al lui Hristos, datorită imprimării *degetului lui Dumnezeu* (Duhul Sfânt), a naturii umane corupte de păcat (*VM 2, 216*). *Al doilea rând de table* a devenit pentru creștini simbolul Noului Testament, scris tot cu degetul lui Dumnezeu (Augustin, *Quaest. in Hept. II, 166*)”⁷⁷³.

Aceste table, spre deosebire de primele, sunt pregătite de Moise. E și un semn că restaurarea se va face prin Cel venit în chip de om. „Cu taină s-au făcut din nou cele două plăci, pentru că se înmulțiseră și neștiința și păcatul. După cum se pare, s-au scris de două ori poruncile, pentru două feluri de duhuri: pentru duhul care conduce și pentru duhul care este supus”⁷⁷⁴.

⁷⁶⁷ Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viața lui Moise*

⁷⁶⁸ SEP 1, p. 282

⁷⁶⁹ Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime*, III

⁷⁷⁰ Origen, *Omilii la Cartea Ieșirii*, XII, 3

⁷⁷¹ Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viața lui Moise*

⁷⁷² Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viața lui Moise*

⁷⁷³ SEP 1, p. 283

⁷⁷⁴ Clement Alexandrinul, *Stromate*, VI, 131, 1

2: Să fii gata dis-de-dimineată și te vei sui în muntele Sinai și vei sta înaintea Mea acolo, pe vârful muntelui.

3: Dar nimeni să nu se suie cu tine și nici să se arate-n tot cuprinsul muntelui: nici oi, nici vite mari să nu pască-n apropierea aceluia munte”.

4: Deci a cioplit Moise două table de piatră la fel cu cele dintâi; și pornindu-se dis-de-dimineată, s-a suit în muntele Sinai, așa cum îi poruncise Domnul; și a luat Moise cu sine cele două table de piatră.

5: Atunci S-a pogorât Domnul în nor și a stătut acolo înainte-i; și [Moise] a chemat numele Domnului.

6: Și Domnul i-a trecut pe dinainte strigând: „Domnul, Dumnezeu îndurat și milostiv și-ndelung-răbdător și mult-milostiv și adevărat,

„Iahve își împlinește promisiunea (33, 19-23), revelând atributele divine, mai cu seamă îndurarea”⁷⁷⁵. *Îndurat sau îndurător*: „gr. οἰκτίρμων, ebr. rahamim, utilizat mai cu seamă pentru a defini trecerea lui Iahve de la pedeapsă la iertarea vinei și accentuează iubirea divinității ca unică sursă a îndurării, de obicei nemeritată”⁷⁷⁶. *Milostiv*: „gr. ελεήμων, ebr. hesed, unul din conceptele centrale ale terminologiei alianței dintre Iahve și Israel. El exprimă legătura eternă și solidaritatea lui Iahve cu poporul ales, presupunând totodată iubire și fidelitate”⁷⁷⁷. *Îndelung-răbdător*: „gr. μακρόθυμος, ebr. orek-appayim, exprimă voința divinității, în calitatea Sa de stăpân absolut, de a renunța la pedeapsă”⁷⁷⁸.

7: Cel ce păzește dreptatea și face milă cu mii și mii, Cel ce șterge fărădelegile și nedreptățile și păcatele, dar nu-l lasă nepedepsit pe cel vinovat, fărădelegile părinților ținându-le asupra copiilor și asupra copiilor copiilor, asupra celui de al treilea și al patrulea neam!”

„Versetele 6-7 aparțin uneia dintre tradițiile fundamentale, foarte vechi, în care Iahve este numit Dumnezeu al îndurării. *Domnul este un Dumnezeu milostiv* este cea mai importantă și mereu prezentă calitate a ființei divine (LThK)”⁷⁷⁹.

Dumnezeu Se descoperă ca iubitor de oameni, milostiv și iertător, însă, totodată, drept. E contrazisă ideea unui Dumnezeu al Vechiului Testament răzbunător și crud.

8: Atunci Moise s-a plecat de-ndată la pământ și s-a închinat.

9: zicând: „Dac-am aflat eu har în fața Ta, să meargă Domnul meu împreună cu noi, căci poporul acesta e tare de cerbice; Tu vei lua asupra-Ți păcatele și fărădelegile noastre, iar noi vom fi ai Tăi”.

Moise mijlocește din nou pentru poporul cel îndărătnic. „*Tare de cerbice* (cu gâtul țepăn, cu ceafa groasă): îndărătnic, încăpățânat, lipsit de flexibilitate, fără simțul nuanțelor”⁷⁸⁰.

10: Și a zis Domnul către Moise: „Iată, Eu închei legământ în fața-ntregului tău popor: Face-voi lucruri slăvite așa cum nu s-au făcut în tot pământul și-n tot neamul, și tot poporul în mijlocul căruia ești tu va vedea lucrurile Domnului, că minunate sunt [lucrurile] pe care Eu le voi face asupra-ți.

Minunate: „în Versiunea Ebraică: *infriçoșător*. Septuaginta echivalează prin thavmastá (= minunate, uimitoare, extraordinare), lucruri menite să stârnească nu groaza, ci admirația”⁷⁸¹.

11: Tu ia aminte la tot ce-ți poruncesc!: Iată, Eu îi alung de dinaintea voastră pe Amorei, pe Canaaneeni, pe Hetei, pe Ferezei, pe Hevei, pe Gherghesei și pe Iebusei.

12: Ia aminte să nu faci legături cu cei ce locuiesc în țara-n care intri, ca nu cumva ei să devină-n mijlocul vostru capcane.

⁷⁷⁵ EX, p. 228

⁷⁷⁶ EX, p. 228

⁷⁷⁷ EX, p. 228

⁷⁷⁸ EX, p. 228

⁷⁷⁹ EX, p. 228

⁷⁸⁰ BBVA, p. 116

⁷⁸¹ BBVA, p. 116

Ia aminte: SEP 1 traduce: *Ia seama*, „literal: *Ia seama la tine însuși* (cf. 23, 21; Deuteronom 4, 9): **πρόσεχε σεαυτω** este asociat de Philon cu celebrul *cunoaște-te pe tine însuși* delfic (**γνωθι σεαυτόν**), prin care se înțelege datoria de a asculta și de a se supune poruncilor lui Dumnezeu și de a stăpâni patimile (*Migr.* 8)⁷⁸².

13: **[Dimpotrivă], capiștile lor să le dărâmați, stâlpii lor să-i zdrobiți, sfintele lor crânguri să le tăiați, chipurile cele cioplite ale dumnezeilor lor să le ardeți în foc.**

„*Capiște:* altar, jertfelnic, templu⁷⁸³. *Dumbrăvile* sunt redată în Septuaginta prin **alsi** (= copaci). „Grecesul **álsos** (= copac) înseamnă îndeosebi *copac consacrat* și, prin generalizare, orice perimetru vegetal dedicat unei zeități. Textul ebraic folosește cuvântul **așera**, care desemna emblema Astarteei, zeița erosului și a fecundității al cărei cult orgiastic se consuma uneori în crânguri sau desigururi destinate anume⁷⁸⁴.

14: **Voi nu vă veți închina la alți dumnezei, căci Domnul e Dumnezeul al cărui nume e „Gelosul”, un Dumnezeu gelos.**

15: **Nu cumva să-ți faci legături cu cei ce locuiesc în țara aceea; că altfel, ei se vor desfrâna peotriva dumnezeilor lor și vor aduce jertfe dumnezeilor lor și te vor pofți și tu vei mânca din jertfele lor;**

16: **și dintre fetele lor vei lua neveste pentru fiii tăi, și dintre fetele tale vei da după fiii lor, și fetele tale se vor desfrâna peotriva dumnezeilor lor, și fiii tăi se vor desfrâna peotriva acelorai dumnezei.**

„În opoziție cu cultul lui Iahve, comparat cu o căsătorie, cultul zeilor străini este asimilat prostituției (BJ)⁷⁸⁵.

17: **Să nu-ți faci dumnezei turnați.**

Israel e avertizat că popoarele canaanite îl vor putea atrage la idolatrie, fapt care s-a și petrecut, deseori, în istoria poporului evreu.

18: **Vei păzi sărbătoarea Azimelor: șapte zile să mănânci azime, așa cum ți-am poruncit Eu, la vremea rânduită din luna lui Abib; că-n luna lui Abib ai ieșit tu din Egipt.**

19: **Tot întâi-născutul de parte bărbătească va fi al Meu; tot așa, întâi-născutul vacii și întâi-născutul oii.**

20: **Pe întâi-născutul asinei să-l dai în schimbul unui miel; iar de nu-l vei schimba, să-i dai prețul. Pe tot întâi-născutul fiilor tăi îl vei răscumpăra. Înaintea Mea să nu te înfățișezi cu mâna goală.**

„Răscumpărarea asinului cu bani și nu uciderea lui este potrivită unei societăți în care animalul este indispensabil pentru lucru; este răscumpărarea pentru întâiul-născut al unor animale necurate (Philon, *Spec.* I, 135)⁷⁸⁶.

21: **Șase zile să lucrezi, iar în ziua a șaptea să te odihnești; nu vei semăna și nu vei secera.**

22: **În sărbătoarea Săptămânilor Îmi vei aduce pârga din secerișul grâului, ca și-n sărbătoarea Culesului, la mijlocul anului**

23: **De trei ori pe an, toți ai tăi de parte bărbătească să se înfățișeze înaintea Domnului Dumnezeului lui Israel;**

24: **căci, când voi alunga neamurile de dinaintea feței tale și-ți voi lărgi hotarele, nimeni nu-ți va pofți pământul, atunci când de trei ori pe an te vei sui să te-nfățișezi înaintea Domnului Dumnezeului tău.**

25: **Sângele celor jertfite Mie nu-l vei înjunghia pe dospitură; jertfa de la sărbătoarea Paștilor să nu rămână până a doua zi.**

⁷⁸² SEP 1, p. 284

⁷⁸³ BBVA, p. 116

⁷⁸⁴ BBVA, p. 116

⁷⁸⁵ EX, p. 228

⁷⁸⁶ SEP 1, p. 284

26: Pârگا roadelor țarinii tale o vei aduce la casa Domnului Dumnezeuului tău. Miel să nu fierbi în laptele mamei sale”.

Sunt repetate, rezumativ, cele cu privire la sărbători. „Versetele 14-26 sunt numite uneori și *Decalogul cultic* sau *Codul iehovit al alianței*, căreia îi fixează condițiile. Cu excepția prescripțiilor privind idolatria și sabbatul, se întâlnesc aici mai cu seamă indicații privind sărbătorile și sacrificiile (BJ)⁷⁸⁷.

27: Și a zis Domnul către Moise: „Scrie-ți cuvintele acestea; că pe temeiul acestor cuvinte închei Eu legământ cu tine și cu Israel!”

28: Și a stat Moise înaintea Domnului patruzeci de zile și patruzeci de nopți; pâine n-a mâncat și apă n-a băut. Și a scris pe table cuvintele legământului: cele zece porunci.

Un post deplin de patruzeci de zile „nu este cu puțință firii omenești, dacă nu cumva se împărtășește de hrana duhovnicească, pe care o primesc sufletele sfinte, de pe acum, de la Duhul Sfânt”⁷⁸⁸. Mai putem deduce din text că cel de-al doilea rând de table era scris de Moise și nu cuprindea decât Decalogul.

29: Iar când s-a coborât Moise din munte, iată că cele două table erau în mâinile lui. Și coborându-se din munte, Moise nu știa că fața sa strălucea de când grăise [Dumnezeu] cu el.

30: Dar Aaron și toți bătrânii lui Israel, văzându-l pe Moise că are fața-ncărcată de slavă, s-au temut să se apropie de el.

„Iluminarea nu înseamnă nimicirea trupului, ci mai degrabă o schimbare spre bine și spre slavă, de la stricăciune la nestricăciune, pentru că precum trupul nostru a fost umilit de necurăție, la fel, eliberându-se de ea, să strălucească”⁷⁸⁹. Nu înseamnă că toți cei iluminați strălucesc în chip văzut. Strălucirea de pe fața lui Moise o au sfinții în suflet: „Ce avea Moise era ceva simțit, pe când aceasta este ceva netrupesc”⁷⁹⁰. Cu mult mai mare este lumina ce ni se arată nouă: „Fața lui Moise strălucea de atâta slavă că nu putea fi privită de ochii israelitenilor, iar în Noul Testament, fața lui Hristos strălucea cu mult mai mult decât aceea (Matei 17, 2)”⁷⁹¹. După Sfântul Grigorie Palama, lumina dumnezeiască, îndumnezeind și trupul, poate fi văzută, uneori, și de ochii trupești⁷⁹².

31: Atunci Moise i-a chemat; și au venit la el Aaron și toți capii obștii; și Moise a grăit cu ei.

32: După aceasta s-au apropiat de el toți fiii lui Israel, iar el le-a spus tot ce-i poruncise Domnul în muntele Sinai.

33: Și când a încetat să le mai vorbească, el și-a acoperit fața cu un văl.

„În înțelegerea Iudeilor nu putea încăpea nici măcar lumina legii. Dar dacă se înțeleg duhovnicește cele scrise în ea, nimic altceva nu e acoperit în ea decât taina lui Hristos, care aduce în inimile ascultătorilor lumina dumnezeiască și atotstrăvezie. Însă cei din Israel nu puteau auzi cuvinte atât de minunate, nici înțelege cu ușurință adâncimea tainei”⁷⁹³.

34: Și când intra Moise în fața Domnului ca să-I vorbească, atunci el își ridica vălul până când ieșea; iar la ieșire le spunea fiilor lui Israel cele ce-i poruncise Domnul.

„Ridicarea vălului înseamnă trecerea de la sensibil la inteligibil (Grigorie al Nyssei, *Cant., Prol.*)”⁷⁹⁴.

35: Fiii lui Israel vedeau că fața lui Moise era plină de slavă; iar Moise își punea iar vălul pe față până când intra să-I vorbească [Domnului].

⁷⁸⁷ EX, p. 228

⁷⁸⁸ Sfântul Simeon Metafrastul, *Parafrază la Macarie Egipteanul*, 62

⁷⁸⁹ Metodiul de Olimp, *Despre înviere*, III, 16

⁷⁹⁰ Calist și Ignatie Xanthopol, *Cele 100 de capete*, 5

⁷⁹¹ Calist și Ignatie Xanthopol, *Cele 100 de capete*, 5

⁷⁹² Cf. *Despre sfânta lumină*, 9

⁷⁹³ Sfântul Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, III

⁷⁹⁴ SEP 1, p. 285

„După Philon, Moise nu este un simplu inițiat, ci devine un hierofant al ceremoniilor mistice, al tainelor dumnezeiești, un învățător al adevărilor dumnezeiești (*Gig.* 34). El este simbolul slavei inerente sufletului locuit de Duhul Sfânt (Clement, *Stromate* IV, 18, 117, 1), atribut dumnezeiesc al celui care prin contemplarea lui Dumnezeu a ajuns la limita îndumnezeirii (Origen, *Com. Io.* 32, 334.338). ♦ Fața strălucitoare a lui Moise servește de mijlocire între catehumen și slava lui Dumnezeu; la botez, Iisus, după Moise, are această menire (Origen, *Hom. Ies.* 4, 1)⁷⁹⁵.

E aici și o indicație a tradiției orale, din care nu putem ști sigur cât a fost fixat în scris. Începând cu Sfântul Apostol Pavel (II Corinteni 3, 14-16), vălul de pe fața lui Moise s-a interpretat ca oprire la litera legii, fără a vedea că legea vestește pe Hristos. „Cel ce a reușit să pătrundă adâncul sensului legii și, îndepărtând ca pe un văl obscuritatea ei, să ajungă la cele tainice, a imitat pe Moise – care, pe când vorbea cu Dumnezeu, își scotea mahrama – și a trecut de la literă la Duh⁷⁹⁶. „În întoarcerea noastră spre Domnul rezidă ridicarea vălului. De aici putem concluda că atâta vreme cât citim sfintele cărți fără să le înțelegem, câtă vreme ele ne sunt neînțelese și încuiate, noi nu suntem încă întorși cu fața spre Domnul⁷⁹⁷.

Sfântul Maxim Mărturisitorul recapitulează: „Urmând lui Dumnezeu care-l chema și ridicându-se peste toate cele de aici, a intrat în întunericul unde era Dumnezeu, adică în viețuirea cea fără formă, nevăzută și netrupească, cu mintea eliberată de orice altceva afară de Dumnezeu. Și aflându-se în aceasta, pe cât era cu puțință firii omenești să se învrednicească de ea, primește, ca pe o cunună vrednică de acea fericită urcare, cunoștința care depășește începutul timpului și al firii, făcându-și chip și pildă a virtuților pe Dumnezeu Însuși. Și modelându-se frumos după Acela, ca o scrisoare care păstrează imitația arhetipului, coboară de pe munte arătând, însemnat pe fața sa, și celorlalți semeni harul slavei de care s-a împărtășit, oferindu-se și înfățișându-se cu îmbelșugare ca unul ce s-a întipărit de chipul dumnezeiesc⁷⁹⁸.

CAPITOLUL 35 – Ziua odihnei. Daruri pentru Domnul. Chemarea meșterilor.

1: Atunci a adunat Moise toată obștea fiilor lui Israel și le-a zis: „Iată lucrurile pe care-a poruncit Domnul să le faceți:

„Capitolele 35-40 reiau textul din capitolele 25-31, cu unele prescurtări sau adăugiri, spre a sublinia că poruncile lui Dumnezeu sunt puse în aplicare⁷⁹⁹. „Dumnezeu este Cel care orânduiește cultul, iar sanctuarul de pe pământ este locul privilegiat în care se manifestă Prezența divină, *Slava*⁸⁰⁰.

2: Șase zile să lucrezi, iar ziua a șaptea să-ți fie sfântă, zi de odihnă, odihna Domnului; tot cel ce va lucra într-înșă va fi omorât.

3: În ziua odihnei să nu aprindeți foc în sălașurile voastre. Eu sunt Domnul!”

„Aprinderea focului în ziua a șaptea este cel mai mare sacrilegiu, pentru că toate activitățile presupun aprinderea focului (Philon, *Mos.* II, 213-220). ♦ Pentru Origen, sabbatul are un înțeles anagoric: a părăsi lucrurile lumești, a se feri de păcatul de a omite slăvirea lui Dumnezeu, pentru a rămâne în locul unde este Hristos (*Sel. In Ex.* 16, 23)⁸⁰¹.

Cei ce ajung la odihnă prin nelucrarea păcatului să nu mai aprindă în ei focul poftelor, căci acesta le va pricinui moartea, deprinzându-i să stăruie în păcat și despărțindu-i de Dumnezeu, Care este viață.

⁷⁹⁵ SEP 1, p. 285

⁷⁹⁶ Sfântul Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, XXI

⁷⁹⁷ Origen, *Omiliile la Cartea Proorocului Ieremia*, V, 8

⁷⁹⁸ *Ambigua*, 15

⁷⁹⁹ BBVA, p. 117

⁸⁰⁰ SEP 1, p. 286

⁸⁰¹ SEP 1, p. 286

4: **Și a grăit Moise către toată obștea fiilor lui Israel, zicând: „Iată ce a mai poruncit Domnul:**

5: **Din cele ce sunt ale voastre aduceți-I daruri Domnului: pârgă să-I aducă fiecare Domnului, cât îl lasă inima: aur, argint și aramă;**

6: **mătase viorie, vișinie și stacojie, pânză de in topit și păr de capră;**

„*Stacojie țesută în două* [SEP 1]: simbolizează, după Origen, focul aruncat de Iisus pe pământ (Luca 12, 49), care iluminează pe credincioși și îi arde pe păcătoși, precum și focul veacului ce va să vină (Matei 25, 41) (*Hom. Ex. 13, 3*). ♦ Inul, simbol al pământului, este răsucit: trebuie *toarsă* carnea prin asceză. ♦ Pieile, *părul de capră* – lucrul mort – înseamnă că pofta păcătoasă este deja moartă în cel ce a făcut darul (Origen, *Hom. Ex. 13, 5* și Evagrie, *Pract.*, prolog)⁸⁰².

7: **piei de berbec vopsite-n roșu, piei de culoarea iachintului și lemn de salcâm;**

„Darul pieilor de berbec înseamnă nimicirea mâniei (Origen, *Hom. Ex. 13, 5*)⁸⁰³.

8: **untdelemn de candelă, miresme pentru ungere și aromate pentru tămâie,**

9: **pietre de sardiu, pietre pentru prins la efod, la pieptar și la tunică.**

„Legea duhovnicească, însă, cere de la noi, pentru lăcaș, aur care să vină din lăuntru nostru, argint care să vină din lăuntru nostru și tot așa și pentru celelalte materiale⁸⁰⁴.

10: **Tot cel cu minte înțeleaptă dintre voi să vină și să facă toate câte a poruncit Domnul:**

11: **cortul și amănuntele lui, acoperămintele, grinzile, zăvoarele și stâlpii;**

12: **chivotul mărturiei și drugii lui, acoperământul ispășirii și perdeaua; și pânzele curții cu stâlpii ei, și pietrele de smarald, tămâia și mir pentru ungere;**

13: **masa cu toate vasele ei și pâinile punerii-înainte;**

14: **sfeșnicul pentru luminat cu toate obiectele lui, candelalele lui și untdelemnul de ars;**

15: **altarul tămâierii cu drugii lui, untdelemnul pentru ungere, miresmele pentru tămâiere și perdeaua de la intrarea cortului;**

16: **jertfelnicul pentru arderile-de-tot, cu vatra lui de aramă, cu drugii lui, cu toate obiectele lui; și baia și tălpica ei,**

17: **perdelele curții, stâlpii ei cu tălpicile lor, acoperământul de la intrarea în curte,**

18: **țărșii cortului, țărșii curții cu funiile lor;**

19: **sfintele veșminte ale lui Aaron preotul – veșmintele în care se fac sfintele slujbe -, tunicile de slujbă pentru fiii lui Aaron, și untdelemnul pentru ungere și aromatele pentru tămâiere”.**

Sunt enumerate materiile trebuitoare și obiectele cortului ce vor fi lucrute de către cei pricepuți.

20: **După aceea, toată obștea fiilor lui Israel a plecat de la Moise.**

21: **Și a adus fiecare cât îl lăsa inima și ce-l îndemna cugetul să-I aducă Domnului în dar pentru tot ce-i trebuia cortului mărturiei și pentru toată podoaba lui și pentru toate veșmintele sfintelor slujbe.**

22: **Și aduceau bărbații de la femeile lor ceea ce-l lăsa cugetul pe fiecare; au adus verigi, cercei, inele, brățări, salbe și tot felul de lucruri de aur; și toate I se aduceau Domnului ca prinoase de aur.**

„Femeile, prin ofranda lor, schimbă podoaba trupească cu cea spirituală în beneficiul evlaviei (Philon, *Migr. 97*). ♦ Brățările evocă mâna dreaptă și sunt, pentru Origen, faptele bune săvârșite în trup (reprezentat simbolic de către femeie); împletiturile sunt aici plasele care servesc la reținerea și separarea șuvițelor de păr și reprezintă capacitatea de discernământ, lat.

⁸⁰² SEP 1, p. 286

⁸⁰³ SEP 1, p. 286

⁸⁰⁴ Origen, *Omiliile la Cartea Ieșirii*, XIII, 3

discriminalia: conduită a femeilor opusă impietății comise în 32, 3-4 (*Hom. Ex. 13, 5*). ♦ Lemnul care nu putrezește simbolizează pentru Origen harul fecioriei, desăvârșita incoruptibilitate, limitată la un număr mic de oameni (*Hom. Ex. 13, 5*)⁸⁰⁵.

23: **Și mai aduceau, cei care aveau, mătase și piei vopsite-n roșu și piei vopsite-n vânăt.**

24: **Iar cei ce aveau argint sau aramă I le aduceau Domnului ca daruri; de asemenea, cei ce aveau lemn de salcâm îl aduceau pentru toate cele de trebuință.**

25: **Toate femeile iscusite-n țesături torceau cu mâinile lor și aduceau tort și mătase viorie, vișinie și stacojie, precum și în topit și răsucit.**

26: **Și toate femeile pricepute și cu tragere de inimă torceau păr de capră.**

27: **Căpeteniile au adus pietre de smarald și pietre scumpe de pus la efod și la pieptar,**

28: **precum și miresme, untdelemn pentru candelă și pentru ungere, miresme pentru tămâiere.**

29: **Așadar, toți fiii lui Israel, bărbat sau femeie, cei pe care-i îndemna inima, I-au adus daruri Domnului; și veneau și lucrau tot ceea ce Domnul poruncise, prin Moise, să se facă.**

Dacă aceste materii închipuie bunuri sufletești, înseamnă că întreg poporul dreptcredincios trebuie să închine Domnului virtuțile și gândurile sale curate, pentru ca acestea să nu le fie răpite. „După Origen, aici [vv. 4-29] este o simbolică a ofrandelor aduse de fiecare: aurul este interiorizarea credinței, argintul este cuvântul temeinic încercat, sunetul, care traduce cuvântul în altă limbă, este bronzul, iar darul fiecăruia înseamnă inima deschisă, disponibilă pentru cultul spiritual (*Hom. Ex. 13*)⁸⁰⁶.

30: **Apoi a zis Moise către fiii lui Israel: „Iată, Domnul I-a chemat anume pe Bețaleel, fiul lui Uri al lui Or, din seminția lui Iuda,**

31: **și I-a umplut de duhul dumnezeiesc al înțelepciunii, al priceperii, al științei și a toată iscusința,**

32: **ca să fie el mai mare peste meșteri și, după-ntreaga rânduială a acestui meșteșug, să lucreze aurul și argintul și arama,**

33: **să cioplească piatra, să pregătească lemnele și să facă tot felul de lucruri iscusite.**

34: **Și priceperea i-a sporit-o nu numai lui, ci și lui Oholiab, fiul lui Ahisamac, din seminția lui Dan.**

35: **Pe ei i-a umplut de înțelepciune, ca să facă orice lucru de săpător și de țesător iscusit, de cusător pe pânză de mătase viorie, vișinie și stacojie, pe pânză de in topit, să facă ei tot felul de țesături și să plăsmuiască totce-n ele este măiestrit”.**

Sunt arătați lucrătorii harismatici care vor conduce lucrările; aceștia au și libertatea de *a născoci*, în spiritul celor primite prin descoperire divină. Dumnezeu nu anulează libertatea creatorului; canonul nu e constrângere, ci piedică împotriva rătăcirilor.

CAPITOLUL 36 – Moise primește darurile poporului. Facerea cortului sfânt.

1: **Așadar, Bețaleel, Oholiab și toți pricepuții cărora Domnul le dăduse înțelepciune și iscusință întru a ști să facă tot felul de lucruri pentru locașul cel sfânt, au făcut totul după cum le poruncise Domnul.**

⁸⁰⁵ SEP 1, p. 287

⁸⁰⁶ SEP 1, p. 286

2: **Iar Moise i-a chemat pe Bețaleel, pe Oholiab și pe toți pricepuții cărora le dăduse Domnul iscusință, ca și pe toți cei pe care-i trăgea inima să vină să lucreze de bunăvoie.**

3: **Și au luat ei de la Moise, ca să le lucreze, toate prinoasele pe care fiii lui Israel le aduseseră pentru lucrările sfântului locaș; la acea vreme încă se mai primeau prinoase de la cei ce le aduceau dis-de-dimineață.**

4: **Atunci toți meșterii care lucrau la sfântul locaș, lăsându-și fiecare lucrul cu care se-ndeletnicea, au venit și i-au spus lui Moise: „Poporul aduce mult mai mult decât trebuie pentru lucrările poruncite de Domnul să fie făcute”.**

„De aici și până la 40, 35, același material e ordonat diferit pe versete, în funcție de variantele manuscriselor ebraice sau grecești pe care au lucrat traducătorii. Întrucât ediția Rahlfs adoptă, și ea, o linie diferită, versiunea de față rămâne fidelă edițiilor București 1688 – București 1914 și tuturor celor intermediare, prin care s-a statornicit tradiția biblică românească”⁸⁰⁷.

5: **Atunci Moise a dat porunci și s-a strigat în tabără: - Nici bărbat și nici femeie să nu mai aducă daruri pentru sfântul locaș!... Iar poporul s-a oprit și n-a mai adus.**

6: **Căci material era destul pentru toate lucrările ce trebuiau făcute; ba mai și prisosea.**

După apostazie, Israel se arată acum plin de zel. Oricum, imaginea darurilor ce prisosea e tonifiantă. Astfel ar trebui să fie virtuțile noastre, încât să se reverse asemeni unui izvor de bunățăți!

7: **Atunci toți meșterii care lucrau la cort au făcut pentru cort zece scoarțe de in topit și de mătase violetă, purpurie și stacojie; și-n țesătura lor au făcut heruvimi, lucrați cu iscusință.**

Heruvimii apar și în țesăturile cortului, simbolizând prezența Domnului, a Cărui slavă se manifesta între heruvimi. Numele „Heruvimilor exprimă bogăția cunoștinței sau revărsarea înțelepciunii. Deci în mod potrivit întâia dintre imaginile cerești săvârșește slujirea sfântă a ființelor celor mai înalte, fiindcă are treapta cea mai de sus și ei i s-au dăruit, ca celei mai apropiate, arătările dumnezeiești lucrătoare și desăvârșirile în mod începător”⁸⁰⁸.

Țesăturile sunt albe, violete, purpurii și vișinii. Purpura e simbol al puterii supreme; roșul al dragostei; albul al curăției și înțelepciunii; violetul al tainei, al măsurii și supunerii.

8: **Lungimea unei scoarțe era de douăzeci și opt de coți, iar lățimea unei scoarțe era de patru coți. Toate scoarțele aveau aceeași măsură.**

9: **Cinci scoarțe au fost prinse una de alta de-o parte, iar celelalte cinci au fost prinse una de alta în cealaltă parte.**

10: **Apoi au făcut cheotori de mătase violetă pe marginea scoarței din marginea jumătății întâi de acoperiș, unde trebuia unită cu jumătatea a doua; de asemenea, au făcut și pe marginea jumătății a doua, unde aceasta trebuia unită cu cea dintâi; cincizeci de cheotori au făcut la o jumătate de acoperământ și cincizeci de cheotori au făcut la cealaltă, și cheotorile acestea erau unele în dreptul altora.**

11: **Au mai făcut cincizeci de copci de aur, și cu copcile acestea au unit scoarțele cele împreunate, și astfel s-a alcătuit acoperișul cortului.**

12: **Apoi au făcut unsprezece învelișuri de păr de capră, care să acopere cortul pe deasupra.**

13: **Lungimea unui înveliș era de treizeci de coți, iar lățimea de patru coți; toate cele unsprezece învelișuri aveau aceeași măsură; cinci învelișuri erau unite de-o parte, iar celelalte șase erau unite de cealaltă parte.**

⁸⁰⁷ BBVA, p. 118

⁸⁰⁸ Sfântul Dionisie Areopagitul, *Despre ierarhia cerească*, VII, 1

14: **Au făcut cincizeci de cheotori la un înveliș, pe marginea îngemănării cu celălalt, și tot cincizeci de cheotori au făcut pe marginea celuilalt înveliș, care se unea cu primul.**

15: **Și au făcut cincizeci de copci de aramă; copcile le-au prins de cheotori și au împreunat învelișurile, care s-au făcut una.**

16: **Apoi i-au făcut cortului un acoperiș din piei de berbec vopsite-n roșu, iar deasupra acestuia, un acoperiș din piei de culoarea iachintului.**

„Cortul era acoperit cu patru straturi de covoare. Primul strat era alcătuit din zece covoare [...]. Covoarele erau de in și purpură de diferite nuanțe, având alese chipuri de heruvimi în țesătură, palmieri și flori. [...] Învelitoarea a doua, numită **ohel** (cortul), țesută din păr de capră, se compunea din 11 covoare [...]. A treia învelitoare a cortului era făcută din piei de berbec colorate în roșu. Și, în sfârșit, cea de-a patra învelitoare era tot de piele, dar din pielea unui animal marin (**tahaș**).”⁸⁰⁹. Cel mai probabil, ebraicul **tahaș** desemna vițelul-de-mare, numit și **dugong**, foarte răspândit în apele Mării Roșii. Cât privește *arama*, prezentă în alcătuirea unor obiecte cultice, ea e socotită un metal sacru, simbol al protecției divine.

17: **I-au făcut cortului pilaștri din lemn de salcâm.**

18: **Fiecare pilastru avea lungimea de zece coți, iar lățimea de un cot și jumătate.**

19: **Fiecare pilastru avea două cepuri, așezate unul în dreptul celuilalt.**

20: **Așa au făcut toți pilaștrii cortului: douăzeci de pilaștri pentru latura de miazăzi; sub acești douăzeci de pilaștri au făcut patruzeci de tălpice de argint,**

21: **câte două tălpice la fiecare pilastru, pentru cele două cepuri ale lui.**

22: **Pentru latura a doua, cea dinspre miazănoapte, au făcut alți douăzeci de pilaștri, iar acestora le-au făcut patruzeci de tălpice de argint, câte două tălpice de fiecare pilastru, pentru cele două cepuri ale lui;**

23: **iar pentru partea dindărăt a cortului, cea dinspre asfințit, au făcut șase pilaștri.**

24: **Au mai făcut doi pilaștri pentru cele două unghiuri din spate ale cortului.**

25: **Acestea erau unite jos și sus, așa încât alcătuiau un întreg.**

26: **Și așa, cu cei doi pilaștri de la cele două unghiuri din partea de dindărăt a cortului s-au făcut opt pilaștri, iar aceștia aveau întru totul șaisprezece tălpice de argint, câte două tălpice sub fiecare pilastru.**

27: **Apoi au făcut cinci bârne din lemn de salcâm pentru pilaștrii de pe o latură a cortului,**

28: **și cinci bârne pentru pilaștrii de pe cealaltă latură;**

29: **și cinci bârne pentru pilaștrii din partea de dinapoi a cortului, cea dinspre asfințit,**

30: **iar bârna din mijloc trecea prin pilaștri de la un capăt la celălalt [al peretelui].**

31: **Pilaștrii i-au îmbrăcat cu aur.**

32: **Inelele, prin care se vârău bârnele, le-au făcut de aur; și tot cu aur au îmbrăcat și bârnele.**

33: **După aceea au făcut o perdea de in topit, țesut în violet, purpuriu și stacojiu, iar pe ea au făcut chipuri de heruvimi, alese cu iscusință;**

34: **și au atârnat-o de patru stâlpi din lemn de salcâm, îmbrăcați cu aur, cu vârfulurile de aur și cu tălpicile, patru, de argint.**

Cortul „este descris ca având o formă dreptunghiulară, cu lungimea de 30 de coți, lățimea de 10 coți și tot de 10 coți înălțimea. Era transportabil (desigur, după demontare) și se compunea din trei pereți (doi laterali și unul în partea de vest) confecționați din scânduri de salcâm [...]. În total erau 48 de scânduri [...]. Scândurile erau fixate la capătul de jos în niște postamente de argint. În partea exterioară, sus, la mijloc și jos, fiecare scândură avea trei verigi de aur, prin care se petreceau cinci drugii de lemn de salcâm auriți, spre a le menține la un loc și spre a întări astfel peretele. Drugul de la mijloc avea lungimea peretelui, iar ceilalți patru erau pe

⁸⁰⁹ AB, pp. 206-207

jumătate de lungi și erau dispuși doi câte doi, jos și sus⁸¹⁰. Un *cot* măsoară aproximativ o jumătate de metru. Era preferat lemnul de salcâm, simbol al neputezirii, adică al nemuririi.

35: Pentru intrarea cortului au făcut un văl țesut în violet, purpuriu și stacojiu, în topit, cu alesături.

36: Pentru ea au făcut cinci stâlpi, cu vârfurile îmbrăcate-n aur.

37: Iar pentru ei au turnat cinci tâlpice de aramă.

„Interiorul cortului era împărțit în două: în partea de răsărit se afla Sfânta (**Hakodeș**), având lungimea de 20 de coți, iar în partea de apus se afla Sfânta Sfintelor (**Kodeș Kodașim**), cu lungimea de 10 coți. Intrarea în cort era pe partea de la răsărit, unde nu se afla perete (cel de al patrulea), ci doar cinci stâlpi de salcâm aurii, cu capiteluri și postamente de aramă aurite. În partea de sus, stâlpii aveau cârlige de aur, prin care erau trecuți drugi aurii și de care atârna o perdea țesută din in și purpură de diferite nuanțe. Cele două încăperi ale cortului erau separate prin patru stâlpi de salcâm aurii, care aveau în partea superioară verigi de aur și prin care era trecut un drug de salcâm aurit. De acesta era aninată o perdea de in răsucit și purpură de diferite nuanțe, având brodate în țesătură chipuri de heruvimi⁸¹¹. Inițial, Moise stătea în cortul adunării; în urma descoperirilor de pe Sinai, a fost confecționat un alt cort. „Acest cort din urmă [...] este cunoscut sub mai multe denumiri, ca: **Mișcan** (locuința sau lăcașul Domnului), **Micdaș** (sanctuarul sau lăcașul sfânt), **Habait** (casa Domnului), **Mișcan kevod Iehova** (sălașul măririi Domnului), **Ohel Iehova** (cortul Domnului), **Helcal** (palatul). Este lăcașul de cult sau sanctuarul prin excelență al vechilor evrei⁸¹². Cortul simbolizează prezența cerului pe pământ, ocrotirea divină. Ulterior, locul cortului a fost luat de către Templu, cu aproape aceleași semnificații. O perdea ascunde Sfânta Sfintelor de privirile poporului; perdeaua ascunde, dar e și o invitație, indicând o prezență; ea cheamă la descoperirea tainei pe care o învăluie.

CAPITOLUL 37 – Sfintele odoare din cort.

1: Bețaleel a făcut apoi chivotul, din lemn de salcâm, lung de doi coți și jumătate, larg de un cot și jumătate și înalt tot de un cot și jumătate;

2: I-a îmbrăcat cu aur curat pe dinlăuntru și pe dinafară, iar împrejur i-a făcut o cingătoare de aur, din zimți împlețiți.

3: A turnat pentru el patru inele de aur, pentru cele patru colțuri de jos ale lui: două inele pe o latură și două inele pe cealaltă latură.

4: A făcut două pârgii din lemn de salcâm, le-a îmbrăcat cu aur

5: și le-a vârât prin inelele de pe laturile chivotului, pentru ca chivotul să fie astfel purtat.

6: Deasupra chivotului a făcut acoperământul ispășirii, din aur curat: lung de doi coți și jumătate și lat de un cot și jumătate.

Chivotul aurit tot închipuie pe Hristos, plin de strălucirea luminii necreate, iar lemnul de salcâm e trupul Său nesticăcios. Dar chivotul poate fi apropiat și de arca ce a izbăvit de la potop. Septuaginta numește chivotul și arca prin același cuvânt: **kivotos**; Vulgata, la fel, are un termen comun: **arca**. Arca și chivotul sunt simboluri ale Bisericii; ambele sunt puse în legătură cu încheierea unui legământ: arca e semn al legământului lui Dumnezeu cu Noe, Chivotul închipuie legământul dintre Dumnezeu și poporul Israel; asemănările ar putea continua.

7: A făcut doi heruvimi de aur, lucrați din ciocan, și i-a pus la amândouă capetele acoperământului ispășirii,

⁸¹⁰ AB, p. 206

⁸¹¹ AB, p. 206

⁸¹² AB, p. 205

8: **un heruvim la un capăt și altul la celălalt capăt al acoperământului ispășirii.**

9: **Cei doi heruvimi își întindeau aripile deasupra și umbreau cu ele acoperământul ispășirii, iar fețele lor erau îndreptate una către alta, privind spre acoperământ.**

Heruvimii erau lucrați din ciocan, „prin cizelură; precizare menită să elimine presupunerea că imaginile sacre ar fi *chipuri cioplite* (interzise prin Decalog – 20, 4). E motivul pentru care cultul creștin ortodox admite icoana, cizelura și basorelieful, dar respinge statuia”⁸¹³. Heruvimii *umbreau* chivotul: „**Siskiázo** (= a acoperi cu umbră; a cufunda în umbră). Prin lipsa de realism a imaginii, conotația duhovnicească e evidentă: Dumnezeu, *Cel ce șade pe heruvimi*, prin aripile acestora își face simțită prezența în simbol. Folosind un verb cu aceeași rădăcină: **episkiazo** = *a umbri*, Noul Testament va conota acțiunea prin care Dumnezeu își exercită puterea sau își revarsă harul asupra uneia sau mai multor persoane: Puterea Celui-Preaînalt o va *umbri* pe Fecioara Maria, făcând-o să zămislească de la Duhul Sfânt (Luca 1, 35), norul luminos al schimbării la față îi va *umbri* pe apostoli (Matei 17, 5; Marcu 9, 7), umbra lui Petru îi va *umbri*, vindecătoare, pe bolnavii Ierusalimului (Faptele Apostolilor 5, 15)”⁸¹⁴.

10: **A făcut apoi masa, din lemn de salcâm, lungă de doi coți, lată de un cot și înaltă de un cot și jumătate.**

11: **A îmbrăcat-o cu aur curat și i-a făcut împrejur o cingătoare de aur, din zimți împlețiți.**

12: **Tot împrejur i-a făcut un brâu, înalt de o palmă, iar împrejurul brâului a făcut din aur o-mpletitură de zimți.**

13: **A turnat pentru ea patru inele de aur și le-a prins în cele patru colțuri ale picioarelor, sub cingătoarea împletită.**

14: **Prin inele erau trecute pârghiile cu ajutorul cărora să fie purtată masa.**

15: **Pârghiile de purtat masa le-a făcut din lemn de salcâm și le-a îmbrăcat cu aur.**

Și acestea vestesc pe Hristos, Împărat și Arhiereu (cununa de aur), Care ne cheamă la masa Sa duhovnicească.

16: **A făcut vase trebuitoare pentru masă: talere, cățui, ibrice și cupe pentru turnat, toate din aur curat.**

Aceste obiecte se regăsesc și în Biserică, cu un simbolism asemănător. Talerele foloseau pentru punerea pâinilor, iar cupele pentru jertfele de băuturi.

17: **A făcut și sfeșnicul, din aur curat, lucrat din ciocan:**

18: **fusul, brațele, cupele, nodurile și florile lui erau cu el un singur trup.**

19: **Din el ieșeau șase brațe: trei brațe dintr-o parte și trei brațe din cealaltă parte;**

20: **un braț avea trei cupe în chip de migdală, cu nodurile și florile lor;**

21: **alt braț avea trei cupe tot în chip de migdală, cu nodurile și florile lor;**

22: **așa aveau toate cele șase brațe care ieșeau din sfeșnic.**

23: **Iar pe fusul sfeșnicului erau patru cupe în chip de migdală, cu nodurile și florile lor.**

24: **Cele șase brațe care ieșeau din sfeșnic aveau: un nod sub primele două brațe, un nod sub alte două brațe și un nod sub ultimele două brațe.**

25: **Brațele și cupele erau, toate, din aur curat, lucrat din ciocan.**

26: **I-a făcut apoi cele șapte candelă, cu mucări**

27: **și tăvițe de aur curat.**

28: **Dintr-un talant de aur curat l-a făcut, cu toate ale lui.**

Sfeșnicul e un simbol al luminii spirituale și al mântuirii; numărul brațelor sale, șapte, pare să fi fost pus în legătură cu numărul planetelor (socotite de cei vechi a fi în număr de șapte), astfel că simbolismul sfeșnicului e unul cosmic. Cupele erau în forma florii de migdal, semnificând renașterea, dar și fragilitatea (delicatețea). Cu totul, erau 22 de flori, numărul lite-

⁸¹³ BBVA, p. 106

⁸¹⁴ BBVA, p. 106

relor alfabetului ebraic și al cărților Vechiului Testament, așa cum le socotesc evreii. Pentru sfeșnic s-a folosit un *talant* de aur (aproximativ 35 kg).

29: **A făcut altarul tămâierii, din lemn de salcâm, lung de un cot, lat de un cot – adică pătrat – și înalt de doi coți; coarnele lui erau un singur trup cu el;**

30: **și l-a îmbrăcat cu aur curat: grătarul de deasupra, pereții de jur-împrejur și coarnele;**

31: **iar împrejur i-a făcut cunună de aur, împletită. Sub cununa lui împletită i-a făcut două inele de aur curat și i le-a prins de-o parte și de alta, pentru ca prin ele să fie trecute pârgھیile cu ajutorul cărora să-l poarte.**

32: **Pârgھیile le-a făcut din lemn de salcâm și le-a îmbrăcat cu aur.**

Jertfelnicul tămâierii vestește, iarăși, pe Hristos, Cel plin de bună mireasmă.

33: **A făcut și untdelemn pentru sfânta ungere, precum și tămâia, din mirodenii curate, după meșteșugul făcătorilor de mir.**

Mirul simbolizează lumina, belșugul, bucuria și binecuvântarea divină. Tămâia și fumul ei simbolizează legătura omului cu Dumnezeu, fumul înălțând rugăciunile la cer; parfumul ei semnifică buna mireasmă a viețuirii cuvioase.

CAPITOLUL 38 – Curtea cortului și lucrurile din ea.

1: **A făcut jertfelnicul pentru arderile-de-tot, din lemn de salcâm, lung de cinci coți, lat de cinci coți – adică cu fața pătrată – și înalt de trei coți.**

2: **I-a făcut patru coarne, ce ieșeau din el în cele patru colțuri, și le-a îmbrăcat cu aramă.**

3: **Jertfelnicului i-a făcut un brâu; iar învelitoarea și cupele și furculițele și vâtraiul lui, pe toate le-a făcut din aramă.**

4: **I-a făcut o împletitură ca o plasă de aramă.**

5: **I-a făcut patru inele de aramă pentru cele patru colțuri, sub împletitura de aramă, aceasta fiind până la mijlocul jertfelnicului.**

6: **Jertfelnicului i-a făcut pârgھی din lemn de salcâm, pe care le-a îmbrăcat cu aramă; pârgھیile le treceau prin inelele din laturile jertfelnicului, ca să poată fi purtat.**

7: **Jertfelnicul l-a făcut ca pe un buduroi îmbrăcat în scânduri.**

„În curte se afla altarul sau jertfelnicul, destinat aducerii sacrificiilor, numit și altarul holocaustelor (**mizbeah haola**), care avea lungimea și lățimea de 6 coți, iar înălțimea de 3 coți. Era confecționat din lemn de salcâm, îmbrăcat în aramă. În interior era gol, ceea ce făcea ca atunci când se fixa cortul într-un loc, jertfelnicul să fie umplut cu pietre necioplite și cu pământ. La fiecare din cele patru colțuri, altarul avea câte un corn de aramă. De asemenea, altarul era înconjurat de o treaptă, care venea până la jumătatea înălțimii și pe care urcau preoții când aduceau jertfe. Altarul era amplasat în fața intrării în Sfânta. De altar țineau unele găleți pentru îndepărtarea cenușii, apoi lopeți și furculițe pentru întoarcerea cărnii, ca și vase pentru sângele animalului ce era sacrificat. Toate aceste obiecte erau din aramă”⁸¹⁵.

8: **A făcut apoi baia de aramă, cu tălpica ei tot de aramă; [a făcut-o] din oglinzile femeilor postitoare, ale celor ce-au postit la intrarea cortului mărturie.**

„Tot în curtea cortului se afla și lavoarul de aramă destinat pentru preoți, care trebuiau să-și spele mâinile și picioarele înainte de săvârșirea cultului. Lavoarul era situat între altarul jertfelor și intrarea în Sfânta, dar puțin deplasat înspre sud”⁸¹⁶. „*Din oglinzile femeilor*: Textul Masoretic are (38, 8): *oglinzi de la femeile care slujeau*. Femeile care slujesc la sanctuar nu mai sunt menționate decât în Textul Masoretic [la] I Regi 2, 22, când se vorbește de greșeala fiilor lui Eli,

⁸¹⁵ AB, p. 207

⁸¹⁶ AB, p. 207

care s-au culcat cu ele (detaliul este absent în Septuaginta). Verbul ebraic este redat prin **λειτουργειν** în Numerii 4, 23 (*a sluji*); traducerea prin *a posti*, **νηστεύειν**, aici, presupune o lectură **haṭṭamoth** în loc de **haṭṭobhoth** în Textul Masoretic. Pentru Chiril, postul este cel al convertirii, idolatrii devenind vase alese, sfințite pentru a primi botezul, iar postul reprezintă modul de viață spiritual și evanghelic (*Ador.* 9, 629 B- 632 D)⁸¹⁷.

9: După aceea a făcut curtea. Spre miazăzi curtea era alcătuită din pânze de in topit, lungi de o sută de coți.

10: Și la ele, douăzeci de stâlpi cu douăzeci de tălpice de aramă, ale căror belciuge și verigi erau de argint;

11: pe latura de miazănoapte pânzele erau de o sută de coți; la ele, douăzeci de stâlpi cu douăzeci de tălpice de aramă, ale căror belciuge și verigi erau de argint;

12: în partea dinspre asfințit, pânze de cincizeci de coți; la ele, zece stâlpi cu zece tălpice de aramă, ale căror belciuge și verigi erau de argint;

13: iar în partea dinspre răsărit, pânze de cincizeci de coți;

14: pânze de cincisprezece coți într-o latură, la trei stâlpi cu trei tălpice de aramă;

15: cincisprezece coți de pânze în cealaltă latură, și trei stâlpi cu trei tălpice de aramă.

16: Toate pânzele cortului erau făcute din in topit și răsucit.

17: Iar stâlpii aveau tălpicele de aramă, belciugele și verigile le erau de argint, vârfulurile le erau îmbrăcate în argint; toți stâlpii curții, de jur-împrejur, erau legați între ei prin legături de argint.

18: Iar perdeaua de la poarta curții a făcut-o din in topit lucrat în violet, purpuriu și stacojiu, cu alesături, lungă de douăzeci de coți și înaltă de cinci coți, pe toată întinderea, potrivit-o cu pânzele curții.

19: I-a făcut patru stâlpi cu patru tălpice de aramă, ale căror belciuge și verigi erau de argint și ale căror vârfuluri erau îmbrăcate tot în argint.

20: Toți țărșii dimprejurul curții erau de aramă.

„Cortul era înconjurat de o curte lungă de 100 de coți și lată de 50 de coți. Curtea era împrejmuită de 60 de stâlpi de salcâm, fixați la o distanță de 5 coți unul de celălalt, având fiecare un capitel aurit și postamente de aramă, în care erau fixați. În părțile laterale veneau tot câte 20 de stâlpi, iar spre est și vest tot câte 10 stâlpi. Stâlpii aveau în partea superioară fixate cârlige pe care erau așezate verigi de argint, iar de acestea atârnav draperii țesute de in. În partea de est a curții se afla intrarea, cu o lățime de 20 de coți. Aici se aflau patru coloane de care atârna o perdea de aceleași dimensiuni (20 de coți). Cortul nu era amplasat exact în mijlocul curții, ci mai aproape de peretele vestic al curții”⁸¹⁸.

21: Iată acum socotelile cortului mărturieii, cel ce a fost făcut după porunca lui Moise, prin grija leviților îndrumați de Itamar, fiul preotului Aaron.

22: Dar cel ce a lucrat tot ceea ce Domnul îi poruncise lui Moise a fost Bețaleel, fiul lui Uri al lui Or, din seminția lui Iuda,

23: precum și Oholiab, fiul lui Ahisamac, din seminția lui Dan, mai-mare peste țesături și cusături și alesături în pânză de in topit și-n mătase violetă, purpurie și stacojie.

24: Tot aurul întrebuințat pentru locașul sfânt și pentru toate ale lui a fost aur din prinoase: douăzeci și nouă de talanți și șapte sute treizeci de sicli de aur, socotit după siclul sfânt.

25: Iar argintul adus în dar de la oamenii cei numărați ai obștii a fost o sută de talanți și o mie șapte sute șaptezeci și cinci de sicli – o drahmă de fiecare, adică o jumătate de siclu socotit după siclul sfânt -,

⁸¹⁷ SEP 1, p. 292

⁸¹⁸ AB, p. 242

26: deci de la cei trecuți prin numărătoare: șase sute trei mii cinci sute cincizeci de oameni, de la douăzeci de ani în sus.

27: O sută de talanți de argint s-au întrebuițat la turnarea tălpicelor [de la pilaștrii] cortului și a tălpicelor [de la stâlpii] vălului:

28: o sută de tălpite din o sută de talanți, câte un talant la o tălpică;

29: iar pe cei o mie șapte sute șaptezeci și cinci de sicli i-au întrebuițat la verigile stâlpilor și la îmbrăcarea vârfulor lor cu care-au fost împodobiți.

30: Iar arama adusă în dar a fost de trei sute șaptezeci de talanți și două mii patru sute de sicli.

31: Din ea au făcut tălpite pentru stâlpii de la intrarea cortului mărturie, jertfelnicul cel de aramă cu împletitura lui, precum și toate uneltele jertfelnicului,

32: tălpilele de jur-împrejurul curții, tălpilele pentru stâlpii de la intrarea curții, toți țărșii cortului și toți țărșii dimprejurul curții.

Cu aproximație, cantitățile de metale folosite la lucrările cortului au fost: 1500 kg de aur; 4500 kg de argint și 16500 kg de aramă.

CAPITOLUL 39 – *Veșmintele preoțești.*

1: Iar din mătase violetă, purpurie și stacojie i-au făcut lui Aaron veșminte de slujbă, ca să slujească cu ele în locașul cel sfânt, așa cum Domnul îi poruncise lui Moise.

2: Efodul l-au făcut din fir de aur, din mătase violetă, purpurie și stacojie și din in topit:

3: foițele de aur le-au tăiat în fire subțiri ca firul de păr, pe care cu iscusință le-au țesut în mătasea violetă, purpurie și stacojie și-n pânza de in topit și răsucit, lucrare de mare meșteșug.

4: Efodul era făcut din două bucăți unite-ntre ele, și pe de-a-ntregul țesut din aur în mătase violetă, purpurie și stacojie și-n pânză de in topit, așa cum Domnul îi poruncise lui Moise.

5: Au lucrat două pietre de smarald, le-au prins în cuibușoare de aur, având pe ele săpate numele fiilor lui Israel, așa cum se sapă o pecete.

6: Și le-au pus la încheieturile efodului, pe umeri, întru pomenirea fiilor lui Israel, așa cum Domnul îi poruncise lui Moise.

7: Au făcut apoi pieptarul, lucrat cu iscusință, asemenea efodului, din fir de aur și în mătase violetă, purpurie și stacojie și-n pânză de in topit; pieptarul l-au făcut îndoit în patru colțuri, lung de o palmă și lat de o palmă,

Conform AB, pietrele de pe umeri erau de onix, purtând săpate pe ele numele fiilor lui Israel. „Efodul cu cele două pietre prețioase de pe umeri era simbolul slujirii arhieresti pentru popor, al mijlocitorului care ia asupra sa păcatele celor pentru care mijlocește la Dumnezeu”⁸¹⁹.

8: și-n el au țesut patru rânduri de pietre scumpe; în rândul cel dintâi: un sardiu, un topaz și un smarald;

9: în rândul al doilea: un rubin, un safir și un diamant;

10: în rândul al treilea: un opal, o agat și un ametist;

11: și în rândul al patrulea: un hrisolit, un onix și un iaspis. Ele erau prinse-n cuibușoare de aur și legate-ntre ele cu aur.

12: Pe pietrele acestea erau săpate, ca pe o pecete, numele celor douăsprezece seminții ale lui Israel, fiecare din cele douăsprezece seminții cu numele ei.

13: Pieptarului i-au făcut lănțișoare de aur curat, răsucite ca sfoara.

14: Au mai făcut două paftale de aur și două inele de aur;

⁸¹⁹ AB, p. 244

15: **pe cele două inele le-au prins de cele două colțuri de sus ale pieptarului;**
16: **pe cele două capete ale lăntișoarelor le-au agățat de cele două inele din colțurile pieptarului;**

17: **pe celelalte două capete ale celor două lăntișoare le-au agățat de cele două paftale, iar pe acestea le-au prins de încheieturile pieptarului, în față.**

18: **Au mai făcut două inele de aur și le-au prins de celelalte două colțuri ale pieptarului, pe cealaltă parte, cea dinspre efod;**

19: **și au mai făcut încă două inele de aur și le-au prins de cele două încheieturi ale efodului, dedesubt și-n față, unde se unesc, adică ceva mai sus de brâul efodului.**

20: **Inelele pieptarului le-au legat de inelele efodului printr-un șnur de mătase violetă, ca să stea nemișcat deasupra efodului, așa cum Domnul îi poruncise lui Moise.**

21: **Au făcut și manta, cea care vine sub efod, țesută din purpură violetă.**

„Pectoralul sau hoșenul [...] se fixa peste efod, la mijlocul pieptului. Avea formă pătrată, cu laturile de aproximativ o palmă. [...] Hoșenul sau pectoralul era simbolul demnității judecătorești cu care se acoperea persoana arhiereului”⁸²⁰. Pe hoșen erau fixate 12 pietre scumpe:

- *Sardeon*, sau *sardiu*, de mare valoare, în trei culori: negru, alb, roz;
- *Topaz*, piatră de culoare galbenă și transparentă;
- *Smarald*, verde și transparent, simbol al primăverii;
- *Rubin*, de culoare roșie, simbol al fericirii;
- *Safir*, de culoare albastră, simbol al neprihănirii și al puterii cerești;
- *Diamant*, simbol al perfecțiunii;
- *Opal*, de culoare lăptoasă, cu diferite reflexe;
- *Agată*, piatră transparentă, în mai multe varietăți;
- *Ametist*, simbol al cumpătării și al trezviei;
- *Hrisolit*, piatră transparentă, de culoarea aurului;
- *Onix*, specie de agat fin, în straturi de diferite culori;
- *Iaspis*, opal nobil, strălucind în culorile focului.

Sunt *douăsprezece* pietre, număr cu simbolistică deosebit de bogată; el amintește de zodii, sau de anul liturgic; patru înmulțit cu trei poate însemna lumea creată (4) transfigurată prin unirea cu Sfânta Treime (3). Sunt însă și multe alte semnificații.

22: **Gura acesteia se afla în partea de sus; împrejurul gurii era un guler, iar acesta avea de jur-împrejur un tiv, ca să nu se destrame.**

23: **La mantă i-au făcut pe poale un fel de rodii mărunte și-nflorate, de mătase violetă, purpurie și stacojie, și de in topit.**

24: **I-au mai făcut și clopoței de aur, pe care i-au pus printre rodiile de la poalele mantei, de jur-împrejur,**

25: **clopoței de aur și rodii-nflorate pentru slujba pe care Domnul i-o poruncise lui Moise.**

26: **Au făcut apoi pentru Aaron și pentru fiii săi tunici subțiri de in topit, țesătură aleasă,**

Meilul era îmbrăcat de arhiereu „peste cămașa de in, fiind necusut, ci țesut pe de-a-ntregul, cu o deschizătură în partea de sus, fără mâneci și lung cu ceva peste genunchi, așa încât dedesubt se vedea cămașa preoțească. La poale avea cusut un șnur sau tiv de care atârnau clopoței de aur și mere făcute din fire răsucite de in și mătase. [...] Meilul avea culoarea albastră a cerului, ca un semn că arhiereul este slujitor al împărăției cerurilor. Constând numai dintr-o bucată, meilul simboliza integritatea spirituală a slujitorului sfântului altar. Clopoței și merele de pe poalele veșmântului simbolizau poruncile dumnezeiești pe care le propovăduia arhiereul”⁸²¹.

27: **tiară de in topit, turbane tot de in topit și pantaloni de in topit**

⁸²⁰ AB, p. 244

⁸²¹ AB, p. 244

28: **și brâie de in topit și de mătase violetă, purpurie și stacojie, țesută cu alesături, așa cum Domnul îi poruncise lui Moise.**

29: **Au făcut și tăblița de aur curat, în semnul sfințeniei, și au scris pe ea litere săpate ca-n pecete: Sfințenia Domnului.**

„Când slujeau la cortul sfânt, preoții purtau veșminte liturgice speciale și anume: 1) Cămașa albă de in (**cutonet**), cu mâneci, croită dintr-o bucată, care ajungea până la glezne. Este aceeași piesă vestimentară cu stiharul de azi. 2) Pantaloni, tot din in alb, care ajungeau până la genunchi. 3) Brâu [...], lat de 3 degete și lung de 32 de coți. Brăul era semnul demnității și puterii preoțești. 4) Mitra sau învelitoarea pentru cap, care era un fel de turban. Se păstra pe cap și la intrarea în sanctuar, deoarece la evrei descoperirea capului era semn de doliu. [...] La cultul divin, preoții se prezentau desculți. [...] Culoarea albă a veșmintelor preoțești indica nu numai slava și cinstea demnității preoțești, dar și puritatea morală și sfințenia care se cuvine să împodobească viața slujitorilor altarului”⁸²².

30: **Și au pus peste ea un șnur de mătase violetă, ca să stea pe deasupra tiarei, așa cum Domnul îi poruncise lui Moise.**

31: **Așa s-au sfârșit toate lucrările de la cortul mărturiei. Așa le-au făcut fiii lui Israel pe toate, întocmai cum Domnul îi poruncise lui Moise.**

În ce privește tăblița de pe turbanul arhieresc, „cuvântul original indica o placă alungită, în formă de potcoavă (așa cum îl traduce Biblia 1688); în fapt, o diademă, menită să-i ateste marelui preot un rol nu numai sacerdotal, ci și princiar”⁸²³.

32: **Apoi au adus la Moise cortul cu toate ale lui, cu belciugele, pilaștrii, pârghiile, stâlpii și tălpile lui,**

33: **cu acoperămintele lui cele din piei de berbec vopsite-n roșu și cu acoperișurile cele din piei de culoarea iachintului,**

34: **și perdeaua cea din mijloc și chivotul mărturiei cu pârghiile lui și cu acoperământul ispășirii,**

35: **masa cu toate cele de trebuință pentru ea, pâinile punerii-înainte,**

36: **sfeșnicul cel de aur curat, cu candelalele lui și cu toate ale lui, și untdelemn de candelă,**

37: **altarul tămâierii, mirul pentru ungere, miresme pentru tămâiere, tămâie binemiroitoare,**

38: **vălul de la intrarea cortului,**

39: **jertfelnicul cel de aramă, cu grătarul lui, cu pârghiile lui și cu toate celelalte ale lui, baia cu tălpica ei,**

40: **pânzele curții, stâlpii ei cu tălpile lor, perdeaua de la intrarea curții, funiile și țărșii ei**

41: **și toate lucrurile trebuitoare la slujbă în cortul mărturiei,**

42: **veșmintele de slujit în sfântul locaș, sfintele veșminte ale lui Aaron, și veșmintele de slujbă ale fiilor lui. Toate aceste lucruri le făcuseră fiii lui Israel așa cum Domnul îi poruncise lui Moise.**

43: **Și a privit Moise toate lucrurile; și iată că erau făcute așa cum Domnul îi poruncise lui Moise, așa le făcuseră. Și Moise i-a binecuvântat.**

Sunt terminate obiectele de cult, lucrate, toate, după porunca dumnezeiască. Aceasta nu înseamnă că Dumnezeu a dictat toate amănuntele fiecărui obiect, ci doar că a indicat obiectele și a insuflat cu har pe făuritorii lor. E ceva similar cu alcătuirea Sfintei Scripturi: Dumnezeu inspiră și asistă pe aghiograf, ferindu-l de greșeli, dar nu anulează personalitatea acestuia.

⁸²² AB, pp. 237-238

⁸²³ PENT, p. 168

CAPITOLUL 40 – Sfințirea cortului.

- 1: **Și a grăit Domnul către Moise, zicând:**
 - 2: **„În ziua cea dintâi a primei luni vei întinde cortul mărturiei.**
 - 3: **În el vei pune chivotul mărturiei, iar chivotul îl vei acoperi cu perdeaua.**
 - 4: **Vei aduce înlăuntru masa, iar pe ea vei pune toate cele ale ai.**
 - 5: **Și sfeșnicul îl vei aduce înlăuntru și-i vei aprinde candelile. Altarul cel de aur al tămâierii îl vei pune-n fața chivotului mărturiei,**
 - 6: **iar perdeaua o vei pune la intrarea în cort. Jertfelnicul arderilor-de-tot îl vei punedinaintea intrării în cortul mărturiei.**
 - 7: **Între cort și jertfelnic vei așeza baia, în care vei turna apă.**
 - 8: **Împrejur vei așeza curtea, iar la intrarea curții vei atârna perdeaua.**
 - 9: **Vei lua mir de ungere și vei unge cortul și toate cele ce sunt în el și-l vei sfinți, pe el și toate lucrurile lui, și sfinte vor fi. Vei unge jertfelnicul arderilor-de-tot și toate lucrurile lui; și-l vei sfinți, și preasfânt va fi.**
 - 10: **Vei unge baia și tălpica ei și o vei sfinți.**
 - 11: **Îi vei aduce apoi pe Aaron și pe fiii săi la ușile cortului mărturiei**
 - 12: **și-i vei spăla cu apă. Pe Aaron îl vei îmbrăca în sfintele veșminte și-l vei unge și-l vei sfinți, și el Mie-Mi va sluji ca preot. Și pe fiii săi îi vei aduce și-i vei îmbrăca în tunici și-i vei unge așa cum l-ai uns pe tatăl lor, și ei Mie-Mi vor sluji ca preoți.**
- „Pentru Chiril al Alexandriei, curățirea lui Aaron și a leviților, făcută de către Moise cu ajutorul apei, este o prefigurare a botezului și numai Mântuitorul sfințește cu adevărat poporul ales de Dumnezeu (fragment la Luca 11, 37)”⁸²⁴.
- 13: **Această ungere le va fi lor veșnică ungere de preoție, din neam în neam”.**
 - 14: **Iar Moise a făcut totul așa cum îi poruncise Domnul.**
 - 15: **În luna întâi al celui de al doilea an de la ieșirea lor din Egipt, în ziua cea dintâi a lunii, atunci a fost cortul așezat.**
- Cortul e ridicat în ziua întâi a lunii întâi, zi în care a ridicat și Noe acoperișul corăbiei sale (Facerea 8, 13). E o refacere a curăției zilei primordiale și e vestită ziua Învierii, întâia după Săptămâna Patimilor (Ioan 20, 1). Sunt sfințite toate obiectele cultice, veșmintele preoțești și sacerdoții, acesta fiind *legământ veșnic*; acolo unde s-a renunțat la sfințiri, s-a coborât sub nivelul Legii mozaice!
- 16: **Moise a fost cel ce a așezat cortul; el i-a pus tălpile, încheieturile de sus cu belciugele lor,**
 - 17: **a ridicat pilaștrii, a întins scoarțele cortului, i-a pus cortului acoperișurile de deasupra, așa cum Domnul îi poruncise lui Moise.**
 - 18: **A luat apoi Mărturiile și le-a pus în chivot, iar chivotului i-a petrecut pârghiile. Mărturiile sunt Tablele Legii.**
 - 19: **A dus apoi chivotul în cort, a atârnat perdeaua și astfel a acoperit chivotul mărturiei, așa cum Domnul îi poruncise lui Moise.**
 - 20: **După aceea a așezat masa în cortul mărturiei, în partea de miazănoapte a cortului, în afara perdelei,**
 - 21: **iar pe ea a pus pâinile-punerii-înaintea-Domnului, așa cum Domnul îi poruncise lui Moise.**
 - 22: **Sfeșnicul l-a așezat în cortul mărturiei, în fața mesei, în partea de miazăzi a cortului,**
 - 23: **și i-a aprins candelile-n fața Domnului, așa cum Domnul îi poruncise lui Moise.**
 - 24: **A așezat altarul cel de aur în cortul adunării, în fața perdelei,**

⁸²⁴ SEP 1, p. 294

„Sfeșnicul îl reprezintă pe Ioan Botezătorul: cf. Psalmi 131, 17, *am pregătit o făclie pentru unșul Meu*, lumina trimisă de Tatăl poporului evreu (Ioan 5, 35), dar stinsă de către Irod (Chiril al Alexandriei, *Ador.* 10, 690 A- 681 A)”⁸²⁵.

25: **și a aprins pe el tămâie binemiroitoare, așa cum Domnul îi poruncise lui Moise.**

26: **Jertfelnicul arderilor-de-tot l-a așezat la intrarea cortului mărturiei, iar pe el a adus arderi-de-tot și prinoase, așa cum Domnul îi poruncise lui Moise.**

27: **Apoi a așezat baia între cortul mărturiei și jertfelnic și a turnat în ea apă,**

28: **pentru ca Moise, Aaron și fiii săi să-și spele-n ea mâinile și picioarele;**

29: **când intrau ei în cortul mărturiei sau când se apropiau de jertfelnic ca să slujească, se spălau din ea, așa cum Domnul îi poruncise lui Moise.**

30: **Împrejurul cortului a așezat curtea, iar la intrarea curții a atârnat perdeaua.**

31: **Și astfel a isprăvit Moise toate lucrările. Atunci un nor a acoperit cortul mărturiei, și cortul s-a umplut de slava Domnului.**

32: **Iar Moise nu putea să intre-n cortul mărturiei, pentru că norul îl umbrea pe deasupra, iar cortul se umpluse de slava Domnului.**

33: **Când norul se ridica de pe cort, fiii lui Israel porneau la drum cu toate ale lor;**

34: **dar dacă norul nu se ridica, ei nu plecau până-n ziua când norul se ridica.**

35: **Pentru că norul Domnului stătea deasupra cortului în timpul zilei, iar noaptea foc era deasupra-i; și aceasta, sub ochii tuturor fiilor lui Israel și pe toată durata drumului lor.**

Dumnezeu Se arată lui Israel în chipul norului și al focului. Norul e loc sau instrument al epifaniilor, în vreme ce focul e cea mai bună imagine a lui Dumnezeu, simbolizând purificarea și iluminarea. „Apariția maiestății divine este descrisă ca o lumină strălucitoare. Muritorii, dacă o privesc, pier. Ea apare și în viziunile profetice, ca de exemplu Isaia 6 și Iezechiel 1-3”⁸²⁶. În *nor* și *foc* au fost văzute și persoanele Tatălui și Fiului: „Tatăl este izvorul *slavei*, Fiul fiind născut ca o *strălucire* a slavei (Origen, *Com. Rom.* 2, 5, PG 14, 881 B). Slava lui Hristos Însuși este superioară aceleia care luminează *cortul* sau fața lui Moise, îndumnezeit prin contemplație, după Ieșirea 34, 29 (*Com. Io.* 32, 328-343). *Norul* este deasupra Bisericii Dumnezeului celui viu, aceea a întâilor-născuți înscriși în ceruri (cf. Evrei 12, 23). Iosif Flaviu spune că prin nor se revărsa *rouă binefăcătoare*, care dezvăluia prezența lui Dumnezeu celor care o doreau (vezi și Psalmi 132, 3 și Osea 14, 6). Chiril aplică această imagine Bisericii, formate din neamuri – templu divin pe care norul îl umple ca o rouă duhovnicească (cf. v. 31)”⁸²⁷.

Încheiem cu imaginea minții văzătoare de Dumnezeu (Israel) urmând Domnului în drumul său către Țara Făgăduită, prin Pustia Sinai. Asemeni să-I urmăm și noi, Israel cel adevărat, Mântuitorului Iisus Hristos, prin pustia veacului acestuia, către fericirea Împărăției celei fără de sfârșit!

⁸²⁵ SEP 1, p. 295

⁸²⁶ EX, p. 229

⁸²⁷ SEP 1, p. 295

Listă de abrevieri

AB - Dumitru Abrudan și Emilian Cornițescu, *Arheologie biblică*

Abr. – *De Abrahamo*

Ad Aut. – *Ad Autolyicum*

Ador. – *De adoratione et cultu in spiritu et veritate*

Adv. Eun. – *Adversus Eunomium*

Adv. haer. – *Adversus haereses*

Adv. Marc. – *Adversus Marcionem*

Adv. Prax. – *Adversus Praxean*

Agr. - *De agricultura*

AI – *Antiquitates Iudaicae*

Apol. – *Apologia*

AS – *Analecta sacra* (ed. J. B. Pitra)

Bapt. – *De baptismo*

BBVA - *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Ediție jubiliară a Sfântului Sinod, versiune diortosită după Septuaginta, redactată și adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania

Ben. - *De benedictionibus patriarcharum*
Ben. Iac. - *De benedictionibus Isaaci et Iacobi*
 BHH - *Biblich-historisches Handwörterbuch*, ediția B. Reicke/L. Rost, Göttingen, 1962-1979
 BJ - *La Bible de Jerusalem*
 BOB - *Biblia de la Blaj 1795*
CA - *De Cain et Abel*
C. Cels. - *Contra Celsum*
Cant. - *In Canticum Canticonum*
Cat. - *Catechesis ad illuminandos*
Cat. Myst. - *Catecheses Mystagogiae*
 Cf. - confruntă cu
Cher. - *De cherubim*
Civ. Dei - *De civitate Dei*
Com. Dan. - *Commentarium in Daniele*
Com. Gen. - *Commentarii in Genesim*
Com. in Cant. - *Commentarii in Canticum Canticonum*
Com. Io. - *Commentarii in evangelium Ioannis*
Com. Mt. - *Commentarii in evangelium Matthaei*
Com. Rom. - *Commentarii in epistula ad Romanos*
Confus. - *De confusione linguarum*
Congr. - *De congressu*
DE - *Demonstratio evangelica*
De princ. - *De principiis*
Decal. - *De decalogo*
Dem. - *Demonstratio apostolica*
Deter. - *Quod deterius potiori insidiari solet*
Deus - *Quod Deus sit immutabilis*
 DEUT - *Monumenta linguae dacoromanorum, Biblia 1688, pars V, Deuteronomium*
Dial. - *Dialogus cum Tryphone*
Dialogus Her. - *Dialogus cum Heraclide*
 Ebr. - ebraică
Ebr. - *De ebrietate*
 EIB - Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române
Encom. St. - *Encomium in sanctum Stephanum*
Enoh - *Cartea lui Enoh*
Ep. - *Epistulae*
Ep. Greg. - *Epistula ad Gregorium Thaumaturgum*
Ep. Serap. - *Epistula ad Serapionem*
Ex. - *De Exodo*
Exh. Mart. - *Exhortatio ad martyrium*
 F - Filocalia
Fuga - *De fuga et inventione*
 GALA - *Biblia de la București 1938*
 GCS - *Die griechischen christlichen Schriftsteller der ersten drei Jahrhunderte*, Berlin
Gen. Litt. - *De Genesi ad Litteram*
Gig. - *De gigantibus*
 GNO - *Gregorii Nysseni Opera*, Leyde
 Gr. - greacă
Her. - *Quis rerum divinarum heres sit*
Hex. - *Hexaemeron*

Hist. - Historiae
Hom. – Homiliae spirituales
Hom. I Rg. – Quaestiones in Rege set Paralipomena
Hom. Col. – In epistulam ad Collossenses (homiliae)
Hom. Ex. – Homiliae in Exodum
Hom. Ez. – Homiliae in Ezechielem
Hom. Gen. – In Genesim (homiliae)
Hom. Hex. – Homiliae in hexaemeron
Hom. Jer. - Homiliae in Ieremiam
Hom. Ies. – Homiliae in Iesu Nave
Hom. in Mt. – In Matthaem (homiliae)
Hom. Lev. – Homiliae in Leviticum
Hom. Luc. – Homiliae in Lucam
Hom. Num. – Homiliae in Numeros
In Mt. ser. – Sermones in Matthaei
 KJV – King James Version
 LA – Legum allegoriarum
 Leg. – Legatio ad Gaium
 LThK – Lexikon für Theologie und Kirche, ediția J. Höfer/K. Rahner, Freiburg, 1986
Lum. – In diem luminum
Migr. – De migratione Abrahami
Mos. – De vita Mosis
Mut. – De mutatione nominum
Opif. – De opificio mundi
 OSTY – La Bible trad. Osty
 PE – Preparatio evangelica
 PG – Patrologia greacă (ed. Migne)
 PL – Patrologia latină (ed. Migne)
Plant. – De plantatione
Post. – De posteritate Caini
Pract. - Practicus
Praem. – De praemis et poenis
 PSB – Părinți și Scriitori bisericești
 Q – Manuscrisele de la Qumran
Q I Rg. – Quaestiones in Rege set Paralipomena
QE – Quaestionem Evangeliorum (Augustin)
QE – Quaestiones evangelicae (Eusebiu)
QE – Quaestiones in Exodum (Philon)
QG – Hebraicae Quaestiones in libro Genesos
Q Id. – Quaestiones in Iudicum
Q Ios. – Quaestiones in Iosua
Q Th – Quaestiones ad Thalassium
Qu. – Quaestiones et dubia
Quaest. in Hept.
Res. – De resurrectione mortuorum
 RSV – Revised Standard Version
Sacrif. – De sacrificiis Abelis et Caini
 SC – Sources chretiennes
Sel. In Ex. – Selecta in Exodum
 SEP 1 - Septuaginta 1, Geneza, Exodul, Leviticul, Numerii, Deuteronomul

SINOD – Biblia de la București 1914

Sobr. – De sobrietate

Somn. – De somniis

Spec. – De specialibus legibus

Symp. – Symposion

ȘAGUNA – Biblia de la Sibiu 1858

ȘERBAN – Biblia de la București 1688

Targum Io. – *Targumul Ionathan*

ThWNT – *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, ediția G. Kittel/G. Friedrich, Stuttgart, 1933-1979

TOB – Traduction Oecumenique de la Bible

Trad. – Traditio apostolica

Virt. – De virtutibus

VM – De vita Mosis

BIBLIOGRAFIE

A. Sfânta Scriptură

- *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Ediție jubiliară a Sfântului Sinod, versiune diortosită după Septuaginta, redactată și adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania, EIB, București, 2001
- *Biblia sau Sfânta Scriptură*, EIB, București 1995
- *Biblia adică Dumnezeiasca Scriptură*, Ediția Sfântului Sinod, București, 1914
- *Biblia Hebraica*, Editio quarta emendata opera H. P. Rüger, Stuttgart, 1979
- *Biblia Sacra Vulgata*, Editionem quartam emendatam cum sociis B. Fischer, H. I. Frede. H. F. D. Sparks, W. Thiele, praeparavit Roger Gryson, Stuttgart, 1994
- *Cântarea Cântărilor*, traducere din limba ebraică, note și comentarii de Ioan Alexandru, în colecția **Bibliotheca Orientalis**, Editura științifică și enciclopedică, București, 1977
- *Monumenta linguae dacoromanorum, Biblia 1688*, pars I, *Genesis*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 1988

- *Monumenta linguae dacoromanorum, Biblia 1688, pars II, Exodus*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 1991
- *Monumenta linguae dacoromanorum, Biblia 1688, pars III, Leviticus*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 1993
- *Monumenta linguae dacoromanorum, Biblia 1688, pars IV, Numeri*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 1994
- *Monumenta linguae dacoromanorum, Biblia 1688, pars V, Deuteronomium*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 1997
- *Monumenta linguae dacoromanorum, Biblia 1688, pars VI, Iosue, Iudicum, Ruth*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2004
- *Monumenta linguae dacoromanorum, Biblia 1688, pars XI, Liber Psalmorum*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2003
- *Septuaginta*, Edidit Alfred Rahlfs, Stuttgart, 1979
- *Septuaginta 1, Geneza, Exodul, Leviticul, Numerii, Deuteronomul*, volum coordonat de: Cristian Bădiliță, Francisca Băltăceanu, Monica Broșteanu, Dan Slușanschi, în colaborare cu pr. Ioan-Florin Florescu; traduceri de: Cristian Bădiliță, Ion Pătrulescu, Eugen Munteanu, Mihai Moraru, Ioana Costa, Colegiul Noua Europă/Polrom, București/Iași, 2004
- *Septuaginta 2, Iisus Nave, Judecătorii, Ruth, 1-4 Regi*, volum coordonat de: Cristian Bădiliță, Francisca Băltăceanu, Monica Broșteanu, Dan Slușanschi, în colaborare cu pr. Ioan-Florin Florescu; traduceri de: Florica Bechet, Ioana Costa, Alexandra Moraru, Ion Pătrulescu, Cristina Costena Rogobete, Colegiul Noua Europă/Polrom, București/Iași, 2004
- *Septuaginta 3, 1-2 Paralipomene, 1-2 Ezdra, Ester, Iudit, Tobit, 1-4 Macabei*, volum coordonat de: Cristian Bădiliță, Francisca Băltăceanu, Monica Broșteanu, în colaborare cu pr. Ioan-Florin Florescu; traduceri de: Francisca Băltăceanu, Gheorghe Ceașescu, Ștefan Colceriu, Vichi Dumitru, Ștefania Ferchedău, Theodor Georgescu, Octavian Gordon, Lia Lupaș, Colegiul Noua Europă/Polrom, București/Iași, 2005
- *Septuaginta 4/I, Psalmii, Odele, Proverbele, Ecclesiastul, Cântarea Cântărilor*, volum coordonat de: Cristian Bădiliță, Francisca Băltăceanu, Monica Broșteanu, în colaborare cu pr. Ioan-Florin Florescu; traduceri de: Cristian Bădiliță, Francisca Băltăceanu, Florica Bechet, Monica Broșteanu, Ioana Costa, Marius David Cruceru, Cristian Gașpar, Eugen Munteanu, Ion Pătrulescu, Colegiul Noua Europă/Polrom, București/Iași, 2006

B. Scrieri patristice

- *Actele martirice*, trad. Ioan Rămureanu, în colecția „**Părinți și scriitori bisericești**” (în continuare, abreviat: PSB), nr. 11, EIB, București, 1982
- Ambrozie al Milanului (Sf.), *Împotriva bogaților răi*, trad. Vasile Goraș, în vol. *Antologie din scrierile Părinților latini*, Editura Anastasia, 2000
- Ambrozie al Milanului (Sf.), *Despre Sfintele Taine, Scrieri II*, trad. David Popescu, PSB 53, EIB, București, 1994
- Ambrozie al Milanului (Sf.), *Scrisori, Scrieri II*, trad. David Popescu, în colecția „**Părinți și scriitori bisericești**” (PSB), nr. 53, EIB, București, 1994
- Atanasie cel Mare (Sf.), *Cuvânt împotriva Elinilor, Scrieri II*, trad. D. Stăniloae, PSB 15, EIB, București, 1988
- Atanasie cel Mare (Sf.), *Despre principii, Scrieri II*, trad. D. Stăniloae, PSB 15, EIB, București, 1988

- Atanasie cel Mare (Sf.), *Epistola despre Sinoade, Scrieri II*, trad. D. Stăniloae, PSB 15, EIB, București, 1988
- Atanasie cel Mare (Sf.), *Epistolele către Serapion, Scrieri II*, trad. D. Stăniloae, PSB 15, EIB, București, 1988
- Atanasie cel Mare (Sf.), *Tratat despre întruparea Cuvântului, Scrieri I*, trad. D. Stăniloae, PSB 15, EIB, București, 1987
- Atanasie cel Mare (Sf.), *Trei Cuvinte împotriva arienilor, Scrieri I*, trad. D. Stăniloae, PSB 15, EIB, București, 1987
- Atanasie cel Mare (Sf.), *Viața Cuviosului Părintelui nostru Antonie, Scrieri II*, trad. Dumitru Stăniloae, PSB 16, EIB, București, 1988
- Augustin (Fer.), *Mărturisiri, Scrieri alese I*, trad. Ioan Rămureanu, PSB 64, EIB, București, 1985
- Barnaba, *Epistola*, trad. D. Fecioru, în *Scrierile Părinților apostolici*, PSB 1, EIB, București, 1979
- Boethius, *Scurtă expunere a credinței creștine*, trad. D. Popescu, în Boethius și Salvianus, *Scrieri*, P.S.B. 72, EIB, București, 1992
- Calist Catafygiotul, *Despre viața contemplativă*, trad. D. Stăniloae, în colecția „**Filocalia**” (F), nr. 8, EIB, București, 1979
- Calist Patriarhul, *Capete despre rugăciune*, trad. D. Stăniloae, F 8, EIB, București, 1979
- Calist și Ignatie Xanthopol, *Cele 100 de Capete*, trad. D. Stăniloae, F 8, EIB, București, 1979
- Chiril al Alexandriei (Sf.), *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan, Scrieri IV*, trad. D. Stăniloae, PSB 41, EIB, București, 2000
- Chiril al Alexandriei (Sf.), *Despre închinarea și slujirea în Duh și Adevăr, Scrieri I*, trad. D. Stăniloae, PSB 38, EIB, București, 1991
- Chiril al Alexandriei (Sf.), *Despre Sfânta Treime, Scrieri III*, trad. D. Stăniloae, PSB 40, EIB, București, 1994
- Chiril al Alexandriei (Sf.), *Glafire, Scrieri II*, trad. D. Stăniloae, PSB 39, EIB, București, 1992
- Chiril al Alexandriei (Sf.), *Zece Cărți împotriva lui Iulian Apostatul*, trad. Constantin Daniel revăzută de Î.P.S. Nicolae Corneanu, Editura Anastasia, 2000
- Chiril al Ierusalimului (Sf.), *Catehezele*, trad. D. Fecioru, EIB, București, vol. I – 1943; vol. II - 1945
- Ciprian al Cartaginei (Sf.), *Despre gelozie și invidie*, trad. D. Popescu, în *Apologeți de limbă latină*, PSB 3, EIB, București, 1981
- Ciprian al Cartaginei (Sf.), *Despre rugăciunea domnească*, trad. D. Popescu, în *Apologeți de limbă latină*, PSB 3, EIB, București, 1981
- Ciprian al Cartaginei (Sf.), *Despre unitatea Bisericii ecumenice*, trad. D. Popescu, în *Apologeți de limbă latină*, PSB 3, EIB, București, 1981
- Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către Elini, Scrieri I*, trad. D. Fecioru, PSB 4, EIB, București, 1982
- Clement Alexandrinul, *Pedagogul, Scrieri I*, trad. D. Fecioru, PSB 4, EIB, București, 1982
- Clement Alexandrinul, *Stromate, Scrieri II*, trad. D. Fecioru, PSB 5, EIB, București, 1982
- Clement Romanul (Sf.), *Epistola către Corinteni*, trad. D. Fecioru, în *Scrierile Părinților apostolici*, PSB 1, EIB, București, 1979
- Diadoh al Foticeii, *Cuvânt ascetic*, trad. D. Stăniloae, F 1, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946
- Diadoh al Foticeii, *Cuvânt ascetic în 100 de capete*, trad. D. Stăniloae, F 1, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946
- Didim din Alexandria, *Despre Duhul Sfânt*, trad. Vasile Răducă, Editura Sofia, București, 2001

- Dionisie Areopagitul (Sf.), *Despre Ierarhia cerească, Opere complete*, trad. D. Stăniloae, Ed. Paideia, București, 1996
- Dorotei (Ava), *Învățăturile de suflet folositoare*, trad. D. Stăniloae, F 9, EIB, București, 1980
- Efreem Sirul (Sf.), *Cuvânt despre preoție*, trad. D. Fecioru, în Sfântul Ioan Gură de Aur, Sfântul Grigorie de Nazianz și Sfântul Efreem Sirul, *Despre preoție*, EIB, București, 1987
- Efreem Sirul (Sf.), *Imne I, Imnele Păresimilor; Azimelor; Răstignirii și Învierii*, trad. Ioan I. Ică jr, Editura Deisis, Sibiu, 1999
- Efreem Sirul (Sf.), *Imne II, Imnele Nașterii și Arătării Domnului*, trad. Ioan I. Ică jr, Editura Deisis, Sibiu, 2000
- Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească, Scrieri I*, trad. Teodor Bodogae, PSB 13, EIB, București, 1987
- Evagrie Ponticul, *Cuvânt despre rugăciune*, trad. D. Stăniloae, F 1, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946
- Evagrie Ponticul, *Capete despre deosebirea patimilor și a gândurilor*, trad. D. Stăniloae, F 1, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946
- Evagrie Ponticul, *Schiță monahicească, în care se arată cum trebuie să ne nevoim și să ne liniștim*, trad. D. Stăniloae, F 1, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946
- Filotei Sinaitul, *Capete despre trezvie*, trad. D. Stăniloae, F 4, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1948
- Grigorie al Salonicului (Sf.), *Că toți creștinii îndeobște trebuie să se roage neîncetat*, trad. D. Stăniloae, F 7, EIB, București, 1977
- Grigorie de Nazianz (Sf.), *Cele cinci cuvântări teologice*, trad. D. Stăniloae, Ed. Anastasia, București, 1993
- Grigorie de Nazianz (Sf.), *Despre preoție*, trad. D. Fecioru, în vol. Sf. Ioan Gură de Aur, Sf. Grigorie de Nazianz, Sf. Efreem Sirul, *Despre preoție*, EIB, București, 1987
- Grigorie de Nyssa (Sf.), *Cuvânt apologetic la Hexaimeron, Scrieri II*, trad. T. Bodogae, PSB 30, EIB, București, 1998
- Grigorie de Nyssa (Sf.), *Despre desăvârșire, către monahul Olimpiu, Scrieri II*, trad. T. Bodogae, PSB 30, EIB, București, 1998
- Grigorie de Nyssa (Sf.), *Despre facerea omului, Scrieri II*, trad. T. Bodogae, PSB 30, EIB, București, 1998
- Grigorie de Nyssa (Sf.), *Despre fericiri, Scrieri I*, trad. D. Stăniloae, PSB 29, EIB, București, 1982
- Grigorie de Nyssa (Sf.), *Despre înțelesul numelui de creștin, către Armoniu, Scrieri II*, trad. T. Bodogae, PSB 30, EIB, București, 1998
- Grigorie de Nyssa (Sf.), *Despre nevoie, Scrieri I*, trad. D. Stăniloae, PSB 29, EIB, București, 1982
- Grigorie de Nyssa (Sf.), *Despre pruncii morți prematur, către Hierios, Scrieri II*, trad. T. Bodogae, PSB 30, EIB, București, 1998
- Grigorie de Nyssa (Sf.), *Despre rugăciunea domnească, Scrieri I*, trad. D. Stăniloae, PSB 29, EIB, București, 1982
- Grigorie de Nyssa (Sf.), *Despre viața lui Moise, Scrieri I*, trad. Ioan Buga, PSB 29, EIB, București, 1982
- Grigorie de Nyssa (Sf.), *Dialogul despre suflet și înviere, Scrieri II*, trad. T. Bodogae, PSB 30, EIB, București, 1998
- Grigorie de Nyssa (Sf.), *La titlurile Psalmilor, Scrieri II*, trad. T. Bodogae, PSB 30, EIB, București, 1998
- Grigorie de Nyssa (Sf.), *Marele cuvânt catehetic, Scrieri II*, trad. T. Bodogae, P.S.B. 30, EIB, București, 1998

- Grigorie de Nyssa (Sf.), *Omilii la Ecclesiast, Scrieri II*, trad. T. Bodogae, PSB 30, EIB, București, 1998
- Grigorie de Nyssa (Sf.), *Tâlcuire la Cântarea Cântărilor, Scrieri I*, trad. D. Stăniloae, PSB 29, EIB, București, 1982
- Grigorie Palama (Sf.), *Capete despre cunoștința naturală*, trad. D. Stăniloae, F 7, EIB, București, 1977
- Grigorie Palama (Sf.), *Despre împărtășirea dumnezeiască*, trad. D. Stăniloae, F 7, EIB, București, 1977
- Grigorie Palama (Sf.), *Despre rugăciune*, trad. D. Stăniloae, F 7, EIB, București, 1977
- Grigorie Palama (Sf.), *Despre sfânta lumină*, trad. D. Stăniloae, F 7, EIB, București, 1977
- Grigorie Palama (Sf.), *Omilii I*, traducere Constantin Daniel, revăzută de Laura Pătrașcu și stilizată de Răzvan Codrescu, Editura Anastasia, București, 2000
- Grigorie Palama (Sf.), *150 Capete despre cunoștința naturală*, trad. D. Stăniloae, F 7, EIB, București, 1977
- Grigorie Sinaitul (Sf.), *Capete foarte folositoare în acrostih*, trad. D. Stăniloae, F 7, EIB, București, 1977
- Grigorie Sinaitul (Sf.), *Învățătură despre liniștire și rugăciune*, trad. D. Stăniloae, F 7, EIB, București, 1977
- Ignatie Teoforul (Sf.), *Epistola către Efeseni*, trad. D. Fecioru, în *Scrierile Părinților apostolici*, PSB 1, EIB, București, 1979
- Ilie Ecdicul, *Culegere din sentințele înțelepților*, trad. D. Stăniloae, F 4, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1948
- Ioan Carpatiul, *Cuvânt ascetic și foarte mângâietor*, trad. D. Stăniloae, F 4, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1948
- Ioan Carpatiul, *Una sută capete de mângâiere*, trad. D. Stăniloae, F 4, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1948
- Ioan Casian (Sf.), *Așezămintele mănăstirești, Scrieri alese*, trad. Vasile Cojocaru, PSB 57, EIB, București, 1990
- Ioan Casian (Sf.), *Convorbiri duhovnicești, Scrieri alese*, trad. David Popescu, PSB 57, EIB, București, 1990
- Ioan Casian (Sf.), *Despre cele opt gânduri ale răutății*, trad. D. Stăniloae, F 1, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946
- Ioan Casian (Sf.), *Despre întruparea Domnului, Scrieri alese*, trad. D. Popescu, PSB 57, EIB, București, 1990
- Ioan Damaschin (Sf.), *Cele trei tratate contra iconoclaștilor*, trad. D. Fecioru, EIB, București, 1998
- Ioan Damaschin (Sf.), *Dogmatica*, trad. D. Fecioru, ediția a II-a, EIB, București, 1943
- Ioan Gură de Aur (Sf.), *Cuvânt de sfătuire către Teodor cel căzut*, în vol. *Despre feciorie, Apologia vieții monahale, Despre creșterea copiilor*, trad. D. Fecioru, EIB, București, 2001
- Ioan Gură de Aur (Sf.), *Despre feciorie*, în vol. *Despre feciorie, Apologia vieții monahale, Despre creșterea copiilor*, trad. D. Fecioru, EIB, București, 2001
- Ioan Gură de Aur (Sf.), *Despre mărginita putere a diavolului, Despre căință, Despre necazuri și biruirea tristeții*, trad. D. Fecioru, EIB, București, 2002
- Ioan Gură de Aur (Sf.), *Omiliile despre pocăință*, în Sf. Ioan Gură de Aur, *Omiliile despre pocăință și Sf. Sofronie al Ierusalimului, Viața Cuvioasei Maria Egipteanca*, trad. D. Fecioru, EIB, București, 1998
- Ioan Gură de Aur (Sf.), *Omilii la Epistola către Romani*, trad. P. S. Teodosie Atanasiu, revizuită și îngrijită de Cezar Păvălașcu și Cristian Untea, Ed. Christiana, București, 2005
- Ioan Gură de Aur (Sf.), *Omilii la Facere*, trad. D. Fecioru, PSB 21-22, EIB, București, vol. I-1987; vol. II - 1989

- Ioan Gură de Aur (Sf.), *Omilii la Matei*, trad. D. Fecioru, PSB 23, EIB, București, 1994
- Ioan Gură de Aur (Sf.), *Omilia rostită când a fost hirotonit preot*, trad. D. Fecioru, în vol. Sf. Ioan Gură de Aur, Sf. Grigorie de Nazianz, Sf. Efrem Sirul, *Despre preoție*, EIB, București, 1987
- Ioan Gură de Aur (Sf.), *Predici la Sărbători Împărătești și Cuvântări de laudă la Sfinți*, trad. D. Fecioru, EIB, București, 2002
- Ioan Gură de Aur (Sf.), *Tratatul despre preoție*, trad. D. Fecioru, în vol. Sf. Ioan Gură de Aur, Sf. Grigorie de Nazianz, Sf. Efrem Sirul, *Despre preoție*, EIB, București, 1987
- Ioan Scărarul (Sf.), *Scara duhovnicescului urcuș*, trad. D. Stăniloae, F 9, EIB, București, 1980
- Isaac Sirul (Sf.), *Cuvinte către singuratici*, partea II, trad. Ioan I. Ică jr, Ed. Deisis, Sibiu, 2003
- Isaac Sirul (Sf.), *Cuvinte către singuratici*, partea III, trad. Ioan I. Ică jr, Ed. Deisis, Sibiu, 2005
- Isaac Sirul (Sf.), *Cuvinte despre sfințele nevoițe*, trad. D. Stăniloae, F 10, EIB, București, 1981
- Isaia Pustnicul, *Douăzeci și nouă de cuvinte*, trad. D. Stăniloae, F 12, Ed. Harisma, București, 1991
- Isaia Pustnicul, *Fragmente*, trad. D. Stăniloae, F 12, Ed. Harisma, București, 1991
- Isichie Sinaitul (Sf.), *Scurt cuvânt de folos sufletului și mântuitor despre trezvie și virtute*, trad. D. Stăniloae, F 4, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1948
- Iustin Martirul și Filosoful (Sf.), *Dialogul cu iudeul Trifon*, trad. Olimp Căciulă, în *Apologeți de limbă greacă*, PSB 2, EIB, București, 1980
- Iustin Martirul și Filosoful (Sf.), *Apologia întâia*, trad. Olimp Căciulă, în *Apologeți de limbă greacă*, PSB 2, EIB, București, 1980
- Macarie Egipteanul (Sf.), *Omilii duhovnicești*, trad. Constantin Cornițescu, PSB 34, EIB, București, 1992
- Macarie Egipteanul (Sf.), *21 de Cuvântări despre mântuire*, trad. Ioasaf Popa, Editura Anastasia, București, 2001
- Marcu Ascetul, *Despre cei ce-și închipuie că se îndreptează din fapte*, trad. D. Stăniloae, F 1, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946
- Marcu Ascetul, *Despre legea duhovnicească*, trad. D. Stăniloae, F 1, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946
- Marcu Ascetul, *Epistolă către Nicolae Monahul*, trad. D. Stăniloae, F 1, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946
- Marcu Ascetul, *Răspuns acelora care se îndoiesc de Dumnezeuiescul Botez*, trad. D. Stăniloae, F 1, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946
- Maxim Mărturisitorul (Sf.), *Ambigua, Scrieri I*, trad. D. Stăniloae, PSB 80, EIB, București, 1983
- Maxim Mărturisitorul (Sf.), *Capetele despre cunoștința de Dumnezeu*, trad. D. Stăniloae, F 2, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946
- Maxim Mărturisitorul (Sf.), *Capetele despre dragoste*, trad. D. Stăniloae, F 2, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946
- Maxim Mărturisitorul (Sf.), *Capetele gnostice*, trad. D. Stăniloae, F 2, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946
- Maxim Mărturisitorul (Sf.), *Capetele teologice*, F 2, ediția a II-a, Ed. Harisma, București, 1993
- Maxim Mărturisitorul (Sf.), *Cuvânt ascetic*, trad. D. Stăniloae, F 2, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946
- Maxim Mărturisitorul (Sf.), *Epistolele, Scrieri II*, trad. D. Stăniloae, PSB 82, EIB, București, 1990
- Maxim Mărturisitorul (Sf.), *Întrebări, nedumeriri și răspunsuri*, trad. D. Stăniloae, F 2, ediția a II-a, Editura Harisma, București, 1993

- Maxim Mărturisitorul (Sf.), *Răspunsuri către Talasie*, trad. D. Stăniloae, F 3, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1948
- Maxim Mărturisitorul (Sf.), *Scrieri despre cele două nevoințe în Hristos, Scrieri II*, trad. D. Stăniloae, PSB 82, EIB, București, 1990
- Maxim Mărturisitorul (Sf.), *Scurtă tâlcuire a rugăciunii Tatăl nostru*,
- Metodiul de Olimp, *Banchetul sau Despre castitate*, trad. C. Cornițescu, în Sf. Grigorie Taumaturgul și Metodiul de Olimp, *Scrieri*, PSB 10, EIB, București, 1984
- Metodiul de Olimp, *Aglaofon sau despre înviere*, trad. C. Cornițescu, în Sf. Grigorie Taumaturgul și Metodiul de Olimp, *Scrieri*, PSB 10, EIB, București, 1984
- Nichita Stithatul, *Cele 300 de capete despre făptuire, despre fire și despre cunoștință*, trad. D. Stăniloae, F 6, EIB, București, 1977
- Nichita Stithatul, *Vederea duhovnicească a raiului*, trad. D. Stăniloae, F 6, EIB, București, 1977
- Nil Ascetul, *Cuvânt ascetic*, trad. D. Stăniloae, F 1, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946
- Origen, *Comentariu la Evanghelia după Ioan, Scrieri alese II*, trad. T. Bodogae și N. Neaga, PSB 7, EIB, București, 1982
- Origen, *Comentariu la Evanghelia după Matei, Scrieri alese II*, trad. T. Bodogae și N. Neaga, PSB 7, EIB, București, 1982
- Origen, *Contra lui Celsus, Scrieri alese IV*, trad. T. Bodogae, PSB 9, EIB, București, 1984
- Origen, *Convorbirile cu Heraclide, Scrieri alese III*, trad. T. Bodogae, PSB 8, EIB, București, 1982
- Origen, *Despre principii, Scrieri alese III*, trad. T. Bodogae, PSB 8, EIB, București, 1982
- Origen, *Despre rugăciune, Scrieri alese II*, trad. T. Bodogae și Nicolae Neaga, PSB 7, EIB, București, 1982
- Origen, *Exortație la martiriu, Scrieri alese III*, trad. Constantin Galeriu, PSB 8, EIB, București, 1982
- Origen, *Filocalia, Scrieri alese II*, trad. T. Bodogae și Nicolae Neaga, PSB 7, EIB, București, 1982
- Origen, *Omilii la Cartea Cântarea Cântărilor, Scrieri alese I*, trad. T. Bodogae și N. Neaga, PSB 6, EIB, București, 1981
- Origen, *Omilii la Cartea Ieșirii, Scrieri alese I*, trad. T. Bodogae și N. Neaga, PSB 6, EIB, București, 1981
- Origen, *Omilii la Cartea Iosua, Scrieri alese I*, trad. T. Bodogae și N. Neaga, PSB 6, EIB, București, 1981
- Origen, *Omilii la Cartea Proorocului Ieremia, Scrieri alese I*, trad. T. Bodogae și N. Neaga, PSB 6, EIB, București, 1981
- Origen, *Omilii la Evanghelia după Luca, Scrieri alese II*, trad. T. Bodogae și N. Neaga, PSB 7, EIB, București, 1982
- Paulin de Nola (Sf.), *Harul și mântuirea (Scrisoare către Amandus)*, trad. Vasile Goraș, în vol. *Antologie din scrierile Părinților latini*, Editura Anastasia, 2000
- Petru Damaschin, *Învățăături duhovnicești*, trad. D. Stăniloae, F 5, EIB, București, 1976
- Salvianus, *Despre guvernarea lui Dumnezeu, Scrieri*, trad. D. Popescu, PSB 72, EIB, București, 1992
- Simeon Metafrastul (Sf.), *Parafrază la Sfântul Macarie Egipteanul*, trad. D. Stăniloae, F 5, EIB, București, 1976
- Simeon Noul Teolog (Sf.), *Cateheze, Scrieri II*, trad. Ioan I. Ică jr, Editura Deisis, Sibiu, 1999
- Simeon Noul Teolog (Sf.), *Cele 225 de capete teologice și practice*, trad. D. Stăniloae, F 6, EIB, București, 1977
- Simeon Noul Teolog (Sf.), *Cuvântările morale*, trad. D. Stăniloae, F 6, EIB, București, 1977

- Simeon Noul Teolog (Sf.), *Discursuri teologice și etice, Scrieri I*, trad. Ioan I. Ică jr, Editura Deisis, Sibiu, 1998
- Simeon Noul Teolog (Sf.), *Imne, Epistole și Capitole, Scrieri III*, trad. Ioan I. Ică jr, Editura Deisis, Sibiu, 2001
- Simeon Noul Teolog (Sf.), *Metoda sfintei rugăciuni și atențiuni*, trad. D. Stăniloae, F 8, EIB, București, 1979
- Talasie Libianul, *Despre dragoste, înfrânare și petrecerea cea după minte*, trad. D. Stăniloae, F 4, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1948
- Teodoret al Cirului, *Istoria bisericească, Scrieri II*, trad. Vasile Sibiescu, PSB 44, EIB, București, 1995
- Teofil al Antiohiei, *Trei cărți către Autolic*, trad. D. Fecioru, în *Apologeți de limbă greacă*, PSB 2, EIB, București, 1980
- Teolipt al Filadelfiei, *Cuvinte către filadelfieni*, trad. D. Stăniloae, F 7, EIB, București, 1977
- Teolipt al Filadelfiei, *Cuvinte duhovnicești, Imne și Scrisori*, trad. Ioan I. Ică jr, Editura Deisis, Sibiu, 2000
- Teolipt al Filadelfiei, *Despre lucrarea cea ascunsă întru Hristos*, trad. D. Stăniloae, F 7, EIB, București, 1977
- Teolipt al Filadelfiei, *Despre ostenele vieții călugărești*, trad. D. Stăniloae, F 7, EIB, București, 1977
- Tertulian, *Despre prescripția contra ereticilor*, trad. D. Popescu, în *Apologeți de limbă latină*, P.S.B. 3, EIB, București, 1981
- Tertulian, *Despre răbdare*, trad. D. Popescu, în *Apologeți de limbă latină*, P.S.B. 3, EIB, București, 1981
- Tertulian, *Despre rugăciune*, trad. D. Popescu, în *Apologeți de limbă latină*, P.S.B. 3, EIB, București, 1981
- Toma de Kempis, *Urmarea lui Hristos*, trad. Dumitru C. Vișan, ediția a II-a, Editura Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1991
- Vasile cel Mare (Sf.), *Constituțiile ascetice, Scrieri II*, trad. Iorgu Ivan, PSB 18, EIB, București, 1989
- Vasile cel Mare (Sf.), *Despre Sfântul Duh, Scrieri III*, trad. C. Cornițescu și T. Bodogae, PSB 12, EIB, București, 1988
- Vasile cel Mare (Sf.), *Epistole, Scrieri III*, trad. C. Cornițescu și T. Bodogae, PSB 12, EIB, București, 1988
- Vasile cel Mare (Sf.), *Omilii la Hexaimeron*, Scrieri I, trad. D. Fecioru, PSB 17, EIB, București, 1986
- Vasile cel Mare (Sf.), *Omilii la Psalmi, Scrieri I*, trad. D. Fecioru, PSB 17, EIB, București, 1986
- Vasile cel Mare (Sf.), *Omilii și cuvântări, Scrieri I*, trad. D. Fecioru, PSB 17, EIB, București, 1986
- Vasile cel Mare (Sf.), *Regulile mari, Scrieri II*, trad. I. Ivan, PSB 18, EIB, București, 1989
- Vasile cel Mare (Sf.), *Regulile mici, Scrieri II*, trad. I. Ivan, PSB 18, EIB, București, 1989
- Varsanufie (Sf.), *Scrisori duhovnicești*, trad. D. Stăniloae, F 11, Editura Episcopiei Romanului și Hușilor, 1990

C. Lucrări și studii teologice

- Abrudan, Dumitru, Emilian Cornițescu, *Arheologie biblică*, EIB, București, 1994

- Abrudan, Dumitru, *Cărțile didactico-poetice*, Editura Universității „Lucian Blaga”, Sibiu, 2001
- Branște, Ene, *Liturgica generală*, EIB, București, 1985
- Chevalier, Jean, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, Ed. Artemis, București, vol. I – 1994; vol. II și vol. III – 1995
- Coman, I. G., *Patrologie*, EIB, București, vol. I – 1984; vol. II – 1985
- Daniel, Constantin, *Pe urmele vechilor civilizații*, Ed. Sport-Turism, București, 1987
- *Dicționar biblic*, trad. Constantin Moisa (titlul original: *Nouveau dictionnaire biblique revise*), Editura Stephanus, București, vol. I – 1995, vol. II – 1996, vol. III – 1997
- *Dicționar enciclopedic de Iudaism*, trad. Viviane Prager, C. Litman și Țicu Goldstein, Editura Hasefer, București, 2000
- Drimba, Ovidiu, *Istoria culturii și civilizației*, vol. I, Ed. Științifică și enciclopedică, București, 1985
- Eliade, Mircea, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, vol. I, ediția a II-a, Ed. Științifică, București, 1992
- Flavius, Josephus, *Antichități iudaice*, vol. I, trad. Ion Acsan, Editura Hasefer, București, 1999
- Matei, Horia C., *Enciclopedia Antichității*, Ed. Meronia, București, 1995
- Moldoveanu, Nicolae, *Dicționar biblic de nume proprii și cuvinte rare*, Editura Casa Școalelor, București, 1995
- Negoită, Athanase, *Teologia biblică a Vechiului Testament*, Ed. Credința noastră, București, 1992
- Prelipcean, Vladimir, Nicolae Neaga, Gh. Barna, Mircea Chialda, *Studiul Vechiului Testament* (pentru Institutele teologice), ediția a II-a, EIB, București, 1985
- Stăniloae, Dumitru, *Teologia morală ortodoxă*, vol. III, EIB, București, 1981
- Usca, Ioan Sorin, *Vechiul Testament în tâlcuirea Sfinților Părinți*, I, *Facerea*, Ed. Christiana, București, 2002
- Usca, Ioan Sorin, *Vechiul Testament în tâlcuirea Sfinților Părinți*, II, *Ieșirea*, Ed. Christiana, București, 2002
- Usca, Ioan Sorin, Ana Usca, *Vechiul Testament în tâlcuirea Sfinților Părinți*, III, *Leviticul*, Ed. Christiana, București, 2003
- Usca, Ioan Sorin, *Vechiul Testament în tâlcuirea Sfinților Părinți*, IV, *Numerii*, Ed. Christiana, București, 2003
- Usca, Ioan Sorin, *Vechiul Testament în tâlcuirea Sfinților Părinți*, V, *Deuteronomul*, Ed. Christiana, București, 2004
- Usca, Ioan Sorin, *Vechiul Testament în tâlcuirea Sfinților Părinți*, VI, *Iosua*, Ed. Christiana, București, 2004
- Usca, Ioan Sorin, *Vechiul Testament în tâlcuirea Sfinților Părinți*, VII, *Judecătorii. Rut*, Ed. Christiana, București, 2005
- Usca, Ioan Sorin, *Vechiul Testament în tâlcuirea Sfinților Părinți*, VIII, *1-2 Regi*, Ed. Christiana, București, 2005
- Usca, Ioan Sorin, *Vechiul Testament în tâlcuirea Sfinților Părinți*, IX, *3-4 Regi*, Ed. Christiana, București, 2006
- Usca, Ioan Sorin, Ioan Traia, *Vechiul Testament în tâlcuirea Sfinților Părinți*, X, *1-2 Paralipomena*, Ed. Christiana, București, 2007